

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

KÜÇÜK ASYA'DAKİ HELLENİSTİK KRALLIKLARIN ROMA EYALETLERİNE DÖNÜŞÜMÜ

ALAADDİN KALAYCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
MAYIS – 2021**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

KÜÇÜK ASYA'DAKİ HELLENİSTİK KRALLIKLARIN ROMA EYALETLERİNE DÖNÜŞÜMÜ

**DANIŞMAN : Doç. Dr. Ercüment YILDIRIM
JÜRİ: Doç. Dr. Nurgül YILDIRIM
JÜRİ: Dr. Öğr. Üyesi Samet ALIÇ**

Alaaddin KALAYCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
MAYIS - 2021**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜÇÜK ASYA'DAKİ HELLENİSTİK KRALLIKLARIN
ROMA EYALETLERİNE DÖNÜŞÜMÜ**

Alaaddin KALAYCI

Danışman : Doç. Dr. Ercüment YILDIRIM

Yıl : 2021, Sayfa: 113+VII

Juri : Doç. Dr. Ercüment YILDIRIM (Başkan)
: Doç. Dr. Nurgül YILDIRIM (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Samet ALIÇ (Üye)

Anadolu coğrafyası İÖ 5. yüzyılda Achaemenid Krallığı'nın hâkimiyeti altındaydı. İÖ 3. yüzyılda Makedon Kralı Büyük İskender, Anadolu coğrafyasının büyük çoğunluğunda hâkimiyet kurmayı başardı. Büyük İskender'in İÖ 323 yılında ölmesinden sonra ortaya çıkan siyasi sorun, İskender'in generalleri krallığın topraklarını kendi aralarında paylaşarak çözüme kavuşturdu. Bu paylaşım neticesinde Anadolu coğrafyasında yeni krallıklar kurularak Hellenistik dönem başlamış oldu. Sonrasında batıdan ilerleyen Roma, Anadolu coğrafyasına yerleşmeye başladı. Roma Cumhuriyeti, Hellenistik Anadolu'da, Pergamon, Bithynia, Pontus, Galatya, Kapadokya, Paphlagonia ve Kommagene Krallıklarını zaman içerisinde hem vasiyet hem de işgal yoluyla ele geçirmeyi başardı. Romalılar ele geçirdikleri krallıkları eyaletlere bölerek Hellenistik Anadolu coğrafyasında yönetsel bir dönüşüm gerçekleştirdi. Bu dönüşüm İÖ 129 yılında Pergamon Krallığı'nın miras kalmasıyla birlikte Asia Eyaleti'nin kuruluşu ile başladı. İÖ 74 yılında Bithynia Krallığı'nın vasiyet yoluyla intikalinden sonra kurulan eyalet ile devam etti. Yaklaşık kırk yıl süren Roma – Pontus savaşının neticesi ile krallığın toprakları Roma kontrolüne geçti ve Bithynia Eyaleti sınırlarına dâhil edildi. İÖ 25 yılında Galatya Kralı Amyntas'ın ölümü sonucunda, Galatya Krallığı imparatorluk döneminde kurulan ilk eyalet oldu. İÖ 6 yılında ise Paphlagonia Krallığı da Galatya Eyaletine dâhil edildi. İS 17 yılında İmparator Tiberius, Kapadokya Kralı Archelaus'un ölümünden sonra krallığın başına geçecek bir veliahtın olmamasını bahane ederek Kapadokya topraklarının ilhak ederek eyalete dönüştürdü. İS 72 yılında Roma – Parth çatışmasının bir sonucu olarak Kommagene Kralı IV. Antiochus Parth'lar ile işbirliği ile suçlanıp toprakları İmparator Vespasianus tarafından ilhak edildi. Roma'nın Akdeniz'deki

güvenliğini sağlamak için Kilikya Eyaleti kuruldu. Roma'nın Küçük Asya'daki Hellenistik Krallıkların yerine kurduğu eyaletler üzerinden gerçekleştirilen siyasi teşkilatlanma valiler aracılığı ile sürdürüldü. Bu çalışma, Roma'nın Hellenistik Krallıkları eyaletlere dönüştürülme sürecini ve eyalet valileri aracılığı ile Küçük Asya coğrafyasının idare edilmesini açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Roma, Selevkos, Roma Valileri, Asia Eyaleti, Galatya Eyaleti

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MATHESES

**CONVERSION OF HELLENISTIC KINGDOMS IN
ASIA MINOR TO ROMAN PROVINCES**

Alaaddin KALAYCI

Supervisor : Assoc. Dr. Ercüment YILDIRIM

Year : 2021 , Pages: 113+VII

**Jury : Assoc. Prof. Dr. Ercüment YILDIRIM (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Nurgül YILDIRIM (Member)
: Asist. Prof. Samet ALIÇ (Member)**

Anatolian geography in the 5th century BC, it was under the rule of the Achaemenid Kingdom. 3rd during the century BC, the Macedonian king Alexander the great succeeded in establishing dominance in the vast majority of the Anatolian geography. Alexander I The Great After his death in 323 BC, Alexander's generals settled the political problem by sharing the kingdom's lands among themselves. As a result of this sharing, new kingdoms were established in Anatolia and the Hellenistic period began. Later, Rome, advancing from the West, began to settle in the Anatolian geography. The Roman Republic was able to take over the kingdoms of Pergamon, Bithynia, Pontus, Galatia, Cappadocia, Paphlagonia and Commagene in Hellenistic Anatolia through both Testament and occupation over time. The Romans divided the kingdoms they had captured into provinces and carried out a managerial transformation in the Hellenistic Anatolian geography. This transformation began with the founding of the province of Asia with the inheritance of the Kingdom of Pergamon in 129 BC. After the reign of the Kingdom of Bithynia through a will in 74 BC, it continued with the established province. With the conclusion of the nearly forty – year Roman-Pontus war, the territory of the Kingdom came under Roman control and was incorporated into the borders of the province of Bithynia. As a result of the death of the Galatian King Amyntas in 25 BC, the kingdom became the first state established during the imperial period. In 6 BC years, the Kingdom of Paphlagonia was incorporated into the province of Galatia. In AD 17, Emperor Tiberius annexed the territory of Cappadocia and transformed it into a province on the pretext that there was no heir to the kingdom after the death of Archelaus, King of Cappadocia. As a result of the Roman – Parth conflict in AD 72, King of Commagene IV. Antiochus was charged with collaborating with the parths and his lands were annexed by Emperor Vespasianus. The province of Cilicia was

established to ensure the security of Rome in the Mediterranean. The political organization carried out through the provinces established by Rome in place of the Hellenistic Kingdoms in Asia Minor was continued through the governors. This work aims to explain the process of transforming the Hellenistic Kingdoms of Rome into provinces and the administration of the geography of Asia Minor through provincial governors.

Keywords: Rome, Seleucid, Roman Governors, Asia Province, Galatia Province

ÖN SÖZ

Anadolu coğrafyası insanoğlunun yaşamını sürdürebileceği hayati unsurları içinde barındıran bir bölge olması nedeniyle birçok medeniyet açısından önemli görülmüştür. Anadolu coğrafyasının zenginliği komşu bölgelerdeki medeniyetlerin bu coğrafyaya hâkim olma isteğini arttırmıştır. Anadolu, Eski Çağ tarihi boyunca Hitit gibi merkezi bir devlete ve akabinde Lidya, Frig, Urartu gibi güçlü krallıklara ev sahipliği yapmış İÖ 5. yüzyılda Achaemenidlerin kontrolü altına girmiştir. Makedon Kralı Büyük İskender'in, Asya Seferi ile birlikte Anadolu coğrafyasında Hellenistik dönem başlamıştır. Hellenistik dönemin güçlü krallıklarından olan Selevkos hâkimiyeti, İÖ 2. yüzyılda Roma hegemonyasına bırakmıştır. Romalıların hegemonya süreci bir anda gerçekleşememiş öncelikle kurulan ittifaklar ile zemin hazırlanmış sonrasında Hellenistik krallıklar ya barış yoluyla ilhak edilmiş ya da savaş yoluyla ele geçirilmiştir.

Bu Tezin konusu olarak belirlediğimiz “Küçük Asya'daki Hellenistik Krallıkların Roma Eyaletlerine Dönüşümü” adlı çalışmada Hellenistik Krallıkların ortaya çıkış süreci ile bu krallıkların Roma ile olan ilişkileri ve Roma'nın bu krallıkları ele geçirerek kendi eyaleti haline getirdiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Toplamda on iki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde tezimizin varmayı hedeflediği amaç, izlemiş olduğumuz yöntem, tezimizin sahip olduğu önem ve tezimizin kapsamı hakkında bilgiler vermeye çalıştıktan sonra ikinci bölümde ise bugüne kadar konumuzla ilişkili olarak yapılmış eserlerin bir kısmını vermeyi tercih ettik. Üçüncü bölümde ise Roma'nın ele geçirdiği yerlerde hangi yönetimleri uygulayarak kademeli bir şekilde eyalet oluşum süreci ve bu eyaletteki yöneticilerin kimler olduğu ve yönetim şeması sıralı bir şekilde açıklanmıştır.

Tezimizin dördüncü bölümü ise Pergamon Krallığı ile başlanarak Roma'nın Asia Eyaleti'ni oluşturma süreci açıklanmıştır. Roma'nın Küçük Asya'daki ilk ve en çok önem verdiği eyalet olan Asia Eyaleti pek çok vali ile eksiksiz şekilde Romalılaştırılması anlatılmıştır. Beşinci bölümde ise Bithynia Krallığı anlatılarak Roma'nın burayı nasıl eyalet haline getirdiği ve sınırlarını ne şekilde genişlettiği açıklanmıştır. Altıncı bölümde ise Pontus Krallığı hakkında bilgi verilip devamında bu krallığın nasıl yıkıldığı anlatılarak sonraki süreç ise tezimizin dördüncü bölümü ile bağlantılı olduğu için o bölümde anlatılmıştır. Yedinci bölümde ise Roma'yı Akdeniz'de korsanlık tehlikesi ile karşı karşıya bırakan Doğu Akdeniz sahillerinde yer alan Kilikya'nın ele geçirilişi ve Kilikya Eyaleti'nin kuruluşu hakkında bilgi verilmiştir. Sekizinci bölümde ise Galatya Krallığı'nın kökenleri açıklandıktan sonra Roma tarafından ilhak edilerek eyalet olması anlatılmıştır.

Dokuzuncu bölümde ise Paphlagonia Krallığı anlatılarak İmparator Augustus döneminde Galatya Eyaleti'ne dâhil edilme süreci hakkında bilgi verilmiştir. Onuncu bölümde ise Kapadokya Krallığı anlatılarak İmparator Tiberius döneminde nasıl ilhak edildiği hakkında bilgi verilmiştir. On birinci bölümde ise Kommagene Krallığı anlatılarak İmparator Vespasianus döneminde ilhak edilme süreci ve sonrası hakkında bilgiler verilmiştir. On ikinci bölümde ise yapmış olduğumuz çalışma ile ulaştığımız sonuçlar aktarılmaya gayret gösterilmiştir.

Bu tezin oluşumunda ve tüm süreçlerinde her daim desteğini gördüğüm kıymetli danışman hocam Doç. Dr.ERCÜMENT YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Alaaddin KALAYCI
Mayıs 2021 - Kahramanmaraş

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı	1
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	2
2. KONUSU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	3
3. ROMA’NIN EYALET SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASI	5
3.1. Roma Eyalet Sisteminin Kökenleri ve Eyalet Oluşum Süreci	5
3.2. Roma Eyalet Yönetim Sisteminin Yapısı ve Görev Yapan Yöneticiler	6
4. PERGAMON KRALLIĞI – ASIA EYALETİ.....	10
4.1. Pergamon Krallığı’nın Kuruluşu.....	10
4.2. Hellenistik Dönemde Roma – Pergamon İlişkileri	12
4.3. Pergamon Kralı’nın Ülkesini Vasiyet İle Roma’ya Bırakması ve Asia Eyaleti’nin Kuruluşu.....	14
4.4. Roma – Pontus Savaşları’nın Asia Eyaletine Yansıması.....	15
4.5. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Asia Eyaleti	18
4.6. İmparatorluk Döneminde Asia Eyaleti	20
5. BITHYNIA – PONTUS EYALETİ.....	29
5.1. Bithynia Krallığı’nın Kuruluşu	29
5.2. Bithynia Krallığı’nın Genişleme ve Denge Politikaları	29
5.3. Bithynia Kralı’nın Topraklarını Vasiyet Yoluyla Roma’ya Bırakması ve Bithynia Eyaleti’nin Kurulması	32
5.4. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Bithynia Eyaleti	33
5.5. İmparatorluk Döneminde Bithynia Eyaleti	34
6. PONTUS KRALLIĞI	42
6.1. Pontus Krallığı’nın Kuruluşu	42
6.2. Hellenistik Dönemde Pontus Krallığı	43
6.3. Roma – Pontus Savaşları.....	43
6.3.1. Roma – Pontus Savaşları’nın Kökenleri	43
6.3.2. Birinci Roma – Pontus Savaşı.....	46
6.3.2. İkinci Roma – Pontus Savaşı.....	48
6.3.3. Üçüncü Roma – Pontus Savaşı	49
6.3.4. Bosporos Kralı II. Pharnaces İle Caesar’ın Savaşı	52
7. KİLİKYA EYALETİ.....	54
7.1. Korsanların Kilikya Bölgesine Gelmesi	54
7.2. Kilikya Eyaletinin Kuruluşu ve Korsan Faaliyetleri	54
7.3. Pompeius’un Korsan Faaliyetlerine Son Vermesi	56
7.4. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Kilikya Eyaleti	57
7.5. İmparatorluk Döneminde Kilikya Eyaleti.....	58
8. GALATYA KRALLIĞI - EYALETİ	63
8.1. Kelt’lerin Hellenistik Anadolu Coğrafyasına Gelmesi ve Yerleşmesi	63
8.2. Galatların Haydatlık Faaliyetlerine Roma’nın Müdahalesi	64

8.3. Roma – Pontus Savaşları Sırasında Galat’ların Tutumu ve Roma – Galat İttifakı	67
8.4. Üçlü Yönetimler Ve İç Savaşlar Döneminde Galatya Krallığı’nın Tutumu.....	68
8.5. İmparatorluk Döneminde Galatya Krallığı’nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi	69
9. PAPHLAGONIA KRALLIĞI	75
9.1. Paphlagonia Krallığı’nın Ortaya Çıkışı.....	75
9.3. Hellenistik Dönemde Paphlagonia Krallığı	76
9.3. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Paphlagonia Krallığı	78
9.4. Paphlagonia Krallığı’nın Romaya Katılması	79
10. KAPADOKYA KRALLIĞI - EYALETİ	80
10.1. Kapadokya Krallığı’nın Ortaya Çıkışı	80
10.2. Roma – Pontus Savaşlarının Kapadokya Krallığına Yansıması	80
10.3. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Kapadokya Krallığı	82
10.4. İmparatorluk Döneminde Kapadokya Krallığı’nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi	83
10.5. İmparator Nero’dan İmparator Hadrianus’a Kadar Kapadokya ve Galatya Eyaletleri’nin Birleştirilmesi	85
11. KOMMAGENE KRALLIĞI	93
11.1. Kommagene Krallığı’nın Ortaya Çıkışı ve Kuruluşu	93
11.2. Üçlü Yönetim ve İç Savaşlar Döneminde Kommagene Krallığı’nın Tutumu... ..	93
11.3. İmparatorluk Döneminde Kommagene Krallığı’nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi	94
12. SONUÇ	101
KAYNAKLAR	104
ÖZ GEÇMİŞ	

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı

İÖ 3. yüzyılda Makedon Kralı Büyük İskender'in Anadolu coğrafyasını ele geçirmesi ve sonrasında ölümü ile birlikte ardıllarının toprakları aralarında paylaşması neticesinde Hellenistik dönem başlamıştır. Hellenistik dönemin başlangıcı ile birlikte İtalya coğrafyasında gücünü arttırmaya ve yayılmacı politika izlemeye başlayan Romalılar etkin bir güç olarak kendilerini göstermeye başladılar. Romalılar yayılmacı emperyalist politikaları gereği Küçük Asya coğrafyası olarak adlandırdıkları Anadolu coğrafyasında hâkimiyet kurmak için harekete geçtiler. Bu dönem oldukça uzun bir zaman dilimini kapsamasına rağmen gerek kaynaklara ulaşımın zorluğu gerekse alanla ilgili çalışmaların yetersizliğinden dolayı ülkemizde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, “Küçük Asya'daki Hellenistik Krallıkların Roma Eyaletlerine Dönüşümü” başlığı altında Hellenistik dönemde kurulan bölgesel krallıklara karşı Roma'nın, yayılmacı politikasının etkisini sonrasında Küçük Asya coğrafyasını ele geçirerek bu krallıkları eyaletlere dönüştürmesini ve valiler aracılığı ile nasıl yönettiğini açıklamayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Antik dönem Anadolu coğrafyasının İÖ 3. yüzyılda Makedon Kralı Büyük İskender tarafından fethedilmesi ve akabinde ölümü sonrasında generalleri arasında paylaşılmasıyla Anadolu'da Hellenistik Dönem olarak adlandırılan süreç başlamıştır. Hellenistik dönemde Anadolu birbirinden bağımsız krallıklar tarafından bölgesel krallık sistemi ile yönetilmiştir. Roma'nın hâkimiyeti sonrasında ise Küçük Asya, valiler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Roma'nın Cumhuriyetten İmparatorluğa geçişi ile Küçük Asya'daki birçok eyalet doğrudan imparator tarafından atanan valiler tarafından yönetilmiştir. Küçük Asya'da krallıktan valiliğe doğru gerçekleşen bu geçiş, vergilendirmeden yargılamaya uzanan büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Çalışmamız bu değişimleri ortaya koyarak Küçük Asya'da yaklaşık beş yüz yıllık bir süreç içerisinde meydana gelen olayları açıklayabilmeyi amaçladığından dolayı önemlidir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Çalışma zamansal olarak Achaemenid Krallığı'nın Anadolu hâkimiyetinden başlayarak Roma İmparatorluğu'nun resmi olarak ikiye bölünmesine kadar geçen yaklaşık olarak sekiz yüz yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Konu açısından bu süre zarfında Achaemenid Krallığı'nın zayıflaması, Makedonların Anadolu'yu işgal ederek sınırları içerisine katması ve devamında Büyük İskender'in ölümü ile birlikte ortaya çıkan Hellenistik krallıkların Roma tarafından ele geçirilerek eyalet haline getirilme süreci ve bu eyaletlerin valiler aracılığı ile nasıl yönetildiği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma coğrafi olarak ise Romalıların Küçük Asya olarak adlandırdıkları bölge içerisinde kalan sınırları kapsamakta olup bu kapsam dahilinde tezin içerisinde krallıkların sıralaması yapılırken coğrafi koşullar dikkate alınarak Küçük Asya'nın batısından doğusuna bir sıralama yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmanın içeriğinde bulunan coğrafi tanımlamaların Roma döneminde yazılmış olan antik kaynaklarda geçtiği biçimi

ile kullanılmasına dikkat edilmiştir. Örneğin Anadolu için “Küçük Asya” tabiri kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya başlamadan önce detaylı bir şekilde literatür taraması yapılarak konumuz ile ilgili yerli ve yabancı çalışmalar belirlenmiştir. Ayrıca literatür taraması ikincil ve birincil kaynaklar olmak üzere iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada antik yazarların eserlerinden faydalanılmış sonrasında modern tarihçilerin eserleri incelenmiştir. Bulunan kaynakların, konumuz ile ilgili kısımları incelenerek ikinci bir detaylı tarama yapılmıştır. İki aşamalı tarama ve tasnifleme çalışmalarından sonra konumuz ile ilgili kısımlar kronolojik sıralamaya uygun bir şekilde işlenerek uygun bir biçimde yorumlanmış ve tezimize aktarılmıştır.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Bu tezde konu olarak belirlediğimiz “Küçük Asya’daki Hellenistik Krallıkların Roma Eyaletlerine Dönüşümü” konulu bir çalışma bulunmamasına rağmen ülkemizde yapılmış olan lisansüstü tezlerden konumuz ile ilgili dolaylı olarak ilişkilendirebileceğimiz çalışmalar aşağıda listelenmiştir.

2002 yılında Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı’nda Murat Arslan tarafından hazırlanan “Mithridates VI. Eupator ve Roma” adlı doktora tezi,

2007 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Kamil DOĞANCI tarafından hazırlanan “Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)” adlı doktora tezi

2009 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Yusuf Gürkan ERGİN tarafından hazırlanan “Anadolu’da Roma Hâkimiyeti: İsyanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar. Asia Eyaleti’nin Kuruluşu’ndan (MÖ 129) Iustinianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565)” adlı doktora tezi

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Filiz CAMGÖZ tarafından hazırlanan “M.Ö.2-M.S.1 Yüzyıllarda Lykia Tarihi: Roma İle İlişkileri, Eyalet Olma Süreci” adlı yüksek lisans tezi

2011 yılında Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Deniz ÖZORHON tarafından hazırlanan “Kuruluşundan (İ.Ö. 129) İmparator Diocletianus’a Kadar (İ.S. 284) Asia Eyaleti Tarihine Toplu Bakış” adlı yüksek lisans tezi,

2012 yılında Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Murat TOZAN tarafından hazırlanan “Roma’nın Anadolu’daki Egemenlik Politikası: Kentler ve Bağımlı Krallıklar (İ.Ö. 133-İ.Ö. 89) adlı doktora tezi,

2013 yılında Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Kevser TAŞDÖNER tarafından hazırlanan “Roma İmparatoru Augustus Döneminde Anadolu: Eyaletler ve Bağımlı Krallıklar” adlı doktora tezi,

2017 yılında Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Kürşat BARDAKÇI tarafından hazırlanan “Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kilikia Bölgesi ile Lykaonia Bölgesi Arasındaki İlişkiler” adlı yüksek lisans tezi,

2019 yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Nuray AKÇAY tarafından hazırlanan “Anadolu’da Roma İdari Düzenlemeleri Çerçevesinde Isauria Bölgesi” adlı yüksek lisans tezi,

2019 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı’nda Ahmet AKŞAR tarafından hazırlanan “İmparator Hadrianus’un Anadolu Gezileri” adlı doktora tezi.

Yurtdışında ise araştırma konumuz ile ilgili doğrudan bir çalışma olmamasına rağmen genel anlamda çalışmamızı ilgilendiren Roma’nın Küçük Asya coğrafyasında yapmış olduğu siyasi ve politik egemenliği ile kurmuş olduğu eyaletler hakkında bilgiler içeren çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmalar aşağıda listelenmiştir.

Arthur Edward Romilly BOAK tarafından yazılmış olan “A History Of Rome To 565 A.D.” adlı kitap,

Albino GARZETTI tarafından yazılmış olan “From The Tiberius Of The Antonines A History Of The Roman Empire AD 14-192” adlı kitap,

Charles FREEMAN tarafından yazılmış olan ve Suat Kemal Angı tarafından Türkçeye çevrilen “Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları” adlı kitap,

David MAGIE tarafından yazılmış olan “Roman Rule In Asia Minor” adlı kitap,

David SHOTTER tarafından yazılmış olan “The Fall Of The Roman Republic” adlı kitap,

Fergus MILLAR tarafından yazılan “The Roman Near East 31 BC – AD 337” adlı kitap,

Finley HOOPER tarafından yazılmış olan “Roman Realities” adlı kitap,

Frank Gardner MOORE tarafından yazılmış olan “The Roman’s World” adlı kitap,

Howard Hayer SCULLARD tarafından yazılmış olan “From To Gracchi And To Nero A History Of Rome From 133 BC To AD 68” adlı kitap,

Henry Stuart JONES tarafından yazılmış olan “The Roman Empire B.C 29 – A.D 476” adlı kitap,

John Bagnell BURY tarafından yazılmış olan “A History Of The Roman Empire From Its Foundation Of To The Death Of Marcus Aurelius (27 B.C – 180 A.D)” adlı kitap,

Martin GOODMAN tarafından yazılmış olan “The Roman World 44 BC – AD 180” adlı kitap,

Maurice SARTRE tarafından yazılmış olan “The Middle East Under Rome adlı kitap,

Michael CRAWFORD tarafından yazılmış olan “The Roman Republic” adlı kitap,

Michel AUSTIN tarafından yazılmış olan “The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest A Selection of Ancient Sources in Translation” adlı kitap,

Susan MATTERN tarafından yazılmış olan “Rome And The Enemy Imperial Strategy in the Principate” adlı kitap,

Theodor MOMMSEN tarafından yazılmış olan, “A History of Rome under the Emperors” adlı kitap,

Victor CHAPOT tarafından yazılmış olan, “The Roman World” adlı kitap,

William DUNSTAN tarafından yazılmış olan “Ancient Rome” adlı kitap,

William Emerton HEITLAND tarafından yazılan “A Short History of the Roman Republic” adlı kitap.

3. ROMA'NIN EYALET SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASI

3.1. Roma Eyalet Sisteminin Kökenleri ve Eyalet Oluşum Süreci

İÖ 3. yüzyıldan itibaren Romalılar, yönetim sistemlerinin merkezi olan İtalya coğrafyasında gücünü arttırıp yayılmacı bir politika uygulayarak sınırlarını genişletmeye başladılar. Bu yayılmacı oluşum genellikle savaş neticesinde elde edilen zaferler neticesinde olmuştur. Sırasıyla Sicilya, Sardinya ve Korsika ele geçirilmiş olsa bile gerçek anlamda ilk deniz aşırı toprak parçasını Afrika kıtasında bulunan Kartaca'ya karşı yapılan savaşlar neticesinde elde etmiştir. Sonrasında Hellenistik Anadolu coğrafyasına doğru genişleme kapsamında bu süreç devam edecektir. Ancak Hellenistik Anadolu coğrafyasında yayılma stratejisi değişkenlik göstermeye başlamıştır. İÖ 2. yüzyılda Makedonlar ile yapılan savaşların bitimi sonrasında Hellenistik Anadolu coğrafyasında siyasi ve askeri gücünü hissettiren Roma, doğrudan fetih ve istila yönetimi ile hareket etmeyerek burada bulunan Hellenistik Krallıklar ile ittifaklar kurma yoluna gitti. Bu noktada ise Roma'nın perde arkasındaki politikası olan böl – parçala – yönet sistemi devreye girmiştir. Ancak bu etkileyici politikaya rağmen Roma, Küçük Asya coğrafyasında toprak elde edinimini hızlıca sağlayamamıştır. Roma, yönetim olgusu oluşturduğu bu üç aşamalı sistem ile yüzyıllarca antik dünyada bilinen coğrafi sınırların genel çoğunluğuna hükmetmeyi başarmıştır.

Roma'nın Küçük Asya üzerindeki hâkimiyet süreci İÖ 188 yılında Apemia Barışı ile başlamıştır. Roma, Apemia Barışı ile askeri güç unsurunu daha etkili kullanmaya başladı. Ama buna rağmen ilk toprak kaznımı İÖ 129 yılında olmuştur. Roma'nın müttefiki olan Pergamon Kralı III. Attalos ölmeden önce topraklarını Roma'ya miras bırakmıştır. Antik dünyada görülen ender vakalardan biri olan bu durum karşısında Roma Senato'su bu vasiyetnameyi kabul ederek harekete geçmiştir. Böylece vasiyet yoluyla elde edilen bu bölgede eyalet sistemine uygun düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Roma Cumhuriyet döneminde eyalet oluşum yapılanmasının ilk adımı, Roma Senato'sun da başlamıştır. Roma Senato'su üyelerinden on kişilik heyet oluşturarak ele geçirilen bölgeye göndermiştir. Heyet bölgeye ulaştıktan sonra eyaletin dönüşüm süreci gerçek anlamda başlamış oluyordu. Heyetin yapacağı çalışmalar burada önem arz etmekteydi. Çünkü bölgede Roma etkisinin kalıcı ve devamlılığı için hata yapılmaması gerekmekteydi. Çalışmalarına başlayan heyet ilk olarak ele geçirilen bölge hakkında detaylı bir araştırma yaparak çalışmalara başlamaktaydı. Roma Senato'su tarafından görevlendirilen on kişilik heyet bölgede araştırma yaparken eyalet oluşumunu daha kalıcı sürdürülebilmek için bölgeyi savaş yoluyla ele geçirmiş olan Roma lejyonlarının başında bulunan komutanın da fikrini almaktaydı. Bu durumla birlikte eyaletin oluşumuna askeri bir unsur da entegre edilmiş olmaktadır. Heyet, bu süreci uygulamaya devam ederken araştırma ile aynı düzlemde bir yönetsel hiyerarşik yapının oluşumu da başlamış oluyordu. Çünkü heyet görevini tamamladıktan sonra belirlenen yönetim şeması Roma yönetim sisteminin küçük bir modeli olarak ortaya çıkacaktı (Hodge, 1958: 80-81; Boak, 1921: 131; Demircioğlu, 1967: 445; Lintott, 1993: 22-23; Arnold, 1879: 41).

Eyalet oluşum sürecinde komisyon, ilk araştırma sürecini tamamladıktan sonra bir sonraki aşamaya geçerek bir yönetim tüzüğü oluşturmuşlardır. Eyaletin kuruluşuna temel olarak oluşturulan yönetim tüzüğü Roma yönetim yapısında “*lex*” olarak bir kanun haline getirilmiştir. Böylece Roma'ya bağlanan her eyaletin “*lex*” isimli genel bir yasal tüzüğü oldu. Oluşturulan “*Lex Provincia*” yasa tüzüğü Roma Cumhuriyeti ile

başlayarak, ele geçirilen yeni yerlerde öncelikli olarak uygulanmaya başladı. Bu eyalet yasası Roma’nın imparatorluk dönemi boyunca uygulanmış ve sonrasında da geçerliliğini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak burada önemli bir ayrıntı ise “*Lex Provenica*” adlı eyalet yönetimini belirleyen bu kurallar bütünü üzerinde eyaletin yöneticisi bir takım düzenleme ve değişiklikler yapabiliyordu. Roma heyeti tarafından ilk aşamada oluşturulan “*Lex Provenica*” eyaletin nasıl yönetileceği ve idare edileceği konusunda daha resmi bir dayanak olarak kabul edildi. *Lex Provenica*, eyaletin kendi içinde idari yönetimine resmiyet kazandırmış oluyordu. *Lex Provenica*’nın temel amacı eyaletin yönetim organizasyonunu belirlemek olsa da kişiler arasında adaletin daha sağlam bir şekilde sağlanabilmesi amacını taşımaktaydı. *Lex Provenica*’nın en önemli maddeleri arasında ise eyaletten alınacak olan vergilerin miktarının belirlenebilmesidir.

Eyalet oluşumunda Roma Senato’sunun talimatı ile bölgeye gönderilen heyetin yapması gereken faaliyetler bittikten sonra, eyaletin yöneticisinin belirlenmesine geçilmiştir. Roma Cumhuriyeti, bulunduğu coğrafyanın dışına çıktığı ilk dönemlerde kendisine yakın olan bölgeleri eyalet haline getirmiş olup buraya yönetici statüsünde “*Magistrate*” unvanı verilen devlet kademesinde veya ordu içerisinde başarılı bir komutan olan kişileri atamıştır. Ayrıca Roma yönetim sistemi *magistrate* olarak adlandırılan bu kişiye *provincia* unvanını da kullanmaktaydı. Ancak ilerleyen süreçte bu terimler başka fonksiyonlar kazanarak eyaleti yönetecek olan kişinin unvanında değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca “*Provenica*” unvanı eyalet terimi ile eşdeğer bir anlama dönüşmüştür. Sonrasında bu terim yeni ele geçirilen yerleri belirtmek için de kullanılmaya başlamıştır. İlk dönemlerde “*Provenica*” terimi kelime anlamı olarak “yetki alanı” ifadesini karşılamaktaydı. Ancak bu genel kabule rağmen “*provincia*” terimi konusunda tarihsel kaynaklar arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Yönetici unvanında yapılan değişiklik ile eyalet yöneticisine verilecek olan unvan ilk dönemlerde “*Praetor*” olarak belirlenmişti. Ancak “*Praetor*” unvanı Roma devlet kademelerinde geçerli olan bir unvan olmakla birlikte eyalete gönderilen valilere de verilen bir statü olmuştur. Bu durum zamanla bir karışıklık oluşturmaya bile bir ayrımın ortaya çıkmasına ihtiyaç olmuş olmalıdır (Arnold, 1879: 7; Roux, 2006: 54; Lintott, 1993: 22-23; Moore, 1971: 43-44; Conti, 2003: 110-111).

3.2. Roma Eyalet Yönetim Sisteminin Yapısı ve Görev Yapan Yöneticiler

Roma eyaletlerine atanan valiler “*Praetor*” kademesine mensup olan ve toplumun varlıklı ve soylu sınıfında yer alan patriciler arasından seçilmiştir. İlerleyen süreçte bu unvan kullanılsa dahi “*Propraetor*” ve özellikle Roma İmparatorluk döneminde revaçta olan “*Proconsul*” rütbesine sahip olanlar arasından eyalet valileri atanmıştır. Bu dönemde eyalet valileri seçildikten sonra hangi eyalete gideceği konusunda bir şaibe olamaması için kura çekme yöntemi uygulanmıştır. Vali atama sistemi dönemin şartlarına göre değişkenlik göstermekle birlikte bazı olağanüstü durumlar karşısında atanan valiler farklı rütbelere veya Roma ordusunda görev yapan komutanlardan olabilirdi. Atanan valiler konusunda dikkat çeken bir diğer nokta ise Roma valilerinin genel hazineden maaş almamalarıydı. Fakat valilerin tüm giderleri genel hazineden karşılanmış ve eyalet için harcamış oldukları paranın hesabı sorulmamıştır. Roma’nın atadığı valiler henüz görev yerlerine ulaşmadan önce yönetim ile ilgili kararlarını yayınlayıp bölgeye göndermiştir. Böylece önceki vali ve sonraki vali arasında yönetsel boşluğun oluşmaması sağlanmıştır. Valilerin oluşturduğu yönetim ile ilgili kararlar eyaletin genel tüzüğüne ters düşmemiştir. Eyaleti kuran heyet

tarafından oluşturulan “*Lex Provençia*” genel konuları kapsamakta valilerin çıkardığı kararlar ise daha ayrıntılı konuları içermektedir

Roma'nın Küçük Asya'da yaptığı vali atamalarında genel kaideler uygulanırken bazı özel durumlarda oluşmuştur. Örneğin, İÖ 74 yılında Bithynia Kralı IV. Nicomedes ölmeden önce, Pergamon Kralı III. Attalos gibi ülkesini Roma'ya miras bırakmış olmasına rağmen devam eden Roma – Pontus savaşlarından dolayı eyalet valisi merkezden atanmamış, bölgede Roma ordusunu komuta eden Marcus Aurelius Cotta, vali olarak görevlendirilmiştir.

Eyalet valilerine, Roma Senato'su tarafından oldukça geniş yetkiler verilmiştir. Bu yetkiler, yönettiği eyaletin sınırlarını dış tehditlere karşı korumak için askeri, eyalet içerisinde vuku bulan suçları önlemek için yargı, vergi oranlarını belirlemek ve toplamak için ekonomik konuları kapsamaktadır. Ayrıca valilerin eyaleti ekonomik olarak organize etme, hiyerarşik yapılanmayı denetleme, diplomatik görüşmelerde bulunma ve yürütme görevleri bulunmaktaydı. Bu geniş yetkiler ile birlikte eyalete dair birçok karar valinin inisiyatifine bırakılmıştır. Ayrıca eyalet yönetiminde mali işlerde aksaklıkların oluşmaması ve finansal gelirin denetlenmesi için valinin yanında “*Quaestor*” rütbeli bir yetkili de gönderilmektedir. Mali işlerden sorumlu quaestor haricinde valiye diğer işlerinde yardımcı olması için birden fazla devlet görevlisi de Roma Senato'su tarafından görevlendirilmekteydi (Boak, 1921: 132; Shotter, 1994: 11; Mayor, 2010: 44-45; Scullard, 1982: 181-182; Hodge, 1958, 80-81).

Roma, eyalet yönetimi hususunda her zaman dikkatli davranmış ve valiler ile eyalette Roma'nın gücünün etkin bir şekilde devamı sağlanmıştır. Eyaletlerin oluşum sürecinde Roma, birçok bölgeyi bağımlı hale getirmiş olsa dahi özel şartlara haiz ve değerli küçük şehirleri eyalet yapısı dışında bırakmıştır. Bu şehirler, iç işlerinde serbest olup bazı vergilerden muaf olmalarına rağmen diğer bütün konularda Roma'ya bağlıydı.

Roma'nın eyalet oluşumunda askeri ve politik işleri yürütmek için atanan görevlilerin yanı sıra en önemli konu vergilerin belirlenmesi ve toplanması olmuştur. Roma, ekonomik açıdan büyük bir gelir kaynağı gördüğü eyaletlerden, Cumhuriyet döneminde Roma Senato'su tarafından genel hükümlerle belirlenmiş kanunlarla vergi toplamış ve vergi toplama eyalet yöneticisinin inisiyatifine bırakılmamıştır. Bu nedenle Roma'nın cumhuriyet ve imparatorluk dönemleri boyunca tüm eyaletlerde vergi ile ilgili farklılıklar oldukça azdır. Roma eyalet oluşum sürecinde ekonomik yapı ve vergilendirme sisteminin oluşturulmasındaki ilk ve en önemli unsur ele geçirilen toprakların yaklaşık üçte birinin devlet bünyesine alınarak el koyulmasıdır. Roma yönetim sistemi üçte birlik kısmı devlet arazisi “*ager publicus*” olarak adlandırmıştır. Bu durum Roma eyaletlerinde bulunan toprakların büyük çoğunluğunun devlete ait olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Eyaletlerdeki devlete ait olan arazilerin takibi ve denetlenmesini sağlamak için ise Roma eyalet valisi ile birlikte mali işlere yardımcı olması amacıyla gönderilen “*Quaestor*” rütbeli görevlilerin sorumluluğuna verilmiştir.

Roma eyaletlerindeki vergi türleri ve oranları belirlenirken birçok faktör bulunmaktaydı. Roma eyaletlerinde yaşayanların büyük çoğunluğu geçimini tarımdan sağlamaktaydı. Kırsal kesimlerde yaşayan bu kişilerden alınan vergi, “*decuma*” olarak adlandırılan ürettikleri toplam mahsul miktarının onda biri kadarlık kısmını Roma'ya verilecek şekilde belirlenmiştir. Şehirlerde yaşayan kişilerin vergi sınıflandırmasında ise birçok farklı yöntem belirlenmiştir. Şehirlerden alınan vergilerde resmi kanunlar aracılığı ile daha farklı düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu vergilendirmeler dolaylı ve dolaysız olarak kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir.

Eyaletlerde vergi biçimlerinin belirlenmesinin yanı sıra bu vergilerin toplanması da Roma açısından önemli bir sorun olmuştur. Eyaletlerdeki vergi toplanma biçiminde farklılıklar olsa bile genel olarak iki ana yöntem kullanılmıştır. İlk yöntem, Roma'nın eyaletler için belirlediği en genel vergi toplama biçimi olan "*stpendium*" (iltizam) olup; Roma'nın belirlediği bir görevlinin eyaletteki vergileri toplatması ile gerçekleşmiştir. Roma eyaletlerinde vergileri toplayan kişiler ise "*Publicanus*" olarak isimlendirilmiştir. Bu durumda halk, vergi toplayıcısının insafına bırakılmış olup bu durum Roma'ya karşı bir başkaldırının oluşmasına yol açmıştır. Vergi toplamadaki ikinci uygulanan yöntem ise eyalet içerisindeki yerel kademelerde bulunan birimlerin belirlenen miktarı toplayarak Romalı yetkililere teslim etmesidir. Roma eyaletlerinde vergi toplama sistemi ise daha çok ilk yöntem olan *stpendium* sistemi uygulanmıştır. *Stpendium* sisteminin yaygın olarak kullanılması, bu sistemin Roma çıkarlarına daha uygun olmasından kaynaklanmıştır. Çünkü Roma, vergilerini araçlar ile toplatarak daha az insan gücü harcamakta ve bazı resmi işlemlerde kolaylık sağlamaktaydı. Bu sistem iyi bir şekilde işlediği zamanlarda Roma ekonomisine oldukça katkı sağlamıştır. Ancak sistemin iyi işlemediği zamanlarda ise kötü sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu duruma en iyi örneklerden biri ise; İÖ 1. yüzyılda Küçük Asya coğrafyasında yaşanan, Roma – Pontus savaşları sırasında Pontus Kralı VI. Mithradates'in Roma'nın vergi toplayıcılarının kötü tutumu sonucunda bezmiş olan halkı, kendi yanına çekmek için mevcut ekonomik durumu bir propaganda aracı haline dönüştürmesidir. Ayrıca merkeze uzak eyaletlerde vergi toplama işlemi *stpendium* yöntemi ile olunca, bu ihaleleri alan *Publicanus*'lar eyalet yöneticileri ile bir takım yasa dışı anlaşmalar yaparak çıkar ilişkileri doğrultusunda vatandaşlardan belirlenen miktarın üzerinde ve bazen de çok fahiş miktarlarda vergi toplamışlardır. Bu durum, vergi kaçırmayı yaygınlaştırmış ve Roma ekonomisi için olumsuz bir durum haline dönüşmüştür (Boak, 1921: 131-132-133; Yıldırım, 2018: 831-832-833; Mackay, 2004: 112; Crawford, 1992: 101; Dunstan, 2011: 96; Demircioğlu, 1967: 444; Hodge, 1958: 83-84).

İÖ 1. yüzyılın sonlarına doğru Roma Cumhuriyet'inde oluşan ekonomik ve siyasi sorunlar önü alınamaz hale gelmiştir. Kurulan ilk triumvirlik yönetiminden sonra çıkan iç savaş neticesinde Caesar diktatör olmuştur. Bu diktatörlük Roma'nın imparatorluğa giden sürecini biraz daha hızlandırmıştır. İÖ 44 yılında Diktatör Caesar'ın ölümü neticesinde siyasi krizi tekrar ortaya çıkmış ve oluşan siyasi tıkanıklığı çözmek için ikinci bir triumvirlik kurulmuştur. Kurulan bu yönetimin akibeti de ilkinde benzer şekilde sona ermiş ve Octavianus ile Antony arasında yapılan bir iç savaşa dönüşmüştür. İÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşı, Octavianus'un zaferi ile sonuçlanması Roma için yeni bir başlangıcın temelini oluşturmuştur. İÖ 27 yılında Roma'da Cumhuriyet yerine tek adam yönetimi olan imparatorluk sistemi uygulanmaya başlanması neticesinde ilk imparator olarak Octavianus yeni adı ile İmparator Augustus olarak yeni bir devir başlatmıştır. Eyalet yönetimlerinde Cumhuriyet döneminde uygulanan sistem genel olarak devam etmiş olsa bile imparatorluğun genel yapısına uygun yeni düzenlemeler de yapılmıştır (Edmonson, 2009: 60-61; Conti, 2003: 67; Magie, 1950, 446).

İmparator Augustus Roma'nın hâkim olduğu tüm eyaletleri sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma, eyaletleri Roma Senato'su ve İmparatorluk olmak üzere ikiye ayırmıştır. İmparatorluk eyaletleri doğrudan imparatora bağlı olmakla birlikte eyaletin başına imparatoru temsilen "*Proconsul*" rütbesini elde etmiş olan devlet görevlileri yönetici olarak atanmaktaydı. Ayrıca imparatorluk eyaletlerine atanan valilere "*legate augustii*" unvanı verilmekteydi. Bu dönemde Roma Senato'suna ait eyaletlere yönetici olarak *proconsul* rütbeli valiler gönderilmiştir. Augustus'un bu idari rütbe derecesindeki

değişikliği cumhuriyet dönemindeki yeteneksiz yöneticilerin yerine daha seçkin devlet görevlilerinin gelmesini amaçlamaktaydı. Cumhuriyet döneminde olduğu gibi valilerin olağan görev süresi bir yıl olsa dahi imparatorun isteği ve arzusu doğrultusunda uzatılabiliyordu. Roma’da ki bu eyaletler arasındaki ayrıma rağmen imparator, Roma Senato’suna ait eyaletlere doğrudan müdahale edebilmekteydi. Yine de imparatorluk eyaletlerinde görev yapan valilerin Roma Senato’suna ait eyaletlerde ki valilere kıyasla daha uzun süre görev yaptığı görülmüştür. Roma İmparatorluk döneminde, eyaletlerde yapılan düzenlemelerden birisi “*Conventus*” olarak adlandırılan, adli olaylarla ilgili yeni bir sistemin oluşturulması olmuştur. *Conventus* sistemi ile birlikte, eyaletlerdeki adli olaylar daha sıkı bir şekilde takip edilmiştir ve insanlar kendi haklarının daha güvencede olduğunu düşünmüşlerdir. İmparatorluk döneminde eyalet valilerinin belirlenmesinde yaş önemli bir unsur olmuştur. Roma’da sıradan bir eyaleti yönetmek için 35 ve üstü bir yaşa sahip olunması gerekmektedir. İmparatorluk eyaletinde vali olmak için 40 – 45 arası bir yaşa sahip olmak zorunluluğu vardı. Roma’nın bu döneminde en geniş sınırlara sahip Afrika ve Asya eyaletlerine vali atanmak için ise en az 50 yaşına ulaşmak gerekmektedir (Hodge, 1958: 95; Wells, 1992: 93-141; Roux, 2006: 17-18-30-59; Boak, 1921: 247-248-332-33; Elton, 1996: 15; Vasiliev, 1928: 18; Garzetti, 1976: 4; Schofield, 2002: 4; Levick, 1999: 97; Freeman, 1996: 495).

Roma’da eyalet yönetimi Cumhuriyet dönemi boyunca iyi şekilde işlemiştir. Augustus ile birlikte gereken düzenlemeler yapılmış sonrasında genel yönetimde olduğu gibi eyalet sisteminde de problemler baş göstermiştir. Birçok imparator Roma’nın eyaletlerinde özel ve genel düzenlemeler yapsa dahi özellikle toprak mülkiyeti, vergi ve miras gibi ekonomik problemler sürmüştür. Yine de 3. yüzyıl krizlerine kadar Roma, eyaletlerini bir arada tutmayı başarmıştır. Diocletian ile başlayan Tetraşi yönetimi ile eyaletler üzerinde bir takım yeni değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler istenilen sonuçları vermemiş olacak ki Constantinus ve Theodosios hanedanları döneminde de düzenlemelere rastlanmaktadır.

4. PERGAMON KRALLIĞI – ASIA EYALETİ

4.1. Pergamon Krallığı'nın Kuruluşu

Anadolu coğrafyası İÖ 5. yüzyılda, Achaemenid İmparatoru I. Darius'un hâkimiyeti altında kendilerine özgü bir yönetim biçimi olan satraplık sistemi ile yönetilmekteydi. Satraplık sistemi adı altında Anadolu toprakları birçok idari parçaya bölünmüş olup her idari birimin başına bir yönetici atanmıştır. I. Darius'un ölümünden sonra gelen imparatorlar döneminde Anadolu toprakları satraplık sistemi ile yönetilmeye devam etti. Ancak İÖ 370 yılında Kapadokya satrapı olan Datames'in daha fazla güç sahibi olmak için, Anadolu'da yöneticilik yapan diğer satrapları yanına alarak Achaemenid İmparatorluğu'na karşı bir isyana kalkıştı. Kapadokya satrapı Datames'in bu isyanı, Achaemenid İmparatorluğu'nun Anadolu üzerindeki hâkimiyetinin çökmeye başladığının bir göstergesi olmuştur. Anadolu topraklarında Achaemenid İmparatorluğu güç kaybetse bile merkezi yönetim hala güçlü bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmekteydi. Anadolu topraklarında Achaemenid kendi sorunları ile uğraşırken Makedon Krallığı gücünü arttırmaya devam etmekteydi. Makedon Kralı II. Philippos, Helen birliği üzerindeki gücünü sağlamlaştırdıktan sonra Achaemenid üzerine bir sefere çıkarak onları Anadolu topraklarındaki hâkimiyetini sonlandırmak istiyordu. Ancak II. Philippos İÖ 336 yılında suikast sonucunda hayatını kaybetmiştir (Magie, 1950: 3; Allen, 2019: 44; Hornblower, 2012: 630).

II. Philippos'un ölümüyle birlikte Makedon Krallığı'nın yeni imparatoru oğlu Büyük İskender olmuştur. Babası II. Philippos'tan güçlü bir krallık devralan Büyük İskender babasının ideallerini gerçekleştirmek için harekete geçti. Büyük İskender yaptığı sefer hazırlıklarından sonra İÖ 334 yılında sefer için yola çıkmıştır. Bu arada Achaemenid İmparatoru III. Darius'un uzlaşma yapma girişimlerine rağmen Büyük İskender kabul etmeyerek kararlılığını ortaya koymuştur. Büyük İskender, Asya seferi sırasında Anadolu'da Pergamon'un da dâhil olduğu birçok bölgeyi ele geçirmeyi başararak Achaemenid İmparatorluğu'nun Anadolu'daki hâkimiyetine son vermiştir. Büyük İskender yaptığı sefer ile birlikte Hindistan'a kadar ulaşmayı başarmıştır ancak geri dönüş yolculuğu sırasında İÖ 323 yılında Babil'de hayatını kaybetti. Büyük İskender'in ölmesiyle birlikte yerine geçecek olan bir kral olmaması büyük bir sorun teşkil etmiştir. Bu sorunu çözmek için bir araya gelen Büyük İskender'in generalleri Makedonya Krallığı'nı kendi aralarında paylaşarak sorunu çözmüş olduklarını düşünüyorlardı. İlk başlarda sorun çözülmüş gibi görünüyorsa bile gelecek süreç içerisinde devasa sınırlara sahip olan bu parçalanmış krallıklar arasında büyük bir siyasi hâkimiyet mücadelesi başlayacaktı (Hornblower, 2012: 631-645; Sacks, 2005: 53; Tekin, 2007: 135; Austin, 2006: 62; Tekin, 2008: 139; Magie, 1950: 4).

Büyük İskender'in Krallığı'nın parçalanmasıyla ortaya Antigonus, Ptolemaios ve Selevkos adı altında üç yeni krallık ortaya çıktı. Ancak siyasi anlaşmazlıklar ve daha fazla toprak elde ederek tek güç olma düşünceleri nedeniyle bu üç yeni krallık arasında "Diadokhlar" olarak adlandırılan bir dönem başladı. İÖ 301 yılında yapılan Ipsos Savaşı'nda Büyük İskender'in generali olan Lysmakhos ile müttefik olan Selevkoslar, Antigonus hanedanlığını yenilgiye uğratmayı başardı ve bu neticenin sonucunda Selevkoslar hâkim oldukları topraklar üzerinde gücünü arttırmayı başardı. Bu sefer sırasında İskender'in generali olan Lysmakhos, Batı Anadolu'da bulunan Pergamon Kalesi'ni savaş sırasında ele geçirdi. Ele geçirdiği bu bölgede yönetici olarak Philetairos'u atadı. Bu atamanın temel amacı ise Büyük İskender'in Asya seferi sırasında elde ettiği ganimetleri Pergamon 'da bırakmış olması ve Lysmakhos 'un bu

hazineyi güvendiği bir kişiye teslim etme isteğidir. Philetairos'un atanmasıyla birlikte Pergamon Krallığı'nın temelleri atılmış oldu. Philetarios, İÖ 281 yılına kadar herhangi bir sorun ile karşılaşmadan Pergamon bölgesini yönetmiştir.

Büyük İskender'in ardıllarının kurmuş olduğu yeni krallıklar İÖ 281 yılında Korupedion Savaşı ile son kez karşı karşıya geldiler. Selevkoslar ile Lysmakhos arasında yapılan savaşı Selevkoslar'ın kazanması ile birlikte Hellenistik Anadolu coğrafyasının doğu kısmının büyük çoğunluğunun yönetimini ele geçirdi. Korupedion Savaşı sırasında Lysmakhos hayatını kaybedince Pergamon bölgesinin yöneticisi olan Philetarios ise Selevkos'lara karşı daha uzlaşmacı bir tutum sergileyerek bağlılığını göstermiştir. Selevkos Kralı I. Antiochos, bölgede diğer sorunlarla uğraşmak zorunda olduğu için Pergamon bölgesi ile ilgilenemediğinden dolayı ilerleyen dönemde Philetarios, bağımsız Pergamon Krallığı'nı kurmayı başardı. Philetarios, İÖ 263 yılına kadar yöneticilik yaptığı süre zarfında diğer şehir devletleri ve krallıklar ile iyi ilişkiler kurmuştur (Dion. I, 9; Gutzwiller, 2007: 12; Allen, 2019: 74; Bugh, 2007: 46; Hornblower, 2012: 645-1146; Austin, 2006: 396; Sabin, 2007: 477; Arslan, 2010: 225; Adkins – Adkins, 2005: 12-13-76; Sacks, 2005: 53; Bispham, 2006: 99; Nossov, 2009: 4-5; Lund, 1992: 187).

Philetarios ölünce İÖ 263 yılında yerine yeğeni I. Eumenes, Pergamon Krallığı'nın yöneticisi olmuştur. I. Eumenes döneminde Selevkos Kralı I. Antiochos, daha önce babası Selevkos Nikator'un Philetarios'tan istediği Büyük İskender'in savaş ganimetlerini Pergamon'un yeni yöneticisi olan I. Eumenes'ten istemiştir. I. Eumenes ise hazineyi vermeyip Selevkos Kralı I. Antiochos'u oyalamaya çalışmıştır. I. Eumenes'in yapmış olduğu bu davranış neticesinde Selevkoslar ile Pergamon arasındaki ganimet sorunu savaş noktasına kadar ulaşmıştır. Selevkos Kralı I. Antiochos, Pergamon'a karşı sefer için harekete geçti. Pergamon yöneticisi I. Eumenes ise Selevkosların varlığını istemeyen küçük şehir devletleri ve Mısır topraklarında hüküm süren Ptolemioslar ile askeri ittifak kurmayı başarmıştır. Ayrıca Galatlar'da asker göndererek savaşta Pergamon tarafında yer almıştır. İÖ 262 yılında yapılan Sardes Savaşı'nın sonucunda kazanan taraf Pergamon ve müttefikleri oldu. Selevkos Kralı I. Antiochos savaş esnasında Galatlı bir asker tarafından öldürülmüştür. Sardes Savaşı ile birlikte Pergamon ile Selevkoslar arasındaki tüm siyasi bağlantı kopmuş olup Pergamon artık bağımsız bir krallık haline gelmiştir. I. Eumenes ise resmi olarak Pergamon'un ilk kralı olmuştur. Ayrıca Sardes Savaşı ile Pergamon Krallığı sınırlarını genişletmiştir (Hornblower, 2012: 547; Austin, 2006: 396; Taylos, 2013: 21; Hazel, 2001: 27; Adkins – Adkins, 2005: 63; Bispham, 2006: 99; Bugh, 2007: 47).

Pergamon Kralı I. Eumenes, sınırlarını genişletmesi sonucunda Galatlar ile sınır komşusu olmuştur. Bu komşuluk neticesinde Galatlar, Pergamon hâkimiyetinde olan bölgelere yağma amaçlı saldırılar düzenlemiştir. Pergamon Kralı I. Eumenes, Galat'ların bu tutumunu önlemek için onlara haraç vermek zorunda kalmıştır. I. Eumenes, krallığı döneminde Pergamon'da bayındırlık faaliyetlerinde bulunmuş ve krallığını Hellenistik coğrafyada bir cazibe merkezi konuma getirmeyi amaçlamıştır.

I. Eumenes ölünce İÖ 241 yılında I. Attalos, Pergamon kralı olmuştur. I. Attalos döneminde Galatlara haraç vermeyi reddettiğinden dolayı Galatlar önemli bir sorun teşkil etmiştir. I. Attalos'un bu tavrı karşısında gelir kaybı yaşamak istemeyen Galatlar, yağma ve talan seferlerinden elde ettikleri ganimeti devam ettirebilmek için Pergamon Krallığı'na karşı saldırıya geçti. İÖ 240 yılında Galatlar ile yapılan savaş sonucunda Pergamon Kralı I. Attalos galip gelmeyi başararak topraklarını Galat istilasından kurtardı ve bu zafer neticesinde “*Soter*” (kurtarıcı) unvanını aldı. Pergamon Kralı I. Attalos, krallığı döneminde gücünü arttırmaya ve Hellenistik Anadolu coğrafyasında

kendisini göstermeye başlayan Roma Cumhuriyeti ile iyi ilişkiler kurmayı başarak onlarla müttefik olmuştur. Pergamon Kralı'nın Roma ile yapmış olduğu ittifak, Hellenistik Anadolu'da Selevkoslardan gelebilecek olası bir işgal girişimine karşı topraklarını koruma amaçlı olarak kendisini garanti altına almak istemesinin bir sonucudur (Liv. XI, 55; Williams, 1993: 236; Adkins – Adkins, 2005: 55; Sacks, 2005: 251-252; Allen, 2019: 105; Gutzwiller, 2007: 12; Magie, 1950: 7; Nardo, 1994: 256-257).

4.2. Hellenistik Dönemde Roma – Pergamon İlişkileri

Roma Cumhuriyeti İÖ 2. yüzyılın sonlarında Kartaca ile yaptığı büyük savaşlar neticesinde Akdeniz ve Afrika kıtasında topraklar elde etmeyi başardı. Roma, Kartaca ile yaptığı savaşlar esnasında Ilirya yüzünden Makedon Krallığı ile ilişkileri gerginleşmeye başladı ve her iki taraf durumu savaş noktasına kadar getirdi. Roma, Kartaca ile mücadele ettiği için Makedonlar ile savaşmak istemiyordu. Ancak gerginleşen ilişkiler nihai olarak yerini savaşa bıraktı. Makedonlar ile İÖ 215 – İÖ 205 yılları arasında yapılan ilk savaşı Romalılar kazandı. Ayrıca Roma Cumhuriyeti, Makedon Kralı V. Philip'e karşı yaptığı savaşta Pergamon Kralı I. Attalos tarafından askeri açıdan desteklenmiştir. Makedon kralı yenilmesine karşın, Romalılar da savaş esnasında çok fazla kayıp vermiştir. Roma Cumhuriyeti, sonrasında Pergamon ve Rodos ile ittifak yaparak İÖ 197 yılında Makedon Krallığı ile ikinci savaş dizisini başlatmıştır. Yapılan ikinci savaşı müttefikleri sayesinde Roma kazanmıştır. Ayrıca Roma – Makedon Savaşı esnasında Roma'nın sadık müttefiki Pergamon Kralı I. Attalos hayatını kaybetmiştir (Boak, 1921: 97-105; Adkins – Adkins, 2005: 80; Mikalson, 1998: 146; Hazel, 2001: 27; Eckstein, 2008: 278; Demircioğlu, 1993: 305-312).

Roma – Makedon savaşı sırasında I. Attalos'un ölümü ile birlikte yerine İÖ 197 yılında II. Eumenes Pergamon Kralı oldu. Pergamon Kralı II. Eumenes döneminin başlangıcında meydana gelen Roma – Makedon savaşının yanı sıra Selevkoslar, Hellenistik Anadolu'da kaybettikleri iktisamlı güçlerine tekrar kavuşmak için girişimlerde bulunuyorlardı. Ancak Roma'nın bölgede gücünü arttırması iki güç unsurunu karşı karşıya getirecekti. Selevkoslar, Roma'nın düşmanı olan Kartacalı komutan Hannibal'e sahip çıkması ve devamında ise Pergamon ve Hellas bölgesini ele geçirmek için yaptığı sefer sırasında Roma kuvvetlerini karşılarında bulmuşlardır. Romalılar, Selevkoslar ile yaptığı ilk mücadeleyi kazanmıştır. Ancak Selevkos Kralı III. Antiochos bu durum karşısında Roma'ya karşı boyun eğmeyerek tekrar bir sefer hazırlığı yapmaya başladı ve yaklaşık 70.000 kişilik büyük bir orduyu oluşturmayı başardı. Roma ise müttefiki Pergamon ile ortak bir ordu oluşturmuştu. İÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşı'nda Pergamon Kralı II. Eumenes ve oğlu bizzat savaş alanında süvarileri ile birlikte savaşmışlardır. Magnesia Savaşı sonunda kazanan taraf Roma oldu ve İÖ 188 yılında yapılan Apameia Barışı, Selevkos Krallığı'nın iktisamlı yıllarına tekrardan dönme hayalleri tamamen sona erdirdi. Yapılan antlaşma ile Selevkoslar, Hellenistik Anadolu coğrafyasındaki Toros Dağları'nın batısına kadar geri çekilmek zorunda kaldı. Apameia Barışı ile Hellenistik Anadolu'da etkin bir güç unsuru olan Selevkosların hâkimiyeti gerilemeye başlarken başka bir güç unsuru olan Roma Cumhuriyeti artık açık bir şekilde gücünü diğer krallıklar ve şehir devletleri üstünde hissettirmeye başladı. Ayrıca Selevkosların etkin bir güç olma durumunun ortadan kalkması ile birlikte her ne kadar yeni güç olarak Roma Cumhuriyeti kendini göstermeye başlamış olsa bile Roma'nın Hellenistik Anadolu bölgesinde toprak parçası olmaması müttefiki olan Pergamon Krallığını büyük bir güç haline getirmiştir (Liv. X,

399; Hornblower, 2012: 202-547-548-645; Mayor, 2010: 57; Hazel, 2001: 133; Sabin, 2007: 477; Scullard, 1982: 272; Thonemann, 2018: 32-33; Fields, 2010: 58; Adkins – Adkins, 2005: 63; Sacks, 2005: 251-252; Warry, 1995: 128).

Pergamon Krallığı, Roma Cumhuriyeti ile devam eden dostluk ilişkisi sayesinde konumunu güçlendirmesi neticesinde bölgede bulunan diğer yerel krallıklar ile karşı karşıya kalmıştır. Apameia Barışı ile yapılan antlaşmada Mysia bölgesinin Pergamon Krallığı'na kalması Bithynia Kralı I. Prusias tarafından hoş karşılanmadı. Bir süre sonra bu bölgeyi ele geçirmek isteyen Bithynia Kralı I. Prusias, Pergamon kralına karşı harekete geçti. Bithynia ve Pergamon arasında yapılan savaş durumunun sona ermemesinden dolayı Roma, uzlaşmacı rolü ile araya girerek savaşı sona erdirmiştir. Ayrıca II. Eumenes, bölgede haydutluk faaliyetlerine devam eden Galatları bertaraf etmek için Roma'yı kışkırtarak Galatlar ile Roma'yı karşı karşıya getirmeyi başardı. Romalılar, Galatlara karşı kazandığı zafer ile bu sorunu bir süreliğine çözmüş oldu. Pergamo'nun güçlenmesinden rahatsız olan Pontus ve Kapadokya Kralları da birleşerek II. Eumenes'e karşı bir savaş girişiminde bulundular. Ancak bu girişim uzun sürmemiş ve II. Eumenes ile barış yapmak zorunda kalmışlardır.

Makedon Krallığı'nın başına İÖ 179 yılında II. Perseus geçmiştir. II. Perseus, geçmişte yaşanan hezimetin intikamını alabilmek için Roma üzerine bir sefer hazırlığına başladı. Bu seferin sürdüğü İÖ 171 – İÖ 168 yıllarında Roma ile Makedonlar yapılan III. Pydna Savaşı sırasında Pergamon Kralı II. Eumenes, müttefiki olan Roma'yı desteklemiştir. Savaş sonucunda Roma'nın galip gelmesiyle Makedon Krallığı tamamen ortadan kaldırılarak Roma toprakları haline geldi. Roma, Makedon Krallığı'nı yok etmesinden sonra Pergamon'un bölgede daha fazla güçlenmesini istemiyordu. Bunun için İÖ 167 yılında Galat – Pergamon arasında yapılan savaşı Pergamon Krallığı kazanmasına rağmen Roma'nın müdahalesi ile Galatlar herhangi bir yaptırım ile karşılaşmadılar. Makedon Krallığı'nın ortadan kalkması ve Galatların desteklenmesi Roma'nın Hellenistik Anadolu'da yapmak istediği sömürge politikasının bir göstergesi olmakla birlikte Pergamon Krallığı'nın artık güçlenmesini önlemek istenmesinin bir sonucu olmuştur (Liv. VIII, 367; Scullard, 1982: 278-283; Harris, 1979, 143; Adkins – Adkins, 2005: 74; Mikalson, 1998: 146; Allen, 2019: 160; Magie, 1950: 116; Mcging, 1986: 27).

II. Eumenes'in İÖ 159 yılında ölmesiyle birlikte, Pergamon'un yeni kralı II. Attalos olmuştur. Pergamon Kralı II. Attalos, kendisinden önceki kral olan II. Eumenes döneminde olduğu gibi Roma Cumhuriyetine olan bağlılığını devam ettirdiği gibi artık açık bir şekilde Roma'nın Pergamon üzerindeki hâkimiyetini kabul etmiştir. Pergamon Krallığı'ndaki taht değişikliğini fırsat bilen II. Prusias İÖ 157 yılında Pergamon topraklarını işgal etmeye kalkışmıştır. Ancak bu durum karşısında İÖ 155 yılında Roma Cumhuriyeti duruma müdahale ederek Bithynia Kralı II. Prusias'ı işgal girişiminden dolayı tazminat ödemek zorunda bıraktı. Pergamon Kralı II. Attalos döneminde, II. Nicomedes'in babası Bithynia Kralı olan II. Prusias'a karşı isyan etmesi sonucunda II. Attalos, II. Nicomedes'i destekleyerek onun yönetimi ele geçirmesine yardımcı olmuştur. II. Nicomedes'in Bithynia Kralı olmasıyla Pergamon Krallığı ve Bithynia Krallığı arasında devam eden düşmanlık sona ererek aralarında yeni bir dostluk ilişkisi kurulmuştur (Hazel, 2001: 27-255; Scullard, 1982: 286; Arslan, 2010: 296-297; Magie, 1950: 116).

4.3. Pergamon Kralı'nın Ülkesini Vasiyet İle Roma'ya Bırakması ve Asia Eyaleti'nin Kuruluşu

II. Attalos'un ölümü ile birlikte, III. Attalos İÖ 138 yılında Pergamon Kralı oldu. Pergamon Kralı III. Attalos'un krallık süresi çok kısa ömürlü olmuştur. III. Attalos döneminin çok kısa olması nedeniyle herhangi bir siyasi faaliyetine ilişkin kayıtlar tarihsel kaynaklar açısından yeterli değildir. Ancak siyasi olarak en önemli olay III. Attalos'un kendi hanedan soyundan yakın dereceli akrabası bulunmaması nedeniyle Pergamon Krallığı'nın geleceği hakkında endişe duyması neticesinde İÖ 133 yılında ölmesiyle birlikte hem ülkesinin geleceği için hem de halkının daha huzurlu ve refah bir yaşam sürmeye devam etmesi için krallığını vasiyetname ile Romalılara bırakması olmuştur (Elton, 1996: 12; Arslan, 2010: 299; Hornblower, 2012: 202).

III. Attalos'un ölümü üzerine ortaya çıkan bu durum Küçük Asya coğrafyasında şok etkisi yaratmıştır. Roma, Senato'suna ulaştırılan vasiyetnameyi kabul etti. Vasiyetnamenin kabul edilmesinden sonra P. Cornelius Scipio Nasica Serapio önderliğinde beş kişilik bir heyet oluşturularak Pergamon'a gönderildi. Cornelius, heyet ile birlikte Pergamon'a geldiğinde beklenmedik bir durum ile karşılaştılar. Daha önce Pergamon Kralı olan II. Eumenes'in gayri meşru oğlu olduğunu iddia eden Aristonikos, III. Eumenes adını alarak kendisini Pergamon'un yeni kralı olarak ilan etti. Aristonikos'un bu krallık girişimini Roma bir isyan hareketi olarak kabul etti. Aristonikos kısa süre içerisinde Pergamon ordusunu oluşturarak Pergamon topraklarının büyük çoğunluğunu hâkimiyeti altına aldı. Roma, Aristonikos'un isyan hareketi karşısında Kartaca ve Sicilya'daki sorunlarla uğraştığı için Pergamon'a askeri destek gönderememiştir. Bunun üzerine Roma, bölgede bulunan diğer müttefikleri olan krallıklardan yardım istedi. Ancak bu yardımlar isyan karşısında yeterli olmamıştır (Stark, 2012: 30-32; Mayor, 2010: 58; Sabin, 2007: 477; Marin, 2009: 31; Bédoyère, 2006: 224; Nardo, 1994: 257; Sacks, 2005: 252; Nossov, 2009: 4; Allen, 2019: 160).

Roma, P. Licinius Crassus Dives Mucianus komutasında bir orduyu İÖ 131 yılında Pergamon'a gönderdi. Mucianus komutasındaki Roma ordusu, isyancı Aristonikos'a karşı başarı sağlayamadı. İÖ 130 yılında Murcius Perperna komutasında yeni bir Roma ordusu ve onları destekleyen müttefikleri ile birlikte hareket ederek Aristonikos'a karşı harekete geçti. Perperna, İÖ 129 yılında Aristonikos'u savaşta yenerek onu tutsak almayı başardı. Aristonikos, Roma Senato'sunun kararı ile boğdurularak öldürüldü. Savaş sonrasında Roma Senato'su, Manilius Aqulius öncülüğünde Pergamon'a bir heyet gönderdi. Manilius ve heyet gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra Pergamon Krallığı artık İÖ 129 yılından itibaren Asia Eyaleti olarak Roma Cumhuriyeti'nin Küçük Asya coğrafyasında elde etmiş olduğu ve eyalet haline dönüştürdüğü ilk toprak parçası oldu (Harris, 1979: 149; Mayor, 2010: 60; Arslan, 2010: 300; Hazel, 2001: 22; Allen, 2019: 169; Boak, 1921: 122; Arslan, 2007: 69).

Roma Cumhuriyeti, III. Attalos tarafından hem krallığı'nın geleceği hem de halkının daha huzurlu bir yaşam sürmesini istemesi sonucunda krallığını vasiyet yoluyla Roma'ya bırakması ile birlikte artık Pergamon Krallığı'nın toprakları Roma'nın Küçük Asya'daki ilk eyaleti olan Asia Eyaleti'ne dönüştürmesi ile birlikte bölgedeki siyasi güç dengesi tamamen Roma'nın eline geçti. Roma, Asia Eyaleti'ni kurduktan sonra Aristonikos'un isyanı sırasında kendisine destek veren müttefiklerine yardımları karşılığında Pergamon Krallığı'ndan kalan bazı bölgeleri hediye etmiştir. Roma Cumhuriyeti döneminde kurulan Asia Eyaleti, Roma Senato'su bünyesinde bulunan bir eyaletti. Bu nedenle, Asia Eyaleti'ni vali olarak idare etmeleri için üst düzey consul, proconsul, praetor rütbesini elde etmiş olan birçok bürokrati yönetici veya vali olarak

görev yapmaları için Asia Eyaleti'ne göndermiştir. Roma, kurduğu Asia Eyaleti'ne ilk yönetici olarak gönderdiği Manius Aquilius, Roma Cumhuriyet sistem biçimini yeni eyalette oluşturarak gerekli tüm faaliyetleri tamamlamıştır. İÖ 126 yılına kadar Asia Eyaleti'nde vali olarak bulunan Manius, hakkında çıkan rüşvet suçlamaları sonucunda Roma Senato'su tarafından yargılanarak azledilmiştir. Roma, Küçük Asya'daki etkin gücünü arttırmak ve daha fazla toprak elde etmek için pek çok yöntem uygulayacaktır. İÖ 120 yılında Pontus Kralı V. Mithridates 'in suikast sonucu öldürülmesinden sonra oğlu VI. Mithridates küçük yaşta Pontus'un yeni kralı oldu. Roma, bu durumdan yararlanarak Pontus Krallığı sınırları içerisinde bulunan Phrygia bölgesini Asia Eyaleti sınırları içerisine dâhil etti. Roma'nın bu ilhakı, VI. Mithradates'in Roma'ya karşı düşman etmiş ve gelecekte Küçük Asya coğrafyasında yaşanacak olan uzun soluklu savaşlar dizisinin tohumları atılmış oldu (Mayor, 2010: 58-68; Heitland, 1911: 256; Sartre, 2005: 35; Arslan, 2010: 304; Harris, 1979: 152; Boatwright, 2004: 214; Dunstan, 2011: 151).

3.4. Roma – Pontus Savaşları'nın Asia Eyaletine Yansıması

Küçük Asya coğrafyasında Pontus ile olan gerginliğin artmasının yanı sıra Roma'nın Asia Eyaletinde ortaya çıkan problemler de bir takım sorunlara neden olarak halkın Romalılardan nefret etmesine yol açmıştı. Aslında bu nefreti fırsata çevirecek kişi ise hiç şüphesiz Pontus Kralı VI. Mithridates olacaktı. Roma, Asia Eyaleti'nde ortaya çıkan aksaklıkları gidermek için Consul S. Mucius Scaevola'yı İÖ 94 yılında Asia valisi atayarak bölgeye gönderdi. Asia Eyalet valisi Mucius Scaevola, görev yaptığı süre zarfında ortaya çıkan aksaklıkları düzeltmek için bir takım çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu düzenlemeleri içeren kararlar dizisi, Roma'da yüzyıllarca sürecek geleneksel yönetim sistemi haline gelecektir. Vali Mucius Scaevola, İÖ 93 yılında görevini tamamladıktan sonra Roma'ya döndü (Hazel, 2001: 272; Mousaurakis, 2007: 64; Boak, 1921: 164; Lintott, 1993: 56-57).

Küçük Asya coğrafyasında İÖ 1. yüzyılın başında Roma ile Pontus arasındaki siyasi güç mücadelesi gittikçe daha da gerginleşmekteydi. Pontus Kralı VI. Mithradates'in Roma'ya karşı olan düşmanlığı gün geçtikçe artmaya devam ediyordu. Roma, VI. Mithradates'in Kapadokya Krallığı'nı işgal etmesi ve Bithynia Krallığı'ndaki taht mücadelesindeki tutumundan dolayı Pontus Kralı'nı durdurmak istiyordu. Bu gelişmelerin yanı sıra bölgedeki bir diğer sorun ise Kilikya bölgesindeki korsanların yapmış olduğu haydutluk faaliyetleridir. Bu haydutluk faaliyetleri Roma'yı ekonomik olarak zor bir durum içerisine doğru çekmekteydi. Roma Senato'su tüm bu sorunların çözülmesi için başarılı bir general olan Sulla'yı Kilikya Eyaleti'ne praetor olarak atayarak gönderdi. Sulla, bölgeye gönderildiği sırada İÖ 91 yılında Asia Eyalet valisi olarak Gaius Julius Caesar¹ görev yapmaktaydı (Goldsworthy, 2006: 65; Billows, 2009: 56; Moore, 1971: 46; Chapot, 2014: 17; Sicker, 2000: 140).

Bölgede devam eden gerilim İÖ 89 yılında yerini beklenen bir şekilde Roma – Pontus savaşına bırakmıştır. Roma ile Pontus arasında başlayan savaş sebebiyle Asia Eyalet valisi Gaius Cassius, Roma Senato'sunun emir ve talimatlarını beklemeksizin bölgede bulunan Roma askerleri ile müttefikleri olan krallıklardan topladıkları askerlerle birlikte bir savaş planı hazırlayarak harekete geçtiler. İvedi bir şekilde karşılık veren Roma ordusu ilk etapta Pontus ordusunu bozguna uğratmayı başarmıştır. Ancak devam eden süreçte Pontus Kralı VI. Mithradates, Roma adına savaşan Bithynia Kralı

¹ İÖ 91 yılında Asia Eyalet valisi olarak görev yapan Gaius Julius Caesar, İÖ 48 – İÖ 44 yılları arasında Roma Cumhuriyetini tek başına yöneten Gaius Julius Caesar'ın babasıdır.

IV. Nicomedes'i Amasia ovasında bozguna uğratmayı başardı. Bu bozgundan sonra harekete geçen Pontus Kralı VI. Mithradates, Asia Eyaleti başta olmak üzere bölgedeki birçok yeri ele geçirmeyi başardı. VI. Mithradates, savaşın ilk bölümünü kazanmasıyla birlikte Küçük Asya'da kurtarıcı olarak anılmaya başladı ve gücünü arttırmaya devam etti. İÖ 88 yılında Roma'nın Asia Eyaleti içerisinde önemli bir yerleşim yeri olan Efes'te bulunan Pontus Kralı VI. Mithradates, büyük bir katliam hazırlığı içerisindeydi. İÖ 88 yılının ilkbahar aylarında verdiği talimat ile çok kısa bir süre içerisinde yaklaşık olarak 80.000 ile 150.000 arasında Roma vatandaşı öldürüldü. Pontus Kralı VI. Mithradates, Küçük Asya coğrafyasında sindirme politikası uygularken bölgedeki Romalı üst düzey yöneticiler bu durum karşısında çaresiz kalmışlardır. Ayrıca Roma'da devam eden iç savaş ve siyasi çekişmeler nedeniyle Roma Senato'su tarafından VI. Mithradates'e karşı herhangi fiili bir reaksiyon gösterememiştir (Boatwright, 2004: 214; Penrose, 2005: 91; Scarre, 1995: 28; Boak, 1921: 168-169; Arslan, 2007: 517).

Roma, iç savaş ve siyasi tartışmaların bitmesiyle birlikte Küçük Asya coğrafyasına odaklanmıştı. Roma'da yönetimde büyük bir güç sahibi olan Sulla tekrar Consul seçildi ve devamında Küçük Asya coğrafyasındaki savaşa müdahale etmek için Roma ordu komutanı ve Asia Eyalet valisi olarak İÖ 88 yılında harekete geçti. Küçük Asya coğrafyasına ulaşan Sulla bölgede dağınık bulunan Roma ordusunu hızlı bir şekilde toparlayarak bir araya getirmeyi başardı. General Sulla, birleşik düzende orduyu bir araya getirdikten sonra Pontus Kralı VI. Mithradates'in işgal ettiği Asia Eyaleti dâhil tüm toprakları kurtarmayı başararak ona ağır bir darbe vurmuştur. Asia Eyalet valisi Sulla'nın ilerleyişi karşısında daha fazla dayanamayan VI. Mithradates, antlaşma yapmak zorunda kaldı.

Dardanos Antlaşması ile İÖ 85 yılında Roma – Pontus Savaşının birincisi sona ermiş oldu. Sonrasında Asia Eyalet valisi Sulla, bölgede kalarak Roma'ya destek vermeyen küçük şehir yönetimlerini ağır bir şekilde cezalandırırken, kendisine destek verenleri ise ödüllendirmiştir. Ayrıca Asia Eyaleti içerisinde bir takım düzenlemeler yaptı. Bu düzenlemeler çerçevesinde Kibyra bölgesini Asia Eyaleti sınırları içerisine dâhil etmiştir. Sulla yaptığı düzenlemelerden sonra İÖ 84 yılında Roma'ya döndü (Freeman, 1996: 399; Mayor, 2010: 196-228; Southern, 1998: 15; Magie, 1950: 207; Crawford, 1992: 138; Campbell, 2005: 15; Sartre, 2005: 35; Goldsworthy, 2006: 65; Arslan, 2007: 249; Scullard, 1982: 74; Leach, 2014: 18).

Sulla, Roma'ya dönmeden önce Murena'yı Asia Eyalet valisi olarak görevlendirmiş ve bunun yanı sıra olası bir savaş ihtimaline karşıda ordu komutanı olarak da atamıştır. Pontus Kralı, kaybettiği savaşın sorumluları arasında gördüğü Kapadokya Kralı Archelaus'un ihanet ettiği düşüncesi ile onu suçlamaktaydı. VI. Mithradates'in kendisine karşı tutumunu anlayan Archelaus, Kapadokya'dan kaçarak, Asia Eyalet valisi Murena'ya sığındı. Archelaus, sürekli olarak Murena'yı, VI. Mithradates'e saldırması yönünde onu telkin etmekteydi. Archelaus'un kışkırtmaları sonucunda Asia Eyalet valisi Murena, Roma Senato'sunun talimatı olmaksızın İÖ 83 yılında Pontus topraklarına girerek bölgeyi yağmalamıştır. Bu durum karşısında diplomatik yollara başvuran Pontus Kralı VI. Mithradates herhangi bir sonuç alamamıştır. İÖ 81 yılına kadar iki kez Pontus topraklarına saldıran Murena, Roma Senato'sunun bölgede savaş durumunu istemediği için ona talimat göndererek saldırılarını bitirmesini istedi. Roma Senato'sunun talimatı ile ikinci Roma – Pontus Savaşı sona ermiştir (Hazel, 2001: 203; Sartre, 2005: 35; Boak, 1921: 181).

İkinci Roma – Pontus savaşının son ermesinden sonra Asia Eyalet valisi olarak İÖ 81 yılında Marcus Minicius Thermus, İÖ 80 yılına kadar görevini sürdürmüştür. Ayrıca bu dönemde genç yaşlarda olan Caesar, Vali Thermus'un hizmetinde

bulunmuştur (Sue. I, 5; Tatum, 2008: 31; Billows, 2009: 56; Maxfield, 1981: 119; Kamm, 2006: 31).

Küçük Asya’da ikinci Roma – Pontus savaşının sona ermesiyle birlikte belirli bir süre içerisinde yeniden bir savaş durumu yaşanmayacaktı. Bölgede devam eden süre zarfında İÖ 75 yılında Junius Luncus Asia Eyalet valisi olarak görev yapmaya başladı. İÖ 74 yılında Bithynia Kralı IV. Nicomedes, ölmesiyle birlikte daha önce Pergamon Kralı III. Attalos’un yaptığı gibi krallığını Roma’ya miras bırakmıştır. IV. Nicomedes’in bıraktığı vasiyetin gereğini yerine getiren Roma Senato’su, Asia Eyalet Valisi Junius’u görevlendirerek, Bithynia Krallığı’nda gerekli düzenlemeleri yaptı ve Küçük Asya coğrafyasında ikinci eyaleti olan Bithynia Eyaleti’ni kurmuş oldu (Vell. 141-143; Dunstan, 2011: 158; Billows, 2009: 66; Chapot, 2014: 17; Magie, 1950: 320).

Roma, Bithynia Eyaleti’ni kurmasıyla artık Pontus Krallığı ile sınır komşusu olmuştur. Roma’nın yeni eyaletinin sınırları Pontus Krallığı’na ulaşmasıyla olası bir savaş durumu göz önünde bulundurularak Roma Senato’su tarafından, başarılı bir komutan olan Lucius Lucunius Lucullus’u Asia ve Kilikya Eyaletlerine vali olarak atadı. Lucullus görev yaptığı süre içerisinde VI. Mithradates ile yaptığı savaşın yanı sıra valisi olduğu Asia Eyaleti’ndeki rüşvet sistemini önlemek için gerekli gördüğü düzenlemeleri yapmıştır. Pontus Kralı VI. Mithradates, Roma’ya karşı düşmanlığı hala devam etmekte olup onları yenebilecek güçte olduğunu düşünmekteydi. Bu düşünceler ile birlikte gerekli tüm hazırlıkları yaptıktan sonra İÖ 73 yılında sembolik olarak Roma’ya karşı savaş ilan etti. Pontus Kralı VI. Mithradates, ilk savaşta ele geçirdiği toprakların bir kısmını yeniden işgal etti. Mevcut durum karşısında ilk başta her iki tarafta birbirine fiili bir müdahalede bulunmazken ilerleyen süreçte bekleyiş yerini kanlı bir çarpışmaya bıraktı.

Lucullus, yaptığı başarılı hamleler sayesinde Pontus Kralı VI. Mithradates’e karşı üstünlük kurarak onun işgal ettiği toprakları ele geçirdi. Lucullus, bu başarısından sonra durmaksızın savaşı arık Pontus topraklarına kaydırmayı başarmıştı. Lucullus’un Pontus toprakları üzerinde yapılan savaşta da VI. Mithradates’e üstünlük kurmayı başarmasıyla daha fazla dayanamayacağını anlayan Pontus Kralı, İÖ 69 yılında Armenia Kralı II. Tigranes’e sığındı. VI. Mithradates’in kaçmasıyla Pontus bölgesi Roma kontrolüne geçmiştir. Asia valisi Lucullus, Roma’ya karşı olarak II. Tigranes ve VI. Mithradates’in ortak bir şekilde bir akın düzenleyeceği haberi ile birlikte Armenia üzerine bir sefer başlattı. Ancak bu sefer sırasında Roma ordusunu çok iyi bir şekilde tanıyan VI. Mithradates’in yaptığı kritik hamleler ile Roma ordusunun yıpratılmasıyla istenilen başarı elde edilemedi (Scullard, 1982: 91; Hooper, 1979: 220; Penrose, 2005: 92; Butcher, 2003: 20; Mayor, 2010: 293; Keaveney, 1992: 60-61-74).

Küçük Asya coğrafyasında devam eden Pontus savaşı ve Doğu Akdeniz sahillerinde iyice artan korsanlık faaliyetlerini sona erdirilmesi amacıyla İÖ 67 yılında Roma Senato’sunun kararı ile “*lex Gabinia*” yasası² çıkartılarak başarılı bir Roma generali olan Pompeius, bölgeye gönderildi. Üst düzey yetkiler ile bölgeye gelen Pompeius, kısa süre zarfında korsanlara ağır bir darbe vurarak onları bertaraf etmeyi başardı. Pompeius, korsanlık faaliyetlerinden sonra ise Armenia kralı ile birlik olarak gücünü arttırarak topraklarına tekrar dönen VI. Mithradates’e karşı harekete geçti. Pompeius, Pontus topraklarının büyük çoğunluğunu ele geçirdikten sonra yapılan savaş neticesinde Pontus Kralı VI. Mithradates’i yenmiş ve onu kaçmak zorunda bırakmıştır. VI. Mithradates, İÖ 63 yılında oğlu II. Pharnaces’in ihaneti sonucunda intihar ederek

² Latince kökenli bir kelime olan “*Lex*” anlam olarak Antik Roma’da “Kanun” anlamına gelmektedir. “*Lex Gabinia*” yasası İÖ 67 yılında Pompeius’un büyük destekçisi olan Aulus Gabinus tarafından hazırlanarak Senato’ya sunulurken kabul edilmesi ile birlikte “*Lex Gabinia*” yasası olarak adlandırılmıştır.

hayatına son verdi. Böylece Roma için büyük bir düşman ve Asia Eyaleti için tehlike ortadan kalkmıştır. Pompeius, Küçük Asya’da bulunduğu sürede birçok idari ve askeri düzenlemeler yapmıştır (Mackay, 2004: 138-139; Moore, 1971: 47; Sands, 1908: 144-145; Shotter, 1991: 66; Dunstan, 2011: 161; Erdkamp, 2007: 238; Magie, 1950: 320; Dodge, 1900: 33).

4.5. Üçlü Yönetimler Ve İç Savaşlar Döneminde Asia Eyaleti

General Pompeius, Küçük Asya’da kendisine verilen görevleri yerine getirdikten sonra İÖ 62 yılında Roma’ya döndü. Pompeius’un dönüşünden sonra Proprætor rütbesi ile Asia Eyalet valisi olarak Valerius Flaccus görev yapmaya başladı. İÖ 61 yılına kadar görev yapan valilik görevini yürüten Valerius Flaccus hakkındaki gasp suçlamaları dolayısıyla Roma Senato’su tarafından yargılanmaya başladı. Flaccus hakkındaki suçlamanın temeli Asia Eyaleti’nde Yahudiler için toplanan altınları Judea bölgesindeki tapınağa gönderilmesine engel olarak onlara el koymasına dayanmaktaydı. İÖ 59 yılında Lucius Valerius Flaccus tarihsel verilere göre suçlu olduğu bilinmesine rağmen onun avukatlığını yapan Cicero ve Hortentius’un tarafından etkileyici bir şekilde savunulması neticesinde hakkında çıkan gasp suçlamasından beraat etmiştir (Jul. II, 271; Smith, 1870: 159; Hazel, 2001: 109; Keaveney, 1992: 101; Edmondson, 2009: 112; Feldman, 1996: 358-359-392; Marin, 2009: 108).

İÖ 62 yılında Roma’ya dönen Pompeius, Küçük Asya’da yaptığı yeni düzenlemeleri siyasi kargaşadan dolayı resmîyet kazandıramıyordu. İÖ 60 yılında Roma Cumhuriyetinin yönetim sisteminde ilk defa çoklu yönetim olarak adlandırılan Roma’nın üst düzey yöneticileri olan Caesar - Pompeius - Crassus üçlüsünün bir araya gelerek oluşturduğu yeni bir yönetsel sistem ile siyasi sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Roma’da siyasi istikrarsızlığın sona ermesiyle Pompeius yaptığı düzenlemeleri Roma Senato’sundan geçirerek resmîyet kazandırmıştır. Pompeius’un düzenlemelerinden sonra İÖ 61 yılında Asia Eyaleti’ne vali olarak devlet kademelerinde başarılı bir şekilde yükselen ve ayrıca köklü bir ailenin çocuğu olan ünlü avukat Cicero’nun kardeşi Quintus Tullius Cicero atanmıştır. Quintus Tullius Cicero, İÖ 59 yılına kadar Asia Eyalet valisi olarak görev yaptı sürece kardeşi Cicero, karşılaşacağı zorlukları, tehlikeleri ve yönetimini düzgün biçimde idare etmesini sağlaması için tavsiyelerde bulunmuştur (Cic. X, 424; Cic. Let. III. 385; Cic. XX, 215; Griffin, 1984: 88; Lintott, 1993: 100; Freeman, 2012: 88; Bauman, 1996: 67; Smith, 1870: 159; Hazel, 2001: 68). Tullius’un valilik görevinden sonra İÖ 58 – İÖ 57 yılları arasında Caesar’ın hiyerarşik sistemi içerisinde ona yakın isimlerden biri olan Gaius Fabius, Asia Eyalet valisi olarak görev yapmıştır (Dando – Collins, 2002: 76).

Roma Cumhuriyet’inde devam eden üçlü yönetimin üyelerinden olan Crassus, Parth’lar üzerine yaptığı sefer sırasında hayatını kaybetmiştir. Crassus’un ölümü neticesinde Caesar ile Pompeius arasında yönetimi ele geçirmek için bir mücadele başladı. Caesar ve Pompeius savaş için kendilerini güçlendirmeye çalışıyorlardı. Pompeius, Asia Eyaleti dâhil olmak üzere Küçük Asya’da bulunan diğer yerel güçlerin desteğini toplamayı başardı. İÖ 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşı’nda Pompeius yenilip Mısır’a kaçmıştır. Ancak Pompeius, Mısır’a girdiği sırada yakalanarak öldürüldü. Roma’da iç savaşın yaşandığı sırada bu boşluğu iyi değerlendiren Bosporos Kralı olan VI. Mithradates’in oğlu II. Pharnaces, Pontus bölgesi başta olmak üzere bazı bölgeleri işgal etmiştir. Asia Eyalet valisi olan Domitius Calvinus bu işgal girişiminin durdurmak için öncü kuvvetlerle karşılık vermeye çalışmış olsa bile mağlup olmuştur. İÖ 47 yılında Mısır’dan ayrılan Caesar, II. Pharnaces’in durdurulamaması üzerine aynı

yılın yaz mevsiminde Zela önlerine geldi. Caesar, hızlı bir şekilde Bosporos Kralı II. Pharnaces'in üzerine yürüdü ve yapılan savaşı çok kısa bir süre içerisinde kazanarak artık yönetimde tek güç sahibi olarak Roma'ya döndü (Dio. IV, 129; Jul. II, 199; Kamm, 2006: 116; Duncan, 1852: 255; Dunstan, 2011: 177; Goldsworthy, 2002: 56; Hazel, 2001: 51).

Caesar, yönetimde tek söz sahibi olduktan sonra Roma Cumhuriyeti'nin yönetim sistemi tek adam tarafından yönetilen bir mekanizma haline dönüşmüştür. İÖ 44 yılında Asia Eyaleti'ne vali olarak Caesar'a sadık bir kişi olan Gaius Trebonius'u atamıştır. Ancak aynı yıl içerisinde Caesar'ın suikast sonucu öldürülmesi ile Trebonius'un Asia Eyalet valilik görevi sona ermiştir. Caesar'ın ölümüyle Roma'da bir kez daha siyasi bir kargaşa ortaya çıkmıştır. Bu siyasi kargaşada ise Asia Eyalet valisi olan Gaius Trebonius, Roma ordusunda görevli bir komutan olan Dolabella tarafından rehin alınmıştır. Dolabella, Gaius Trebonius'a Smyrna'da işkence ettirip kafasını kesmiş ve vücudunu sokaklarda sürükleyerek cansız bedenini denize attırmıştır. Ancak bazı tarihsel verilere göre Trebonius'un işkence edilerek öldürülmesinden sonra Romalı askerler kesik kafa ile top oynamışlardır (Macdermott, 1853: 354; Bunson, 2002: 553; Kamm, 2006: 153; Mackay, 2004: 162; Scullard, 1982: 162; Southern, 1998: 85).

Caesar'ın ardından ortaya çıkan siyasi çıkmazı sonlandırmak için bir kez daha üçlü yönetim olarak adlandırılan sistem Octavianus – Antony – Lepidus tarafından İÖ 43 yılında oluşturulmuştur. Üçlü yönetim ile birlikte Roma coğrafyası üç kişi arasında yönetsel olarak paylaşıldı. Octavianus, batı bölgelerini, Antony, doğu bölgelerini, Lepidus ise Afrika bölgelerini yönetmeye başladı. Ancak Lepidus fazla bir varlık ve etkinliğini ortaya koyamadığı için yönetim içerisinde Octavianus ve Antony birlikte yönetmeye başlamasıyla birlikte daha önceki üçlü yönetimde olduğu gibi aynı şekilde tek adam olma çabası bir kez daha ortaya çıkmıştır. Roma'nın doğu eyaletlerini yöneten Antony, bu kapsamda Asia Eyaleti'ne vali olarak İÖ 40 yılında Lucius Munatius Plancus'u atamıştır. İÖ 37 yılına kadar görev yapan Plancus İÖ 35 yılında Antony'nin Parth seferi sırasında Syria Eyaleti'nde vali yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca Plancus'tan sonra Asia Eyalet valisi olarak İÖ 36 yılında Gaius Furnicus, Antony tarafından görevlendirilmiştir (Hazel, 2001: 114-236; Freeman, 1996: 444; Bosh, 1940: 110-111).

Roma Cumhuriyeti'nde devam eden siyasi üstünlük mücadelesi günden güne artmaktaydı. Octavianus ve Antony olası savaş durumu için tüm hazırlıkları yapmaktaydı. Antony, savaş hazırlıkları sırasında Küçük Asya bölgesinde Asia Eyaleti dâhil olmak üzere kendisine bağlı olan tüm bölgelerden askeri ve lojistik destek alarak kendisini güçlendirmiştir. Antony, kara kuvvetlerinin yanı sıra Küçük Asya Eyaletlerindeki valilerden savaş için 200 gemiden oluşan bir filo yapmalarını ve mürettebatlarını da toplamalarını emretmiştir. Savaş hazırlıkları kapsamında Antony ordusunun bir bölümünü Asia Eyaleti'nde toplayarak bir araya getirmiştir. İki taraf devam eden siyasi çekişmeler Actium Savaşı ile sonuçlanmıştır. Yapılan Actium Savaşı'nda kazanan taraf Octavianus olmuştur. Antony ise savaştan sonra Mısır'a kaçmıştır. Ancak daha fazla dayanamayacağını anlayan Antony, VII. Cleopatra ile birlikte intihar ederek yaşamlarına son verdiler. Actium Savaşı'nda kazandığı zafer ile yönetimde tek başına kalan Octavianus, Mısır topraklarına giderek Büyük İskender sonrasında ortaya çıkan ve Hellenistik Krallıklardan olan Ptolemaios topraklarını Roma sınırları içerisine dâhil ederek gerekli düzenlemeleri yapmıştır. İÖ 27 yılında ise Roma'da Cumhuriyet yönetimi yerine tek adam sistemi olan Principates olarak adlandırılan yönetim biçimine geçildi. Böylece Roma artık imparatorluk sistemine geçti ve Roma'nın ilk imparatoru ise Octavianus oldu. Ayrıca Octavianus'un Roma

İmparatoru olunca artık yeni isim olarak Augustus ismini kullanmaya başlamıştır. Roma'daki yönetsel sistem geçişi sırasında, tarihsel kaynaklardaki verilere göre İÖ 27 yılında Küçük Asya'da meydana gelen deprem neticesinde, Roma yönetim sınıfından biri olan Vedios Pollio yönetici statüsü ile bölgeye gönderildiği belirtilmiştir (Strab, VIII, 47; Mackay, 2004: 168; Sheppard, 2008: 87-88; Bunson, 2002: 182; Dando-Collins, 2007: 9; Levick, 1999: 81).

4.6. İmparatorluk Döneminde Asia Eyaleti

İmparator Augustus, yeni dönem ile birlikte yönetim biçiminin değişmesi sonucunda Roma'da, idari, askeri ve siyasi olarak büyük dönüşümler yaşatmıştır. Augustus ile birlikte Roma coğrafyasında eyaletler dereceli olarak sınıflandırılmış olup bu kapsamda Asia Eyaleti'ni Roma Senato'sunun idaresinden almış ve yeni düzenleme kapsamında imparatorluk eyaleti statüsü ile yönetimini direkt kendisine bağlamıştır. Asia Eyaleti'nin imparatorluk eyaleti olması ile birlikte idare sistemine artık daha yüksek rütbeli yöneticiler, senatör derecesinde bulunan kişiler, yani proconsuller atanmaya başladı. Ayrıca Augustus, Asia Eyaleti'nde onu yüceltiren bir kült yapımına izin vermiştir³. Augustus, yapmış olduğu genel düzenlemeler ile Asia Eyaleti'ni Küçük Asya'daki en önemli eyalet konumuna getirmiştir. Bu durumla birlikte tarihsel verilere göre eyaletin en üst düzey idarecilerine, kısa bir süre de olsa, kendi sikkelerini bastırma izni verilmiştir. Asia Eyaleti'ni askeri açıdan güçlendirmek için daha büyük bir lejyon tahsis edilmiş olup bu lejyonun başına üst düzey komutanlar atanmıştır (Sartre, 2005: 58; Smith, 1870: 238; Jones, 1908: 11; Dunstan, 2011: 238; Bury, 1893: 81; Bunson, 2002: 49).

Asia Eyaleti'nin imparatorluk eyaleti statüsü nedeniyle valiler, doğrudan imparator tarafından atanmaktaydı. Bu durumun bir sonucu olarak İÖ 25 yılında İmparator Augustus, Asia Eyaleti'ne vali olarak Volesus Messalla'yı atamıştır. Asia Eyaleti'nde İÖ 23 yılına kadar görev yapan Vali Volesus, Augustus'un Asia Eyaleti üzerine sağladığı ayrıcalıkları sonuna kadar kullanmıştır. Augustus, eyalet valilerinin yönetimlerini sıkı bir şekilde takibe alarak yaptıkları hatalara hiçbir zaman müsamaha göstermemiştir. Asia Eyalet valisi olarak İÖ 7 – İÖ 6 yılları arasında görev yapan Iullus Antonius'un atanması Augustus'un bu eyaletin idari yönetime verdiği önemin bir örneği olmuştur. Augustus'un kızı Julia, Roma'da birkaç seçkin erkek ile birlikte yaşamış olduğu gayri ahlaki ilişkisi ortaya çıkınca bu erkekler arasında yer alan Asia Eyalet Valisi Antonius, ilk olarak sürgüne gönderildi ve sonrasında idam edilmiştir (Hornblower, 2012: 111; Hazel, 2001: 15). İÖ 2 yılında Asia Eyalet valisi olarak Gnaeus Cornelius Lentulus Augur, Augustus tarafından atanmıştır. Augur, vali olmadan önce İmparator Augustus tarafından desteklenerek yönetim kademelerinde yükselmiş olup sonrasında vali olarak atanmıştır. Augur, İÖ 1 yılına kadar Asia Eyaleti'nde valilik yaptı ve sonrasında Roma yönetim sisteminin çeşitli kademelerinde hizmetine devam etmiştir (Hazel, 2001: 163). Augur'dan sonra ise İÖ 1 yılında Lucius Calpurnius Augur Piso Asia Eyalet valisi olarak İS 1 yılına kadar görev yaptı. Ayrıca Piso, Tiberius döneminde ihanet suçlaması ile Roma Senato'su tarafından yargılanmak istendi ama Piso mahkeme gününe yakın bir tarihte hayatını kaybetmiştir. İS 4 yılında ise İmparator Augustus tarafından Asia Eyalet valisi olarak Marcus Plautius Silvanus atanmıştır. İS 5 yılına kadar valilik yapan Silvanus, İmparator Augustus tarafından Galatya Eyaleti

³ Antik Roma'da yaşayan vatandaşlar, imparatorları tanrı olarak kabul etmiştir. Bu nedenle imparatorları yüceltmek isteyen halk hem imparatorun onuruna hem de onu anmak ve tapmak adına bir tapınak inşa ettirmiştir. İnşa edilen bu tapınaklar kült olarak bilinmektedir.

sınırları içerisinde bulunan Pisidia ve Isauria bölgelerinde çıkan isyan nedeniyle Asia Eyalet valiliğinden alarak Galatya Eyalet valisi olarak atamıştır. Silvanus, daha sonrasında Roma İmparatorluğu'nun idari ve askeri sistemi içerisinde çeşitli kademelerde görevler yapmaya devam etmiştir. Bu dönemde Asia Eyaleti'nin diğer eyaletlere göre ayrıcalıklarının fazla olmasını iyi değerlendiren yöneticiler olduğu gibi bu durumu kötüye kullanan valilerde bulunmaktaydı. İS 11 yılında Augustus tarafından Asia Eyalet valisi olarak atanan Lucius Valerius Messalla Volesus, görev yaptığı süre zarfında görevini kötüye kullanma ve Asia Eyaleti'nde yaşayan yerel halka insanlık dışı davranışları neticesinde suçlanarak yargılanıp ağır bir şekilde cezalandırıldı (Southern, 1998: 182; Levick, 1999: 36-97-155; Hazel, 2001: 235-237; Rutledge, 2001: 68-69-89; Seager, 2005: 149; Magie, 1950: 489).

Augustus öldükten sonra İS 14 yılında Tiberius, Roma'nın yeni imparatoru oldu. İmparator Tiberius dönemi de bir önceki imparator olan Augustus'un izlediği politika ile benzerlik göstermektedir. Augustus'un döneminde başlayan kült yapımını Tiberius döneminde yaşayan eyaletlerdeki vatandaşlarda sürdürmek istemiştir. Ancak bu durumun Augustus'a olan bağlılığı azaltacağı düşüncesi ile Roma Senato'su tarafından izin verilmemiştir. Sadece Asia Eyaleti'nde Tiberius adına bir kült yapımına izin verilmiştir. Ayrıca Tiberius döneminde Kolofon yerleşim yeri Asia Eyaleti'nin sınırları içerisine dâhil edilmiştir. İmparator Tiberius, eyaletlerin yönetim sisteminde bir değişiklik yapmayarak Augustus döneminde var olan sistem ile devam etti ve eyalet politikalarında onun gösterdiği hassasiyeti sürdürmeye çalışmıştır. İmparator Tiberius, fetih politikası yerine daha ağırlıklı olarak savunma sistemleri üzerinde çalışmalar yaparak imparatorluğun sınırlarında ve stratejik olarak önemli olan eyaletleri güvence altına almıştır. Tiberius'un diplomasiye ağırlık vermesi neticesinde askeri faaliyetlerin azaltılmaya başlanması karşısında Roma Senato'su, Roma'nın güç kaybına uğrayabileceğini düşünmekteydi. Ayrıca İS 17 Asia Eyaleti'nde şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Depremin şiddeti ile birlikte Asia Eyaleti'nde on iki önemli şehir kısmen yıkılmıştır. Tiberius, depremden ötürü Asia Eyaleti'nden alınacak olan vergileri toplayamamış ve toplamış olduğu vergileri de geri ödeyerek eyaletin yeniden restore edilmesi için bir heyet görevlendirmiştir. Depremden etkilenen Asia Eyaleti'nde bulunan şehirler içerisinde restorasyonlara rağmen prestijini kaybeden şehirlerde bulunmaktadır. Bu durumun en çarpıcı örneği ise Sardis şehri olup restore edilmesine rağmen eski ihtişamlı görünümünü kazanamamıştır. Fakat Smyra şehri depremde yıkılmasına rağmen yeniden daha ihtişamlı bir şekilde kurulmuştur (Dunstan, 2011: 284; Bunson, 2002: 487; Levick, 1999: 81; Hooper, 1979: 356; Smith, 1870: 725).

İmparator Tiberius, Augustus döneminde olduğu gibi yönetim kademesinde bulunan en donanımlı kişileri Asia Eyalet valisi olarak atamıştır. Bunun bir sonucu olarak İS 20 yılında Julius Silvanus, Tiberius tarafından Asia Eyalet valisi olarak atanmıştır. Asia Eyalet Valisi Silvanus İS 21 yılında ihanet ve zimmetine para geçirmek gibi suçlarla görevden alınarak yargılama süreci başladı. Silvanus ihanet suçundan beraat etmiş olsa bile zimmetine para geçirmek suçlaması ile bir kez daha yargılandı. Yargılama sürecinde İmparator Tiberius yazmış olduğu mektuplar ile davanın gidişatına direkt olarak müdahale etmiştir. İS 22 yılında İmparator Tiberius katılımı ile gerçekleşen mahkeme sonucu ile Silvanus, kınama cezası olarak Cythmus adasına sürgüne gönderildi (Garzetti, 1976: 28; Hardy, 1906: 254-255-278; Bauman, 1996: 59; Barrett, 1999: 79; Rutledge, 2001: 42-68-187; Seager, 2005: 134-145; Levick, 1999: 105). Silvanus'tan sonra İS 21 – İS 22 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak Manius Aemilius Lepidus görev yapmıştır (Smith, 1870: 770). İS 23 yılında Asia Eyaleti'ne vali olarak Gaius Fonteius Capito atanmıştır. İS 24 yılına kadar görev yapan Capito, kendi

döneminde, daha önce Asia Eyalet valisi olan Silvanus’a itham edilen suçlamaların hemen hemen aynısı ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak tarihsel kaynaklarda, yapılan soruşturma sonucunda bu suçlamaların asılsız olduğunun ortaya çıktığı belirtilmektedir (Hardy, 1906: 254-255-278; Rutledge, 2001: 162-283; Seager, 2005: 145; Bauman, 2000: 91; Levick, 1999:105).

Asia Eyalet valisi olarak İS 26 – İS 28 yılları arasında Marcus Aemilius Lepidus, Tiberius tarafından atanmıştır. Ancak tarihsel kaynaklardaki kayıtlara göre Sextius Pompeius’un İS 26 yılında Asia Eyalet valisi olarak görev yaptığı belirtilmektedir. Fakat önceki Asia Valisi Lepidus’un yeni vali Sextius Pompeius hakkında çeşitli söylentiler çıkarttığı ve valilik görevini geri almak istediği bilinmektedir. İmparator Tiberius İS 29 yılında Asia Eyalet valisi olarak Publius Petronius’u atamıştır. Vali Petronius, Tiberius dönemi içerisinde Asia Eyaleti’nde en uzun süre valilik yapan kişi olmuştur. İS 35 yılına kadar görevini ifa eden Petronius, görevi boyunca yaptığı düzenlemeler ile eyaleti yönetmeye çalışmış olup gerekli gördüğü durumları mektuplar aracılığı ile üst makamlarına ilettiği tarihsel kayıtlar aracılığı ile bilinmektedir (Lewis, 2000: 99-100; Smith, 1870: 769-770; Seager, 2005: 110).

Tiberius’un ölümü ile birlikte İS 37 yılında Caligula, Roma’nın yeni imparatoru oldu. İS 41 yılına kadar imparatorluk yapan Caligula’nın yönetim süresi çok kısa olduğu için tarihsel kayıtlarda Asia Eyaleti ile ilgili bilgiler yeterli değildir. Caligula döneminde tarihsel kaynaklara göre İS 40 – İS 41 yılları arasında Gaius Cassius Longinus’un Asia Eyaleti’nde valilik yaptığı bilinmektedir (Barrett, 2001: 163).

Caligula öldükten sonra İS 41 yılında Claudius, Roma İmparatoru oldu. İmparator Claudius’un yönetim tarzı da kendisinden önceki imparatorlar ile bir benzerlik göstermektedir. Claudius döneminde eyaletlerin daha iyi bir biçimde yönetilmesi için genel bir ferman yayınlanmıştır (Garzetti, 1976: 130). Claudius döneminde İS 43 yılından itibaren yaklaşık olarak İS 48 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak görev yapması için Paullus Fabius Persicus atanmıştır. Persicus’un vali olarak görev yaptığının kanıtı ise Artemis Tapınağında valiliği sırasındaki yönetim ile ilgili fermanların bugüne kadar gelmiş olmasıdır (Sherk, 1988: 98). İS 51 yılında ise Asia Eyaleti’ni yönetmesi için vali olarak Gnaeus Domitius Corbulo gönderildi. İS 53 yılında kadar valilik görevini yürüten Corbulo, Nero döneminde Roma’nın Fırat bölgesinde Armenia tehlikesine karşı Kapadokya – Galatya Eyaleti’ne vali olarak atandı. Bu dönemde Corbulo, lejyon komutanı olarakta atanarak büyük başarılar gerçekleştirmiştir (Henderson, 1905: 165; Jones, 1992: 56). İS 53 yılında Corbulo’nun valilik görevinden sonra Asia Eyaleti’ne vali olarak Publius Suillius Rufus atanmıştır. Vali Rufus, stoacı felsefe görüşünü destekleyen bir yapıya sahip olduğu için erdem, ahlak ve onur gibi terimler onun için önemli olmuştur. Bu ilkelerle birlikte İS 54 yılına kadar görev yapan Rufus iyi bir şekilde görevini ifa etmiştir. Ancak tarihsel kaynaklarda Rufus, Claudius döneminde iyi bir şekilde eyalet yönetimi sergilemesine rağmen, Nero döneminde yapmış olduğu görevler sırasında görevini kötüye kullanmak suçlaması ile yargılanmıştır. Ama yine bazı tarihsel kaynaklardaki bilgilere göre bu yargılama sonucunda Rufus için herhangi bir cezai işlem uygulanmadığı bilinmektedir (Griffin, 1984: 65; Bunson, 2002: 517; Heitland, 1911: 499).

Claudius’un ölümüyle birlikte Julio – Claudius hanedanının son üyesi olan Nero, İS 54 yılında Roma’nın yeni imparatoru oldu. Nero, imparatorluğunun ilk dönemlerinde Parth’ların Armenia topraklarını işgal ettiğini haber aldı. Parth’ların Armenia topraklarını işgal etmesi Fırat bölgesinde Roma çıkarlarına uygun olmayan bir girişim olmuştur. Bu nedenle ilk olarak bu sorunu çözmek istiyordu. Ancak İmparator Nero, her ne kadar bu sorunu çözmek istemiş olsa bile işgal girişimlerinin tekrerrür etmesi

nedeniyle imparator olarak geçirdiği süreç içerisinde ağırlıklı olarak Fırat bölgesi ile ilgilenmek durumunda kalmıştır. Nero, Küçük Asya'nın doğu sınırını güvence altına almak isterken Küçük Asya'nın diğer eyaletleri Roma Senato'su tarafından geleneksel uygulama ile yönetiliyordu. Ayrıca Roma'nın Küçük Asya'nın batı bölgelerinde bulunan eyaletler savaş durumu ile karşı karşıya kalmadıkları için bu eyaletlerde ağırlıklı olarak siyasi ve yönetsel problemler dışında sorunlar ortaya çıkmamaktaydı (Bury, 1893: 299; Akşit, 1976: 110). İS 61 yılında Asia Eyalet valisi olan Barea Soranos, İS 62 yılında birtakım suçlama ile karşılaşınca görevden alınarak yargılanmaya başladı. Soranos, Nero karşıtı olan ve onu öldürmeye çalışan ve Julio – Claudius hanedanı soyu ile bağlantısı bulunan Rubellius Plautus ile dost oldukları gerekçesi ile suçlanırken ayrıca Plautus adına Asia Eyaleti'nde faaliyetler yaparak halkı imparator Nero'ya karşı isyan ettirme girişimi ile de suçlanmıştır. Yargılama sonucunda Barea Soranos idam edilmiştir. Soranos görevden alındıktan sonra İS 63 – İS 64 yılları arasında Lucius Salvius Otho Titianus görev yapmıştır. İS 64 – İS 65 yılları arasında Asia Eyalet valiliği görevi yapan Plautus'un kayınpederi Antistius Vetus'ta Soranos'un ile aynı suçlamalara maruz kalarak valilik görevinden el çektirilmiştir. Vetus'un görevden alınmasından sonra İS 65 – İS 66 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak görev yapması için Manius Acilius Aviola atanmıştır (Morgan, 2006: 36-37; Henderson, 1905: 300; Rutledge, 2001: 48-120-154; Griffin, 1984: 85-178; Jones, 1992: 51).

Nero'nun ölümü ile Julio – Claudian hanedanlığı sona ermiştir. Ancak hanedanlığın sona ermesi ile birlikte Roma'da kısa süreli imparatorlar dönemi başladı. Bu dönem içerisinde bir yıl gibi kısa bir süre zarfında Galba, Otho, Vitellius sırasıyla imparator olmuşlardır. Bu dönemde Syria Eyalet valisi olan Vespasianus, Roma ordusundan istediği desteği alarak kaos ortamının vermiş olduğu boşluğu değerlendirerek yönetimi ele geçirerek Roma imparatoru oldu ve Flavius Hanedanlığı dönemi İS 69 yılında başlamış oldu (Scarre, 1995: 40).

İmparator Vespasianus döneminde Fırat bölgesi oldukça gergin ve hareketliydi. Parth'lar bir yandan Roma sınır hatlarını tedirgin ederken diğer taraftan ise Yahudiler isyan hareketleri başlattılar. Roma'yı tehdit eden olaylar bu şekilde devam ettiği için Vespasianus'ta Nero gibi ağırlıklı olarak Fırat bölgesi üzerinde düzeni yeniden sağlamak için yoğunlaşmıştı. Bu dönemde Küçük Asya'nın batı bölgelerinde yer alan Asia Eyaleti de dâhil olmak üzere diğer eyaletlerde yönetim, sakin ve huzurlu biçimde sürdürülmekteydi. İmparator Vespasianus döneminde Asia Eyaleti'nin sınırlarında bir düzenleme yapılarak Rodos adası eyalet sınırlarına dâhil edilmiştir.

Vespasianus imparator olmadan önceki dönem de Roma'da kısa süreli bir kargaşa dönemi hâkim olmuştur. Tarihsel kaynaklardaki verilere göre İS 69 yılında Vespasianus, imparator olduğunda Asia Eyalet valisi olarak İS 68 yılından bu yana Gaius Fonteius Agrippa görevini yürütmekteydi. Agrippa kronolojik tarihlendirmeye göre kısa süreli imparatorlar döneminde Asia Eyalet valisi olmuştu. Ancak tarihsel kaynaklarda Agrippa'nın valilik görevini yaptığı dönemin Vespasianus'un imparatorluğunun ilk yıllarına denk geldiği düşünülmektedir (Rutledge, 2001: 233; Levick, 1999: 45; Bunson, 2002: 49-50). İS 70 yılında ise daha önce Roma yönetim sisteminin çeşitli kademelerinde Pretor olarak yöneticilik yapan ve İS 57 yılında Likya valiliği yapmış olup çeşitli suçlamalarla karşılaşan ve bu suçlamalardan akıl dolu savunma ve rüşvet yoluyla aklanmayı başaran Titus Clodius Eprius Marcellus Asia Eyalet valisi olarak atandı. İS 73 yılına kadar Asia Eyalet valisi olarak görev yapan Marcellus, İS 74 yılında valilik görevinden alınarak farklı bir göreve atandı (Hazel, 2001: 103; Henderson, 1905: 95; Bury, 1893: 299). İS 77 – İS 78 yılında ise

Vespasianus tarafında Asia Eyalet valiliği için Tiberius Catius Asconius Silius Italicus atanmıştır (Rutledge, 2001: 52).

Vespasianus hayatını kaybettikten sonra yerine oğlu Titus İS 79 yılında imparator oldu. Ancak İS 81 yılına kadar imparatorluk yapan Titus'un yönetim süresi çok kısa olduğu için tarihsel kaynaklardaki bilgiler yetersiz kalmaktadır. Bu dönemde bilinen tek vali, İS 78 yılında Vespasianus tarafından atanan ve İS 78- İS 79 yıllarında Asia Eyalet valisi olan Marcus Ulpius Traianus Elder'dir (Grainger, 2003: 73; Bury, 1893: 380-381).

Titus'un kısa süren yönetiminden sonra, İS 81 yılında Domitianus, Roma'nın yeni imparatoru oldu. Domitianus, babası Vespasianus'un uyguladığı politikalara sadık kalarak aynı biçimde yürütmeye çalıştı. Domitianus döneminde Asia Eyaleti üzerinde yapılan iyileştirme ve restorasyon çalışmalarından dolayı Efes ve Sardis gibi önemli yerleşim merkezleri şöhretini korumaya devam etmiştir. İmparatorluk eyaleti olan Asia'ya verilen önem sürmüş, atanan yöneticiler Domitianus döneminde bile tecrübeli senatör kökenli kişiler olmaya devam etmiştir. İS 85 yılında Roma yönetim sistemi içerisinde üst düzey kademelerde görev yapan ve ayrıca savaş sırasında Roma ordusunda komutanlık yapan Julius Frontinus, Domitianus tarafından Asia Eyalet valisi olarak atanmıştır. Julius Frontinus, İS 86 yılına kadar Asia Eyalet valisi olarak görev yaptı ve sonrasında Nerva dönemi dâhil olmak üzere çeşitli görevler ile imparatorluğa hizmetini sürdürmeye devam etmiştir. İS 87 ve İS 88 yılları arasında Asia Eyaleti'nde valilik görevini yürütmesi için Vettulenus Civica Cerealis atanmıştır. Ancak bilinmeyen bir sebepten dolayı Domitianus tarafından idam ettirilmiştir. Cerealis'in idam edilmesinden sonra İS 88 – İS 89 yılları arasında Lucius Mestrius Florus'un Asia Eyalet valisi olarak görev yaptığı bilinmektedir. Ayrıca İS 89 – İS 90 yılları arasında vali olarak M. Fulvius Gillo Asia Eyaleti'ni yönetmiştir. İS 96 yılında Domitianus ölünce yerine Nerva imparator oldu. Ancak Nerva'nın yönetim süresinin kısa olması nedeniyle tarihsel kaynaklar içerisinde Asia Eyaleti ile ilgili siyasi ve idari bilgiler yeterli değildir (Campbell, 2006: 61; Magie, 1950: 570; Grainger, 2003: 14-84-85; Jones, 1908: 58-59-176; Bennett, 1997: 41; Jones, 1992: 158-179-182; Garzetti, 1976: 270-271).

Nerva'nın İS 98 yılında ölümü üzerine Roma'da Traianus yeni imparator oldu. Traianus'un imparatorluğunun ilk yılları Vespasianus dönemi ile bir bakıma benzerlik göstermektedir. Traianus döneminde Fırat bölgesinde Parth tehlikesi bir kez daha kendini göstermeye başlamış ve ayrıca yine bu dönem de Yahudiler bir isyan girişimi içerisinde olmuşlardır. Traianus, sorunları barışçıl bir yöntemle çözmek istemiştir. Ancak var olan tehlikelerin ortaya çıkaracağı sonuçlardan dolayı çözüm daha sert ve kanlı bir savaş yoluyla çözülecektir. Traianus, imparatorluğun bu iki önemli sorununu çözdükten sonra Fırat bölgesinde yeni topraklar elde ederek yeni eyaletler kurmuştur. Ayrıca Traianus dönemi Roma imparatorluğunun en geniş sınırlara ulaştığı dönem olmuştur. Traianus Fırat bölgesinde bu sorunlar ile uğraşırken Küçük Asya'nın batı bölgesinde ve Roma Senato'suna ait olan eyaletlerde idari yönetimde aksaklıklar ve sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Traianus yerel yönetimlerdeki aksaklıkları gidermek için girişimlerde bulunmuştur (Henderson, 1905: 203-204; Bunson, 2002: 39; Akşit, 1976: 186-187-188).

Asia Eyalet valisi olarak İS 106 yılında Tiberius Julius Celsus Polemaeanus atanmıştır. Celsus, İS 107 yılına kadar valilik yapmıştı. Celsus köklü bir aile yapısına sahip olmakla birlikte kökenleri yine Asia bölgesinde bulunan Sardis'e kadar gitmektedir. Ancak tarihsel kaynaklarda kökeninin Efes kentinden geldiği aktarılmaktadır. Ayrıca Celsus adına Efes kentinde oğlu tarafından bir kütüphane yaptırılmaya başlanılmış oğlu da ölünce ardılları bu yapıyı tamamlamıştır. Celsus

kütüphanesi, İS 2. yüzyılda Efes kentinin en ihtişamlı ve görkemli yapısı olarak ün kazanmıştır (Dunstan, 2011: 335; Johnson, 2009: 78). Celsus'un valilik görevinden sonra İS 107 yılında Lucius Dasimius Hadrianus'un Asia Eyalet valisi olarak görev yaptığı tarihsel kaynaklarda belirtilmektedir (Jones, 1992: 175).

Asia Eyaletine valilik görevini yürütmesi için İS 112 yılında, Traianus tarafından imparatorluk döneminin başlangıcından kendi ölümüne kadar olan süreyi tarihsel bir esere dönüştüren ve Roma yönetim kademelerinde görevler alan; ünlü bir antik tarihçi olan Cornelius Tacitus atanmıştır. İS 113 yılına kadar görev yapan Tacitus'un yapmış olduğu idari görev tesadüf eseri olarak tarihsel yazıtlarda ortaya çıkmıştır. Ayrıca Tacitus'un geniş kapsamlı olarak "Annals" olarak adlandırılan bir dizi seri halinde yazmış olduğu kitaplar antik Roma medeniyeti açısından önemli bir yer tutmaktadır. Yine tarihsel kaynaklara göre aslında Tacitus, Roma'nın imparatorluk dönemini olumsuz bir şekilde lanse ederek onları kötü ve özellikle Domitianus'u ahlaksız, Traianus'u ise zalim bir kişilik olarak göstermiştir. Bunların yanı sıra bazı tarihsel görüşler ise Tacitus'un yazmış olduğu "Annals" eserler zincirinde olayların farklı anlatıldığı ve bazı noktalarında bir bağlantı eksikliği olduğu yönünde bir görüş bulunmaktadır. Cornelius Tacitus'un Asia Eyalet valiliğinden sonra İS 113 yılında eyaletin yeni valisi olarak Quintus Vibius Secundus'un görevi yürütmüştür (Champlin, 2003: 11-37; Hazel, 2001: 297; Fields, 2009: 87; Jones, 1992: 175-176; Dunstan, 2011: 383; Barrett, 2001: 84; Seager, 2005: 233; Dando – Collins, 2002: 295; Bennett, 1997: 134; Shotter, 2004: 119).

Traianus'un ölümü ile birlikte oğlu Hadrianus, İS 117 yılında Roma imparatoru oldu. Hadrianus karakteristik özelliği gereği babasının tam tersine daha sakin ve barışçıl bir insandır. Hadrianus'un bu özelliği neticesinde imparatorluğu döneminde Asia Eyaleti dâhil olmak üzere eyaletlerin büyük çoğunluğunda önemli arz eden askeri bir olay meydana gelmemiştir ve hatta yeni imparator Fırat bölgesinde babasının savaşarak elde ettiği toprakların bir kısmından geri çekilmiştir. Hadrianus, imparatorluğu süresince geniş kapsamlı iki gezi düzenleyerek Asia Eyaleti'nin ünlü şehirleri dâhil olmak üzere imparatorluğun sınırları içerisinde bulunan birçok eyaleti ve kentlerini ziyaret etmiştir (Wells, 1992: 31-32; Moore, 1971: 342; Southern, 2001: 484; Erdkamp, 2007: 249).

Asia Eyalet valisi olarak İS 122 yılında Gaius Minicius Fundanus görev yapmıştır. İS 123 yılına kadar görev yapan Fundanus'un valiliği döneminde Hristiyanlık inancının yaygınlaşmaya başladığını bilmekteyiz. Bu dönemde semavi inanç biçimini benimseyen ve kabul edenler ile karşıt görüş olanlar arasındaki çatışmalar belirginleşmiştir. Hristiyanlığı benimseyen kişilerin yargılanması konusunda İmparator Hadrianus'a mektup yazan vali Fundanus'un, aldığı cevap ise adil bir şekilde yargılanmaları gerektiği yönünde olmuştur. Fundanus'tan sonra ise Asia Eyalet valisi olarak Roma yönetim sistemi içerisinde çeşitli kademelerde görev yapmış olan Quintus Pompeius Falco İS 123 ve İS 124 yılları arasında görevini ifa etti. İS 128 – İS 129 yılları arasında senatoryal aristokrasinin üst kademelerine kadar yükselerek İS 114 yılında consul olan Lucius Hedi Rufus Lollianus Avitus, Asia Eyalet valisi olarak görev yaptı. İS 132 – İS 133 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak Gaius Julius Alexander Berenicianus görev yapmıştır. Ayrıca Hadrianus döneminden sonra İS 138 yılında imparator olacak olan Antonius Pius, İS 135 - İS 136 yılları arasında Asia Eyaleti'nin valisi olarak görev yapmıştır. Antonius Pius görev yaptığı sürede suçu sebebiyle kaçak olan kişilerin evlerine dönmelerine izin vermiştir (Eus. I, 323; Boak, 1921: 372; Jones, 1992: 177; Potter, 2004: 75; Garzetti, 1976: 280; McLynn, 2009: 54; Bury, 1893: 593).

Hadrianus öldükten sonra Antonius Pius, İS 138 yılında Roma imparatoru oldu. Tarihsel kaynaklarda Antonius Pius dönemi hakkındaki siyasi ve askeri bilgiler yetersiz kalmaktadır. Ancak Asia Eyaleti'nin valileri ile ilgili bir takım bilgiler mevcuttur. İS 160 - İS 161 yıllarında Roma'da yüksek dereceli bir görevli olan Mummius Sisenna Rutilianus'un Asia Eyalet valisi olarak görev yaptığı tahmin edilmektedir (Birley, 2001: 138; McLynn, 2009: 138).

Sırasıyla Roma imparatoru olan Marcus Aurelius, Lucius Verus ve Commodus dönemleri İS 161 ve İS 192 yılları arasında uzun bir süreyi kapsamasına rağmen yeterli bilgi mevcut değildir. Ancak yine de mevcut olan tarihsel verilerde Asia Eyaleti'ne vali olarak atanmış bazı isimler bulunmaktadır. Marcus Aurelius döneminde İS 162 – İS 164 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak proconsul rütbesine sahip olan Popilius Carus Peto'nun görev yaptığı bilinmektedir (Ackeren, 2012: 79). İS 167 – İS 168 yıllarında ise Asia Eyalet valisi olarak Roma Senato'su tarafında başarılarından dolayı ödüllendirilen ve aynı zamanda Roma ordusunda komutan olarak savaşlarda görev alan Titus Pomponius Proculus Vitrasius Pollio görev yapmıştır. Ayrıca İS 192 yılında Commodus'un imparatorluğu döneminde Asia Eyalet valisi olarak proconsul rütbesine sahip olan Sulpicius Crassus görev yapmıştır ama görev yaptığı yıl tam olarak bilinmemesine rağmen yaklaşık olarak İS 190 ve İS 192 yılları olarak tahmin edilmektedir (McLynn, 2009: 413; Maxfield, 1981: 108).

Commodus'un İS 192 yılında ölümü ile birlikte bir yıl içerisinde Pertinax ve Didius Julianus kısa süreli olarak imparatorluk yaptı. İS 193 yılında Roma'da üst düzey görevlilerin desteğini alan Septemius Severus, Roma imparatoru olarak ilan edilmişti. Ancak bu dönemde Syria Eyalet valisi olan Pescennius Nijer'de bir takım desteklemeler sonucunda kendisini imparator olarak ilan etmiştir. Roma'da iki imparator adayının bulunması bir iç savaşa yol açacaktı. Roma'dan yola çıkan Septemius Severus, Küçük Asya'ya geçtiği zaman Nijer taraftarı olan Asia Eyalet valisi Asellius Aemilianus'un topladığı kuvvetler ile karşı karşıya kaldı. Cyzicus kentinde meydana gelen savaş sonucunda Severus, Asia Eyalet Valisi Asellius'u mağlup etmeyi başardı. Devam eden süreçte Küçük Asia Eyaleti'nin birçok şehri bu savaştan olumsuz etkilenmiştir. İS 195 yılında Antioch'da yapılan savaşta Nijer'i mağlup eden Septemius Severus, İS 195 yılında resmi olarak imparator oldu. Böylece Roma'da yeni bir hanedanlığın yönetimi başladı (Bunson, 2002: 164; Hall, 2004: 93; Boatwright, 2004: 409; Birley, 1999: 110).

İmparator Septemius Severus, Asia Eyalet valilerinin atamalarını kendisi yaparak eyaleti Roma Senato'sunun elinden almıştır ve imparatorluk eyaleti statüsüne çıkartmıştır. Septemius Severus döneminde ve ardılları olan imparatorlar dönemlerinde Asia Eyaleti ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Ancak idari açıdan Asia Eyaleti'nde valilik görevini yürüten kişiler hakkındaki bilgiler mevcuttur.

İmparator Severus tarafından İS 201 – İS 202 tarihleri arasında, Asia Eyalet valisi olarak Hedi Rufus Lollianus Gentianus'u atamıştır. Severus döneminde Asia Eyalet valisi olarak görev yapan bir diğer vali Calvinus Balbinus olup yaklaşık İS 213 yılında görev yapmaya başlamıştır (Mennen, 2011: 24-108; Kaya, 2008: 177). Tarihsel kayıtlarda görev süreleri ve aralıkları muğlak olmasına rağmen Severus Hanedanlığı döneminde Asia Eyalet valisi olarak Julius Asper'in sonrasında ise Quintus Anicius Faustus'un görev yaptığı bilinmektedir. Severus hanedanının son mensubu olarak imparatorluk yapan Alexander Severus döneminde Lollianus Plautius Avitus, Asia Eyalet valisi olarak görev yapmıştır (Dio. IX, 389; Mennen, 2011: 88-108).

Alexander Severus'un İS 235 yılında ölümünden İS 284 yılına kadar geçen kaos döneminde imparatorluğun siyasi belirsizliğinden Asia Eyaleti de etkilenmiştir. Roma İmparatorluğu'nun bu döneminde siyasi krizler meydana gelmiş ve zayıflama sürecini

başlatan olaylar silsilesi hız kazanmıştır. Genel olarak Roma tarihinde İS 235 – İS 285 yılları arası 3. yüzyıl krizleri olarak adlandırılmaktadır. Roma İmparatorluğu için gerilemenin başladığı bu dönem içerisinde Fırat bölgesinde gücünü arttırmaya başlayan ve Roma topraklarını istila etmeye çalışan Sasani tehlikesi tüm Küçük Asya'yı tehdit eder hale gelmiştir. Roma'da devam eden siyasi istikrarsızlıktan yararlanmak isteyen Sasani Kralı I. Şappur, Roma topraklarına akınlar düzenleyerek Küçük Asya Eyaleti'nin büyük çoğunluğunu işgal etmeye çalışacaktır. Bu istila girişimini durdurmak için ordusu ile harekete geçen Valerian, İS 260 yılında Sasani ile savaşmıştır. Ancak savaş sonucunda Roma yenilmiştir ve hatta imparator Valerian esir düşmüştür. Savaş Sasaniler lehine sonuçlanınca I. Şappur, Roma'nın Küçük Asya'daki birçok eyaletini istila etmiştir. Roma İmparatorluğu, Sasani saldırılarından sonra Goth tehlikesi ile baş etmeye çalışmıştır. Trakya bölgesi üzerinden Küçük Asya'ya giren Goth'lar da yine Sasaniler gibi birçok eyaleti istila etmeye çalıştılar. İmparator Gallienus, topladığı ordu ile Goth'lar ile Naissusta yaptığı savaşı kazanarak onları durdurmayı başardı ve böylece İS 260'ların sonlarına doğru bu tehlikede durdurulmuş oldu (His. Aug. III, 29; Gregory, 2010: 29; Williams, 2000: 22; Watson, 1999: 39; Boak, 1921: 311; Dodgeon, 1991: 49).

Diocletian'nın İS 284 yılında Roma İmparatoru olmasıyla birlikte 3. yüzyıl krizleri olarak adlandırılan dönem sona erdi ve artık Tetraşi dönemi başladı. Roma İmparatorluğu bu dönemde içerisinde yeni bir siyasi, idari ve askeri dönüşüm yaşayacaktı. Roma İmparatorluğu'nun sınırları çok geniş bir coğrafyaya yayıldığı için yönetimin artık tek kişi tarafından yönetilemeyeceği düşünülmekteydi. Bu durum ile birlikte artık Roma İmparatorluğu'nun bütüncül yapısının dışında yönetim doğu ve batı olmak üzere iki parça halinde yönetilmeye başlandı. İmparator Diocletian, yeni bir idari teşkilatlanma kapsamında kendi yönetimi altında olan Roma'nın doğu bölgesini Diocesis Asiana, Diocesis Pontus, Diocesis Orientis olarak üç farklı biçimde yeniden oluşturdu. Diocesis Asiana'nın oluşturulmasından sonra Asia Eyaleti artık ihtişamlı günlerinin sonuna geldi ve yeni sisteme göre Frigya, Karia ve Lidya gibi önemli yerleşim yerlerini kapsayan küçük eyaletler ortaya çıktı. Yeni sisteme göre artık Asia Eyaleti olarak adlandırılan bölgeye gönderilecek valilerin yetkileri daha önceki dönemlerdeki gibi geniş olmayacaktı. Bu durum ile valiler sadece idari görevlerin yürütülmesi ile görevlendirilmiş; askeri yetkileri büyük ölçekte azaltılmıştır. Ancak elimizde mevcut tarihsel kaynaklar içerisinde Diocletian'nın imparatorluğu sırasında Asia Eyalet valisi olarak görev yapan kişiler hakkındaki bilgiler yeterli değildir (Williams, 2000: 67-105-107; Dam, 2008: 160-208; Odahl, 2004: 44-45; Bunson, 2002: 49-336).

Diocletian Roma İmparatorluğu'nda ender durumlardan biri olarak İS 305 yılında tahtından feragat ederek emekliye ayrıldı. Diocletian'nın emekli olmasından sonra İS 307 tarihinde I. Constantin Roma imparatoru oldu. Constantin Hanedanlığının yönetimi boyunca İS 364 yılına kadar doğu bölgesini yöneten II. Constantinus, Julian ve Jovian dönemlerinde Asia Eyaleti hakkındaki bilgiler idari talimatların ötesine geçmemektedir.

Constantin Hanedanlığının yönetimi İS 364 yılında sona erdikten sonra, Roma İmparatorluğu'nda Valentinianus Hanedanlığı'nın yönetimi başladı. İS 364 yılında imparator olan Valens, imparatorluğun doğu bölgelerinin yöneticisi oldu. İS 378 yılına kadar olan süreçte Asia Eyaleti, İmparator Valens'e yakınlığı ile bilinen valiler tarafından yönetildi. Bunlardan biri olan Eutropius, İS 371 – İS 372 yılları arasında Asia Eyalet valisi olarak görev yapmıştır. Ancak İS 372 yılında birtakım büyücülük faaliyetlerinden dolayı görevinden alınarak yargılanmıştır. Ayrıca Eutropius, İmparator Valens'in talimatı üzerine Roma'nın kısa tarihi adlı bir çalışma yaparak ona sunmuştur.

Eutropius, Valens'in imparatorluğu boyunca yeni bir göreve atanamamıştır ama Theodosius Hanedanının yönetimi sırasında Doğu Roma İmparatorluğu yönetim sistemi içerisinde çeşitli kademelerde görev almıştır. Eutropius'dan sonra İS 372 yılında ise Asia Eyalet valisi olarak Festus görevlendirildi. Asia Eyalet valisi Festus, tarihsel kaynaklardaki bilgilere göre Valens'in öldüğü yıl olan İS 378 yılında kadar görevini ifa ettiği aktarılmaktadır (Lenski, 2002: 62-65-295; Marasco, 2003: 86-87-105; Marcellianus, 1894: 512).

Valens'in ölümüyle birlikte İS 378 yılında Valentinianus hanedanlığı sona ermiştir. Valentinianus hanedanlığından sonra yeni bir hanedan olarak Theodosius hanedan üyeleri Roma'da imparator olmaya başladı. Hanedanın ilk imparatoru olan I. Theodosius, imparatorluğu boyunca Roma'yı doğu ve batı ayrımı olmaksızın bir arada yöneten son imparator olmuştur. İS 395 yılında I. Theodosius'un ölümü ile birlikte Roma İmparatorluğu resmi olarak ikiye ayrılmıştır. İS 395 yılında I. Theodosius'tan sonra imparator olan Theodosius Hanedan üyesi olan Arcadius, Doğu Roma İmparatorluğu adı altında doğu topraklarını yönetmeye başlamıştır. Yeni dönem başlangıcı ile Asia Eyaleti de Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. Diocletian dönemi ile birlikte genel bağlamda ün ve şöhretini kaybetmesine rağmen Efes, Sardis gibi yerleşim yerleri önemini korumaya devam etmiştir.

5. BITHYNIA – PONTUS EYALETİ

5.1. Bithynia Krallığı'nın Kuruluşu

Achaemenid Krallığı'nın sınırları içerisinde olan Anadolu toprakları İÖ 5. yüzyılda satraplık sistemi ile yönetilmekteydi. Achaemenid Krallığı'nın zayıflamaya başlaması ile birlikte İÖ 3. yüzyılda gücünün doruk noktasına çıkan Makedonya Krallığı, Achaemenidler üzerine büyük bir sefer planlıyordu. Bu seferin girişimini ilk olarak ortaya atan İskender'in babası V. Philip olsa dahi bu sefer Büyük İskender tarafından başarılmıştır. Büyük İskender, Achaemenid yönetimi altındaki Anadolu'ya geçmiş ve kısa bir süre içerisinde bütün bölgeyi Makedon hâkimiyeti altına almıştır. Hindistan'a kadar ulaşmayı başaran Büyük İskender, İÖ 323 yılında Babil'de hayatını kaybettiğinde yerine bırakacak bir halefi olmaması bu büyük krallığın parçalanmasına yol açmıştır. İskender'in generalleri krallığın topraklarını kendi aralarında paylaştı (Dunstan, 2011: 79; Mansel, 1995: 472).

Bu paylaşımın sonucunda Hellenistik Dönem Anadolu coğrafyasında birçok küçük krallıklar ortaya çıktı. Bu bağımsız krallıklardan birisi ise Trakya olarak isimlendirilen coğrafyada kabile yaşantısı süren bir topluluğun antik dönemde Bithynia olarak adlandırılan bölgeye göçmesiyle oluşmuştur. Bithynia'nın bilinen ilk yöneticisi Bas'ında bu kabilenin yöneticisi olduğu bilinmektedir. Bithynia Krallığı'nın kurucusu Zipoties, olarak gösterilse dahi krallığın asıl kurucusu Zipoites'in babası olan Bas isimli kraldı. Bazı kaynaklar ise Bas'ın babası olan Boteiras'ın ve onun atalarının da kral olduğunu belirtmektedir. Tarihsel açıdan Bithynia Krallığı'nın kurucusunun Zipoties olarak kabul edilmesinin sebebi ise; atası olarak kabul edilen Boteiras'ın Achaemenid İmparatorluğu'nun hegemonyası altında olmasıdır. Hellenistik Anadolu coğrafyasında Büyük İskender'in ölümü ile ortaya çıkan siyasi kriz ve sonrasında yaşanan kaos durumunda Zipoties bir başka kralın vassalı olmaksızın kral olmuştur. Büyük İskender'in generalleri arasında yapılan Korupedion Savaşı neticesinde Hellenistik Anadolu topraklarında Selevkos'ların hâkimiyeti başlamıştı. Korupedion Savaşı sırasında topraklarını korumayı başaran ve sonrasında kazandığı zaferle birlikte kral unvanını alan Zipoites ise İÖ 281 yılında bağımsız Bithynia Krallığını kurarak ilk yöneticisi olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Zipoites Bithynia Krallığı'nın ilk kralı olarak kabul edilmektedir (Arslan, 2010: 203-204; Tekin, 2007: 147; Tekin, 1998: 107-112-113; Balot, 2009: 249;).

Bithynia Kralı Zipoties, döneminde saldırgan bir politika uyguladı. Bu politikanın bir sonucu olarak Zipoties, Selevkoslar ile ittifak yapan Herakleia kent devletleri ile savaşarak Cieros ve Tieium'u Bithynia sınırları içerisine katmıştır (Austin, 2006: 291; Balot, 2009: 249; Magie, 1950: 307).

5.2. Bithynia Krallığı'nın Genişleme ve Denge Politikaları

Zipoites'in ölümünden sonra İÖ 279 yılında oğulları I. Nicomedes ve kral olamayan diğer oğlu Zipoties arasında bir taht mücadelesi yaşanmıştır. I. Nicomedes, Kelt kökenli barbar bir kavim olan Galatları kendi krallığına davet ederek onların gücünü arkasına aldı ve kardeşini yenerek tahtın tek sahibi oldu. I. Nicomedes, yönetimi esnasında, Hellenistik Anadolu coğrafyasının en güçlü krallığı olan Selevkoslar, Bithynia Krallığı'nın müttefiki olan Herakleia kent devletlerine karşı bir saldırı düzenlemişti. Ancak Galatlarında yardımıyla bu saldırı başarısızlığa uğradı ve böylece Herakleia kent devletleri Bithynia Krallığı'nın sınırlarını dâhil oldu. I. Nicomedes'in Hellenistik Anadolu coğrafyasına Galatları davet etmesinin asıl amacı ise Selevkos'lara

karşı güçlü bir müttefik ile işbirliği yaparak egemenliğini güçlendirmek istemesiydi. Amacına ulaşan Bithynia Kralı, sınırlarını genişletirken kendisinin davet ettiği Galatlar ise başarılarına karşılık toprak talebinde bulundular. Bithynia Kralı ise hem Galatları kendisinden uzak tutmak için hem de Selevkoslar ile bir tampon bölge oluşturmak amacıyla onlara dağlık Frigya bölgesini vermiştir. Böylece amaçlarına ulaşan I. Nicomedes, artan gücü ile birlikte ülkesi sınırlarını güvence altına olarak bayındırlık faaliyetleri ile uğraşarak Hellenistik kültürün toplumu içerisinde daha kalıcı hale gelmesini sağlamıştır (Austin, 2006: 292; Magie, 1950: 5; Arslan, 2010: 237-245).

I. Nicomedes, İÖ 246 yılında ölünce yerine oğlu Ziaelas geçmiştir. Tarihsel kaynaklarda Ziaelas hakkında yeterli bilgiler bulunmamakla birlikte babasının uyguladığı politikayı devam ettirmiş olup ülkesinin sınırlarına doğruya doğru genişletmiş ve Herakleia kent devletleri ile babasının kurmuş olduğu dostane ilişkileri devam ettirmiştir (Jones, 1937: 137; Magie, 1950: 311).

Ziaelas, İÖ 232 yılında öldüğünde yerine oğlu I. Prusias, Bithynia Kralı oldu. I. Prusias kendisinden önceki kralların uyguladığı genişleme politikası doğrultusunda hareket ederek kendisi de krallığın sınırlarını genişletmeye devam etti. Bu dönemde Selevkoslar da Hellenistik Anadolu coğrafyasında yeni topraklar ele geçirme istiyordu. Bu amaçla hareket eden Selevkoslar İÖ 201 yılında Asia Minor bölgesinin büyük çoğunluğunu ele geçirmeyi başardı. Selevkos'ların bu başarısının yanı sıra artık bölgede yeni bir güç olarak Romalılar kendini göstermeye başlayacaktı. Romalılar bu dönemde Kartaca ve Makedon savaşları ile uğraşmaktaydı. I. Prusias, batısında Roma tehlikesi, doğusunda Selevkos yayılcılığı devam ederken taraf tutmak yerine tarafsız kalmayı tercih etti. Bu dönemin devamında Roma - Selevkos arasında stratejik dengeler değişmekte ve güç çekişmesi giderek artmaktaydı. Roma'nın, Makedonları yenmesi ile doğuda gücünü arttırması, Selevkos'ların, Roma'nın hâkimiyetine yeni girmiş olan Makedon bölgesini işgal girişimi ve Selevkos'ların, Bithynia Krallığında misafir olarak bulunan Kartacalı komutan Hannibal'e sahip çıkarak onu koruması sonucunda savaş ile sonuçlanacak olan gelişmeler de başlamış oldu. Selevkos'ların Makedon topraklarını işgal etme girişimine karşılık İÖ 191 yılında Selevkoslar ile Romalılar arasında yapılan Thermopylae Savaşını Romalıların kazanması ve devam eden süreçte Roma kuvvetlerinin Selevkosları hezimete uğratması sonucunda İÖ 188 yılında yapılan Apemia Barışı ile artık Hellenistik Anadolu'da Selevkos'ların hâkimiyeti yerini Roma yayılcılığına bıraktı. Apemia Barışı neticesinde artık Selevkoslar Torosların batısındaki tüm topraklardan geri çekilmek zorunda kaldı (Liv. XI, 27; Demircioğlu, 1993: 327; Nash, 2009: 177; Magie, 1950: 14-19; Allen, 2019: 114).

Apemia Barışı ile birlikte artık Küçük Asya coğrafyasında bulunan yerel krallıklar ve şehir devletleri politikalarını uygularken yeni bir güç unsuru olan Roma'yı da dikkate almak zorunda kaldı. Bu durumlar yaşanırken Bithynia Kralı I. Prusias, tarafsızlık politikası sayesinde krallığı'nın sınırlarının büyük çoğunluğunu korumayı başarmıştır. Ancak her ne kadar tarafsız kalmış olsa da Romalılar kendisinden yana olmadığı için Bithynia Kralına en son ele geçirdiği toprakları bırakmasını isteyerek, savaş tazminatı ödemeye mahkûm etti. Böylece Bithynia Krallığı tarafsız kalmanın bedelini ödemiş oldu. Bithynia Kralı genişleme politikası doğrultusunda kendi çıkarları için müttefiki olan Pontus Kralı I. Pharnaces ile birlikte Pergamon topraklarına saldırdı. Ancak İÖ 183 yılında Roma bu savaşı durdurmak için bir görevli göndererek savaşın bitmesini istemiştir. Roma liderliğinde yapılan toplantı ile taraflar arasında ki savaş son vermek istedi. Bu durum neticesinde artık açık bir şekilde Roma, Küçük Asya coğrafyasında gücünü tüm yerel krallıklar üzerinde hissettirmeye başladı. Roma'nın, Küçük Asya'da yeni bir etken güç olması devam eden yıllar içerisinde tüm dengeleri

değiştirerek bölge siyasi, politik ve yönetim olarak yeniden şekillenecekti (Eckstein, 2008: 103-353-354; Dunstan, 2011: 82; Scullard, 1980: 283; Magie, 1950: 20).

I. Prusias öldükten sonra yerine İÖ 183 yılında II. Prusias, Bithynia Kralı olmuştur. Yeni kral kendisinden önceki kralların politikalarını uygulamaya devam etmiştir. II. Prusias döneminde Pergamon ile olan düşmanlık devam etmiş ve Bithynia, Pergamon topraklarına saldırarak işgal etmeye çalışmıştır. Ancak bölgenin yeni gücü olan Romalılar, Küçük Asya'da dengelerin bozulmaması için savaşa müdahale ederek Pergamon Krallığı'nın tarafında yer aldı. Roma, her ne kadar bu duruma müdahale etmiş olsa da savaş ortamı yeni olaylarla devam ediyordu. İÖ 179 yılında Pergamon Kralı II. Eumenes, Galatlara karşı sefer düzenleyince karşısında Pontus Kralı'nı bulmuştur. Pontus Kralı bu durum karşısında harekete geçerek genişleme politikası altında Kapadokya, Pergamon ve Bithynia topraklarını işgal etmeye çalıştı. Bu arada düşman olan iki krallık Pontus'a karşı birleşerek birlik oldular ve karşılık verdiler. Zor durumda kalan Pontus Kralı I. Pharnaces, barış yapmak durumunda kaldı (Scullard, 1980: 283-286; Hazel, 2001: 103-131; Adkins - Adkins, 2005: 80).

Roma, İÖ 168 yılında Makedonya Krallığı'na karşı zafer kazanmasıyla birlikte Küçük Asya üzerinde kalıcı bir güç haline geldi. Bithynia Kralı, Roma'nın gazabına uğramamak ve elindeki toprakları kaybetmemek için Roma'nın belirlediği kurallara uymak zorunda kaldı. Bithynia Kralı II. Prusias, Roma'ya bağlılığını göstererek dostluğunu kazanmaya çalışırken bir taraftan da Küçük Asya'daki diğer yerel krallıkları hem birbirine düşürmeye çalışıyordu ve hem de Roma'ya karşı kışkırtmaya çalışıyordu. İÖ 157 yılında II. Prusias'ın yaptığı Hellenistik Anadolu'da gerçekleştirmeye çalıştığı kaos politikası Roma tarafından fark edilmişti. Roma, II. Prusias'ın bu politikasını kendi çıkarları için kullanmış ve Küçük Asya'daki zeminlerine haklı gerekçeleri oluşturmuştur. Bu durum karşısında Roma güç kullanmadan Hellenistik Krallıkları hızlı bir şekilde zayıflatarak onları yok etmeyi başaracaktı. Roma, askeri güç kullanmamasına rağmen siyasi olarak olaylara müdahil olmaktan kaçınıyordu.

II. Nicomedes, İÖ 149 yılında babası II. Prusias'a karşı isyan etmiştir. Pergamon Krallığı ise bu isyanı destekleyerek II. Nicomedes'e yardımcı olmuştur. İsyan sırasında kaçan II. Prusias, bir süre sonra yakalanarak öldürüldü ve yerine oğlu II. Nicomedes Bithynia Kralı oldu. II. Nicomedes dönemi ile ilgili siyasi kayıtlarda, bu kralın babasının aksine daha barışçıl bir yönetim sergilediğini göstermektedir. Bithynia Krallığı onun döneminde daha sakin yıllar geçirmiştir. II. Nicomedes, çevresindeki yerel krallıklar ile iyi ilişkiler kurmuştur (Dio. II, 383; Hooper, 1979: 129; Arslan, 2010: 296; Magie, 1950: 28-317; Adkins - Adkins, 2005: 70-81; Allen, 2019: 160-161; Erskine, 2005: 67-77-164).

II. Nicomedes'in ölmesiyle birlikte İÖ 128 yılında III. Nicomedes, Bithynia kralı oldu. III. Nicomedes, selefinin uyguladığı barışçıl politikaya devam ederek Roma ile olan müttefikliğini korudu. Ancak İÖ 106 yılında Roma'nın Numudia Krallığı ve Cimbri'ye saldırıları ile uğraşmasını fırsat bilerek Pontus Kralı VI. Mithradates'le ittifak yaptı. Müttefik olan bu iki kral, krallıklarına sınırı bulunan Paphlagonia'ya saldırarak, kralını tahttan indirdiler ve ülkeyi kendi aralarında paylaştılar. Ancak Pontus Kralı buradaki paylaşımda daha çok toprak parçası almıştır. Devamında ise III. Nicomedes, Pontus Kralından önce davranarak Kapadokya topraklarını işgal etmişti. Ancak Pontus Kralı'nın baskılarına dayanamayarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. III. Nicomedes, işgal ettiği Kapadokya topraklarını kaybetmemek için Pontus Kralı VI. Mithradates'i Roma Senato'suna şikâyet etti. Roma Senato'su duruma müdahale ederek VI. Mithradates'ten, işgal ettiği Kapadokya topraklarını boşaltmasını istedi. Bu durum karşısında VI. Mithradates, Roma'nın Numudia Krallığı ve Cimbri ile olan sorunlarını

çözdüğünü varsaydığından Roma ile açık bir mücadeleye girmekten çekinerek Kapadokya topraklarındaki işgalini sonlandırmak zorunda kaldı (Mayor, 2010: 127; Arslan, 2010: 305; Marin, 2009: 47; Keaveney, 2005: 31-86; Heitland, 1911: 255-295).

III. Nicomedes'in İÖ 94 yılında ölmesi ile IV. Nicomedes, Bithynia'nın son kralı olarak tahta geçmiştir. Tahta çıktığında kardeşi Sokrates ile anlaşmazlık içerisinde olan IV. Nicomedes, bu durumu çözmek istiyordu. Sokrates ise Roma'nın yardımını alamayınca Pontus Kralı VI. Mithradates'ten destek istemiştir. Bu durumu fırsat bilen VI. Mithradates, Bithynia Krallığı'nı işgal ederek Sokrates'i Bithynia tahtına çıkarttı. Ancak IV. Nicomedes'in bu işgali Roma Senato'suna şikâyeti ile birlikte Roma, kendi çıkarları doğrultusunda duruma müdahale etmiş ve yaptığı siyasi ve askeri girişimleriyle Pontus Kralı'nı Bithynia topraklarında çekilmek zorunda bıraktı. Pontus ordusunun çekilmesi ile birlikte IV. Nicomedes tekrardan Bithynia Kralı oldu (Sicker, 2000: 140; Arslan, 2010: 307).

5.3. Bithynia Kralı'nın Topraklarını Vasiyet Yoluyla Roma'ya Bırakması ve Bithynia Eyaleti'nin Kurulması

İÖ 74 yılında IV. Nicomedes, ölmeden önce Küçük Asya coğrafyasının içinde bulunduğu siyasi çalkantılı durumlardan dolayı ve halkının daha huzurlu bir yaşam sürmesi isteği ile birlikte bölgede etkin güç durumunda olan Roma Cumhuriyeti'ne tüm Krallığını vasiyet yoluyla bıraktı. IV. Nicomedes'in bu vasiyeti karşısında harekete geçen Roma Senato'su, vakit kaybetmeksizin vasiyetnamenin gereğini yerine getirmek için görevlileri gönderdi. Bölgeye gelen Romalı yetkililer gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra Bithynia, artık Küçük Asya coğrafyasında yeni bir eyalet olarak Roma sınırları içerisindeki yerini aldı. Roma, kurulan yeni eyalete ise Marcus Aurelius Cotta'yı vali olarak atadı (App. II, 255; Heitland, 1911: 351; Scullard, 1982: 99; Mayor, 2010: 260; Moore, 1971: 46; Chapot, 2014: 17; Sabin, 2007: 203; Boak, 1921: 181; Billows, 2009: 66; Magie, 1950: 320; Keaveney, 1992: 40; Dunstan, 2011: 158).

Bithynia'nın Roma eyaleti olması ile birlikte Küçük Asya'da aralıklar halinde devam eden Roma – Pontus savaşları için yeni bir dönem başladı. Roma'nın Pontus Krallığı ile doğrudan sınırının olması, sıranın kendisine geldiğini düşünen VI. Mithradates'i Roma'ya karşı önleyici bir savunma savaşına mecbur kılmıştır. Bunun üzerine VI. Mithradates, Bithynia Eyaleti'ni bahane ederek Roma'ya savaş ilan etti ve böylece Roma – Pontus arasındaki üçüncü savaş başlamış oldu. İÖ 74 yılında başlayan savaşta Pontus Kralı, Bithynia Eyaletini işgal etmiştir. Pontus Kralı, devamında bölgede Roma'ya ait olan birçok şehri işgal etme girişiminde bulunmuştur. Ayrıca Roma'nın yeni eyaleti olan Bithynia, Roma – Pontus savaşları sırasında birçok defa geçiş güzergâhı, askerlerin toplanma alanı, ordu karargâhı kurulması ve lojistik destek açısından Roma'nın etkin olarak kullandığı bir eyalet olmuştur. Yaklaşık olarak yedi yıl boyunca ağırlıklı olarak yıpratma üzerine devam eden savaşlar sırasında Bithynia Eyaleti de savaş durumundan olumsuz olarak etkilenmiştir (Boak, 1921: 182; Crawford, 1992: 154-155; Mackay, 2004: 135; Scullard, 1982: 99).

Roma Senatosu, Küçük Asya'da devam eden savaş sonlandırmak ve yine bu dönemlerde ortaya çıkan korsanlık faaliyetlerini bitirmek için tecrübeli komutanlarından olan General Pompeius'a o dönemin şartları göz önüne alındığında olağanüstü yetkiler vererek “*lex Gabinia*” yasasıyla birlikte İÖ 67 yılında Küçük Asya'ya gönderdi. Roma Senato'sunun emriyle bölgeye gelen Pompeius'un emri altında büyük bir ordu bulunmaktaydı. Askeri dehasını ortaya koyan Pompeius, kısa süre içerisinde hem korsanlık faaliyetlerine tamamen ortadan kaldırdı ve devamında Pontus Kralı VI.

Mithradates ile olan savaşı kazanarak Roma'yı büyük bir düşmandan kurtarmıştır. Pompeius, Küçük Asya'da Pontus Krallığı'nı ele geçirmesiyle birlikte yaptığı yeni sınır düzenlemeleri kapsamında İÖ 66 yılında yeni bir eyalet olarak Bithynia – Pontus Eyaletini kurmuştur (Boak, 1921: 189; Leach, 2014: 74-98-99; Lintott, 1993: 11-146-147; Mackay, 2004: 138-139; Edmonson, 2009: 112; Scullard, 1982: 96-97-103; Hooper, 1979: 218; Keaveney, 1992: 79; Moore, 1971: 47; Sands, 1908: 144-145; Mousourakis, 2007: 46; Shotter, 1991: 66; Penrose, 2005: 92; Dunstan, 2011: 161; Ferguson, 2005: 8; Bunson, 2002: 182; Barrow, 2006: 15; Freeman, 1996: 405; Erdkamp, 2007: 238; Billows, 2009: 76; Magie, 1950: 320).

5.4. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Bithynia Eyaleti

Pompeius, Küçük Asya'da yaptığı düzenlemelerden sonra İÖ 62 yılında Roma'ya geri dönmüştür. Kendisine verilen yetkiler çerçevesinde yaptığı düzenlemeleri Roma Senato'sun da onaylatarak, resmiyet kazandırmak istiyordu. Bu düzenlemeler içerisinde Pompeius Roma'ya dönmeden önce Bithynia – Pontus Eyaletine vali olarak Papirius Corba'yı atamıştır. Ancak Roma Senato'sunda kendisine muhalif olan senatörler yüzünden bu atama ve düzenlemelerin resmiyet kazanması gecikmiştir. Roma'da devam eden bu siyasi karmaşa durumuna çözüm bulmak için İÖ 59 yılında Caesar – Pompeius – Crassus ile oluşturulan üçlü yönetim olarak bilinen “Triumvirlik” yönetimi başladı. Üçlü yönetim neticesinde Caesar, Pompeius'un düzenlemelerini onayladı.

Roma'da devam eden Triumvirlik yönetiminde Crassus'un Fırat bölgesinde Parth'lara karşı aldığı ağır yenilgiden sonra Roma artık Pompeius ve Caesar yönetimi altındaydı. Triumvirlik yönetiminin iki üyesi olan Caesar ve yakın arkadaşı Pompeius arasında iktidar mücadelesi başladı. Bu durum ile birlikte siyasi mücadele yerini tüm Roma sınırlarının büyük bir bölümünü kapsayacak şekilde bir iç savaşa dönüştü. Kendilerine taraftar toplayan her iki lider de Küçük Asya eyaletlerinin sahip olduğu askeri ve siyasi güçten faydalanmaya çalışmıştır. Caesar, Bithynia – Pontus Eyaleti dâhil olmak üzere kıyı bölgelerindeki eyaletlerde iç savaş sırasında kullanmak için gemiler yapılması talimatı vermiştir. İÖ 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşında yenilen Pompeius, Mısır'a kaçtı. Ancak Pompeius, Mısır'a ilk girdiği anda yakalanarak öldürüldü. Rakibini ortadan kaldırmayı başaran Caesar ise artık Roma Cumhuriyetinde tüm yönetimi eline almayı başardı (Bosh, 1940: 102; Tellegen-Couperus, 1993: 46; Duncan, 1852: 255; Freeman, 1996: 444; Tatum, 2008: 92; Cowan, 2007: 4).

Roma'da yaşanan iç karışıklığı fırsata çeviren VI. Mithradates'in oğlu, Bosporos Kralı II. Pharnaces, Kapadokya ve Bithynia – Pontus eyaletlerini işgal etme girişiminde bulundu. Bu işgal girişimine karşı Caesar'ın öncü kuvvetleri direnç gösteremeyince, emri altındaki ordu ile birlikte yola çıkan Caesar, Zela bölgesine geldi. Zela'da II. Pharnaces'in savaş hazırlığı yapmasına fırsat vermeden hemen harekete geçen Caesar, İÖ 47 yılında bozguna uğratarak onu yenmeyi başardı. Bu galibiyet Caesar'ın askeri kariyerindeki en kısa sürede alınan zafer olması nedeniyle Caesar; Veni – Vidi – Vici (Geldim – Gördüm – Yendim) kelimeleri ile zaferini kutlamıştır (Dio. VI, 129; Goldsworthy, 2002: 56; Dunstan, 2011: 177; Penrose, 2005: 150-151; Goldsworthy, 2006: 447).

İÖ 44 yılında Caesar'ın suikast sonucu ölmesiyle birlikte Roma Cumhuriyet'inde siyasi dengeler yeniden değişmişti. İÖ 43 yılında Octavianus – Antonius – Lepidus üçlüsünden oluşan ikinci bir Triumvirlik yönetimi oluşturuldu. Ancak bu üçlü yönetim içerisinde Lepidus daha geri planda kalınca, Octavianus ve

Antonius arasında siyasi üstünlük kurma mücadelesi başladı. Her ne kadar paylaştıkları toprakları yönetseler bile birbirlerine karşı üstünlük kurarak yönetimde tek kişi olmak istiyorlardı. Antonius, Parth'lara karşı bir sefer düzenleyerek gücünü arttırmak istiyordu. İÖ 42 yılında Caesar'ın Parth seferi için planladığı Bithynia – Pontus Eyaleti'nde bulunan lejyonları eğitime aldı. Antonius, Parth seferinde başarılı olacağını düşünüyordu. Ancak Fırat bölgesinin coğrafi konumu dolayısıyla Parth'ların avantajlı bir konumda olması ve Octavianus'un onun arkasından yaptığı hamleler ile Antonius yaptığı stratejik hatalar yüzünden başarısız oldu.

Antonius tarafından kendi yönetim sınırları içerisinde kalan Bithynia – Pontus Eyaletine vali olarak atadığı Domitius Ahenobarbus, İÖ 31 yılında Antonius'a karşı duyduğu güvensizlik neticesinde onun desteklemeyi bırakarak Octavianus'un tarafına geçmiştir. Ancak aynı yıl içerisinde hastalığından dolayı ölmüştür. Antonius'un, Octavianus ile olan siyasi mücadelesi bir iç savaşa dönüştü. İÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşı iç savaşı bitirmiş ve kazanan taraf Octavianus olmuştur. Octavianus'un savaşı kazanmasıyla birlikte artık Roma'da Cumhuriyet yönetimi kaldırıldı ve yeni bir yönetim biçimi olarak İmparatorluk sistemine geçildi. Artık Roma'da İmparatorluk dönemi başladı ve ilk imparator olan Octavianus yeni ismiyle birlikte İmparator Augustus olarak Roma'yı tek başına yönetmeye başladı (Dando – Collins, 2007: 10-11; Hooper, 1979: 292; Boak, 1921: 209; Mackay, 2004: 168; Freeman, 1996: 444; Bosh, 1940: 107; Lintott, 1993: 182; Southern, 1998: 78; Hazel, 2001: 6; Bunson, 2002: 182).

5.5. İmparatorluk Döneminde Bithynia Eyaleti

Augustus, imparator olmasından sonra Roma'da, yeni yönetim sistemine uygun olarak iktisadi, idari, askeri olarak birçok kapsamlı düzenlemeler yapıldı. Augustus, Asia ve Bithynia – Pontus eyaletleri başta olmak üzere birçok eyalete kült yapılması talimatı verildi (Lintott, 1993: 184; Rubin, 2008: 61; Dunstan, 2011: 246; Hardy, 1906: 243; Bunson, 2002: 272; Boak, 1921: 253-254). Ayrıca yeni yönetim sistemine uygun olarak Roma coğrafyasındaki bazı eyaletlerin sınırları yeniden oluşturuldu ve yeni eyaletler kuruldu. Ayrıca eyaletler sınıfsal olarak imparatorluk sistemi altında kademeli olarak şekillendirildi. Yapılan sınıflandırma kapsamında İÖ 27 yılında, Bithynia – Pontus Eyaleti ikinci sınıf olarak adlandırılan daha düşük görevliler tarafından yönetilecek olan Roma Senato'suna ait olan bir statüye kavuştu. Ancak eyalette oluşabilecek olağanüstü durumlar karşısında imparator doğrudan müdahale edebilecekti.

İmparator Augustus, genel sistem değişikliğinin yanı sıra yerel olarak eyaletlerin iç yönetiminde de bir takım yeni düzenlemeler yapmıştır. Augustus, Caesar döneminde Bithynia – Pontus Eyaleti'nde kurulan ve Mark Antony döneminde de kullanılan askeri birliği dağıtmıştır. Ayrıca İmparator Augustus, Roma coğrafyasında yaptığı denetleme gezisi kapsamında Bithynia- Pontus Eyaleti'ni de ziyaret etmiştir. İmparator Augustus'un ölümünden çok kısa bir süre önce, Bithynia – Pontus Eyaleti'ne valilik görevini yürütmesi için proconsul rütbeli Marcus Granus Marcellus'u atadı (Edmonson, 2009: 4-5; Sherk, 1988: 80; Hardy, 1906: 245; Dunstan, 2011: 238; Mommsen, 1996: 87; Bury, 1893: 81-83-106-107; Bunson, 2002: 76; Levick, 1999: 13-14; Magie, 1950: 446-469-505).

İmparator Augustus'un ölmesiyle birlikte İS 15 yılında Julio – Cladius hanedanının ikinci üyesi olan Tiberius, Roma imparatoru olmuştur. İmparator Tiberius, kendisinden önce imparator olan Augustus'un politikalarının büyük çoğunluğunu uygulamaya devam etti. Augustus döneminde Bithynia – Pontus valisi olarak atanan

Marcus Granius Marcellus İS 15 yılında Tiberius döneminde görevini yürütmeye başladı. Ancak görev yaptığı sırada siyasi çıkarlar doğrultusunda Marcellus'un yerine geçmek isteyen Caepio tarafından ihanetle suçlandı ve hatta Crispinus'un taraftarı olan Romanus Hispo da bu ihanet suçlamasını desteklemiştir. Crispinus'un taraftarı olan Hispo, İmparator Tiberius'a suçlamaların detayı ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, Marcellus'un imparator aleyhinde saygısızca ve kaba bir şekilde konuştuğunu anlatarak onu ikna etmeye çalıştı. Hispo, Marcellus'un Caesar'ın büstünün üstüne kendi büstünü koyduğunu ve Augustus'un büstünü kırdığını söyledi. Ayrıca vali Marcellus'u rüşvet almakla da suçladı. Hispo, bu anlatımlarıyla İmparator Tiberius'u inandırarak onu öfkeliendirmeyi başardı. Bu suçlamalardan sonra ise İS 17 yılında Bithynia – Pontus Eyaleti'ne yeni vali olarak Germanicus'a yakın bir kişi olan Puplius Vitellius atandı. Marcellus bu suçlamalardan beraat etmiş olsa bile aleyhinde ikinci bir suçlama olan eyalet içinde gasp suçlaması nedeniyle davası devam etmiştir (Mellor, 1997: 324-325; Magie, 1950: 499-505; Garzetti, 1976: 46; Seager, 2005: 127-145-146; Levick, 1999: 109-153).

İmparator Tiberius öldükten sonra İS 37 yılında yeni İmparator olan ve İS 41 yılına kadar imparatorluk yapan Caligula'nın yönetimi sırasında Bithynia – Pontus Eyaleti hakkında tarihsel kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. İS 41 yılında Caligula'nın ölümünden sonra Claudius, Roma imparatoru olmuştur. İmparator Claudius döneminde, Bithynia – Pontus Eyaleti dâhil olmak üzere birçok eyalette bayındırlık faaliyetleri yapılarak halkın Roma İmparatorluğu'na karşı sempatisi artırılmaya çalışıldı. İmparator Claudius, Bithynia – Pontus Eyalet valiliği için Junius Cilo'yu atamıştır. Göreve başlayan yeni vali bir süre sonra yolsuzluk suçlamaları ile karşı karşıya kaldı ve yargılanmaya başladı. Bu konu hakkında tarihsel kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler mevcuttur. Bazı tarihsel kaynaklara göre; Cilo'nun beraat ettiği ifade edilmektedir. Diğer tarihsel kaynaklar ise İmparator Cladius'un, Junius Cilo hakkındaki suçlamalardan vazgeçerek onun görev süresini iki yıl daha uzattığı belirtilmektedir. Junius Cilo'dan sonra Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak Cadius Rufus göreve atandı. Ancak Rufus'ta bir süre sonra benzer olaylarla suçlanarak Roma Senato'su tarafından görevine son verildi (Dio. VIII, 25; Garzetti, 1976: 128-129; Hardy, 1906: 279; Bauman, 2000: 92; Magie, 1950: 541-542; Rutledge, 2001: 69).

İmparator Cladius öldükten sonra Julio – Claudian hanedanının son üyesi olarak Nero, İS 54 yılında Roma imparatoru oldu. İmparator Nero döneminde, idari kapsamda Bithynia – Pontus Eyaleti'nde statü değişikliği yapılmıştır. Roma Senato'suna ait eyalet konumunda bulunan Bithynia – Pontus, imparatorluk eyaleti konumuna getirilerek yönetici rütbeleri ise “procurator” seviyesine yükseltildi (Garzetti, 1976: 250). Daha önceki imparatorların döneminde var olan valiler ile ilgili suçlamalar, Nero döneminde de devam etmiştir. İS 59-60 yılları arasında Bithynia – Pontus Eyalet valiliği görevini yürüten Tarquitiu Priscus hakkındaki şikâyetlerden dolayı Roma Senato'sunda yargılanarak görevden el çektirildi ve ayrıca cezalandırıldı (Henderson, 1905: 95-102; Rutledge, 2001: 51; Bury, 1893: 299). İmparator Nero tarafından eyaletin seviyesi yükseltildikten sonra İS 61 yılında senatör olan ve ayrıca bazı tarihsel kaynaklarda yazar olarak da bilinen Publius Petronius Niger, Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak atandı (Hazel, 2001: 227; Henderson, 1905: 291-292).

İmparator Nero'nun İS 68 yılında ölmesiyle birlikte Roma'da Dört İmparator Yılı olarak bilinen ve kısa süreli olarak asker kökenli kişilerin imparator olduğu bir yönetsel karmaşıklığın hâkim olduğu bir dönem başladı. Tarihsel kaynaklar içerisinde bu dönemde Bithynia – Pontus Eyaleti ile ilgili olan bilgiler yetersiz kalmakla birlikte kısa süreli olarak Galba, Otho ve Vitellius İmparator olmuştur. Siyasi karmaşa

içerisinde Syria valisi olarak görev yapan Vespasianus durumu değerlendirerek gücünü arttırdı ve Roma'da yönetimi ele geçirerek imparator olmayı başardı. İS 69 yılında Vespasianus'un imparator olmasıyla, Roma İmparatorluğunda Flavius Hanedanlığının dönemi başlamış oldu (Wellesley, 2000: 122).

İmparator Vespasianus döneminde Bithynia – Pontus Eyaleti, Nero döneminde olduğu gibi statüsü değiştirilerek imparatorluk eyaleti yapıldı (Garzetti, 1976: 250). Ayrıca Bithynia – Pontus eyalet sınırları genişletilerek Pontus bölgesine bağlı bulunan Galaticus ve Polemoniacus şehirleri sınırlar içerisine dâhil edildi. Bunun yanı sıra eyalet sınırları içerisinde bulunan Amisos dışındaki kıyı şehirlerinin limanları Roma vatandaşlarının kullanımına sunuldu. Bu gelişme temelde eyaletteki ekonomik refah seviyesinin artmasını ve ticaretin gelişmesini amaçlamaktaydı (Chapot, 2014: 144-145; Magie, 1950: 571). İmparator Vespasianus, yönetim sisteminin alt kademelerinden başlayarak başarıyla yükselerek pratorian rütbesine ulaşan Plancius Varus'u İS 70 yılında Bithynia – Pontus valisi olarak görevlendirdi (Grainger, 2003: 79). Ancak İmparator Vespasianus'un, Bithynia – Pontus Eyaleti üzerine yaptığı düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Vespasianus, kısa süreli olarak Bithynia- Pontus Eyaleti'nin statüsünü imparatorluk eyaleti olarak değiştirmiş olsa da atadığı valililerin statüsü diğer imparatorluk eyaletlerinin valilerinin statülerinden daha düşük bir seviyede olmuştur (Levick, 1999: 147).

Vespasianus, öldükten sonra İS 79 yılında oğlu Titus imparator oldu. Titus'un imparatorluk süresi iki yıl gibi kısa bir süre olması nedeniyle tarihsel kaynaklarda Bithynia – Pontus Eyaleti hakkındaki bilgiler yetersizdir. İS 81 yılında Titus'un ölümüyle birlikte Domitianus, Roma İmparatoru oldu. Domitianus'ta babasının uyguladığı politika ve düzenlemeleri devam ettirerek Küçük Asya coğrafyasında gerekli gördüğü değişiklikleri yapmıştır.

Domitianus döneminde, Roma'nın diğer eyaletlerinde valilik görevi yapmış olan Bucius Lappius Maximus İS 86 yılında Bithynia – Pontus Eyaleti'ne atandı. Ayrıca hemen her dönemde Küçük Asya Eyaletleri'ni yöneten valilerin çoğunluğunun bölgedeki yerel krallıklar ile bir bağlantısı bulunmaktaydı. Valilerin seçiminde bu durumun göz önünde bulundurulması tarihsel kaynaklarda bölgesi ile ilgisi olan valilerin tercih edildiği yönünde bir kanı bulunmaktadır. Bithynia – Pontus Eyaleti'ne İS 89 yılında vali olarak atanan Julius Marinus da yerel krallıklar ile bağlantısı bulunan bir validir. Ayrıca Marinus'un oğlu da bu duruma örnek olarak Küçük Asya eyaletlerinde valilik görevi yapmıştır (Grainger, 2003: 77-81-96; Henderson, 1905: 114).

Domitianus ölünce yerine İS 96 yılında Nerva, Roma imparatoru olmuş ve bu dönemde Julius Bassus Bithynia – Pontus Eyaleti'nin valisi olarak görev yapmıştır (Rutledge, 2001: 70; Garzetti, 1976: 243; Magie, 1950: 444). Nerva İS 98 yılında öldükten sonra Traianus, Roma imparatoru olmuştur. İmparator Traianus, ilk dönemlerde, Roma coğrafyasında var olan sorunları diplomasi yoluyla çözmek istemiştir. Ancak savaşçı özelliği daha ön planda olduğu için imparatorluğun sorunlarını savaşlar yoluyla çözecektir. Traianus, imparatorluğu boyunca Küçük Asya coğrafyasında birçok faaliyetler yapmıştır. İmparatorluğun batı bölgelerindeki sorunları çözdükten sonra ağırlıklı olarak ömrünün sonuna kadar Fırat bölgesinde devam etmekte olan Armenia sorunu, Parth tehlikesi ve daha önce Vespasianus döneminde ortaya çıkmış olan Yahudi sorunu ile de bir kez daha uğraşmak zorunda kaldı.

İmparator Traianus, döneminde eyaletlerin idari sistemine daha çok önem verilmiştir. Bithynia – Pontus Eyaleti, Traianus döneminde de İmparatorluk Eyaleti statüsünü korumuştur. Traianus döneminde, Bithynia – Pontus Eyaleti dâhil olmak

üzere dört eyalet valisi görevini kötüye kullanmakla suçlanmıştır. Nerva döneminde Bithynia – Pontus Eyalet valisi olan Julius Bassus'ta görevini kötüye kullanmak ve hırsızlıkla suçlanarak yargılanmaya başladı (Wells, 1992: 135; Garzetti, 1976: 243; Henderson, 1905: 200; Bury, 1893: 499). Roma'dan gönderilen beş senatör tarafından yargılanan Bithynia – Pontus Valisi Julius Bassus, görevini kötüye kullanmak ve hırsızlık suçlamalarını kabul etmemiştir. Bassus'u savunan Pliny ise valiye karşı bir komplo kurulduğunu söyleyerek suçlamaların asılsız olduğunu ve valinin kabul ettiği hediyelerin ise yasaya uygun olduğunu belirtmiştir (Hardy, 1906: 280; Rutledge, 2001: 70). Devam eden yargılama sonucunda Vali Bassus beraat etmiştir (Bennett, 1997: 116; Bauman, 2000: 95).

Bithynia – Pontus Eyalet valiliğine İS 105 yılında, Julius Bassus'un yerine Varenus Rufus atanmıştır. Görevine başlayan yeni Vali Rufus da bir süre sonra Bassus gibi görevini kötüye kullanmakla suçlanmıştır. Vali Varenus Rufus'un davasını da Pliny savunmuştur. Ancak tarihsel kaynaklar, Rufus'un bu suçlamasıyla ilgili davanın yapılmadığı yönündedir (Plin. I, 433; Hardy, 1906: 254-255-280; Wells, 1992: 135; Henderson, 1905: 200; Bennett, 1997: 116).

İmparator Traianus döneminde de görülen ve daha önce de var olan eyalet valilerinin görevlerini kötüye kullanması ile birlikte artık Traianus, Bithynia – Pontus Eyaleti'nin yönetim sisteminin bozulduğu kanısına varmıştır. Bu durumu düzeltmek için ise İmparator Traianus, İS 110 yılında Bithynia – Pontus Eyaleti'ne köken olarak zengin ve varlıklı bir aileye mensup olan amcası yaşlı Pliny tarafından yetiştirilerek devlet kademelerinde başarıyla yükselen ve ayrıca iyi bir avukat olan Plinius Caecilius Secundus (Genç Pliny) vali olarak atadı. İmparator Traianus, Genç Pliny'i özellikle Bithynia – Pontus Eyaleti'nde son yaşanan olaylarla birlikte bozulan sistem yapısını düzeltmesi içinde özel olarak "legatus augusti" unvanıyla atamıştır (Mellor, 1997: 388; Dunstan, 2011: 279-479; Dando – Collins, 2002: 298; Bunson, 2002: 436; Potter, 2006: 320). Genç Pliny, görev yaptığı süre içerisinde eyaletin bozulan sistemlerini tespit ederek her birini ayrı ayrı İmparator Traianus'a mektup aracılığıyla raporlar halinde yazmıştır. Ayrıca Genç Pliny, valiliği boyunca eyaletin bütün şehirlerini gezerek sorunları bizzat yerinde inceleyerek raporlar hazırlamıştır. Traianus'un onayı ile birlikte eyalette bozulan sistemi düzeltmek için birçok yenilik yapmıştır. Ayrıca Pliny'nin valilik döneminde dikkat çeken bir konu ise Hristiyanlara karşı yapılan işkence ve zulümler olmuştur. Bu dönemde yayılma sürecinde olan Hristiyanlık inancına inanan kişileri vazgeçirmek için yapılan işkence ve zulümler artmaya devam ediyordu ve bu kötü muameleler ölüm ile sonuçlananlardaydı. Vali Pliny bu işkence ve ölümlerden duyduğu rahatsızlığı imparator Traianus'a mektup yazarak anlatmıştır. Ancak aldığı cevap ise Hristiyanlığa inanan kişilerin cezalandırılması yönünde olmuştur. İmparator Traianus yönetiminin sonuna doğru ise Vali Genç Pliny ölünce yerine İS 113 yılında Gaius Julius Cornutus Tertullus, Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak atanmıştır (Eus. I, 277-279; Elton, 1996: 5-70; Hooper, 1979: 420; Moore, 1971: 56; Garzetti, 1976: 346; Maxfield, 1981: 170; Redgate, 2000: 111; Balot, 2009: 464; Dando - Collins, 2007: 243; Fields, 2008: 87; Dunstan, 2011: 313-384; Morley, 2010: 50; Rupke, 2007: 312-443; Magie, 1950: 605; Jones, 1992: 170; Hazel, 2001: 84).

Traianus'un öldükten sonra oğlu Hadrianus İS 117 yılında Roma imparatoru olmuştur. İmparator Hadrianus, babası Traianus'a göre çok daha sakin bir mizaçlı ve manevi yönü güçlü bir yapıya sahipti. Hadrianus, imparatorluğunun ilk dönemlerinde babasının ölmeden önce Fırat bölgesinde Roma sınırlarına kattığı toprakların bir kısmından çekilmiştir. Bu bırakılan topraklarla birlikte Roma İmparatorluğu, Fırat bölgesinde saldırı yerine savunma pozisyonuna geçmiştir. Ayrıca İmparator, Roma'nın

artık doğal sınırlarına ulaşıldığını ve elde edilecek yeni toprakların yönetim sistemini bozacağı düşünmekteydi. İmparator Hadrianus, bu düşüncesinin sonucunda Roma tarihinde ilk defa imparatorluğun sınırlarını kesin olarak belirleyen surları yaptırmıştır. Roma topraklarında düzenlediği büyük çaplı geziden sonra Roma'ya dönen İmparator Hadrianus, kısa bir süre sonra Roma'nın tüm coğrafyasında geniş kapsamlı ikinci bir geziye çıkmıştır. Hadrianus bu gezi başlangıcından ölümüne kadar olan süreyi Roma coğrafyasını gezerek geçirmiştir (Dando-Collins, 2010: 217; Wells, 1992: 31-32; Moore, 1971: 342).

İmparator Hadrianus, ikinci gezisi kapsamında İS 124 yılında Trakya yoluyla Küçük Asya coğrafyasına geçerek, Bithynia – Pontus Eyaleti'ne gelmiş ve eyaletin önemli kentlerini de ziyaret etmiştir. İmparator Hadrianus döneminde de Bithynia – Pontus Eyaleti imparatorluk eyaleti olarak yönetilmeye devam etmiştir (Garzetti, 1976: 412; Dunstan, 2011: 319). Hadrianus, Bithynia –Pontus Eyaleti'ni kalıcı olarak imparatorluk eyaleti statüsüne getirdikten sonra, Pamphylia ve Lycia'yı bölgelerini Roma Senato'suna vermiştir (Chapot, 2014: 148; Bury, 1893: 507; Garzetti, 1976: 449). İmparator Hadrianus döneminde, İS 124 yılında, Küçük Asya'da ki bayındırlık çalışmaları kapsamında Bithynia – Pontus Eyaleti dâhil olmak üzere diğer eyaletlerdeki önemli yolların bakımı ve onarımı, Galatya valisi olan Larcius Macedo tarafından yapılmıştır (Garzetti, 1976: 413). Hadrianus öldükten sonra yerine Antonius Pius İS 138 yılında Roma imparatoru olmuştur. Tarihsel kaynaklardaki bilgilere göre Antonius Pius döneminde, Bithynia – Pontus Eyaleti ile ilgili kayda değer büyük bir gelişme yaşanmamıştır.

Antonius Pius İS 161 yılında öldükten sonra yerine Marcus Aurelius, Roma İmparatoru olmuştur. Marcus Aurelius döneminde eyaletlerin idari sisteminde önem sıralarına göre değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile eyalet yöneticilerinin dereceleri değiştirilmiştir. Ancak Bithynia – Pontus Eyaletinin durumu daha önceki imparatorların döneminde olduğu gibi seviyesini koruyarak imparatorluk eyaleti olarak kalmaya devam etmiştir (McLynn, 2009: 174; Bunson, 2002: 76). Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak İS 161 – İS 165 yılları arasında Lucius Lollinaus Avitus, Marcus Aurelius tarafından atanmıştır (Elton, 1996: 31; Birley, 2001: 135-141).

Marcus Aurelius öldükten sonra İS 180 yılında Commodus, Roma İmparatoru oldu. Commodus tembel ve sorumsuz bir karaktere sahip olduğundan dolayı yönettiği imparatorlukta da dengesiz bir yapı ortaya çıkmıştır. İmparator Commodus, tarihsel kaynaklarda kötü bir karakter olarak gösterilmiş olsa da kendince doğru yaptığı işler de vardır. Commodus, imparatorluğu döneminde Bithynia – Pontus Eyaleti'ni Roma Senato'sundan karşılıksız olarak alarak yeniden imparatorluk eyaleti yapmıştır (Garzetti, 1976: 515; Birley, 1999: 59; Magie, 1950: 668). Commodus'un ölmesi ile birlikte Roma'da kısa süreli olarak Pertinax ve Didius Julianus imparatorluk yaptılar. Sonrasında Roma'da üst düzey devlet görevlisi olan Septemius Severus Julianus'u öldürerek imparator olmuştur. Ancak Syria Eyalet valisi ve başarılı bir general olan Pescennius Nijer kendisini imparator olarak ilan edince iki isim arasında savaşa kadar uzanacak olan bir mücadele başladı. Yaşanan mücadele sırasında Bithynia – Pontus Eyaleti dâhil olmak üzere Küçük Asya'da bulunan birçok eyalet bu savaştan etkilendi. Bithynia – Pontus Eyaleti'nde gerçekleşen savaşta Septemius Severus ve askerleri stratejik olarak doğru noktalara konuşlanarak burada Nijer'e karşı üstünlük kurmayı başardı. Sonrasında devam eden savaşlar dizisi neticesinde Nijer ile Antioch şehri civarında yapılan savaş Septemius Severus'un kazanmasıyla İS 195 yılında resmi olarak imparator olmuştur (Chapot, 2014: 141-142; Bunson, 2002: 389-422; Magie, 1950: 670).

İmparator Septemius Severus, İS 195 yılında Caracalla'nın öğretmeni Lucius Fabius Cilo'yu, Bithynia – Pontus Eyaleti'ne vali olarak atadı. İS 205 yılında ise Septemius Severus, oğulları Caracalla ve Geta'nın diğer bir öğretmeni olan Aelius Antipater'i, Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak atadı. Aelius Antipater, İS 211 yılına kadar vali olarak eyalette görev yaptı. Tarihsel kaynaklardaki iddialara göre; Geta'nın ölümü ile birlikte Antipater kendisini açlıktan öldürmüştür (Mennen, 2011: 150; Hazel, 2001: 13; Bunson, 2002: 119). Caracalla'nın ölmesiyle birlikte Roma İmparatorluğunda kısa süreli bir karışıklık meydana geldi. Bu karışıklıktan sonra İS 218 yılında imparator olan Severus hanedan üyesi Elagabalus döneminde Caecilius Aristo, İS 217 – İS 218 yıllarında Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak görev yapmıştır. Aristo'dan sonra, imparator Elagabalus'a yakın bir isim olan Cladius Aelius Pollio hızlıca senatörlük rütbesine yükselterek Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak atanmıştır. İS 218 yılının sonuna kadar görev yapan Pollio sonrasında Germania Superior valisi olarak atandı (Potter, 2004: 152; Doğancı, 2007: 287-288-289).

İS 222 yılında Severus hanedanının son üyesi olan Alexander Severus, Roma imparatoru oldu. Alexander Severus, Bithynia – Pontus Eyaleti'nin yönetimi üzerinde düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler kapsamında eyaleti ikiye bölerek statüsünü düşürmüştür. Eyalet yöneticilerinin statüsünü ise equestrians derecesine kadar düşürmüştür. Alexander Severus, yaptığı bu düzenlemelerden sonra İS 227 yılında, Elagabalus döneminde Galatya valiliği yapmış olan Egnatius Victor Lollianus'u Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak atamıştır. Lollianus, İS 230 yılına kadar eyalette valilik görevini yürütmüştür (Southern, 2001: 183; Doğancı, 2007: 291-292).

Severus Alexander'in ölmesiyle birlikte Severus hanedanlığı sona ermiştir. Böylece Roma İmparatorluğu'nda İS 3. yüzyıl krizleri olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Bu dönem içerisinde Roma'da İS 284 yılına kadar kısa süreli olarak birçok imparator yönetimi üstlendi. Bu karışıklık dönemi içerisinde Roma İmparatorluk sistemindeki bozulmalar açıkça ortaya çıkmış olup Parth'lar Fırat bölgesindeki Roma şehirlerine birçok saldırılar düzenleyerek istila girişimlerinde bulunmuştur. Kaos dönemi olması nedeniyle yaklaşık olarak İS 235 ve İS 284 yılları arasında Bithynia – Pontus Eyaleti hakkında geniş bir bilgi alınamamaktadır. Siyasi istikrarsızlık döneminde, İS 235 – İS 236 yılında, Maximinus Thrax döneminde Carinus Sabinus Aquila, Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak görev yapmıştır. Aquila, İS 238 yılında III. Gordian döneminde Lugdunensis ve Aquitania eyaletlerine vali olarak atandı. İS 245 – İS 246 yıllarında Philip Arab'ın imparatorluk döneminde Bithynia – Pontus Eyalet valisi olarak Aurelius Artemidorus görev yapmıştır. Ayrıca İS 256 – İS 257 yılında İmparator Valerian döneminde Roma, Parth sorunu ile uğraşırken Gotlar tarafından Bithynia – Pontus Eyaleti yapılan istila sonucunda eyalet talan edilmiştir (Southern, 2001: 117; Mennen, 2011: 139; Doğancı, 2007: 295-296; Jones, 1992: 298; Magie, 1950: 697-706).

Roma İmparatorluğu'ndaki İS 3. yüzyıl krizlerinin sonuna doğru, İS 284 yılında Roma imparatoru olan Numerian'nın, Bithynia – Pontus Eyaleti'nde öldürülmesiyle birlikte Roma'da Tetraşi dönemi başlamıştır. Tetraşi dönemi içerisinde İS 284 yılında Diocletian ordu tarafından seçilerek Roma imparatoru oldu. Diocletian döneminin başlamasıyla birlikte artık Roma İmparatorluğu'nun yönetim merkezinde Küçük Asya coğrafyası daha çok ön planda olmaya başladı. Ayrıca Tetraşi dönemi, Roma İmparatorluğu'nun temelini sarsılması ve bölünmeye giden süreç artık daha açık bir hale gelmeye başladı. İmparatorluğun sınırlarının oldukça geniş olması artık imparatorluğun tek merkezden yönetilemeyeceği görüşünü ortaya çıkarttı ve Diocletian fiili olarak Roma'yı ikiye bölerek batı bölgelerini Maximian'a verdi. Kendisini de

Doğu’da imparatorluğunu ilan ederek Bithynia – Pontus Eyaleti’nin idari merkezi olan Nicomedia’yı başkent yaptı. Nicomedia’nın doğu yönetiminin başkenti olmasıyla, Bithynia – Pontus Eyaleti’nin stratejik, askeri ve idari olarak önemi artmaya başladı. Diocletian döneminde birleşik eyalet olarak sadece Bithynia – Pontus kalmıştır. İmparator Diocletian döneminde Bithynia – Pontus Eyaleti Sangarius Nehri (Sakarya Nehri) sınır kabul edilerek ikiye bölünmüştür. Bithynia Eyaleti’nin Nicomedia’nın başkent olmasının sebebi ise; Parth’lar ile sorunlar yaşanan Fırat bölgesine yakın bir konumda olması, Yunan şehirlerinin ortasında bulunması ve ticaret açısından gelişmiş bir konumda olmasıdır. İmparator Diocletian, İS 305 yılında hastalığından dolayı imparatorluk görevinden feragat ederek inzivaya çekildi (Williams, 2000: 54; Hooper, 1979: 496; Chapot, 2014: 140-141; Hazel, 2001: 54; Mitchell, 2015: 89-93; Balot, 2009: 464; Dam, 2008: 228; Odahl, 2004: 37-41-61; Bunson, 2002: 76; Potter, 2004: 168).

Diocletian’nın imparatorluktan çekilmesinden sonra İS 307 yılında I. Constantinus Roma imparatoru olmuştur. I. Constantinus, Hristiyanlık yanlısı bir imparator olup pagan inancı yerine semavi bir inanç sistemini tercih etmekteydi. İS 312 yılında Milano Fermanı ile Roma’da inanç seçiminde özgürlük getirildi. Bu fermanın yayınlanmasından sonra İmparator Constantinus, İS 325 yılında Bithynia Eyaleti’nin başkenti olan Nicomedia şehrinde bir konsey toplayarak bazı kararlar aldırdı. Bu toplantı aslında, Hristiyanlık inancının daha açık olarak yaygınlaşması için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Daha önceki Roma imparatorları, Hristiyanlık inancını benimsemedikleri için Hristiyanlara işkence ederek onlara pagan inancını dayatmışlardır. Bithynia Eyaleti’nin başkenti Nicomedia’da yapılan toplantıdan sonra Hristiyanlık inancının geniş coğrafyalara yayılmasında istekli olan İmparator I. Constantinus, Antioch’ya ve Byzantium şehirlerinde olduğu gibi Bithynia Eyaleti sınırları içerisinde olan Nicomedia’ya da Tanrı için güzel bir tapınak yaptırmıştır. Ayrıca İmparator I. Constantinus dönemine kadar, Roma’nın Doğu bölgesinin yönetim merkezi, Bithynia Eyaleti’nin önemli kenti olan Nicomedia iken I. Constantinus döneminde yeni yönetim merkezi olarak Byzantium şehri İS 330 - İS 337 yıllarında arasında imar edilerek başkent yapıldı. Byzantium’un başkent olmasıyla birlikte tüm idari işler buradan yürütülmeye başlandı ve ismi imparatorun isteğiyle Constantinapolis olarak değiştirildi (Gregory, 2010: 58-61; Dam, 2008: 170; Bunson, 2002: 76; Hooper, 1979: 496; Odahl, 2004: 179; Williams - Friell, 2005: 33).

Roma İmparatoru, II. Constantinus, Galya’da ortaya çıkan ayaklanmayı bastırmak için ülkenin batısında bulunmasından dolayı Fırat bölgesindeki Sasani sorunu ile ilgilenememiştir. Bu durumu oldukça iyi kullanan Sasani Kralı II. Şappur, İS 359 yılında ordusunu toplayarak Roma topraklarına girdi ve birçok Roma eyaletini talan etti. Tarihsel kaynaklardaki iddialara göre II. Şappur’un ordusuyla birlikte Bithynia Eyaleti’nin sınırına kadar geldiği açıklanmaktadır (Dignas - Winter, 2007: 60; Sicker, 2000: 186).

Roma İmparatoru olan Jovian, İS 364 yılında başarısızlıkla sonuçlanan Sasani seferinden sonra Constantinapolis’e dönerken Galatya ve Bithynia arasında bir yerleşim yeri olan Dadastan’daki çadırında kömür ateşinden çıkan duman nedeniyle zehirlenerek ölmüştür. Ancak tarihsel kaynaklara göre kendisini öldürmüş olma ihtimali de vardır. İmparator Jovian’ın ölmesinden sonra Constantin Hanedanlığı sona ermiştir (Potter, 2004: 521; Mitchell, 2015: 92).

Jovian’nın ölmesiyle birlikte I. Valentinianus, Roma imparatoru olmuştur. I. Valentinianus, Roma’nın batı eyaletlerinin imparatoru olunca kardeşi Valens de ona yardımcı olması için doğu eyaletlerinin yöneticisi olarak Bithynia Eyaleti’nde imparator

ilan edildi. Ancak Valens imparatorluğunun başlangıcında Constantin hanedan üyesi olan Procopius, İS 363 yılına Sasani seferi sırasında isyan ederek kendisini imparator ilan etmiştir. Procopius'un isyanı gittikçe büyüyerek, Roma İmparatoru Valens'i zor durumda bırakmıştır. Çünkü Procopius, İS 365 yılında Küçük Asya da Bithynia dâhil olmak üzere bazı önemli eyaletleri ele geçirmiştir. Valens, bu isyanı sonlandırmak için Procopius ile savaşmak üzere harekete geçti. Ancak Valens ve Procopius arasında Bithynia Eyaleti'nin Nicea kentinde yapılan savaşta Procopius başarılı olmuştur. Procopius, Bithynia Eyaletinde bulunan darphaneyi de ele geçirince kendi adına sikke bastırarak mali olarak durumunu düzeltmek istemiştir. Çünkü kış aylarında olduğu için mali olarak sağlam olması gerekiyordu. Procopius'un Bithynia Eyaletinde kaldığı süre içerisinde İS 365 – İS 366 yıllarında Andronicus vali olarak atanmıştır. Procopius'un bu başarılı durumu çok uzun sürmeyerek İS 367 yılının mayıs ayında Valens'in ordusuyla yapılan savaşta yakalandı ve İmparator tarafından idam edildi (Hall, 2004: 99; Mitchell, 2015: 93; Lenski, 2002: 10-26-77-78-79; Drinkwater, 2007: 150; Marcellinus, 1894: 412-425-426; Potter, 2004: 523).

İmparatorluğun Doğu Eyaletlerini yöneten Valens, İS 378 yılında öldükten sonra Roma İmparatorluğunun yönetim sistemi fiili olarak ikiye ayrıldığı için birçok yönetici imparator olabiliyordu. Valentianus hanedanlığı sona erdikten sonra yerine Theodosius Hanedanlığı hüküm sürmeye başlayacaktı. I. Theodosius, Roma İmparatorluğunu bir arada yöneten son imparator olmuştur. I. Theodosius'un İS 395 yılında ölümünden sonra Roma İmparatorluğu resmi olarak ikiye bölünmüştür. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle birlikte, Bithynia Eyaleti, Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalarak varlığını sürdürmeye devam etti ve Hristiyanlığın resmileşme sürecine katkıda bulunan önemli merkezlerden birisi olarak önemini korumaya devam etmiştir.

6. PONTUS KRALLIĞI

6.1. Pontus Krallığı'nın Kuruluşu

Pontus bölgesi İÖ 4. yüzyıl da, Achaemenid Krallığı'nın atadığı satrap tarafından satraplık sistemi içerisinde yönetiliyordu. Achaemenid Krallığı'nın zayıflaması ile birlikte Makedon kralı olan İskender, İÖ 3. yüzyıl da doğu seferleri sırasında Anadolu topraklarından geçerken Pontus topraklarını imparatorluğunun sınırlarına katmıştır. İskender öldükten sonra yerine geçecek bir halefi olmadığı için çıkan karışıklıklardan dolayı toprakları generalleri arasında bölünerek paylaşıldı. Bölünmeyle birlikte Ptolemioslar, Antigonitler, Selevkoslar gibi bölgesel, Bithynia, Kapadokya gibi birçok yerel krallıklar ortaya çıkmıştı. Bu yeni krallıklardan birisi ise Pontus bölge yöneticisi olan I. Mithradates Ktistes İÖ 301 yılında kurduğu Pontus Krallığı olmuştur. I. Mithradates krallığını kurmasından sonra Hellenistik Anadolu coğrafyasının en güçlü krallığı olan Selevkos'lar sınırlarını genişletmekteydi. Selevkosların öncelikli hedeflerinden birisi Pontus bölgesiydi. Selevkoslar güçlü bir ordu ile Pontus bölgesine doğru ilerlemesine rağmen halkın direnişi ile karşılaşınca bölgeyi ele geçiremediler. Bu nedenle Selevkos Kralı I. Antiochos, Pontus Krallığına karşı düşmanca bir tavır takınmaya başladı. İÖ 266 yılına kadar Krallık yapan I. Mithradates kurmuş olduğu krallığın sınırlarını genişletti. I. Mithradates Selevkoslar ile olan mücadelesinde kendisine müttefik olan Galatlara yardımları karşılığında Halys (Kızılırmak) Irmağı'nın olduğu bölgeyi verdi. I. Mithradates'in Galatları bu bölgeye yerleştirmesinin amacı Selevkoslardan gelecek olan saldırılara karşı tampon bir bölge oluşturarak sınırlarını güvence altına almaktı (Arslan, 2007: 51-52-55-56-57-58; Mcging, 1986: 15-16; Sicker, 2000: 110; Austin, 2006: 395; Barrow, 2006: 14).

I. Mithradates'in ölümünden sonra yerine oğlu Ariobarzanes geçti. Ancak Ariobarzanes'in dönemi hakkında tarihsel kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte, Galatlarla olan ittifakı devam ettirdiği bilinmektedir. Ayrıca Ariobarzanes, Amisos'u (Samsun) ele geçirerek krallığın sınırlarını batıya doğru genişletti (Arslan, 2007: 58; Mcging, 1986: 20).

Ariobarzanes'in ölümünden sonra İÖ 250 yılında yerine oğlu II. Mithradates geçmişti. Yeni kral çocuk yaşta olduğu için etkisiz bir konumdaydı. Bu dönemde Galatlar ile olan ittifak ilişkisi bozulmuştu. Pontus Krallığı için Galatlar yeni bir sorun olarak ortaya çıkmıştı. Galatlar, Pontus Krallığını ele geçirmek için Amisos'a bir sefer düzenlediler. Ancak Pontus ile komşu olan Herakleia Pontike Krallığı II. Mithradates'e yardım ederek Galatları kendi üzerlerine çekmeyi başardılar. II. Mithradates, Selevkos Kralı II. Theous'un kızı Laodike ile evlenmesiyle birlikte Hellenistik Anadolu coğrafyasında siyasi dengeler Pontus lehine değişmeye başladı. Yapılan evlilikten sonra İÖ 222 yılında Selevkos Kralı III. Antioch, II. Mithradates'in kızı olan Laodike ile Zeugma'da evlenmiştir. Yapılan evlilikler ile birlikte dostane ittifak devam etti (Magie, 1950: 189-190; Arslan, 2007: 60-61-62).

II. Mithradates'in ölmesinden sonra yerine oğlu III. Mithradates İÖ 220 yılında Pontus kralı olmuştu. İÖ 197 yılına kadar krallık yapan III. Mithradates'in yönetimi hakkında tarihsel kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. İÖ 197 yılında I. Pharnaces'in Pontus kralı olması ile birlikte savunma konumunda ve pasif bir durumda olan Pontus Krallığı'nın yönetim sistemi değişerek saldırgan ve yayılmacı bir politikaya dönüştü (Mcging, 1986: 22-24-25; Taylos, 2013: 28).

6.2. Hellenistik Dönemde Pontus Krallığı

I. Pharnaces, kendisine düşman olan Galatlarla tekrardan ittifak kurmayı başardı. Bithynia Kralı I. Prusias ile birlikte diğer müttefiki olan Galatları da yanına alarak Pergamon Kralı II. Eumenes'e karşı savaşmıştır. Hellenistik Anadolu coğrafyasında devam eden bu savaşta Pontus Krallığı başarılı olamamıştır ve Romalıların araya girmesiyle T. Quinctius Flamininus önderliğinde bir barış toplantısı yapılarak savaşa son verilmiştir. Ancak Pontus ve Pergamon düşmanlığı devam etmişti.

Romalıların araya girerek İÖ 183 yılında savaşı sonlandırmasıyla birlikte Roma'nın, Küçük Asya coğrafyasındaki siyasi ve askeri etkisi giderek artmıştı. Bundan dolayı Küçük Asya'da bulunan yerel krallıklar siyasi denge, askeri sistem ve izledikleri politikalarda artık Roma'nın varlığı da hesaba katarak hareket etmek zorunda kalmışlardı. Pontus Kralı I. Pharnaces'te kendisinden önceki krallar gibi Selevkoslar ile evlilik yoluyla bağlantı kurmuştur. I. Pharnaces, Selevkos Kralı III. Antiochus'un kızı Nysa ile evlenmiştir. Ayrıca Pharnaces Krallığı sırasında diğer Hellen kentleriyle siyasi ilişkiler kurmuştur (Arslan, 2007: 64-65-66; Mcging, 1986: 27-28; Eckstein, 2008: 354; Redgate, 2000: 67).

I. Pharnaces'in ölümü ile birlikte yerine kardeşi IV. Mithradates Philopator Philadelplos geçmişti. IV. Mithradates, Pharnaces'in aksine daha ılımlı bir dış politika uygulamayı tercih etti. Yine bu dönemde IV. Mithradates, Roma ve Hellenistik krallıklar ve şehir devletleri ile ittifak içerisinde olmuştu. IV. Mithradates dönemine kadar Selevkos Hanedanlığı ile evlilik yoluyla bağlantı kurulmaktaydı ve bu evlilikler, siyasi bir denklem ilişkisi üzerine kurulmuştu. Ancak IV Mithradates bu evlilik yoluyla kurulan siyasi oluşuma kendi dönemi içerisinde son vererek Selevkos kraliyet ailesinden bir kadınla evlilik yapmamıştır (Taylor, 2013: 21, Arslan, 2007: 67-68; Magie, 1950: 26).

IV. Mithradates, İÖ 150 yılında öldükten sonra yerine V. Mithradates Euergetes, Pontus Kralı olmuştur. V. Mithradates, VI. Mithradates hariç kendisinden önceki krallar gibi Selevkoslar ile evlilik yolu ile kurulan ittifak politikasına uyarak Selevkos Kralı IV. Antiochus Epiphanes'in kızı Laodike ile evlenmiştir. V. Mithradates döneminde Roma – Pontus arasındaki ilişkiler olumlu yönde daha da güçlenmişti. V. Mithradates İÖ 149 yılında Roma – Kartaca savaşları sırasında Roma kuvvetlerine yardımcı olması için bir deniz filosu ve küçük bir askeri birlik göndermişti.

Pergamon Kralı III. Attalos İÖ 133 yılında ölümünden önce vasiyet yoluyla topraklarını Roma'ya bağışlamıştı. Pergamon Kralı ölünce Roma Senato'su vasiyetin gereğini uygulayarak İÖ 129 yılında Asia Eyaleti'ni kurdu. Roma'nın yeni eyaleti ile birlikte Hellenistik coğrafyada güç dengeleri Roma lehine değişmeye başladı. V. Mithradates ile Roma ilişkileri her ne kadar iyi durumda olmasına rağmen kralın son yıllarında ortaya çıkan rüşvet iddiaları ile bir soğukluk oluşmaya başladı (Mausourakis, 2007: 40; Mcging; 1986: 41-42; Arslan, 2007: 70-71; Mayor, 2010: 44-45; Magie, 1950: 194).

6.3. Roma – Pontus Savaşları

6.3.1. Roma – Pontus Savaşları'nın Kökenleri

V. Mithradates Euergetes İÖ 120 yılında Sinope'de kendisine düzenlenen suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. V. Mithradates öldükten sonra Roma, ilk başta Pontus Krallığına ait olan Phrygia topraklarını Asia Eyaleti'ne katmıştır. Bu durumun

üzerine Roma ile Pontus arasındaki dostluk ilişkileri de bozulmaya başlamıştı. Tahta geçecek olan VI. Mithradates'in de meydana gelen bu olaylar karşısında Roma'ya kin beslemesi ile Roma – Pontus savaşlarına gidecek olan süreç başlamış oldu (Heitland, 1911: 256; Mayor, 2010: 68).

V. Mithradates Euergetes'in yerine VI. Mithradates Eupator Dionysos tahta geçti. Kral olduğunda henüz 13 yaşında olan VI. Mithradates'in başında olduğu Pontus, Hellenistik dönemin en küçük sınırlarına sahip krallıklardan birisiydi. VI. Mithradates ilk dönemlerde krallığı kardeşi Khrestos'la birlikte yönetmeye başladı. Ancak VI. Mithradates, kardeşinin kendisini yok edeceği korkusu ile kısa süre sonra onu ortadan kaldırmayı başardı. VI. Mithradates ilk olarak Roma'nın Küçük Asya'da yaşadığı siyasi karmaşayı ve diğer yerel krallıkların arasındaki çatışmaları değerlendirerek sınırlarını genişletmeye başladı. VI. Mithradates İÖ 116-115 yıllarında krallığı'nın sınırlarını genişletirken, Bosporos Kralı da topraklarını ona hediye etmiştir.

VI. Mithradates, Küçük Asya'yı tamamen ele geçirmek istiyordu. Bunun için kılık değiştirerek gizlice Küçük Asya coğrafyasında bulunan şehirleri gezmiş ve gelecekte yapmayı planladığı seferleri için bilgi toplamıştır. Gezisinden sonra krallığına döndükten sonra halkı onun hala yaşadığı ortaya çıkınca halkı şaşkınlık içerisinde kaldı. Hatta karısı öldüğünü düşündüğü için VI. Mithradates'i yakın arkadaşlarıyla aldatmaktaydı. Olanları öğrenen VI. Mithradates, karısını ve yakın arkadaşlarını yaptıkları ihanet nedeniyle öldürdü. Krallığın yönetimini tek başına ele geçiren VI. Mithradates, Pontus Krallığı'nın sınırlarını Kapadokya'ya kadar genişletti. Doğu'ya bir sefer düzenleyerek Kolkhis bölgesini ele geçirdi. Böylece krallığını yerel bir yönetim olmaktan çıkartarak daha büyük bir bölgesel krallığa dönüştürdü (Mayor, 2010: 120-121; Boatwright, 2004: 213; Keaveney, 2005: 30; Magie, 1950: 194-195; Harris, 1979: 152; Macdermott, 1853: 262).

Bölgede etkin bir güç konumunu elde eden VI. Mithradates'in yaptıkları Romalıları endişelendirmişti. Çünkü Pontus'un bu kadar hızlı genişlemesi Küçük Asya coğrafyasında Roma'yı zor durumda bırakacaktı. Buna önlem almak isteyen Roma bir an önce harekete geçmeye karar verdi. Romalı yöneticiler VI. Mithradates'ten Kolkhis bölgesini, tekrar geleneksel yönetimine bırakmasını talep etti. VI. Mithradates istemeyerek de olsa Roma'nın bazı talimatlarını yerine getirdi. Ancak bununla birlikte bölgede diğer güçler olan Bithynia, Armenia, Medler, Parth'lar ve İskitler ile ittifak yapan Pontus Kralı gücünü arttırmaya devam etti. Ayrıca Bithynia Kralı II. Nicomedes ile birlikte Paphlagonia topraklarını işgal ederek aralarında paylaştı. Bu işgal haberi ulaşınca Roma, Pontus Kralı VI. Mithradates'ten Paphlagonia topraklarını eski statüsüne döndürmesini istedi. Ancak Roma ile Pontus arasında tüm dostluk bağları bu olayla birlikte tamamen kopacaktı. Çünkü VI. Mithradates kendisini Roma ile baş edecek güce ulaştığına inandığı için Roma'nın bu isteğine karşılık Paphlagonia topraklarının kendisine babasından miras kaldığını bildirerek Roma'nın isteğini yapmadı (Stark, 2012: 47; Mayor, 2010: 115; Magie, 1950: 29; McGinig, 1986: 68-69-70).

Roma – Pontus gerilimi İÖ 103 yılına gelindiğinde devam ederken diğer bölgelerdeki sorunlarını çözen Romalılar tüm dikkatlerini Küçük Asya coğrafyasına vermeye başlayacaktı. Böylece Roma – Pontus ilişkileri daha da gerginleşmeye başlayacak ve artık bu durum kaçınılmaz olan savaşa doğru adım adım gidecekti.

VI. Mithradates İÖ 102 yılında büyük planı olan Küçük Asya hâkimiyeti için Kapadokya Krallığını ele geçirmek istiyordu. Ancak Bithynia Kralı III. Nicomedes ondan daha önce davranarak Pontus Kralı'nın kız kardeşi olan Laodekia ile birlik olup Kapadokya Krallığını ele geçirdi. Bu duruma sinirlenen VI. Mithradates büyük bir ordu

toplayarak Kapadokya üzerine yürümeye başladı. Kurnazlığını da kullanan Pontus Kralı Kapadokya Kralı olan yeğeni VII. Ariarathes'i öldürerek diğer yeğeni olan IX. Ariarathes'i kral olarak atadı ve yanına yardımcı olması için kendi adamı olan Gordios'u kral naibi olarak görevlendirdi. Bu olaylara sessiz kalmayan Romalılar İÖ 99 yılında ünlü generallerinden olan Marius'u, Kapadokya bölgesine gönderdi. Marius'un görünürdeki amacı gezi olsa da asıl amacı Pontus üzerine yapılacak sefer için hazırlıklar yapmaktı (Bosh, 1940: 76-77; Arslan, 2007: 94-97-99).

Kapadokya'da kral olan IX. Ariarathes'in babası oğlunu indirerek kendisi kral oldu. Ancak bu durum bir yıl gibi çok kısa bir süre içerisinde gerçekleşti. VI. Mithradates ordularını toplayarak Kapadokya'yı işgal etti ve tekrardan IX. Ariarathes'i kral ve kendi adamı olan Gordius'u da kral naibi yaptı. Küçük Asya coğrafyasında bu olaylar olurken Roma için başka bir sorun da kendini göstermeye başlamıştı. Akdeniz sahilleri boyunca özellikle Kilikya bölgesinde yoğunlaşan korsanlar artık Roma için ciddi bir tehdit unsuru haline geldi. Bunun için Roma Senato'su korsanlık faaliyetlerini sonlandırmak amacıyla "*Lex de Cilicia Macedoniae Provinciae*" ve "*Lex de Provinciis Praetoris*" yasalarını çıkartarak İÖ 95 yılında ünlü ve başarılı generallerinden biri olan Lucius Cornelius Sulla'yı, Kilikya Eyaleti'ne "praetor" olarak atayarak bölgeye gönderdi (Keaveney, 1982: 30; Billows, 2009: 41).

Sulla bölgeye giderken Roma Senato'sundan gelen talimatla VI. Mithradates'in Küçük Asya'da yol açtığı sorunları çözmek için yönünü kuzeye doğru değiştirerek Akdeniz sahilleri yerine Kapadokya'ya doğru küçük bir ordu ile yürümeye başladı. Sulla'nın emri altında ki ordunun az olması ile Kapadokya bölgesinin coğrafi zorluğu ilerlemesini zorlaştırıyordu. Ayrıca Pontus ordusunun kuvvetli olmasından dolayı başarı ihtimalinin düşüklüğü Sulla'yı, ateşkes yapmak zorunda bıraktı. Bu ateşkes fırsatını kullanan Sulla hemen Kapadokya'ya bir sefer düzenleyerek başarılı oldu ve Kapadokya tahtına I. Ariobarzanes'i çıkarmayı başardı. İÖ 94 yılında kazandığı bu başarı ile Roma'ya döndü (Keaveney, 1992: 30; Lintott, 1993: 10; Mayor, 2010: 136; Keaveney, 1992: 10; Magie, 1950: 206; Arslan, 2007: 98-101-105; Redgate, 2000: 76).

Roma da İÖ 91 yılında başlayan ve iç savaş olarak adlandırılan dönemde, İtalya'da bulunan müttefikleri ile savaşırken Küçük Asya coğrafyası ile ilgilenmemişti. Bununla birlikte Küçük Asya'yı istila etme hayali devam eden Pontus Kralı VI. Mithradates bu durumu değerlendirerek Bithynia ve Kapadokya'yı işgal etmişti. Bu işgal karşısında varlık gösteremeyen Roma iç savaş ile mücadele etmekteydi. Roma'da İç Savaş'ın bitmesiyle birlikte hedef Küçük Asya coğrafyasında bulunan ve büyük bir tehdit unsuru olan VI. Mithradates ve Akdeniz sahillerindeki korsanlar olmuştu. Roma Senato'su, Pontus Kralı'nın işgal girişimine karşı hamle olarak İÖ 89 yılında Manius Aquilius önderliğinde bir heyeti düzeni işgal öncesi duruma getirmesi için Küçük Asya'ya gönderme kararı aldı. Aslında bu hamle Roma – Pontus arasında yaşanacak olan ilk savaşında kıvılcımı olacaktı (Crawford, 1992: 138; Marin, 2009: 46; Penrose, 2005: 91; Scarre, 1995: 18; Boak, 1921: 168-169; Magie, 1950: 207).

Manius Aquilius, Küçük Asya'ya gelmek için yola çıktığında Asia Eyalet Valisi Gaius Cassius ise Frigya ve Galatya bölgelerinden topladığı askerler ile orduyu güçlendirmişti. Bölgeye ulaşan Manius ile birlikte Pontus Kralı VI. Mithradates'in işgal ettiği Bithynia ve Kapadokya üzerine doğru harekete geçen Roma ordusu tekrardan bu iki bölgeyi eski haline getirmeyi başararak Pontus Kralını bozguna uğrattılar. VI. Mithradates ise güçlü Roma ordusu karşısında direnemeyeceğini anlayınca mecburen geri çekilmek zorunda kaldı. Ayrıca Romalı komutan Manius, kazandığı sefer ile birlikte yaptığı harcamaların hepsini Pontus kralından talep etmiştir. Manius isteği karşısında olumsuz cevap alınca hem Bithynia Kralına hem de Kapadokya Kralına,

Pontus topraklarına saldırmaları için telkinde bulunmuştur. Aslında bu saldırma telkininin VI. Mithradates açısından avantajlı sonuçları olacak ve Romalılar tuzağa düşeceklerdi. Pontus Kralı saldırılacak olan bölgeleri daha önceden boşaltmıştı ve böylece elinde savaş çıkarmak için geçerli bir sebep olacaktı. Amacına ulaşan VI. Mithradates kendi bölgesine saldırdığı için Roma'ya şikâyet amacıyla elçi göndermiştir. Ayrıca Manius ile yapılan görüşmeler sırasında sergilenen kötü tutum ile birlikte savaş kaçınılmaz hale geldi. Pontus Kralı ordusunu güçlendirerek bir araya getirmeye başladı ve Roma Senato'suna yapılacak olan savaştan Manius'un sorumlu olduğunu belirtmişti (Mackay, 2004: 124; Scullard, 1982: 74; Hooper, 1979: 198; Keaveney, 1992: 64; Mayor, 2010: 168; Chapot, 2014: 15).

Pontus Kralı, savaş hazırlıklarına devam ederken bir yandan da Küçük Asya coğrafyasında Roma karşıtı propaganda faaliyetlerine hızlı bir şekilde devam ediyordu. Pontus Kralı VI. Mithradates özellikle Romalıların Küçük Asya'da yürüttükleri politikayı, halka, sömürgeye dayalı bir politikaymış gibi göstermeye çalışırken bu bağlamda kendisini Büyük İskender gibi büyük bir kurtarıcı olarak göstererek halkın desteğini kazanmaya çalışmaktaydı. Böylece kendisini Hellenistik topluma karşı ispatlayıp, bir kurtarıcı olduğuna inanmalarını sağlayarak, Romalıları Hellenistik Küçük Asya coğrafyasından kovmasıyla imparatorluğunun sınırlarını genişletmek istiyordu. Bu propagandalarla birlikte bölgede ittifak çalışmalarını da yürüten Pontus Kralı, kendisini her açıdan güçlendirerek Roma'ya bir hezimet yaşatmanın planlarını yapmaktaydı (Magie, 1950: 214; Arslan, 2007: 130).

6.3.2. Birinci Roma – Pontus Savaşı

Pontus Kralı VI. Mithradates yaptığı askeri ve politik hazırlıklardan sonra İÖ 89 yılında ilk Roma – Pontus savaşını başlattı. VI. Mithradates, başlangıçta güçlü bir ordu ile birlikte oğlu Ariarathes'i Kapadokya Krallığı'nı işgal etmesi için gönderdi. Kapadokya Krallığı'nı işgal eden Pontus ordusu, Kapadokya kralı Ariobarzanes ve ordusunu hezimete uğratarak mağlup olan kralı ülkeden sürmüştür. Bunun üzerine Pontus Kralı, Roma'ya yeni elçi heyeti göndererek kendisine ait olan tüm toprakları ele geçireceğini ilettili. Gelen elçilik heyetine cevaben Roma, Mithradates'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi gerektiğini açıkladı. Roma bu açıklaması üzerine Asia valisi Gaius Cassius ve bölgede Roma Senato'sunun gönderdiği görevli olan Manius Aquillius hemen harekete geçerek ellerinde bulunan orduyu üç parça halinde konuşlandırarak yeni bir savaş planlaması yaptılar. Bu Roma ordusu, Bithynia kralının destek güçler ile birlikte 180.000 civarındaydı. Pontus ordusu ise müttefikleriyle birlikte 260.000 asker civarındaydı (Arslan, 2007: 131; Verlic, 2007: 36-37).

Cassius ve Manius'un yaptığı savaş planlaması doğrultusunda ilk olarak Bithynia Kralı IV. Nicomedes'in gönderdiği 50.000 kişilik bir ordu, Kapadokya'ya doğru ilerlemeye başladı. Amnias Irmağı kenarında bulunan geniş bir ovada başlayan savaşta ilk başta Bithynia ordusu üstünlük kurmasına rağmen VI. Mithradates'in tecrübeli generalleri yaptığı stratejik hamlelerle IV. Nicomedes'in ordusunu sararak çember içine aldı ve geçen şiddetli mücadelelere rağmen Pontus ordusu, Bithynia ordusunun büyük bölümünü yok etmeyi başardı. Romalıların yaptığı plan teorik olarak iyi olsa da pratik olarak uygulanamamıştı. Roma, VI. Mithradates'i hafife almanın sonucunu görmüş oldu. Ayrıca VI. Mithradates, bu zaferden sonra 40.000 kişilik bir orduyla Manius'un üstüne yürümeye başladı ve onu da bozguna uğratmayı başardı. VI. Mithradates'in kazandığı bu zafer ile birlikte Hellen toplumunun bağlılığını arttırmış ve yaptığı propaganda sayesinde halk artık onu ikinci Büyük İskender gibi bir kurtarıcı

olarak görmeye başlamıştı. Bu zafer, Roma'nın Küçük Asya'da bulunan diğer ordusu tarafından haber alındığında bir şok etkisi yaşandı ve Romalılar bir anda demoralize oldular. Pontus Kralı, Küçük Asya'da ilerlemeye devam ediyordu. Karşısına Romalı hiçbir general çıkmaya cesaret edememişti. İlerleyişini sürdüren Pontus Kralı, Apameia topraklarına⁴ kadar gelmişti. Roma'ya ait tüm toprakları işgal etmeyi başaran Pontus Kralı zaferinin keyfini çıkarıyordu. Ayrıca Manius yakalanarak Pontus Kralı'na teslim edildi. VI. Mithradates, Manius'u tüm halka karşı teşhir ederek sonrasında açgözlü olduğu kanısına vardığı için Pergamon'da boğazına altın akıttırarak onu öldürmüştür (Campbell, 2005: 15; Boatwright, 2004: 214; Magie, 1950: 214-215; Arslan, 2007: 131-134-135-153).

Pontus Kralı, artık Küçük Asya coğrafyasının tek hâkimi olduğu için yönetim sistemini kendi soyunu dayandığı Pers yönetim sistemine göre düzenlemeye başlamıştı. Ancak her ne kadar Pontus Kralı, Roma'yı Küçük Asya coğrafyasından silmiş olsa bile burada yaşayan Romalı vatandaşları bulunmaktaydı. Roma'ya karşı acımasızca davranan VI. Mithradates, İÖ 88 yılında Hellenistik halkı kandırarak Roma'ya karşı kışkırttı ve tarihe "Ephesos Akşamı" olarak geçen büyük bir katliam planı yaptı. Talimatıyla birlikte yaklaşık olarak 80.000 ile 150.000 arasında Roma vatandaşı bölgenin diğer halkları tarafından öldürüldü. Bu katliamla birlikte Pontus Kralı gücünü ve acımasızlığını göstermiş oldu (Diod. XII, 231; Sartre, 2005: 35; Goldsworthy, 2006: 65; Freeman, 1996: 399).

Küçük Asya'da bunlar yaşanırken Roma ise hala kendi iç çekişmeleri ile meşguldü. Aslında Roma, Mithradates'e karşı İÖ 89 yılında savaş ilan etmişti ama iç çekişmeler nedeniyle ve müttefikler savaşı dolayısıyla Roma tüm gücünü bu sorunları halletmek için harcamaktaydı. Kendi iç sorunlarını çözüme kavuşturan Roma, artık tüm gücü ile Küçük Asya coğrafyasına odaklanmıştı. İÖ 88 yılında başarılı bir komutan olan daha öncede kendisini ispatlayan Lucius Cornelius Sulla, VI. Mithradates ile savaşmak üzere Roma Senato'su tarafından görevlendirildi. Ayrıca siyasi açıdan rakiplerini bertaraf etmeyi başaran Sulla, emri altındaki altı lejyon ile birlikte VI. Mithradates'e karşı savaşmak üzere Hellas'a doğru yola çıktı (Nash, 2009: 179; Keaveney, 1992: 10-30; Crawford, 1992: 138; Goldsworthy, 2000: 104; Mousourakis, 2007: 46; Fields, 2008: 17; Boatwright, 2004: 184; Goldsworthy, 2006: 44; Scarre, 1995: 28; Keppie, 1998: 149; Erdkamp, 2007: 169; Tellegen-Couperus, 1993: 46; Billows, 2009: 41-42).

Sulla, bölgeye geldiğinde ordusunu güçlendirerek hazırlıklarını tamamladı. Attika'yı ele geçirmeye başlayan Sulla, Atina'ya doğru ilerlemeye başladı. Sulla, İÖ 86 yılında yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Atina'yı ele geçirmeyi başarmıştı. Atina'dan sonra sıradaki hedef Khaironeia kenti olmuştu. Sulla, burada Pontus ordusundan az sayıda bir güce sahip olmasına rağmen yaptığı stratejik hamleler ile Archelaus'u savaşa zorladı ve onu bozguna uğratmayı başardı. Yaklaşık olarak 120.000 kişilik Pontus ordusundan sadece 10.000 kişi kurtulmayı başardı. Bu hezimetle birlikte VI. Mithradates'in Küçük Asya'daki konumu sarsılmıştı. Dengeler, Roma lehine dönmeye başladı. İÖ 86 yazında, Orkhomenos ovasında bir daha Roma ve Pontus orduları karşı karşıya geldi. Yapılan savaşta Pontus ordusu sayıca üstün olmasına rağmen General Sulla ustalığını ve tecrübesini kullanarak Pontus ordusunu bir kez daha hezimete uğratmayı başardı. Artık bu yenilgilerle birlikte VI Mithradates'in otoritesi oldukça sarsılmıştı. Böylece Pontus Kralı VI. Mithradates, Sulla ile bir antlaşma yapmak istedi. Sulla ise içinde bulunduğu siyasi durumlardan dolayı barış yapılmasına sıcak baktı. Çünkü bir an önce antlaşma yapıp Roma'ya dönmek istiyordu. Roma – Pontus arasında geçen zorlu görüşmeler neticesinde İÖ 85 yılında yapılan Dardanos

⁴ Apemia toprakları günümüzde Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesi sınırları içersinde bulunmaktadır.

antlaşması ile VI. Mithradates işgal ettiği tüm topraklardan geri çekilmek zorunda kaldı. Böylece Roma – Pontus arasındaki ilk savaş bitmiş oldu. Antlaşma ile birlikte Sulla, Küçük Asya eyaletlerinde gerekli düzenlemeleri yapmış olup Pontus’a yardım eden kent devletlerini cezalandırarak Roma’ya destek verenleri ödüllendirmiştir (App. II, 327; Keaveney, 1992: 89; Konstam, 2008: 19; Scullard, 1982: 75-76; Chapot, 2014: 16; Marin, 2009: 51; Boatwright, 2004: 216; Goldsworthy, 2006: 55; Penrose, 2005: 92; Boak, 1921: 171; Barrow, 2006: 15; Shotter, 1994: 41; Billows, 2009: 49; Magie, 1950: 230).

6.3.2. İkinci Roma – Pontus Savaşı

Pontus Kralı VI. Mithradates’in krallığı aldığı büyük yenilgi sonucunda sarsılmaya başlamıştı. Elinde bulunan askeri gücü ve müttefiklerini kaybeden VI. Mithradates, Pontus topraklarına döndükten sonra askeri ve siyasi olarak gücünü tekrardan toplamak için çalışmalara başladı. İÖ 84 yılında Pontus, bölgesinde bulunan küçük kent devletlerini bir kez daha kendisine bağlamayı başardı. Ayrıca Roma’da ise Sulla, siyasi otoritesini korumak için Roma’ya dönerken burada Küçük Asya’yı olası bir savaş durumunda savunması için Lucius Licinius Murena’yı ordunun başında bırakmıştı (Stark, 2012: 52; Mayor, 2010: 231).

Pontus Kralı, savaşı kaybetmesindeki önemli etkenlerden birinin Kapadokya Kralı Archelaus’un savaş sırasında üzerine düşeni yapmaması olduğunu düşünüyordu. Aslında Archelaus’un kendisine karşı olan ihanet şüphesi de artıyordu. Bunun üzerine Archelaus, VI. Mithradates’in kendisinden şüphelendiğini anlayınca ailesi birlikte Sinope’den kaçarak Murena’ya sığındı. Archelaus, sürekli olarak Murena’yı Pontus’a karşı saldırması için Mithradates’in yapmadığı olayları yapıyormuş gibi anlatarak onu galeyana getirmişti. Bunun üzerine Murena, İÖ 83 yılında ordusunu takviye ederek güçlendirdikten sonra Kapadokya üzerinden Pontus topraklarına girdi ve burada yağmalama faaliyetlerinde bulundu. Pontus Kralı, bir elçi heyeti göndererek bu saldırının Dardanos Antlaşmasına aykırı olduğunu ilettili. Ancak Murena ise Dardanos adlı bir yazılı antlaşma olmadığını söyledi. Murena, yağmalama faaliyetlerinden sonra tekrardan Kapadokya’ya kadar çekildi. İÖ 82 yılında ilk seferinden de cesaret alan Murena bir kez daha Kapadokya üzerinden Pontus topraklarına girdi. Bu durum karşısında sessizliğini koruyan VI. Mithradates, Sulla’ya bir heyet göndererek bu durumdan olan rahatsızlığını bildirdi (Keaveney, 1992: 81; Penrose, 2005: 92; Magie, 1950: 243-244-321; Scarre, 1995: 28; Nash, 2009: 180).

Pontus Kralı VI. Mithradates’in Sulla’ya heyet göndererek durumu bildirmesine rağmen Murena bu duruma aldırış etmeyerek bir kez daha Pontus topraklarına saldırdı. Ancak VI. Mithradates, Roma’nın Pontus Krallığına açıkça saldırdığı düşüncesindeydi ve ordusunun eksiklerini gidererek gereken güçlendirmeyi yapmıştı. Murena’nın amacı ise Pontus’a girerek toprakları tamamen ele geçirip Pontus Krallığına son vermektir. Murena ordusuyla Pontus ülkesi içlerine ilerledi. İki ordu birbirine çok yaklaşmasına rağmen bir süre boyunca birbirlerine karşı bir hamle yapmadılar. Ancak VI. Mithradates, ordunun başına geçince bekleyiş yerini şiddetli bir savaşa bırakmıştı. Yaşanan bu şiddetli savaşta Pontus ordusu üstün gelmeyi başarmıştı ve VI. Mithradates’in kazandığı zaferi tüm Küçük Asya’da duyulmuştu. İkinci Roma – Pontus savaşının yaşandığı sırada Roma’da siyasi gerginlikler devam etmekteydi. Bu nedenle Sulla, Küçük Asya’da yeni bir savaş istemiyordu. Sulla, Murena’ya bir emir göndererek savaşın bitmesini istediğini belirtti. Savaşın bitirilip antlaşma yapılması için Aulus Gabinius’u gönderdi. Küçük Asya’ya gelen Gabinius, İÖ 81 yılında VI. Mithradates ile

yaptığı antlaşma ile Kapadokya Kralı Ariobarzanes ile Pontus kralının arasını düzeltti ve ikinci Roma – Pontus savaşını bitirdi (Magie, 1950: 285; Arslan, 2007: 282-283-284; Mcginig, 1986: 134-135).

6.3.3. Üçüncü Roma – Pontus Savaşı

Savaşın bitmesi ile birlikte İÖ 75 yılına kadar olan sürede Roma, Doğu Akdeniz sahillerinde gücünü arttıran korsanlar ile uğraşmıştı. Ayrıca korsanların bu kadar güçlenmesinde Pontus Kralı VI. Mithradates'in de yardımı olmuştu. Bir yandan bu sorunla uğraşırken diğer taraftan ise Roma'da siyasi otorite kurma çabaları devam ediyordu. Sulla'nın ölmesiyle siyasi kargaşa son bulmadığı gibi gittikçe daha karmaşık bir hale gelmeye başladı. Roma'da bunlar olurken Pontus Kralı VI. Mithradates ise Dardanos Antlaşması'nı resmi olarak tasdik ettirmeye çalışıyordu ama başarılı olamadı.

Bithynia Kralı IV. Nicomedes İÖ 74 yılında ölmüştü. IV. Nicomedes ise Pergamon Kralı III. Attalos gibi ülkesini Roma'ya miras olarak bırakmıştı. Bunun üzerine Roma Senato'su Asia Eyaleti'nin valisine talimat vererek Bithynia topraklarında yeni bir eyalet kurulmasını istedi. Bithynia'nın eyalet olmasıyla artık Roma ve Pontus sınırları itibarı ile komşu olmuşlardı. Ayrıca Bithynia Eyaleti'ne vali olarak Marcus Aurelius Cotta atanmıştır (Sabin, 2007: 203; Keaveney, 1992: 40; Boak, 1921: 181; Magie, 1950: 320; Billows, 2009: 66). Pontus Kralı'nın gücünün farkında olan Roma Senato'su, tecrübeli bir komutan olan Lucius Licinius Lucullus'a Asia ve Kilikya Eyalet valisi olarak atamıştı. Çünkü olası bir savaş durumunda kara ordu komutanlığı görevine de atanacağından dolayı bölgede bulunmasını istiyorlardı. Roma'da bu olaylar olurken Pontus tarafında ise Kral VI. Mithradates sessizliğini korumayı sürdürürken krallığında otoritesini güçlendiriyor ve dış politikaya ağırlık veriyordu. Bir yandan Pontus Kralı, olası bir savaş durumunu düşünerek hazırlıklar yapıyor ve eksikliklerini gideriyordu. Küçük Asya coğrafyasında yaşanan bu durumlar ve yapılan olası hazırlıklar aslında olasılıkların ötesinde olmakla birlikte Roma – Pontus savaşının çıkacağına açık bir belirtisiydi. Pontus Kralı tüm hazırlıklarını savaşın başlamasına yönelik yapmıştı ve Roma'da savaş düzenine göre konuşlanmıştı. Aslında her iki tarafta yıkımın büyüklüğünü göz önüne alınca olası savaşın kendi topraklarında olmasını istemiyorlardı. Roma açısından Küçük Asya'da kendisine ait olan topraklar geçen savaşlarla aşırı derecede tahrip olmuştu ve lojistik olarak tam yeterli olmadığı için savaşın Pontus topraklarında olmasını istiyordu. Pontus Kralı VI. Mithradates ise ilerleyen yaşına rağmen halen Roma'ya karşı zafer kazanacağı inancındaydı. Bu nedenle yapmış olduğu muazzam bir plan ile savaşı Roma'ya taşıyarak tamamen işgal etmek istiyordu (Crawford, 1992: 154-155; Scullard, 1982: 99; Hooper, 1979: 218; Keaveney, 1992: 41; Moore, 1971: 46; Arslan, 2010: 346-347; Marin, 2009: 63; Penrose, 2009: 92; Dunstan, 2011: 158).

Pontus Kralı VI. Mithradates İÖ 73 yılında, sembolik olarak Roma'ya karşı savaş ilan etmiş olsa da ona göre savaş zaten İÖ 89 yılından bu yana devam etmekteydi. İlk olarak Pontus Kralı, Roma'nın yeni eyaleti olan Bithynia topraklarını işgal etti ve karşısına çıkan tüm Romalıları öldürdü. Bithynia'da, VI. Mithradates'e karşı zayıf kalan Marcus Aurelius Cotta daha fazla tutunamayarak Khalkedon'a gitmek zorunda kaldı. Sonrasında VI. Mithradates ise Khalkedon önlerine kadar geldi. Bu haberin Lucullus'a gitmesiyle ordusunu alarak Kahlkedon'a doğru yola çıktı. VI. Mithradates, Khalkedon'u abluka altına almayı başardı. Bölgeye ulaşan Lucullus, Pontus ordusunu görünce doğrudan savaş yapmaktan kaçınmıştı. Lucullus, meydan savaşı yerine vur-kaç taktiği ile savaşıma yönünde bir karar verdi. Pontus ordusu hakkında askeri ve lojistik bilgileri

toplayan Lucullus, onları lojistik açıdan zayıflatarak psikolojik olarak yıpratmaya çalışmıştı. Bunun için özellikle Pontus bölgesinden Bosporos'a uzanan deniz yolundan yapılan lojistik yardımı engelledi. Böylece zor durumda kalan VI. Mithradates, Bosporos üzerinden ordusu ile lojistik bağlantıyı yeniden sağlamaya çalıştı (Mackay, 2004: 135; Penrose, 2005: 92; Dunstan, 2011: 158).

Khalkedon'dan sonra Kyzikos kentini kuşatmayı başaran Pontus Kralı ilerleyişine devam ediyordu. Her iki tarafta birbirine karşı hamle yapmamakla birlikte Lucullus, Pontus'un lojistik bağlantılarını kontrol altında tutmaya devam ediyordu. Kyzikos kentini elinde tutan Pontus Kralı burada beklerken, Roma'lı General Lucullus, gizli bir şekilde Kyzikos kentine askerlerinin bir bölümünü girdirmeyi başarinca artık savaş gerçek anlamda başlamıştı. Lucullus ve kent halkı birlikte hareket ederek Pontus ordusuna karşı savunma yapıyorlardı. Lucullus, lojistik bağlantı yollarını elinde tuttuğu için Pontus ordusunun gücü gittikçe düşmeye başladı. Ayrıca yaptığı akıllıca hamleler sayesinde Pontus ordusunu açık hedef haline getirince VI. Mithradates ağır kayıplar verdi ve daha fazla dayanamayarak kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı (Boatwright, 2004: 217; Marin, 2009: 65; Boak, 1921: 180; Magie, 1950: 332).

Lucullus, Pontus işgali altında olan Bithynia topraklarına doğru ilerlemeye başladı ve burada VI. Mithradates'e karşı açık bir zafer kazandı. Bu zafer üzerine VI. Mithradates'in İÖ 72 yılında Pontus bölgesine kaçmayı başardı. VI. Mithradates, kaçmasıyla birlikte Lucullus, vakit kaybetmeksizin harekete geçerek Bithynia üzerinden Pontus'a doğru ilerlemeye başladı. Pontus Kralı müttefiklerinden yardım toplamaya çalıştıysa da istediği sonucu alamadı. İÖ 71 yılında Lucullus ordusu ile birlikte Pontus topraklarına girmeyi başardı ve önemli kentleri kuşatarak ele geçirdi. Amisos kentinin kuşatması uzun sürse dahi kenti ele geçirerek Roma sınırlarına katmayı başardı. Artık tarihçilerin Mithradates savaşları olarak adlandırdığı Roma – Pontus savaş dizileri Pontus topraklarında devam ediyordu. Her iki taraf birbirlerine karşı saldırılarını sürdürmekteydi. VI. Mithradates, bu savaşlar sırasında bir ara üstünlük kurmayı başardıysa da bu durum uzun sürmedi ve Lucullus her açıdan Pontus topraklarını ele geçirerek ve VI Mithradates'in ordusuna ağır kayıplar yaşattı.

Lucullus, Pontus kralının ordugâhına ulaştığında askerlerine yağma izni vermişti ama bu karışıklık esnasında Pontus Kralı VI. Mithradates kaçmayı başarmıştı. Lucullus ise onu kovalamaya başladı. Ancak coğrafi açıdan zor bölgelerden geçen kaçış güzergâhı belirleyen VI. Mithradates bir süre sonra Kafkasya'nın derin coğrafyasında izini kaybettirmeyi başardı ve sonrasında damadı olan Armenia Kralı II. Tigranes'in yanına sığındı. Pontus Kralının kaçması ile artık tüm Pontus coğrafyası Roma kontrolüne girmişti (Sartre, 2005: 35-36; Boak, 1921: 180; Mackay, 2004: 135-136; Butcher, 2003: 20; Scullard, 1982: 99-100; Lintott, 1993: 61; Magie, 1950: 332).

Pontus bölgesinde bulunan Lucullus, Armenia Kralı'nın Küçük Asya'yı Mithradates ile birlikte istila edeceği haberini duyunca İÖ 69 yılında tek başına karar alarak Armenia üzerine yürümeye başladı. Ancak Armenia ordusu coğrafi ve askeri olarak çok avantajlı konumdaydı. Buna rağmen ilerleyişine devam eden Lucullus, karşısında Hem II. Tigranes'in hem de VI. Mithradates'in ordularını buldu. Pontus kralı Romalıların savaş taktiğini iyi bildiği için ona göre bir savaş planlaması yapılmıştı. VI. Mithradates'in seçtiği özel askerlerden oluşan küçük birlikler Roma askerlerine karşı vur-kaç taktiği ile yıpratmayı başarmıştı ve böylece VI. Mithradates İÖ 67 yılında tekrardan ülkesine dönmüştür. Lucullus ise sefer kapsamında Armenia'ya karşı bir sonuç alamamıştır. VI. Mithradates'in Pontus'a dönmesiyle birlikte Armenia Kralı II. Tigranes kendisine ait olan topraklar boyunca ilerleyerek Kapadokya da dâhil olmak üzere birçok yeri istila etmişti. Bir yandan da gücünü bir nebze toplamayı başaran

Pontus Kralı'nda Kapadokya topraklarına Pontus üzerinden girdi. Bu durum karşısında Lucullus hiçbir şekilde karşılık verememişti (Heitland, 1911: 361-363; Mackay, 2004: 136; Butcher, 2003: 21; Hooper, 1979: 221; Keaveney, 1992: 67-68; Fields, 2008: 29).

Küçük Asya'da devam eden Roma – Pontus savaşlarının bitmemesi ve ayrıca korsanlık faaliyetlerinin devam etmesi yüzünden Roma oldukça zor bir durumda kalmıştı. Bu duruma bir an önce çözüm bulmak isteyen Roma Senatosu, İÖ 67 yılında "*lex Gabina*" yasasını çıkartarak bu sorunları çözmesi için tecrübeli ve yetenekli bir Roma generali olan Pompeius'u Lucullus'un yerine gönderdi. Pompeius, Roma tarihinde görülmemiş bir şekilde çok üst düzey yetkilerle, Küçük Asya coğrafyasına geldi. Hızlı bir şekilde harekete geçen Pompeius, Küçük Asya coğrafyasına geldiğinde detaylı bir planlama yaparak sorunları çözmeye başlayacaktı. Pompeius, 90 gün gibi kısa bir sürede korsanlık sorununu çözmeyi başarmasının ardından Senato'dan görev süresinin uzatılmasını istemişti. Senato'nun bu isteği kabul etmesinden sonra İÖ 66 yılında Pompeius, Pontus Kralı VI. Mithradates'e karşı harekete geçti. Bu sefer esnasında Pompeius, Küçük Asya'da bulunan tüm Roma güçlerini kullanmak istiyordu. Pompeius'un Armenia Kralı ile ittifak kurmayı başarması Pontus Kralını kötü şekilde etkileyecekti. Böylece Küçük Asya coğrafyasında Roma'nın elinde bulunan tüm bölgelerde ki askerler, Pompeius'un talimatıyla harekete geçerek bir araya geldiler. Ordunun bir kısmını geride bırakan Pompeius, askerleriyle birlikte Pontus topraklarına doğru ilerlemeye başladı (Mackay, 2004: 137; Stark, 2012: 79; Goldsworthy, 2006: 108; Sabin, 2007: 10; Penrose, 2005: 98; Barrow, 2006: 15; Leach, 2014: 74-75; Moore, 1971: 32).

VI. Mithradates, savaş durumu için her türlü hazırlığını yapmıştı ve Roma ordusunu karşı bu yeni savaşta yıpratma taktiklerini benimsemişti. Ancak Pontus Kralı'nın yaptığı planlama gerçekleşmeyecekti. Pompeius'a karşı 50 gün kadar dayanabilmeyi başaran VI. Mithradates, daha önce yaptığı gibi kaçmayı planlamıştı. Ancak Pompeius bu durumdan haberdar olunca kısa süre içerisinde VI. Mithradates'i yakalamayı başardı. Ancak Pontus Kralı tekrar kaçmayı başarmıştı. Romanın elinden kaçan VI. Mithradates ilk olarak Armenia'ya sığınmaya çalıştıysa da girişine izin verilmedi. Kaçak bir şekilde hayatını devam ettiren VI. Mithradates, Pontus'un kuzey bölgesinden geçerek bir zamanlar oğluna bağışladığı Kimmeria Bosporos topraklarını eline alarak gücünü yeniden toparlamayı istiyordu. Eğer bunu yapabilirse kendisi hayatta olduğu sürece Roma – Pontus savaşları hiç bitmeyecek ve büyük planı olan kuzey bölgesinde Trakya ve Makedonya üzerinde İtalya topraklarına inerek Roma'yı tamamen ele geçireceğini düşünüyordu (Arslan, 2007: 470-471; Scullard, 1982: 96; Sartre, 2005: 36).

Harekete geçen Pontus Kralı, Kafkasya bölgesinde bulunan yerel krallıklar ve kavimler ile ittifak kurmayı başararak askeri ve siyasi anlamda gücünü toplamaya başladı. Bu sırada Pompeius komutasında ki Roma ordusu VI. Mithradates ile müttefik olan İberia ve Albenia ile ittifak yapmaya çalışarak buradan Roma ordusuna geçiş için yol vermelerini istedi. Ancak bir anda Albenia Kralı Roma ordusu karşı yürüyüşe geçti. Ancak Pompeius bu karşı hareketi başarılı bir şekilde durdurarak sonrasında ordusu ile birlikte ilerlemiştir. Yaptığı savaşların neticesinde, hem Albania'yı hem de İberia'yı bertaraf etmiştir. İÖ 64 yılında Pompeius, Pontus Kralını baskı altında tutarken bir yandan da Pontus bölgesinde siyasi, askeri, iktisadi, idari açıdan birçok düzenlemeler yapacaktı. Pompeius, Pontus bölgesinin batı kısımlarını on bir yönetim bölgesine ayırarak yönetimi genel olarak yerel yöneticilere bıraktı. Ayrıca Roma Senato'sunun çıkardığı yasa gereğince Bithynia Eyaleti'ni Pontus ile birleştirerek Bithynia – Pontus Eyaleti olarak yeniden düzenledi. Düzenleme sonucunda Pontus bölgesi kademeli

olarak bölünmüştür (Sartre, 2005: 37; Boatwright, 2004: 218; Arslan, 2007: 472-473-474; Mackay, 2004: 138; Scullard, 1982: 97-103; Lintott, 1993: 111; Hitti, 1959: 63).

Bosporos topraklarında savaş hazırlıklarına devam eden VI. Mithradates hatırı sayılır biçimde yeniden bir ordu kurmayı başardı. İÖ 63 yılında daha önceden planladığı gibi Trakya ve Makedonya üzerinden ilerleyip Alp dağlarını aşarak Roma topraklarına girip onları kendi topraklarında bozguna uğratarak Roma'yı ele geçirmek istiyordu. Ancak VI. Mithradates için işler yolunda gitmemiş ve oğlu Pharnaces isyan ederek babasını zor durumda bırakmıştı. Yaptığı tüm telkinlere rağmen oğlunu ikna etmeyi başaramamıştı. Artık her şeyin sonunun geldiğini anlayan VI. Mithradates, oğlunun kendisini Romalılara teslim edeceğini düşünüyordu.

İsyancılar, VI. Mithradates'in olduğu saraya doğru yaklaşmışlardı ve yıllarca tek başına ülkesini yöneten kral, yanında bulunan korumasından Romalıların eline düşüp rezil bir şekilde öldürüleceğinden korktuğu için kendisini öldürmesini istemişti. Keltli koruma ise bu isteğini yerine getirerek VI. Mithradates'i öldürmüştür. Bu intihar haberi ile birlikte artık Romalılar, kırk yıl boyunca her türlü zorluğu yaşatan ve Roma'ya karşı olan kininden vazgeçmeyen büyük bir düşman olan VI. Mithradates Eupator Dionysos'tan kurtulmuşlardı (Dodge, 1900: 33-34-35; Boatwright, 2004: 219; Boak, 1921: 190).

6.3.4. Bosporos Kralı II. Pharnaces İle Caesar'ın Savaşı

Pompeius yaptığı düzenlemeler kapsamında Bosporos Krallığını Roma'nın dostu ve müttefiki olan Pharnaces'e verdi. Pompeius olağanüstü yetkilerle geldiği Küçük Asya coğrafyasında kendisine verilen görevleri yerine getirdikten sonra İÖ 62 yılında kendi emri altında olan orduların büyük çoğunluğunu terhis ederek Roma'ya döndü. Ancak Pompeius'un ayrılışının ardından Roma'daki siyasi kriz artarak devam ediyordu ve döndüğünde de değişen bir şey olmamıştı ve hatta siyasi kriz bir çıkmaza doğru gitmekteydi (Lintott, 1993: 63; Leach, 2014: 96).

Siyasi karışıklığı çözmek için Roma yönetim tarihinde İÖ 60 yılında ilk defa üçlü yönetim olarak bilinen "Triumvirlik" yönetimi kuruldu. Bu üçlü yönetimde Caesar – Pompeius – Crassus kendi aralarında yönetimi paylaşarak bir anlamda güçler dengesini oluşturmaya çalıştı. Üçlü yönetimde olan Crassus, İÖ 53 yılında kendine ait olan Doğu bölgesine sefer düzenlerken Parth'lar ile yaptığı savaşta hayatını kaybetti. Böylece yönetim Caesar ve Pompeius'a kalmıştı. Aslında olaylar bundan sonra daha karmaşık hale gelerek Caesar'ın yönetimi tek başına ele geçirmek istemesiyle yeniden bir savaş başlamıştı. İki yakın dost olan Caesar ve Pompeius arasında başlayan iktidar mücadelesi İÖ 48 yılında Caesar, Pompeius'u Pharsalus Savaşında yenilgiye uğratmasıyla devam etti. Sonrasında Mısır'a kaçan Pompeius vardığı ilk anda hemen yakalanarak öldürüldü. Caesar, savaşı kazanmasıyla birlikte yönetimde tek başına kaldı ve Cumhuriyet yönetiminden diktatörlük sistemine doğru politikalar geliştirmeye başladı (Tellegen-Couperus, 1993: 46; Tatum, 2008: 92; Cowan, 2007: 4; Fields, 2008: 50; Goldsworthy, 2006: 446).

Roma'da yaşanan iç karışıklıklar sırasında durumdan faydalanmak isteyen VI. Mithradates'in oğlu Bosporos Kralı Pharnaces, yeniden babası VI. Mithradates'in sahip olduğu Pontus Krallığı'nı elde etmek için Kapadokya ve Bithynia topraklarına seferler düzenlemeye başladı. Pharnaces'in yapmış olduğu seferler sırasında Caesar, Mısır'da olduğu için Pharnaces'e karşı ilk olarak Pontus bölgesinde bulunan Domitius Calvinis bölgeyi müdafaa etmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Bu öncü kuvveti yenilgiye uğratmayı başaran Pharnaces, Pontus bölgesini işgal etti. Pharnaces'in işgali ile birlikte

halen Mısır'da bulunan Caesar düzenlemelerini yaptıktan sonra Küçük Asya'ya geçerek Pontus'a doğru ilerlemeye başladı. Caesar mevcut ordusu ile birlikte Pharnaces'in bulunduğu Zela bölgesine geldi. İÖ 47 yılının yazında VI. Ferrata lejyonu ve XXXVI. Lejyon birlikleri ile geldiği Zela'ya yerleşmeden hızlı bir şekilde karargâhını kurmaya çalışan Pharnaces'in üzerine yürüdü. Caesar'ın harekete geçmesiyle birlikte ordusunu savaş pozisyonuna getiren Pharnaces bir kaç savaş hamlesi yaparak üstünlüğü ele geçirme girişiminde bulunmasına rağmen bozguna uğradı. Sonrasında Caesar, Pharnaces'in ordusunu bozguna uğratarak İÖ 67 yılında babasının Pompeius'a karşı hezimet yaşadığı yerde kendisi de büyük bir yenilgi aldı. Zela'da yapılan savaşla birlikte Caesar'ın askeri kariyerinde en kısa sürede kazandığı zafer olarak tarihe geçti ve zafer alayı düzenlenirken ünlü sözü olan "Veni – Vidi – Vici" (Geldim – Gördüm – Fethettim) diyerek zaferin kutlamasını yapmıştır (Cae. 125-127; App. III, 395; Dio. VI, 129; McNab, 2010: 126; Dodge, 1900: 605; Goldsworthy, 2002: 56; Goldsworthy, 2006: 447; Penrose, 2005: 150-151; Dunstan, 2011: 177).

7. KİLİKYA EYALETİ

7.1. Korsanların Kilikya Bölgesine Gelmesi

Günümüzde Türkiye'nin Güney Toros Dağları ve Akdeniz sahil kesimi arasında bulunan ve Çukurova'yı kapsayan, Antik dönemde Kilikya olarak isimlendirilen bölge, İÖ 2. yüzyıldan İÖ 1. yüzyıla kadar korsanlar için kalıcı bir yerleşim yeri olması itibarıyla kötü bir ün kazanmıştır. Burada yaşayan korsanlar genellikle sahil kesiminde yaşamış olup dağlık olan iç bölgelerdeki yerleşimler küçük ve dağınık kalmıştır. Ayrıca sahil şeridi üzerinde kayalık koylar ve bataklıklar nedeniyle bölge tam bir savunma ve strateji açısından korsanlar için çekici hale gelmiştir. Aynı zamanda Damascus (Şam), Atina ve Roma arasındaki deniz üzerinden yapılan ticari faaliyetlerden dolayı da bölge korsanlar için ilgi çekici hale gelmiştir. İÖ 2. yüzyılın başlarında Ege bölgesinden sürülen Aetolian korsanları Kilikya bölgesine doğru yerleşmişlerdir (Konstam, 2008: 14-16; Bradford, 2007: 38).

Selevkos'ların Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetinin zayıflamaya başlaması Aetolian korsanlarının Kilikya sahillerine yerleşmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle korsanlar zorlanmadan Kilikya'nın hâkimiyetini ele geçirmeyi başarmışlardır. Artık Kilikya bölgesi tamamen korsanlık faaliyetlerinin merkezi üssü olmuştur. Asıl sorun ise Romalılar Selevkosları yendiğinde, Rodos'un ve Ptolemioslar gücünü azalttıklarında, Kilikya'da karşılaşacakları korsan problemini anlamakta geç kalmışlardır. Kilikya, kuzeyde dağ zincirlerinden dolayı birçok geçide sahip, engebeli bir arazi yapısına sahip olduğu için korsanlar Romanın hâkimiyeti altında olan Asia Eyaleti ile bağlantısını kesmeyi başarmışlardır (Bradford, 2007: 39). Korsanlar Kilikya'da bir korsan imparatorluğu derecesinde büyük bir oluşum ile çok hızlı bir şekilde güçlenerek, kendilerine ait gemileri, filoları, askerleri ve hazineleri ile bölgesel bir hâkimiyet gücü oluşturmayı başarmışlardır (Little, 2010: 64; Parkins-Smith, 1998: 60). Kilikyalı korsanlar, Romalılar'ın kendilerine ait gördükleri bir alan olan Ege'deki deniz kıyısı ve yerleşim yerlerini taciz etmeye başlayarak, İtalya kıyılarına kadar uzanan baskınlar düzenlemişler ve Roma'nın ekonomisini olumsuz olarak etkilemişlerdir.

7.2. Kilikya Eyaleti'nin Kuruluşu ve Korsan Faaliyetleri

Roma Senato'su, korsanların gücünün engellenmesi gerektiğini düşünerek korsanlık faaliyetlerini Roma Cumhuriyetine karşı bir tehdit olarak görmeye başladılar. Bundan dolayı yaklaşık olarak İÖ 101'de, Roma Senato'su korsanlıkla mücadele kapsamında "*Lex de Provinciis Praetoriis*" yasasını yürürlüğe koydu. Bu, korsanların artık Küçük Asya'daki Roma himayesi altında olan limanlarla ticaret yapamayacağı anlamına geliyordu (Konstam, 2008: 19; Chapot, 2014: 146). Korsanlarla mücadele için Marcus Antonius praetor unvanı ile korsanların faaliyetlerine son vermek için bölgeye gönderildi. Antonius bölgeye geldiğinde korsanlık faaliyetlerini geçici olarak bastırmasına rağmen böyle bir "*ad hoc*" politikası uzun vadeli bir çözüm olmayacaktı. Buna ek olarak Romalılar praetor sayısında herhangi bir artış olmadan bölgeye bir praetor göndermesi artık Kilikya bölgesi üzerinde yeni bir Roma Eyaleti kurma düşüncesi ile yeni vilayet sorumluluğu daha almışlardır. Bu sorumluluk neticesinde artık korsanlarla daha etkin bir mücadele içerisinde olunacaktır (Mackay, 2004: 120-137; Scullard, 1982: 55; Boatwright, 2004: 212). Aynı zamanda Antonius resmi olarak Kilikya eyaletinin ilk yöneticisi olmuştur (Bradford, 2007: 39). Antonius'un istenilen başarıyı sağlayamaması nedeniyle korsanlıkla mücadele için bölgeye İÖ 96 yılında

Sulla'nın bölgeye gönderilmesine karar verildi. Sulla görevini ifa etmek için yola çıktığında Asia'da korsanlarla birlikte başka bir tehdit olarak Pontus kralı Mithradates Romalıların karşısına çıkacaktı. Pontus kralı bir taraftan Asia'da yaşayan halkı Roma'ya karşı kışkırtarak isyan çıkarmayı amaçlarken bununla eksenli olarak korsanlarla işbirliği yaparak Roma hâkimiyetine kesin olarak son verme gayreti içerisindeydi. Pontus Kralı'ndan güç alan korsanlarda daha acımasız davranarak faaliyetlerini devam ettirmekteydi. Sulla ise asıl görevi korsanlarla mücadele iken görev statüsü değiştirildi ve Anadolu'yu düzen içerisine koymayı başardı. Daha sonra ise korsanlarla olan mücadelesine Kilikya eyaletinin yöneticisi statüsüyle devam etmeye başladı (Mcging, 1986: 78; Keaveney, 1992: 61; Heitland, 1911: 295).

Roma Pontus'la uğraşırken bir taraftan da korsanlarla mücadele etmek zorundaydı ve bu da bir devletin aynı anda iki cephede savaşması gibi bir durumdu. İÖ 86 yılına kadar bölgede kalan Sulla, korsanlar üzerine başarılı savaşlar yaparak onları dizginlemeyi başarmış olup hem de kaybedilen yerleri alarak yeni bir korsan tehlikesine karşı bir deniz gücü oluşturmaya başlamıştır. Sulla'nın kazanmış olduğu başarıların devamında bölgede küçük çaplı bazı girişimlerde olmuştur. Ayrıca Sulla Kilikya Eyaletinde korsanlık faaliyetlerini engellemeyi başardıktan sonra Kilikya Eyaleti'nin sınırlarına Pamphylia ve Pisidia bölgelerini dâhil etti.

İÖ 81'de praetor olan Cn. Cornelius Dolabella Roma Senato'su tarafından İÖ 80 – İÖ 79 yıllarında eyalet statüsü altında bulunan Kilikya'ya yönetici olarak gönderildi. Kilikya Eyaleti'nin yöneticilik konumunu kendisi için avantaja çeviren Dolabella, Verresin yardımıyla zenginleşti. Ayrıca kendisine karşı görülen zorbalık davasında da kendi aleyhine delil sunan legatesini de suçlu çıkartarak onu sürgüne göndermeyi başarmıştır. Roma'nın Mithradates'i yenilgiye uğratmasıyla korsanlar belirli bir süre izole edilmiştir. Ancak onları yok etmeyi başaramadığından Romalılar Kilikya korsanlarına karşı bir dizi yerel seferler üzerinden gitmeye çalıştı. İÖ 78 yılında Dolabella'nın yerine yönetici olan P. Servilius Vatia Isauricus da yine burada korsanlar ile olan mücadeleye devam edecekti. Servilius bu mücadele sırasında sınırlar üzerinden ilerlemeye çalıştıysa da Kilikya'nın ana merkezini ele geçiremeyerek tam başarı sağlayamamıştır (Magie, 1950: 322-420; Arslan, 2007: 307-308; Mcging, 1986: 141).

Tam başarının sağlanamaması Roma'nın başına daha büyük bir sorunu ortaya çıkaracaktı. Korsanlık sorunu önemini korumaya devam ederken Kilikya Eyaletine Servilius'un yerine Roma Senato'su tarafından İÖ 75 yılında konsüllük yapan Lucius Octavius eyalet yöneticisi olarak gönderildi. Ancak Octavius burada başarılı olmayı hedeflerken kısa bir süre içerisinde ölünce bu amacına ulaşamamıştır. İÖ 74 yılında Roma Senato'su tarafından Octavius'un ölmesi üzerine tecrübeli bir komutan olan Lucius Licinius Lucullus hem korsanlara karşı hem de Pontus Krallığı ile yapılacak olan savaşta komutan olarak görevlendirildi ve Kilikya ve Asia Eyaletlerinin valisi olarak gönderildi. Lucullus bölgeye komutan olarak gönderildiği için valiliği daha arka planda kalacaktır. Lucullus, Pontus Krallığına karşı başarılı seferler yaptığı gibi Armenia Krallığına da sefer düzenleyerek başarılı olmuştur. Lucullus'un Anadolu toprakları üzerinde kazandığı birçok başarı kendisinin sonunu getirecektir. Başarısını çekemeyenler Roma Senato'su üzerinde etki kurarak Lucullus'u ilk olarak Asia Eyalet valiliği ve daha sonrasında ise Kilikya Eyalet valiliğinden İÖ 68 yılında aldırmaı başarmışlardır. Lucullus'un yerine ise Kilikya valiliğine Quintus Marcius Rex getirildi. Quintus valiliği sırasında Antiochia'yı ziyaret ederek burada Roma destekçisi olan Philipe destek vermiştir. Ancak bu dönemde de bölgede tam olarak bir istikrar sağlamayı başaramamıştır.

Roma'da bir gladyatör olan Spartacus'un İÖ 73 yılında isyan etmesi ile birlikte İspanya'ya kaçması ve daha sonrasında Kilikya'ya gelerek burada korsanlarla görüşme yaparak onlardan yardım istemiştir. Bunun sonucunda artık Roma'nın korsanlara karşı olan tutumu aşırı bir şekilde sertleşerek kesin bir çözüm yoluna gitmeye karar verdiler (Konstam, 2008: 20; Bradford, 2007: 41; Hazel, 2001: 96; Leach, 2014: 75-87; Keaveney, 1992: 46; Arslan, 2007: 311-388-421-422).

7.3. Pompeius'un Korsan Faaliyetlerine Son Vermesi

Roma Senato'su İÖ 67 yılında, Pompeius'a tarihinde hiç kimseye verilmemiş olan olağanüstü yetkilerle donatılarak korsanlara karşı mücadele etmesi için yetkilendirilerek bölgeye gönderilmesine karar verildi. Pompeius'un emrine 500 gemi, 120.000 asker ve 5.000 atlıdan oluşan büyük bir ordu verilmiş olup ayrıca 24 tane de üst düzey deneyimli general de emrine verildi. Bunlarla birlikte Pompeius yetersiz olan durumlarda Anadolu'da bulunan Roma'ya ait olan yerlerden sınırsız olarak asker toplama yetkisi (*lex Gabinia*) de verilmiştir. Pompeius Akdeniz üzerinde 13 farklı birlik kurarak korsanları hem denizden hem de karadan sefer planları yaparak bir imha savaşı içerisine girmişti. Pompeius'un yaptığı bu dâhiyane plan ile ilk etapta 40 günlük bir süre içerisinde ezici üstünlük kurarak Doğu Akdeniz sahillerini güvenli hale getirmeyi başardı. Ayrıca karadan yapılacak saldırı için ise Lucullus ile Kilikya kapılarının kuzey tarafında bir görüşme yaparak ordusunu güçlendirerek kara üzerinden de mücadele yapıldı. Sağlanan üstünlük sonrasında korsanların ganimetlerine el koyarak onların sahip olduklarının içinde işe yarayan kısmına el koyarak Roma'ya göndermiş olup bir kısmını da imha ederek onların tekrardan güçlenmesini engellemek istemiştir. Pompeius Akdeniz sahillerinde olan devriye güçlerine de faal tutarak elde edilen başarının devamlılığını amaçlamıştır (App. II, 419; Hooper, 1979: 225-226; Scullard, 1982: 96-97; Webster, 1998: 157; Leach, 2014: 76-79; Boatwright, 2004: 213; Sartre, 2005: 37-38; Konstam, 2008: 21-22).

Hafif silahlı korsan gemileri kolaylıkla yenildi ve kaçamayanlar, teknelerini yakarak iç bölgelere kaçmaya ya da teslim olmaya zorlandı. Yakalanmadan kaçanlar kaçınılmaz olarak Kilikya'ya doğru geri çekildiler. Sonra Pompeius ana planının son aşamasına başladı. Önce denizde kalırken gemilerini tedarik etmek için Rodos, Kıbrıs ve Syria'daki üsleri kullanarak Kilikya sahilinin etrafında sıkı bir abluka kurdu. Korsanlar deniz kordonunu kırmak için birkaç girişimde bulundu, ancak başarılı olsalar bile, Pompeius'un savaş gemilerinin kurduğu ikinci bir çemberi aşamadılar. Korsanlar, uzak bir Kilikya yarımadasında bulunan ana korsan Coracesium kalesine doğru ilerledikçe, bu durum stratejik operasyonun taktiksel bir tekrarıydı. Sonra Pompeius, lejyonerlerini, korsanları karadan kuşatmak için harekete geçirdi. Kilikyalılar, Romalılar gibi yetenekli savaşçı askerler olmadıklarından dolayı haftalar içinde teslim olmak zorunda kaldılar. Pompeius korsanların, elebaşlarını idam etti ve geri kalanları ise Kilikya veya Yunanistan'ın iç bölgelerine sürdü. Askeri dehasını gösteren Pompeius 90 gün gibi kısa bir süre içerisinde sorunu tamamen çözmeyi başararak birlikleri ile Roma adına büyük bir zafer kazanmıştır (Mackay, 2004: 138; Konstam, 2008: 21-22; Fields, 2008: 63; Boatwright, 2004: 213).

Bu zaferle birlikte Kilikya bölgesinde bulunan korsanlar paralı asker olarak hizmet verdiler ya da kendi ticaretlerini küçük çaplı bir şekilde yürütmüşlerdir. Korsanlık Dalmaçya ve Liburnian kıyılarında kalmış olup eski güçlerini elde edememişlerdir (Little, 2010: 68). Pompeius zaferden sonra da ordusu ile Kilikya'da kalarak İÖ 66 yılının başında Pontus Kralı Mithradates ile savaşmıştır (Fields, 2008:

29). İÖ 62 yılına kadar Küçük Asya'da kalarak buralarda kendisine verilmiş olan yetkilere dayanarak düzenlemeler yapmıştır. Kilikya için ise bir vilayet statüsüne içerisinde sınırlarını doğu ve batı eksenli genişletmiştir (Chapot, 2014: 20; Dunstan, 2011: 161).

7.4. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Kilikya Eyaleti

Roma'da İÖ 63 yılında oluşturulan triumvirlik yönetimi ile bir güçler çatışması oluşmuştur. Bununla birlikte doğuda Part tehlikesi de kendini göstermeye başlayarak Roma'ya tehdit unsuru olmuştur. Vilayet statüsüne ulaşan Kilikya için Roma Senato'su tarafından bir yönetici atanması gerekmekteydi. Kilikya Eyaletine Pompeius'tan sonra kısa süreli olarak emri altındaki komutanlarından biri olan Ampius Balbus yöneticilik yapmıştır. Daha sonra ise Caesar'ın desteği ile Kilikya valiliğine Publius Cornelius Lentulus Sprinther atanmıştır. Bu esnada Lycaonia bölgesi de Kilikya'ya eklenerek sınırları genişlemiştir. Sprinther valiliği döneminde Phrygia ve Cibyratis bölgesini birleştirip burayı yöneten yerel kralın egemenliğine son vererek Roma adına yönetime ve hazineye el koymuştur. Sprinther, İÖ 53 yılına kadar Kilikya da valilik görevinde küçük çaplı başarılar da kazanmıştır. Sonrasında Kilikya valiliğine Appius Claudius Pulcher atanmıştır. Appiusun valiliği döneminde Kilikya eyaletinin ekonomik durumu kötüye gitti. Burada yaşayan halk mevcut vergileri ödeyemedi ve birçoğu vergisini ödemek için borç aldı. Borçlarını ödemek için çaresiz kalınca tüm gelir kaynaklarını sattılar. Ayrıca aldıkları borcun yıkıcı faiz oranlarıyla borç para almaya zorlanan bazı kişiler alacaklılar tarafından baskı altında tutuldu. Bu kötü durumun ortaya çıkışı yönetici kadrosunun yapmış olduğu sahtekârlıklardan kaynaklanıyordu.

Kötüye giden şartları düzeltmek, bölgede düzenin devamı ve Part tehlikesini önlemek için Caesar İÖ 51 yılında ünlü bir hatip olan Cicero'yu Kilikya valisi olarak atamıştır. Roma açısından önemli bir stratejik eyalet konumunda görünen Kilikya'ya vali olarak atanan Cicero buraya gelene kadar ilk başta masrafları karşılanmadığı için Atticus'tan borç para almıştır. Bölgeye ulaşan Cicero kendisini burada iki tane zayıf bir lejyonun lideri olarak buldu. Güçlerini eyalette yaşayan Roma vatandaşlarını, askeri deneyimleri olanları geri çağırmak suretiyle tamamlayacaktı. Cicero'nun buradaki temel hedefleri arasında Part tehlikesine karşı tedbirli olması gerekmekteydi. Fırat'ın doğusunda olan Part ordusunun tehditlerini önlemek için kayda değer bir güç kullanmıştır. Askeri önlemlerin yanı sıra adli ve idari teşkilatlanma konusunda da çeşitli oluşumlar oluşturacaktı. İlk olarak ise bir "*Conventus*" sistemi geliştirmiştir. Özellikle bölgenin vergi konusunda önemli çalışmalar yaparak bu konuya daha çok önem vermeye çalışmıştır (Lintott, 1993: 49-50-53-56; Goldsworthy, 2005: 166; Goldsworthy, 2006: 348; Magie, 1950: 383-388).

Cicero, Kilikya içerisinde olan yerel olarak güçlü olan kişiler arasında olan yolsuzlukları ortadan kaldırmak için bazı önlemler almak zorunda kalmıştır. Romalılar, tüm eyaletlerde uygulanan geleneksel yönetim sistemine sahip değillerdi. Bunun yerine her eyalet yöneticisinin kendisine ait bir yönetim oluşumu bulunmaktaydı. Eyalet yöneticilerini Roma'nın çıkarlarına ters düşmemek şartıyla serbest bırakmışlardır. Bu nedenle, daha gelişmiş şehirlerin yönetime müdahale etmeyerek zaman içerisinde Romalılaşmasını sağlamayı amaçlamışlardır (Magie, 1950: 383-387; Hooper, 1979: 281). Kilikya'da Cicero'dan sonraki dönemde vali olarak Caesar tarafından İÖ 46 yılında Quintus Cornificius atanmıştır. Quintus valilik yaptığı dönemde yaptığı faaliyetler içinde ise Syria de Caecilius Bassusa karşı savaşmak için komutan olarak atanmıştır. Fakat burada yaptığı seferin gelişmeleri tam olarak bilinmemektedir. İÖ 44

yılında Caesar tarafından Kilikya valiliğinden azledilerek Afrika valiliğine atanmıştır ve daha sonraki faaliyetler sonucunda İÖ 42 yılında Utica yakınlarında öldürüldü (Hazel, 2001: 83-84; Hornblower, 2012: 385).

Özellikle Caesar'dan sonraki dönemde cumhuriyet yönetiminin son yıllarında ortaya çıkan ikinci triumvirlik yönetiminde Octavianus – Antonius – Lepidus üçlüsü ülkeyi yönetmeye çalışmışlardır. Ancak burada Lepidus çok etkili olamayarak devre dışı kalırken Antonius ve Octavianus Cumhuriyet yönetiminin sonunu getirecek savaşa doğru adım adım gitmekteydiler. Antonius yönetimi ele geçirmek pahasına Mısır kraliçesi Cleopatra ile işbirliği yapmıştır. Cleopatra Mısır, Kıbrıs ve Coele Syria'yı yönetecekti ve Caesar'ın oğlu Cezarion ise meşruluk kazanarak Julius Caesar'ın varisi olarak kabul edilecekti. Antonius ve Cleopatra'nın çocukları ise Libya, Cyrene, Fenike, Syria, Kilikya ve Armenia toprakları paylaştırıldı (Southern, 1998: 91-92; Hooper, 1979: 306; Sartre, 2005: 52-53). Her iki tarafta ülke yönetimini ele geçireceğini düşünmekteydi. İÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşı'nda Octavianus'un zaferi ile sonuçlanınca Roma'da cumhuriyet yönetimi yerini İmparatorluk yönetimine bırakacaktır. Roma'da Principates sistemini kuran Octavian ise artık Augustus adını alacaktır. Rejim değişikliği ile İmparatorluk adı altında yeni bir dönem başlayacaktır (Conti, 2003: 67; Edmonson, 2009: 60-61).

7.5. İmparatorluk Döneminde Kilikya Eyaleti

İmparator Augustus ile politik yönetim anlayışı tamamen tek kişi adı altında toplanarak bu doğrultuda ülke yönetilmeye başlanacaktı. Yeni rejim ile Doğu Akdeniz de bulunan eyaletler de değişikliklerden etkilenecek olup Cumhuriyet döneminde sınırları geniş olan Kilikya Eyaletinin sınırları İmparatorluk döneminde küçültülerek bir kısmı Syria Eyaletine dâhil edilerek, kısmen de olsa Kapadokya Kralı Archelaus'a bırakılmıştır (Scullard, 1982: 247; Akşit, 1976: 48; Elton, 1996: 63). Ayrıca Augustus, Kilikya gibi önemli bir vilayetin yönetimini başka yöneticilere bırakmayarak doğrudan İÖ 27 yılında kendisini buraya vali olarak atamıştır. Ancak kendisi imparator olduğu için eyalet doğrudan kendi yönetiminde olsa dahi buraya kendisini temsilen bir praetor göndermiştir (Lintott, 1993: 115; Southern, 1998: 112). Augustus'un imparatorluğu boyunca sınırlarında daralma olan Kilikya eyaleti İS 17 yılında yapılan genel bir düzenleme ile idari yönetimi Syria Eyaletinin sınırları içerisine dâhil edilmiştir (Akşit, 1976: 71). Bu dönemde Kilikya Eyaletinin Syria Eyaletine bağlanması ile Doğu Akdeniz kıyılarında stratejik ve politik bir merkez olarak Roma'nın Doğu yönetimi için önemli bir alan oluşmaktaydı. Kilikya'nın bağlanması ile Syria Eyaleti imparatorluk eyaletlerinin en üst sırada yer almasında Kilikya Eyaleti'nin önemi etkili olmaktadır.

Augustus Döneminde bu değişikliklere maruz kalan Doğu bölgesi Tiberius döneminde ise ilk olarak Augustus'un "*consilium coercendi intra terminos imperii*"ye bağlı kalarak sadece güvenlik talep edilen değişiklikleri yaptı. Kilikya'nın bir kısmının bağlı olduğu Kapadokya kralı ölünce Doğu'da düzenleme yapılması gerekmekteydi. Kral Archelasun Roma'da ihanetle suçlanması ile kendi yönetiminde olan topraklar Tiberius döneminde ilhak edilmiştir. Kısmi olarak bağlı olan Kilikya toprakları artık tamamen Syria Eyaleti sınırlarına dâhil edilmiştir (Scullard, 1982: 249-278; Garzetti, 1974: 41).

Cladius döneminde Kommagene kralı Julius Antiochus Roma yönetimi sırasında alınamayan vergilerden dolayı da Kilikya kıyılarının bir kısmını alma teşebbüsünde bulunmuştur. Ancak yaklaşık olarak İS 49 yılında geri alınmıştır. Cladius döneminden sonra hanedanın son imparatoru olan Nero döneminde ise kesin bir bilgi bulunmamakla

birlikte Kilikya Eyaleti'ne İS 57 yılında Roma Senato'suna yapılan baskılar sonucunda Cossutianus Capito yönetici olarak atanmıştır. Ayrıca Nero'nun Kilikya'da kendi adına atfedilen yerleşim yeri olarak bir Neronias olarak adlandırılan bir yer olduğu varsayılmıştır. Aslında başarılı bir yönetici olamayan Nero döneminde yönetimin kötüye gitmesi Doğu'da bulunan eyaletleri de etkilemesi beklenen bir sonuç olacaktır (Champlin, 2003: 24; Garzetti, 1974: 180-181; Henderson, 1905: 95-102). Bu durum ile birlikte Nero döneminin kötü gidişatından Kilikya Eyaleti de nasibini almıştır. Çünkü Capito valiliği sırasında halk üzerinde kötü bir yönetim göstererek halkın düşmanlığını kazanmıştır. Kötü yönetimle suçlanan vali Roma'ya çağrılarak yargılanmaya başlanmasına rağmen kayınpederi Tigellinusun da desteği ile aklanarak senatörlük rütbesine yükseltilmesi yönetim sistemindeki zaafiyete örnek olarak gösterilebilir (Bunson, 2002: 93).

Nero'nun ölümü ile birlikte Julian-Cladius Hanedanlığı sona ermiştir. Hanedan soyunun devamı olmaması neticesinde Roma imparatorluğunda kısa süreli olarak ordu içerisinden asker imparatorlar adı altında iç çatışma ortamı oluşmuştur. Bu çatışma döneminde Syria Eyaletinde bulunan Vespasianus ordu içerisinden önemli bir destek alarak imparatorluğun yeni yöneticisi olmuştur. Vespasianus ile birlikte yeni bir hanedanlık olan Flavius hanedanlığı ortaya çıkmıştır. İS 72 yılında İmparator olan Vespasianus yöneticilik tecrübesi de olduğu için Doğu'da istikrarlı bir yönetim sistemi kurmuştur. Cumhuriyet döneminden bu yana valiler tarafından yönetilen Kilikya, Augustus döneminde kendisi tarafından idare edilmiş olan bu bölgede bir emperyal alan oluşturmuştur. Ancak Kilikya'nın bir kısmına sahip olan Kommagene Kralı'nın elinde sahip olduğu Kilikya Campestris'te alınarak daha sonrasında Syria Eyaletinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur. Kilikya Eyaleti içerisinde İS 73 yılında bir Flaviopolis'in adı altında bir yerleşim yeri kurulmuş olma ihtimali de bulunmaktadır (Chapot, 2014: 148-165-166; Sartre, 2005: 58; Dunstan, 2011: 238). Flavius hanedanının son imparatoru olan Domitian ise kendi döneminde Anadolu'da bulunan eyaletler üzerinde kentsel yaşamın gelişmesine birçok önemli katkılarda bulunmuş olup yönetimi boyunca kendi adına bastırmış olduğu paraları Anadolu'da ki eyaletlere dağıtmıştır. Ayrıca Kilikya'daki Diocaesarea'da kendi bastırmış olduğu paralardan göndertmiştir. Domitian kendi yönetiminde Kilikya Eyaletine Tiberius Julius Celsus Polemaeanus'u özellikle askeri yönetici statüsünde atamıştır (Jones, 1992: 112-171).

Flavius hanedanlığının sona ermesiyle birlikte Roma yönetiminde beş iyi imparatorlar dönemine geçilmiştir. Beş iyi imparatorlardan ikincisi olan Traianus döneminde Anadolu'daki eyaletlerde praetorian statüsünde bulunan kişiler tarafından düzenlenmekte olan bir hiyerarşik sistem ile yönetilmekte olup Kilikya Eyaleti de bu sistem hiyerarşisi içerisinde yönetilen eyaletlerden birisi olmuştur (Bennett, 1997: 114). İmparator Traianus Anadolu'da ve Fırat'ın doğusunda oluşan Armenia ve Part tehlikesini önlemek amacıyla ve Syria Eyaletini kontrol altında tutmak için bazı önlem ve tedbirler almak zorunda kalacaktır. Bununla birlikte İmparator Traianus sefere çıkma kararı aldı ve bölgede bulunan dengeleri tekrardan Roma lehine çevirmeye kararlıydı (Mellor, 1997: 516). Bölge de başarılı kazanımlar elde eden Traianus Roma imparatorluğunu en geniş sınırlarına ulaştırmayı başarmıştır. Makedon imparatoru Büyük İskender'in izinden gitmeyi amaçlayan İmparator için hastalığı büyük bir engel teşkil etmekteydi. Bu nedenle zaten İS 117 yılının Ağustos ayında kısmi olarak felç olan Traianus seferleri sonlandırıp başkente geri dönme kararı aldı. Ancak Kilikya kıyılarına geldiği zaman durumu oldukça kötüye giden imparator daha fazla ilerleyemeyerek Kilikya'da bulunan Selinus Limanında ölmüştür. Bu ölüm ile birlikte halefi olarak Hadrianus'u seçen Traianus'un yanında bulunan praetorianlarından biri olan Attianus

ise hızlı bir şekilde Kilikya Eyaletinden ayrılarak Roma'ya doğru yola çıkmış ve yeni imparatorun konumunu güçlendirmek istemiştir (Jones, 1992: 175; Boatwright, 2004: 371; Dunstan, 2011: 317; McLynn, 2009: 135; Butcher, 2003: 46; Moore, 1971: 50; Mommsen, 1996: 290).

Beş iyi imparatorlardan üçüncüsü olan İmparator Hadrianus ile birlikte Roma İmparatorluğunun artık fetih politikasına verdiği önemi kaybetmeye başlayacağı zamanlar gelmişti. İmparator Hadrianus, Traianus'un savaşçı kişiliğinin tam tersi bir yapıya sahip olup imparatorluk doğal sınırlarına ulaştığını ve bu sınırların korunması gerektiğini düşünmekteydi. Hadrianus döneminde savaşlardan ziyade yapmış olduğu seyahatler döneme damgasını vurmuştur. Roma topraklarının birçok yerinde geziler düzenleyen Hadrianus İS 119-120 yıllarında Ege kıyılarında başladığı gezisine Anadolu'da bulunan birçok eyaleti de gezerek buradan da Kilikya Eyaletine de uğramış olup devamında Syria'ya kadar gezisine devam etmiştir. Hadrianus Kilikya Eyaletini gezdiği sırada Kilikya da yaşayan halk ona muazzam bir şekilde saygı duymuştur. İmparator Kilikya Eyaletinde bulunan Aspera, Germanicopolis, Dioscaesareia, Olba, Mopsuestia ve Zephyrium yerleşim yerlerinin isimlerini Hadrianapolis olarak değiştirmiştir. Bu dönemde Kilikya Eyaletini de kapsayan tüm eyaletlerde yol ağlarının bağlantılarını düzenlemek için genel bir sağlamlaştırma çalışması yapılmıştır (Hist. Aug. I, 67; Magie, 1950: 618-621; Garzetti, 1974: 397-413).

Roma imparatorluk döneminde Augustus ile başlayan düzen ve hâkimiyet sisteminin kesintisiz olarak devam etme süreci bulunmaktaydı. Özellikle Kilikya Eyaleti'nin bulunduğu yer stratejik geçiş açısından önemli olduğundan dolayı İS 180'li yıllara kadar Marcus Aurelius yönetimi de dâhil olmak üzere bölgenin yönetimine önem verilmiştir. Bununla birlikte Kilikya Eyaleti birlikte Syria bölgesinde yaşayan halkın da geniş ve büyük ölçüde refah seviyesi artmıştır (Hitti, 1959: 79).

Marcus Aurelius döneminden sonra oluşan yönetim düzeni ile imparatorluğun güç kaybetmesi yönetsel sistemin çökmesini de beraberinde getirecektir. Bu gerileyiş devam etmesine rağmen Severus Hanedanlığı döneminde Kilikya Eyaleti stratejik konumu ile önemli bir noktada olmuştur. Özellikle Septemius Severus döneminde Nijer ile yapılan iktidar mücadelesindeki iç savaş sırasında Nijer adamlarına Severus'a karşı Kilikya kapılarında bir barikat kurdurarak burayı savunmalarını emretmiştir. Devamında Severus ile Nijer Antiocheia'da karşı karşıya gelmişlerdir ve burada Kilikya'da bulunan Nijer'in adamları Syria'ya doğru sürülmüşlerdir. Savaş sonrasında Septemius Severus'un kazanmasıyla Kilikya Eyaleti halkı Severus'un hâkimiyetini kabul etmiştir. Bununla birlikte Roma'nın Fırat'ın doğusunda ki siyasi, politik, ekonomik, askeri gücü azalma eğilimine girmiştir (Magie, 1950: 671; Sartre, 2005: 87).

İS 3. yüzyılda Roma'nın gücünün zayıflaması ile birlikte Pax Romana döneminin bittiği kabul edilmektedir. Bununla birlikte Partların doğuda gücünün artması ile Roma imparatorluğu geniş ölçüde toprak kayıpları yaşayacaktır. İmparator Gordian döneminde Babil'e İS 242 – İS 244 yıllarında yapılan sefer sonrasında I. Şappur'un Syria ve Kapadokya kadar olan toprakları fethetmesi Roma için işlerin kötüye gittiğinin bir göstergesidir. İmparator Valerian döneminde yapılacak olan doğu politikası Roma imparatorluğu için tam bir felaket olacak ve Fırat'ın doğusundan başlayarak toprakları istila edilecektir. Pers Kralı I. Şappur, Gordian ile olan savaşından sonra Roma'ya ait olan Mezopotamya topraklarını fethetmeye başlayarak imparatorluğa büyük bir darbe vurmuştur. Hızla ilerleyen I. Şappur Asia Eyaletlerine doğru ilerlerken Kilikya kapılarından ileri gitmeyerek Edessa topraklarında durmuştur. Edessa'da son bulan bu büyük felaketin çok ağır sonuçları vardır. İlk defa bir Roma İmparatoru savaş esnasında esir düşmüştür. İmparator Valerian Pers Kralı I. Şappur'a esir düşmesi

imparatorluğu derinden sarsmıştır. Ayrıca savaş esnasında I. Şappur'un ordusunun bir kısmı Kilikya toprakları sınırları içerisinde olduğu sırada Romalı komutanlardan olan Ballista (Kallistus olarak bilinir) yaptığı hamle ile Pers ordusunda bir şok etkisi yapmayı başarmıştır. Bu etkisi ile Pers Kralı I. Şappur Kilikya'dan daha fazla ilerleyemeyerek kendi topraklarına dönmeye karar verdi. Ancak bu savaşın neticesinde özellikle İmparator Valerian'ın esir düşmesi ile Roma direnişi kırılmış olup Mezopotamya bölgesi ve Kilikya Eyaleti Perslerin eline geçmiştir (Millar, 1993: 152-166; Jones, 1992: 298-299-303-304; Watson, 1999: 29-30; Mommsen, 1996: 297; Johnston, 2006: 161; Sartre, 2005: 353-354).

Roma İmparatorluğunda Tetraşi dönemi olarak adlandırılan dönem içerisinde İS 284 yılında kısa süreli bir imparatorluk yapan Carinus Roma'nın batı eyaletlerini kontrol ederken Doğu'da bulunan Syria, Kapadokya, Bithynia ve Kilikya eyaletleri ise İmparator Diocletionus tarafından yönetilmiştir (Williams, 2000: 37). Diocletionus yönetiminde doğu bölgeleri iyi bir biçimde kontrol edilmekle birlikte bu kontrol altında Roma'ya bağlı olan Palmyra Prensi Odenathusun yönetimi komuta etmesi ile daha da sağlamlaşmıştır. Odenathus Mezopotamya bölgesi dâhil olmak üzere Kilikya Eyaletini de kontrol altında tutmuştur. Ayrıca bu dönemde Kilikya Eyaleti büyüklüğü ile önemli bir konumda olmayı başarmıştır (Southern, 2008: 69-70; Chapot, 2014: 148).

İS 313 yılında ise İmparator Maximian Roma Senato'su tarafından Constantinus'un kıdemli imparator yapıldığını öğrenince bundan hoşnut olmamıştı. Ayrıca İmparator Licinius'a karşı savaşma kararı alarak onu yok etmeyi planlıyordu. Üstün bir kuvvet ile hazırlanan Maximian, Licinus'un ordusu ile savaşmaya başlamıştı. Ancak Anadolu toprakları üzerinde gerçekleşen bu savaşta Maximian'ın askerleri Kilikya kapılarını korumayı başaramayarak savaşı kaybetmişlerdir. Mağlubiyet sonrasında kaçan Maximian intihar etmiştir. Ayrıca intihar eden Maximian'ın Kilikya'da Merobaudes tarafından gömülmüştür (Morley, 2010: 104-105; Marasco, 2003: 267; Pohlsander, 1996: 25).

Constantin Hanedanlığının sona ermesinden sonra Roma imparatorluk yönetimi Valentinianus Hanedanlığına geçmiştir. İmparator I. Valentinianus Batı'da imparator olurken İmparator Valens ise Doğu'da imparator olmuştur. İmparator Valens hakkındaki önemli bir ayrıntı olarak ise kendisi Kilikya Eyaletinde doğmuştur. Valens döneminde İmparatorluğun birden fazla sorunu bulunmaktaydı. Doğu'da Pers sorunu ile meşgul olmak isteyen Valens bu sorunun çözümü için bir sefer yapmayı düşünüyordu. Ancak bu sefer planını uygulayamayacaktı. Bunun nedeni ise İmparatorluğun batısında Gotlar ile olan çatışma ortamının olmasıdır. İmparator Valens ordusunu Batı imparatoru olan Valentinianus'a yardım etmeleri için göndermiştir. Bu olaydan sonra Anadolu topraklarında bir isyan girişimi ortaya çıkmıştır. Valens bu isyanı önlemek için çaba göstermiş olup isyanı bastırmıştır. İsyanı bastırmasına karşın İmparator Valens için Kilikya valisi bir heykel yaptırarak kendisine minnettarlığını sunmuştur.

Ayrıca Valens döneminde Hristiyanlık adına saygısızlık yapan bir grup muhalif insanlar Ürdün Nehri yakınlarında mezarı olan İslam dinine göre Hz. Yahya olarak bilinen, Hristiyanlık dinine göre ise John Baptist (Vaftizci Yahya) olarak bilinen Hz. Yahya'nın kemiklerini ortalığa saçarak büyük saygısızlık yapmışlardır. Bu dönemde Kilikya Eyaletinde bulunan rahipler Hz. Yahya'nın kafatasını bulmayı başarmışlardır. Kilikya Eyaletinde bulunan rahiplerin etkisi ve başarısı önemli olmuştur. İmparator Valens Rahiplere kafatasının Constantinapolis'e getirmelerini emretti, ancak sadece Chalcedon (Kadıköy) yakınlarında bir köye kadar taşınabildi (Lenski, 2002: 198-199; Dam, 2007: 317). İmparator Valens'ten sonra İS 395 yılına gelindiğinde Roma imparatorluğu artık kesin olarak Doğu ve Batı Roma imparatorluğu olarak ikiye

bölünmüştür. Doğuda bulunan İmparatorluk Şehrini isim kökeni itibari ile (Byzantium) Bizans İmparatorluğu olarak tarih sahnesindeki yerini alacaktır.

8. GALATYA KRALLIĞI - EYALETİ

8.1. Kelt'lerin Hellenistik Anadolu Coğrafyasına Gelmesi ve Yerleşmesi

Hellenistik dönem Anadolu coğrafyasında bulunan krallıklara ve şehir devletlerine ait kayıtlarda “Kelt”, Roma kayıtlarında ise “Gal” olarak adlandırılan Galat toplumu İÖ 5. yüzyılda Kuzey Avrupa’da yaşayan yerel bir kavimdi. Galatlar, ilk başlarda sayısal olarak küçük bir kavim olmasına rağmen İÖ 4. yüzyıla gelindiğinde savaşçı özelliklerinden dolayı isimlerini antik dünyada söz sahibi olan yönetimlere duyurmayı başardılar. Göçebe bir yaşantıya sahip bir topluluk olan Galatlar, savaşçı özelliklerinden dolayı varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Makedonya merkezli güçlü imparatorluk kuracak olan Büyük İskender, İÖ 3. yüzyılda antik dünyanın bilinen tüm topraklarını fethetmek için harekete geçti. Büyük İskender, Achaemenid İmparatorluğu’na ait olan Anadolu topraklarını ele geçirmeyi başardı. Anadolu topraklarını ele geçiren Büyük İskender, antik dünyada bilinen en uzak bölge olan Hindistan’a kadar ulaşmayı başarmıştır. İskender’in İÖ 323 yılında ölmesiyle birlikte Makedon Krallığı’nın başına geçecek olan bir varisi yoktu. Bu nedenle Büyük İskender’in generalleri fethedilen toprakları aralarında paylaşarak Anadolu ve Mısır’da yeni krallıklar kurdular. Ancak yeni krallıklar zaman içerisinde çıkar çatışmalarından dolayı anlaşmazlığa düştüler. İÖ 280 yılında bu anlaşmazlıkların sonucunda yapılan Korupedion Savaşını Selevkos’ların kazanmasıyla Hellenistik Anadolu coğrafyasında Selevkos hâkimiyeti başlamıştır. Hellenistik coğrafyada bu olaylar yaşanırken Kuzey Avrupa bölgesinde yerel ve barbar bir kavim olan Keltler ise bölgede yaşanan siyasi ve askeri hareketlenmeler ekseninde sürekli olarak yer değiştirmekteydiler (Tekin, 2007: 135-139; Kaya, 2016: 33).

Hellenistik Anadolu coğrafyasında gücünü arttırmaya başlayan krallıklardan biri olan Bithynia’da İÖ 279 yılında I. Nicomedes ile kardeşi Ziopeties arasında bir taht mücadelesi vardı. I. Nicomedes, kardeşini bertaraf etmek için Kelt olarak bilinen ve aynı zamanda ücret karşılığında askerlik yapan savaşçı bir kavim olan Kelt’lerden yardım isteyerek onlarla ittifak kurdu. Bu durumla birlikte İÖ 279 yılında Kelt’ler, Hellenistik Anadolu coğrafyasında ayak basmış oldular. I. Nicomedes, davet etmiş olduğu Kelt’lerin de desteğini alarak Bithynia Kralı oldu. I. Nicomedes, Kelt’leri yardım adı altında davet etmesindeki asıl gaye ise Hellenistik Anadolu coğrafyasında etkin güç olan Selevkoslara karşı bir müttefik arayışı içerisinde olmasıydı. Paralı asker olan Kelt’ler Hellenistik coğrafyaya geldikten sonra Galatlar olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Galatlar yardımlarının karşılığı olarak Bithynia kralından toprak istediler. Bithynia Kralı I. Nicomedes ise Galatların savaşçı bir yapıya sahip olduğunu bildiği için hem onları kendi topraklarında uzak tutmak için hem de Selevkoslar ile arasında bir tampon bölge oluşturmak için Frigya bölgesini onlara vererek iki amacına birden ulaşmayı başardı (Magie, 1950: 5; Arslan, 2010: 237-245; Austin, 2006: 292; Mcging, 1986: 17).

Galatlar ise Hellenistik Anadolu coğrafyasında ilk topraklarını bu şekilde elde ederek yüzyıllardır yaşadıkları göçebe yaşam şeklinden yerleşik bir düzene geçerek kendilerini Hellenistik kültürün yaşam biçimine göre şekillendirmeye başladılar. Ayrıca bu yeni yaşam düzenleri ile hellenistik kültürden etkilenirken hellenistik kültürü de etkilemişlerdir. Hellenistik Anadolu coğrafyasına yerleşen ilk Galat topluluğundan sonra İÖ 274 – İÖ 273 yılları arasındaki dönemde Avrupa’nın Kuzey bölgelerinde yaşayan diğer Galat boyları da göç etmeye başlayarak yerleşik düzene geçen boylarının yanına gelmeye başladılar. Kelt’ler Tolistoboglar, Trokmeler ve Tektosaglar olarak üç

boy halinde Makedonya Krallığını istila girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca Hellenistik Anadolu'ya doğru yollarına devam ettiler. Hellenistik Anadolu'ya gelen bu üç Kelt boyu, Hellenistik coğrafyadaki önemli kentleri talan ederek haydutluk faaliyetleri yapmaktaydılar. Selevkos Kralı I. Antiochos, Kelt'lerin haydutluk faaliyetlerini bozguna uğratmayı başardıysa da akınlarına engel olamadı ve bir süre sonra Avrupa'dan gelen diğer Kelt boyları da Hellenistik Anadolu coğrafyasındaki kavimleri ile birleşmeyi başardı (Magie, 1950: 5; Mcging, 1986: 70; Mansel, 1995: 471; Kaya, 2016: 33-34-35).

8.2. Galatların Haydutluk Faaliyetlerine Roma'nın Müdahalesi

Kuzey Avrupa'dan gelen Galatlar, diğer boylar ile birleşmesiyle birlikte Anadolu'daki diğer Hellenistik Krallıkların ordularında paralı asker olarak görev yapmaya devam etmişlerdir. Galatlar, paralı askerlik yapmalarının yanı sıra Hellenistik Anadolu coğrafyasında haydutluk ve yağma faaliyetlerine de devam etmişlerdir. Hellenistik Anadolu'da hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışan Ptolemioslar, Selevkos'lara karşı Bithynia ile ittifak kurmuşlardı. Bunun üzerine Selevkos Kralı I. Antiochos, İÖ 270 yılında Bithynia Krallığı'na karşı kaybettiği toprakları almak, Galatların haydutluk faaliyetlerine son vermek için savaş kararı aldı. Ancak I. Antiochos, Galatların savaşçı özelliklerinden dolayı çekinmekteydi ve amacı en az kayıpla savaşı bitirmektir. I. Antiochos, savaş meydanına geldiğinde kendisine karşı oluşturulan ittifaktan ordusunun büyüklüğü karşısında hayrete düşmüştür. Ancak savaşın kaderini değiştirecek olan olay savaş meydanında ortaya çıkmıştır. I. Antiochos'un ordusunda bulunan, Rhodoslu komutan Teodosios, düşmana karşı filleri kullanmayı teklif etmiştir. Bu teklifi uygun bulan Selevkos Kralı askeri düzenine göre 16 tane fili savaş meydanına çıkarmıştır. Galatlar, bu durum karşısında şaşkına döndükleri için savaş düzeni bozulmuş ve Selevkos Kralı I. Antiochos, savaşçı bir kavim olan Galatlara ve müttefiklerine karşı galip gelmiştir. Kazanılan savaş neticesinde Galatların Hellenistik Anadolu coğrafyasının güney kısımlarına doğru ilerlemesi durdurulmuş oldu ve savaşta filler önemli bir unsur oldukları için bu savaşın ismi "Filler Savaşı" olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca I. Antiochos, savaşı kazanmasına rağmen Galatların savaşçı özelliklerini bildiğini için onlara karşı meydan okumayıp daha ılımlı ve dostluk bağlamında bir politika uygulamıştır (Sabin, 2007: 420; Magie, 1950: 6; Taylos, 2013: 6-7).

Selevkos Kralı, kazandığı zafer ile birlikte Galatları kendi topraklarını istila etmesini engellemeyi başarmasına rağmen, Galatlar bu savaştan sonra Hellenistik Anadolu'da yağmalama ve istila faaliyetlerine devam ettiler. İÖ 250 yılında Pontus kralı olan II. Mithradates döneminde, Galatlar ile olan ittifak bozulmuştu ve Galatlar da II. Mithradates'in tecrübesizliğinden yararlanarak Pontus Krallığı'nın bir kısmını istila etmişlerdir. Zor durumda kalan Pontus Kralına komşu kent olan Herakleia Pontike Krallığı yardım ederek Galat istilasından kurtarmayı başardı ve Pontus Kralı bu olaydan sonra Galat tehlikesini önlemek için onlara belirli bir miktar haraç vermeyi kabul etmiştir (Taylos, 2013: 28; Mcging, 1986: 22-24-25; Arslan, 2007: 61-62).

Galatların bir diğer istila girişimi ise Hellenistik coğrafyanın etkin güç unsurlarından biri olan Pergamon Krallığı'na karşı olmuştur. Galatlar, sınır komşusu olan Pergamon Krallığı'na akınlar yapıyordu. Ancak İÖ 241 yılında Pergamon kralı olan I. Attalos, Galatlara haraç vermeyi reddetmiştir ve onlara savaş ilan etti. Pergamon Kralı I. Attalos'un vergi vermeyi reddetmesi sonucunda önemli bir gelir kaybı yaşayan Galatlar ise ihtiyaçları olan parayı zorbalık yoluyla ele geçirmek için harekete geçti. İÖ

240 ve İÖ 238 – İÖ 237 yıllarında Galatlar ile yapılan iki savaşta Pergamon Krallığı'nın üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Savaşı kazanan Pergamon Kralı, ülkesini Galat tehlikesinden kurtarmayı başararak “*Soter*” (kurtarıcı) unvanını almıştır (Heitland, 1911: 161; Hazel, 2001: 66).

Hellenistik Anadolu coğrafyasındaki dengeler Selevkos Krallığı'nı isteğine uygun bir şekilde İÖ 2. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Bu dönem içerisinde Roma Cumhuriyeti, Kartaca ile olan savaşlarında kazandığı başarılar ve Makedon Krallığını pasifize bir konuma getirip kendi sınırları içerisine kattıktan sonra genişleme politikaları kapsamında yönünü Hellenistik coğrafyaya çevirmiştir. Roma, her ne kadar direkt olarak olaylara müdahil olmasa da dolaylı olarak yönlendirmeler ile kendisini göstermekteydi. İÖ 201 yılında Selevkoslar, eski ihtişamlı günlerine dönmek için genişleme politikası ile Hellenistik coğrafyada kaybettiği toprakların bir kısmını tekrar ele geçirmiştir. Ancak bu dönemde Roma'nın Kartaca ile yaptığı savaş sırasında kaçan Hannibal'e sahip çıkması ve ayrıca Roma'ya ait olan Makedon topraklarını ele geçirmek istemesi nedeniyle Selevkos Kralı III. Antiochos, devam eden sürecin Roma ile olası bir savaşa doğru gideceğinin bilincindeydi. Bunun için ise yerel krallıklar ile ittifaklar kurarak olası savaş durumuna karşı kendini güvenceye almaya çalışmıştır. Hellenistik Anadolu'da devam eden bu olaylar karşısında Roma, olanları yakından takip etmekteydi. Ayrıca Selevkos Kralı III. Antiochos, yanına Hellenistik Krallıklar dışında diğer bir güç olarak Galatları almıştı. İÖ 197 yılında Batı Anadolu sınırlarına yapacağı sefer sırasında Galatlar da Selevkoslara askeri olarak destek vereceklerdi. Ancak Selevkos Kralı III. Antiochos sefer sırasında yaptığı strateji hatası sonucunda kendisini Roma ordusunun karşısında bulmuştur. Roma ile Selevkoslar arasında yapılan savaş Romalıların kazanması ile Selevkoslar geri çekilmek zorunda kaldı. Romalılar ise Selevkos ordusunu takip ederek Scipio Africanus ve kardeşi Lucius Africanus önderliğinde Hellenistik coğrafyaya girerek Hannibal'in Selevkos kralı için hazırladığı deniz kuvvetlerini de yok etmeyi başararak Selevkoslara ikinci bir hezimet yaşattır (Austin, 2006: 334; Boatwright, 2004: 130; Sands, 1908: 3; Scullard, 1980: 268; Allen, 2019: 114).

Roma ordusu İÖ 191 yılında, müttefiki Pergamon Krallığı desteği ile Selevkoslara karşı savaş hazırlıklarına devam ediyordu. Selevkoslar ise Hellenistik Anadolu'da kendisine müttefikler bularak gücünü arttırmaktaydı. Her iki tarafta Magnesia (Manisa) civarında savaş pozisyonu almışlardı. Yapılan savaş sırasında Galatlar ise Selevkoslara yardım etmesine rağmen mağlubiyeti engelleyemedi. İÖ 189 yılında yapılan Apameia Barışı sonucunda Selevkoslar, Hellenistik coğrafyada ki ihtişamlı günlerinde sınırları içerisinde kalan topraklarının batı bölgelerini kaybederek Toros Dağları'nın doğusuna kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. Romalılar, Apameia Barışı ile Hellenistik Anadolu coğrafyasında konumunu oldukça güçlendirerek bölgede bulunan Hellenistik yerel krallıklar ve şehir kentleri tarafından tanınan bir güç haline geldi. Artık Hellenistik yöneticiler askeri strateji ve siyasi politikalarını uygulamaya çalışırken Roma Cumhuriyeti'ni de hesaba katarak adım atmak zorunda kalacaklardı (Boatwright, 2004: 130-131; Lintott, 1993: 33; Mackay, 2004: 83; Boak, 1921: 110).

Romalılar, elde ettiği bu zafer ile birlikte Hellenistik coğrafyanın yeni hamisi olarak görülmeye başlandı. Roma Senato'sunda İÖ 189 yılında yapılan seçim ile yeni atanan consullerden olan Gnaeus Manilius Vulso, Efes kentine gelerek Scipio Africanus'tan komutayı devraldı. Pergamon Kralı, Galatların yapmış olduğu haydutluk faaliyetlerini Manilius'a anlatarak onu Galatlara karşı kışkırtmayı başardı. Bunun üzerine Manilius, Pergamon Kralı'nın etkisiyle, Galat'ların Roma'ya karşı olan umursamaz tutumları ile Hellenistik coğrafyayı haraca bağlaması ve kazanılan zaferin

daha değerli anlam taşıması gibi birçok sebeple Galatları sindirmek için onların üzerine doğru yürümeye başladı. İÖ 188 yılında yapılan Olimpos ve Magaba savaşlarında kazanan taraf Romalılar olmuştur. Savaşları Roma'nın kazanmasıyla birlikte Manilus, Roma Cumhuriyeti adına Galatlar ile barış antlaşması yaparak üstünlüğünü göstermiş oldu. Ayrıca Roma Cumhuriyeti adına savaşlarda yer alan üst düzey görevliler hem Selevkoslara hem de Galatlara karşı kazanılan zaferlerden sadece siyasi olarak değil iktisadi olarak da kazançlı çıkmışlardır (Goldsworthy, 2007: 464-465; Roth, 1999: 229; Dunstan, 2011: 83; Rich-Shipley, 1993: 56; Magie, 1950: 20-21-279; Taylos, 2013: 145; Heitland, 1911: 190; McCall, 2002: 65).

Apameia Barışı sonrasında Hellenistik Anadolu coğrafyasında güç dengesi Roma Cumhuriyeti lehine dönmüştür. Roma Cumhuriyeti Hellenistik Krallıklar üzerinde etkisini giderek arttırmaya devam edecekti. Ayrıca Galatlar da Hellenistik Anadolu'da Roma tarafından sindirildiği için eskisi gibi haydutluk faaliyetlerinde bulunamıyordu. Ama bunun yanı sıra Galatların bazı Hellenistik Krallıklar ile olan çekişmesi devam etmekteydi. Romalılar her ne kadar Galatları sindirmiş olsa da onların üstüne fazla gitmeyerek aslında onlara bazı tavizler ve ödünler vermektedir. Galatlar, Apameia Barışı ile birlikte haydutluk ve yağma faaliyetlerini en alt düzeye indirmiş olmakla birlikte yaklaşık olarak İÖ 133 yılına kadar olan süre içerisinde bir sessizlik dönemi olarak adlandırılan süreci yaşamaya başladı (Kaya, 2016: 113-114).

Pergamon Kralı III. Attalos, İÖ 133 yılında ölmeden önce Roma halkını kendisinin mirasçısı olduğunu bildiren bir vasiyetname hazırlatarak krallığını Roma'ya bırakmıştır. Vasiyetnamenin gereğinin hızlı bir şekilde yerine getirilmesi için Roma Senato'su Pergamon'a beş kişilik bir heyet göndererek düzenlemelerin yapılması için talimat vermişti. Harekete geçen heyet vakit kaybetmeksizin ivedi şekilde Pergamon'a doğru harekete geçtiler. Romalı yetkililer Pergamon'da direniş ile karşılaşmış olsalar da İÖ 129 yılında Asia Eyaleti'ni kurarak Hellenistik Anadolu coğrafyasındaki Roma Cumhuriyetinin ilk topraklarını kazandı ve böylece sınırları gereği Pontus Krallığı ile komşu olmuşlardır. Roma Cumhuriyeti İÖ 120 yılında Pontus Kralı V. Mithradates'in ölmesinden sonra tahta geçen VI. Mithradates'in küçük yaşının getirdiği tecrübesizliğinden faydalanarak Frigya ve Galatların yaşadığı bölgeyi gerekçe göstermeksizin Asia Eyaleti sınırları içerisine dâhil etti. Roma'nın yapmış olduğu bu haksız davranış küçük yaşta olan Pontus Kralı VI. Mithradates'i duygusal olarak etkileyerek Roma'ya karşı kin besleyerek büyüyecek ve gelecekte Küçük Asya coğrafyasında kırk yıl gibi uzun bir süre boyunca yaşanacak olan Roma – Pontus savaşlarının fitilini ateşlemiş olacaktı (Hornblower, 2012, 202; Elton, 1996: 12).

Gücünü arttıran Pontus Kralı VI. Mithradates, İÖ 106 yılında genişleme politikası kapsamında Bithynia Kralı III. Nicomedes ile ittifak yaparak Paphlagonia bölgesini ele geçirerek müttefiki olan III. Nicomedes ile paylaştı ve İÖ 103 yılında ise Galatya bölgesini ele geçirerek krallığı'nın sınırlarına dâhil etti. Ayrıca Pontus Kralı VI. Mithradates, Galatya bölgesini ele geçirdikten sonra Pontus askerleri Pessinus tapınağına saldırarak tahrip ettiler. Bu durum üzerine Pessinus tapınağının Başrahibi Battakes, Roma'ya giderek Pontus askerlerinin yapmış olduğu olayları Senato'ya anlatarak şikâyet etti ve sonrasında Roma'nın müdahalesi ile Pontus Kralı VI. Mithradates işgal ettiği toprakları geri bırakmak zorunda kaldı (Scullard, 1982: 73; Stark, 2012: 47; Magie, 1950: 29; Mcging, 1986: 70; Mayor, 2010: 115).

8.3. Roma – Pontus Savaşları Sırasında Galat’ların Tutumu ve Roma – Galat İttifakı

Bithynia Kralı III. Nicomedes, İÖ 94 yılında öldükten sonra IV. Nicomedes ve kardeşi Sokrates arasında yaşanan mücadelede Pontus Kralı VI. Mithradates, Sokrates’i destekleyerek onun Bithynia kralı olmasını sağladı. Ancak bu noktada Roma duruma müdahale ederek İÖ 89 yılında Manius Aquilius’u görevlendirerek IV. Nicomedes’i Bithynia Kralı yaptı. Bu durumla birlikte daha öncesinde Paphlagonia ve Galatya bölgelerini işgal eden Pontus Kralı VI. Mithradates, Roma açısından dikkate alındığının farkına vardı ve durumun adım adım savaşa doğru gideceğinin bilincinde olduğu için siyasi olarak Armenia, Parthlar ve Galatlar ile ittifaklar kurarak askeri kuvvetlerini güçlendirmeye başladı.

İÖ 89 yılında yapılan Roma – Pontus savaşını VI. Mithradates’in kazanmasıyla Küçük Asya’daki konumunu güçlendirerek Roma’ya karşı ikinci bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Ancak İÖ 86 yılında Roma Cumhuriyeti’nin Pontus Kralı VI. Mithradates’e karşı Küçük Asya coğrafyasına gönderdiği General Sulla, bölgede başarılı sonuçlar alarak dengeleri tekrardan Roma lehine çevirmeyi başarmıştır. Böylece Pontus Kralı VI. Mithradates’in otoritesi sarsılmıştır. VI. Mithradates, alınan mağlubiyet neticesinde sarsılan otoritesini yeniden kurmak için Galatları kontrol altına almak istedi. VI. Mithradates, Galatların önde gelen kabile liderlerini, Pergamon’a davet ederek onlara ziyafet verdi. Ancak bu ziyafet sırasında Galatlar kendilerini esir gibi hissedince Pontus Kralı VI. Mithradates’e suikast düzenlemek istediler ama başarısız oldular. Başarısız olan suikast girişiminden sonra Galatlar, Pontus Kralına saldırmak istedilerse de VI. Mithradates bu saldırıyı bertaraf etmeyi başarmıştır. VI. Mithradates, Galatların bu tutumuna karşılık onların önde gelen yöneticilerini sarayına çağırarak teker teker öldürtmüştür. Pontus Kralı VI. Mithradates’in yapmış olduğu bu davranış kendisi için çok büyük bir hataya neden olmuş ve Roma – Galat müttefikliğinin kalıcı hale gelmesine sebep olmuştur (Mayor, 2010: 273; Bunson, 2002: 226).

Pontus Kralı’nın, Galatlara uyguladığı ezici siyaset sonuçlarını ortaya koymuş, Galatlar, İÖ 83 yılındaki Roma – Pontus savaşları sırasında, Deiotarus önderliğinde, Romalı General Murena ile birlikte VI. Mithradates’e karşı birlikte hareket etmişlerdir. Roma ordusu ile birlikte ilerleyen Galatlar, Kapadokya üzerinden Pontus topraklarına girmişlerdir. Ayrıca İÖ 78 ve İÖ 75 yılları arasında Roma generali olan Servilius’un Pisidia ve Frigya bölgesine yaptığı seferde Roma ordusu ile birlikte hareket etmişlerdir. Ancak bu birliktelik devam ederken VI. Mithradates, Frigya ve Pisidia bölgesini tekrar ele geçirmeyi başardı. Ancak Pontus Kralı, geri dönüş yolunda Galatların önderliğini yapan Deiotarus tarafından mağlup edilerek Pontus’a geri çekilmek zorunda bırakıldı (Moore, 1971: 51; Lintott, 1993: 58; Mayor, 2010: 140-146; Magie, 1950: 208).

Bithynia Kralı IV. Nicomedes, İÖ 74 yılında Pergamon Kralı III. Attalos gibi vasiyet yoluyla ülkesini Roma’ya bırakmıştı. Bithynia yapılan düzenleme ile Roma eyaleti olmuştur. Bu olayın sonrasında Küçük Asya’da coğrafyasında devam eden Pontus savaşları, VI. Mithradates’in Bithynia Eyaleti’nin yeni statüsünü bahane ederek büyük çaplı olarak ikinci Roma – Pontus Savaşı’nı başlatmış oldu. İÖ 74 yılında başlayan ikinci Roma – Pontus Savaşı sırasında Lucullus, VI. Mithradates’e karşı düzenli bir ordu ile savaşırken, Galatlar ise Roma’nın müttefiki olarak lojistik destek vererek aynı zamanda gayri nizami bir şekilde savaşmaktaydı. Ayrıca Roma ile birlikte

savaşan Galatlar Mithradates'in ordusunun bir kısmını Cabira⁵ yakınlarında katletmeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra Galatların yardımları Pontus savaşları ile sınırlı kalmayarak İÖ 69 yılında Lucullus'un Armenia üzerine düzenlediği seferde de Roma kuvvetlerine destek vermişlerdir. İÖ 67 yılında Roma Senato'su devam eden Roma - Pontus Savaşları ve ayrıca korsanlık tehdidini ortadan kaldırmak için Lucullus'un yerine başarılı bir komutan olan Pompeius'u "*lex Gabinia*" yasasını çıkartarak üst düzey yetkilerle Küçük Asya coğrafyasına gönderdi. Küçük Asya'ya gelen Pompeius, Lucullus ile görev değişikliğini Roma ordusu ve ayrıca Galat ordusunun nezaretinde yapmıştır. Pompeius ilk önce korsanlık tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra Roma'nın büyük düşmanı olan Pontus Kralı VI. Mithradates'e karşı ezici bir üstünlük kurmayı başarmıştır (Chapot, 2014: 142; Hazel, 2001: 177; Dodge, 1900: 33-34).

8.4. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Galatya Krallığı'nın Tutumu

Pompeius İÖ 65 yılında, Küçük Asya coğrafyasında yaptığı düzenlemeler içerisinde Galatlar ile ilgili olarak Galatların önde gelen şefleri arasında Galatya bölgesini paylaştırmış ve Pontus bölgesinden onlara toprak vermiştir. Deiotarus'u da Galatya kralı olarak tanımıştır. Pompeius yapmış olduğu düzenlemelerden sonra İÖ 62 yılında Roma'ya dönmüştür. Pompeius yapmış olduğu düzenlemelerin resmîyet kazanması için Roma Senato'suna onaylatması gerekiyordu. Ancak Roma'da devam eden siyasi kriz ve nedeniyle onaylatmayı gerçekleştiremiyordu. İÖ 60 yılında siyasi krizleri bitirmek için Caesar – Pompeius – Crassus üçlüsünün oluşturduğu ve "Triumvirlik" yönetimi olarak adlandırılan sistem kurulduktan sonra siyasi kriz sonlandırılınca Pompeius İÖ 59 yılında Küçük Asya coğrafyasında yaptığı düzenlemeleri Roma Senato'suna onaylatmayı başardı (Hazel, 2001: 92-93; Sands, 1908: 131; Leach, 2014: 76; Scullard, 1982: 103; Boak, 1921: 181; Billows, 2009: 66; Dunstan, 2011: 158).

Gücünü arttırmak isteyen Crassus, İÖ 52 yılında Parth'lar üzerine bir sefer düzenledi. Ancak düzenlediği bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı ve kendisi de savaş meydanında hayatını kaybetti. Crassus, Parth'lara karşı yenilmesine rağmen Parth'ların saldırıları devam etti. Saldırıları önlemeye çalışan Kilikya Valisi Cicero'nun elinde yeterli sayıda asker yoktu. Galatya Kralı Deiotarus emri altında bulunan ve Roma askeri sistemine göre eğitilmiş olan askerlerini Cicero'nun emrine vererek Küçük Asya'da Roma'ya karşı olan müttefikliğini bir kez daha göstermiştir. Crassus'un ölmesiyle yönetimde Caesar ve Pompeius kalmıştır. Roma Cumhuriyet'inde Caesar'ın yönetimi ele geçirmek istemesi yeni bir siyasi krizin ortaya çıkmasına neden olacaktı ve bu olayın devamında iki yakın arkadaş birbiri ile yönetimi ele geçirmek uğrunda savaşacaklardı. Yönetimi ele geçirme isteği ile Caesar ve Pompeius güçlerini toplayarak savaşa doğru gidiyorlardı. Küçük Asya coğrafyasında bulunan yerel yönetimler taraflarını seçmekteydiler. Galatyalılar ise İÖ 65 yılında yapılan düzenlemeler kapsamında Pompeius'a karşı minnettarlık duygusu ile birlikte İÖ 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşında Pompeius'a 600 atlı asker ile destek vermilerdir (Hazel, 2001: 66; Bunson, 2002: 170-171; Tellegen-Couperus, 1993: 46; Sheppard, 2006: 61; Moore, 1971: 51).

Roma'da yaşanan iç savaşı fırsat bilen Bosporos Kralı olan VI. Mithradates'in oğlu II. Pharnaces, Pontus bölgesi ve Kapadokya'yı ele geçirdi. Galatya'yı işgal etmek isteyen II. Pharnaces burada Galatların direnişi ile karşılaştırsa da onları mağlup ederek topraklarını da ele geçirmeyi başardı. Bu durum karşısında Caesar'ın Küçük Asya'da

⁵ Cabira olarak adlandırılan yer antik dönemde Pontus Krallığı'nın toprakları içerisinde bulunmakla birlikte bu yer günümüzde Tokat ilinin Niksar ilçesi sınırlarında yer almaktadır.

bulunan öncü birliği de II. Pharnaces'e karşı yenilince Roma'ya dönmek üzere İskenderiye'den yola çıkan Caesar, Pontus bölgesine doğru harekete geçti. İÖ 47 yılında Zela'ya ulaşan Caesar vakit kaybetmeksizin Galatların desteği ile birlikte emri altında bulunan lejyonlarla II. Pharnaces'in üzerine yürüdü ve onu kısa bir süre içerisinde hezimete uğratarak işgal ettiği toprakları siyasi olarak eski haline getirdi. Ayrıca Caesar, II. Pharnace'se karşı zafer kazanmasından sonraki süreçte II. Pharnaces'e karşı ilk başta yenilen Galatya kralına olan güveni azaldı ve bu durum neticesinde Armenia bölgesinin bir kısmını Galatya'dan alarak II. Ariobarzanes'e verdi. Böylece Roma sınır hattında iki tane yerel krallık ile güçlü bir savunma hattı oluşturulmuş oldu (Scullard, 1982: 140; Sabin, 2007: 36; Goldsworthy, 2005: 148; Dodge, 1900: 604; Cowan, 2007: 51; Goldsworthy, 2002: 56; Goldsworthy, 2006: 446-447; Dando-Collins, 2002: 144-145; Bunson, 2002: 170-171; Keppie, 1998: 121-122; Kamm, 2006: 123; Billows, 2009: 226-228; Magie, 1950: 374).

Caesar'ın İÖ 44 yılında suikast sonucu öldürülmesi ile Roma Cumhuriyeti'nde bir kez daha siyasi bir karmaşa dönemi baş göstermiştir. Daha önce Caesar'ın yaptığı gibi bu sefer de Octavianus – Antonius – Lepidus üçlüsü bir araya gelerek İÖ 43 yılında Roma Cumhuriyeti'nde İkinci Triumvirlik yönetimini kurdular. Kurulan yeni yönetimde Octavianus, batı bölgelerinin, Antonius, doğu bölgelerinin Lepidus ise Afrika bölgesindeki toprakların yöneticisi oldu. Zaman içerisinde Lepidus, gücünü ve etkinliğini ortaya koyamadığı için üçlü yönetim içerisinde etkili olamadı ve yönetimde Octavianus ve Antonius baş başa kaldılar. Roma Cumhuriyeti'nde Triumvirlik yönetiminin kurulduğu yıl içerisinde Galatya Kralı Deiotarus hayatını kaybetti. Kral Deiotarus'un ölümü neticesinde Galatya'ya yeni kral olarak Antonius tarafından, torunu Castor görevlendirildi. Ayrıca Castor'un yanı sıra Galatya Kralı Deiotarus'a yakın isimlerden birisi olan Amyntas'a da krallık unvanı verildi. İÖ 36 yılında Castor'un ölmesiyle birlikte yeni kral olarak Amyntas tek başına atandı. Amyntas, Antonius'un gücünü arttırmak için Fırat bölgesinde yapmış olduğu Parth ve Armenia seferleri sırasında ona destek vererek bağlılığını gösterdi (Magie, 1950: 434; Chapot, 2014: 142-143; Hazel, 2001: 92-93).

Roma Cumhuriyeti'nde iki etkin güç olan Octavianus ve Antonius arasında devam eden siyasi çatışmalar bir süre sonra kanlı bir iç savaşa dönüştü. Octavianus ve Antonius arasında geçen iktidar olmak için yapılan savaşta Galatya Kralı Amyntas iç savaşın ilk başlarında bağımlı olduğu Antonius'u desteklerken devam eden süreçte Antonius'un kaybedeceğini anlayınca taraf değiştirerek Octavianus'u desteklemiştir. İÖ 31 yılında yapılan Actium Savaş'ında Octavianus'un üstünlük kurmasıyla Antonius, Mısır'a kaçmıştır. Ancak sonrasında Octavianus'u yenemeyeceğini anlayınca VII. Kleopatra ile birlikte intihar etmiştir (Strab. VIII, 47; Scullard, 1982: 167; Southern, 2012: 155-161; Hazel, 2001: 10-92-93; Bury, 1893: 108).

8.5. İmparatorluk Döneminde Galatya Krallığı'nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi

İç savaş neticesinde galip gelen Octavianus, yönetimde tek başına kaldı ve İÖ 27 yılında Roma'da Cumhuriyet yönetimine son vererek tek adam yönetimi olan İmparatorluk yönetimi ile Roma'da yeni yönetim sistemini kurdu. Octavianus, getirdiği imparatorluk sisteminin ilk imparatoru olmasıyla birlikte artık Octavianus yerine Augustus ismini kullanmaya başladı. Roma İmparatoru Augustus, yeni yönetim biçimi olan imparatorluk sistemine uygun bir şekilde Roma'nın idari yapılanmasını yeniden düzenledi. Bu düzenlemeler kapsamında İÖ 25 yılında birçok yenilik yapılarak Roma'yı

askeri, idari ve coğrafi olarak yeni bir dönüşüm yaşattı. İmparator Augustus, Küçük Asya’da yeni eyaletler kurdu. Ayrıca eyaletleri yeniden şekillendirerek onları kategorize olarak önem derecelerine göre sınıflandırdı (Lintott, 1993: 114-115; Boatwright, 2004: 305).

Roma’da İÖ 36 yılında yaşanan iç savaş sırasında Galatya Kralı olan Amyntas İÖ 25 yılında ölünce yerine yeni bir kral atanmadı ve bu krallık Augustus tarafından ilhak edilerek Galatya Eyaleti olarak yeniden düzenlenerek imparatorluk eyaleti statüsü verildi. İmparatorluk eyaleti olmasıyla birlikte yönetici seviyesi olarak yüksek rütbeli yöneticiler tarafından yönetilecekti (Magie, 1950: 465-472; Hazel, 2001: 10; Erdkamp, 2007: 242; Goodman, 1997: 238; Dunstan, 2011: 238-239; Chapot, 2014: 32; Moore, 1971: 51; Garzetti, 1976: 38; Kaya, 2016: 158; Campbell, 2002: 6-49).

İmparator Augustus tarafından Galatya Eyalet’ine vali olarak propretor rütbesiyle Marcus Lollius atandı ve İÖ 21 yılında kadar valilik görevini yürüttü. İÖ 15 – İÖ 12 yılları arasında Calpurnius Piso da Galatya eyalet valisi olarak görev yapmıştır. Galatya Kralı Amyntas’ın ölmesiyle birlikte ilhak edilerek eyalet olarak yeniden düzenlenen Galatya’ya ait askerler Roma ordusuna dâhil edilerek Mısır’a transfer edilmiştir. Askeri birliğin transferi sonrasında Galatya Eyaleti lejyonsuz kalmıştır. Ancak kurallara göre imparatorluk eyaletlerinde lejyon bulunmak zorundaydı ve bu sorun daha düşük bir askeri birlik gönderilerek çözüldü. Yeni kurulan Galatya Eyaleti’nin sınırları genişleterek Lyconia, Pisidia, Paphlagonia, Isauria bölgeleri de dâhil edildi. Ancak Galatya Eyaleti’nde Homanades adlı vahşi bir kabilenin itaat altına girmemesi Augustus için önemli bir sorun olmuştur. Fakat Trakya bölgesinde var olan isyan nedeniyle bu sorunu ertelemek zorunda kaldı. İÖ 5 yılında Trakya bölgesindeki isyanın bastırılmasından sonra, Augustus, Homanades sorununu çözmek için Sulpicius Quirinius’u görevlendirerek onu Galatya valisi olarak atamıştır. Bölgeye gelen Quirinius, emri altında bulunan lejyonlarla birlikte harekete geçerek Homanades kabilesini açlığa mahkûm ederek onları zor durumda bıraktı ve iki yıl süren sürecin sonucunda İÖ 3 yılında onları mağlup etmeyi başararak Roma’ya döndü (Mackay, 2004: 188-189; Southern, 1998: 140; Bunson, 2002: 226-328; Eutropius, 2007: 177; Wells, 1992: 70; Scullard, 1982: 247; Hazel, 2001: 261; Kaya, 2016: 159-160).

İsyanın bastırılmasından sonra İS 6 yılında Pisidia ve Isauria bölgelerinde çıkan isyanın bastırılması için İmparator Augustus ex-consul rütbesine sahip olan Marcus Plautius Silvanus’u Galatya valisi olarak atamıştır. Marcus Plautius Silvanus, İS 9 yılında isyanı bastırmasıyla birlikte Pannonia bölgesindeki isyanı bastırmak için Galatya Eyaleti’nden ayrılmıştır. Ayrıca İmparator Augustus, Galatya Eyaleti’nde Romalılaştırma faaliyetleri kapsamında Galatya Eyaleti’nin önemli yerleşim yerlerine veteran kolonileri oluşturarak Hellenistik kültürü ortadan kaldırmak istedi. İmparator Augustus, Galatya Eyaleti’nde yaptığı faaliyetler ile birlikte Roma’nın Fırat bölgesinde oluşabilecek olumsuz durumlar karşısında savunma hattını da oluşturmuş oldu (Hazel, 2001:171; Bunson, 2002: 464; Magie, 1950: 461; Goldsworthy, 2005: 184; Sands, 1908: 86; Rubin, 2008: 138; Jones, 1908: 14; Hardy, 1908: 246; Shotter, 1991: 67; Mommsen, 1996: 95; Bury, 1893: 107-108-109; Kaya, 2016: 164; Keppie, 1998: 117; Levick, 1999: 36; Magie, 1950: 546-547).

Augustus’un ölmesinden sonra oğlu Tiberius, İS 14 yılında Roma imparatoru oldu. İmparator Tiberius, kendisinden önceki imparator olan Augustus’un politikasını uygulamaya çalışarak Roma’yı yönetmeye devam etti. İmparator Tiberius döneminde İS 14 yılında Sextus Sotidus Strabo Galatya Valisi olarak görev yapmıştır. Strabo, görev yaptığı dönem içerisinde Galatya Eyaleti’nde bayındırlık faaliyetleri yaparak eyaletin refah düzeyini yükseltmeye çalışmıştır. Strabo’nun yaptığı bu faaliyetlerin raporları

tarihsel veriler içerisinde mevcuttur. İmparator Tiberius, Roma'nın Fırat bölgesinde zayıflayan gücünü tekrar arttırmayı amaçlayarak bölgedeki Parth tehlikesine karşı sınırları güvence altına almak istiyordu. Bunun için ise Kapadokya Krallığı'nın ilhak edilmesi gerekmekteydi. İmparator Tiberius, amacına ulaşmak için manevi oğlu olan Germanicus'u Fırat bölgesine göndermiştir. Bölgeye ulaşan Germanicus'un İS 17 yılında Kapadokya Krallığı'nı ilhak ettiği sırada Galatya valisi, Germanicus'un emri altına girerek ona yardımcı olmuştur (Lintott, 1993: 93-94; Sherk, 1988: 55; Lintott, 2010: 8; Stark, 2012: 170; Shotter, 1991: 67).

Tiberius'un ölmesiyle birlikte İS 37 yılında Julio – Cladius hanedan üyesi olan Caligula, Roma imparatoru oldu. İmparator Caligula döneminde Galatya Eyaleti ile ilgili tarihsel veriler yetersizdir. İS 41 yılında Caligula'nın ölmesinden sonra, Cladius, Roma imparatoru olmuştur. İmparator Cladius, seleflerinin uyguladığı politikayı sürdürmeye devam etmiş olup Küçük Asya coğrafyasında Galatya Eyaleti dâhil olmak üzere birçok eyalette Romalılaştırma faaliyetlerinin uygulanmasına devam etmiştir. İmparator Cladius, Galatya Eyaleti sınırları içerisinde olan Paphlagonia ve Lyconia'yı birleştirerek yeni bir eyalet oluşturmuştur (Sabin, 2007: 42; Goodman, 1997: 239; Kaya, 2016: 172).

Cladius'un ölünce Julio – Cladius hanedanının son üyesi olarak Nero, İS 54 yılında Roma imparatoru olmuştur. Parth'lar İmparator Cladius döneminin son günlerinde Armenia bölgesini işgal etmişti ve bu sorunu çözmek ise Nero'ya kalmıştı. İmparator Nero yakınlarının tavsiyesi ile Armenia'yı Parth işgalinden kurtarmak için başarılı ve tecrübeli bir komutan olan Domitius Corbulo'yu görevlendirdi. Ancak Parth'ların işgal girişimi Kapadokya Eyaleti'ni kapsadığı için geçici olarak Galatya Eyaleti, Kapadokya Eyaleti ile birleştirilerek daha iyi bir biçimde Parth'lara karşı taarruz yapılması sağlanacaktı. Ayrıca eyaletlerin geçici olarak birleştirilmesi ile birlikte Domitius Corbulo, Kapadokya – Galatya Eyaleti'nin valisi olmuştur. Geçici olarak birleştirilen Kapadokya – Galatya Eyaleti askeri açıdan statüsü yükseltilmiştir. Domitus Corbulo, İS 56 yılında Galatya – Kapadokya Eyaleti'ne gelerek ordusunu sefer için hazırlayarak harekete geçti ve Armenia'yı Parth işgalinden kurtararak Fırat bölgesindeki gerilimi azaltmayı başarmıştır. Corbulo, Fırat bölgesini kontrol altına almak için yaptığı sefer sırasında Galatya – Kapadokya Eyaleti'ni Rutilius Gallicus, vekil vali olarak yürütmüştür. İS 62 yılında Corbulo'nun önerisi ile birlikte Nero, hala birleşik olan Galatya – Kapadokya Eyaleti'ne L. Caesennius Paetus'u vali olarak atamıştır. İS 63 yılında Corbulo, Roma İmparatorluğu'nun Fırat bölgesindeki çıkarları doğrultusunda stratejik açıdan da önemli olduğu gerekçesi ile Doğu Pontus bölgesini ilhak ederek Galatya Eyaleti sınırlarına katmıştır. Ancak İS 64 yılında bölgede gerilim tekrar yükselmiş ve artık bu sorunu kalıcı olarak çözmek için Domitus Corbulo'nun yetkileri arttırılmıştır. Böylece Fırat bölgesinde bulunan tüm lejyonlar Corbulo'nun emri altına girmiş oldu. İS 66 yılında hazırlıklarını tamamlayan Corbulo, Parth'lara karşı harekete geçerek onları mağlup ederek üstünlük kurdu. Corbulo, Fırat bölgesindeki görevini tamamladıktan sonra Roma'ya dönünce birleşik şekilde bulunan Galatya – Kapadokya Eyaleti tekrar ayrılarak iki farklı eyalet olarak varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir (Butcher, 2003: 41-43; Scullard, 1982: 315-316; Hazel, 2001: 82-266; Henderson, 1905: 154-183; Jones, 1908: 119; Dando-Collins, 2007: 81; Jones, 1908: 56; Barrett, 1999: 177; Morgan, 2006: 224; Dando-Collins, 2002: 205; Campbell, 2002: 28; Southern, 2006: 299; Shotter, 2005: 38; Wellesley, 2000: 183-184; Griffin, 2001: 226; Shotter, 1997: 34; Levick, 1999: 136-163-164).

Nero İS 68 yılında ölünce hanedanlığının yönetimi sona ermiştir. Ancak Roma İmparatorluk sisteminde Julio – Cladius hanedandan sonra başka bir hanedan olmayınca

kısa süreli imparatorlar denilen yönetsel kargaşanın hâkim olduğı bir dönem ortaya çıktı. Kısa süreli imparatorlar döneminde ilk olarak İS 68 yılında Galba, Roma İmparatoru oldu. Galba döneminde senatör olan L. Nonius Calpurnius Galatya Eyaleti ve Pamphilya Eyaleti'ne vali olarak atanmıştır. Tarihsel verilerin bir kısmında Calpurnius'un atandığı dönemi Nero'nun imparatorluğu döneminde gösterse de ağırlıklı olarak Galba döneminde valilik yaptığı yönünde genel bir kanı vardır. Galba'nın İS 69 yılında ölmesi ile sırasıyla kısa süreli olarak Otho ve Vitellius, imparator oldular. Ancak Otho ve Vitellius'un yönetimleri boyunca Galatya Eyaleti ile ilgili bir kayıta rastlanmamıştır (Champlin, 2003: 11; Wellesley, 2000: 43; Levick, 1999: 146).

Roma İmparatorluğu'nda yaşanan yönetsel kargaşa içerisinde Syria Eyalet valisi olan Vespasianus, durumu fırsata çevirerek gücünü topladı ve ordunun desteğı ile siyasi kargaşaya son vererek Roma imparatoru oldu. İS 69 yılında Vespasianus'un imparator olmasıyla birlikte Flavius Hanedanlığı dönemi başladı. İmparator Vespasianus, İS 70 yılında Küçük Asya coğrafyasının savunma mekanizmasını güçlendirmek için ve gelecek olan herhangi bir tehdit, saldırı, istila ve işgal girişimlerine karşı daha iyi bir şekilde karşılık verilmesini sağlamak amacıyla idari olarak Galatya ile Kapadokya Eyaleti'ni daha önce geçici olarak Nero döneminde olduğu gibi birleştirerek kalıcı bir biçimde olarak Galatya – Kapadokya Eyaleti'ni oluşturdu⁶ (Garzetti, 1976: 279; Henderson, 1927: 60; Bunson, 2002: 226; Mattem, 1999: 112; Goodman, 1997: 240-241; Levick, 1999: 147; Magie, 1950: 573).

Traianus'un İS 117 yılında ölmesinden sonra oğlu Hadrianus, Roma İmparatoru oldu. İmparator Hadrianus, babasına nazaran daha sakin bir kişiliğe sahip olmasından dolayı barışçıl bir politika izlemiştir. İmparator Hadrianus döneminde barışçıl bir dönem olması nedeniyle Galatya Eyaleti ile ilgili siyasi ve askeri bir gelişme tarihsel kayıtlara yansımamıştır. Hadrianus, imparatorluğu boyunca yaptığı geziler kapsamında İS 117 – İS 118, İS 129 – İS 133 yılları arasında Galatya Eyaleti'ne iki kez uğrayarak ziyaret etmiştir. Hadrianus döneminde, İS 120 – İS 122 yılları arasında A. Larcius Macedo'nun Galatya Eyalet valiliğı görevi yaptığı bilinmektedir. Larcius Macedo, Galatya Eyaleti'nde bayındırlık üzerine faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca Macedo'nun valilik yaptığı dönemde Galatya Eyaleti dışında Küçük Asya coğrafyasında bulunan birçok eyaletin bağlantı yollarında genel bir bakım ve onarın çalışmaları yapılmıştır. Tarihsel kaynaklardaki verilere göre İmparator Hadrianus döneminde Galatya sınırları içerisinde olan Lyconia ve Isauria bölgeleri Bithynia Eyaletinin imparatorluk Eyaleti statüsüne yükseltilmesinden dolayı Roma Senato'suna devredildiğı bilinmektedir (Garzetti, 1976: 390-391-413-449; Kaya, 2016: 198-199).

Hadrianus ölünce İS 138 yılında yerine Antonius Pius, Roma imparatoru oldu. Antonius Pius, Galatya Eyaleti dâhil olmak üzere birçok eyaletin yönetiminde Roma kökenli senatörlerin yer alması için yoğun bir çaba içerisinde olmuştur. Ayrıca Tarihsel kaynaklardaki verilere göre Hadrianus'un yapmış olduğu sınırlar ile ilgili faaliyetler kapsamında Lyconia ve Isauria bölgelerinin Galatya Eyaleti'nden ayrılmasını daha ağırlıklı olarak Antonius Pius döneminde olduğu aktarılmaktadır (McLynn, 2009: 552; Garzetti, 1976: 449).

Antonius Pius İS 161 yılında öldükten sonra İS 193 yılına kadar sırasıyla Roma İmparatoru olan Marcus Aurelius, Lucius Verus ve Commudus dönemlerinde Galatya Eyaleti'ne ait siyasi ve askeri olaylar bakımında tarihsel kaynaklar yetersiz kalmaktadır.

⁶ Galatya Eyaleti, Kapadokya Eyaleti sınırlarına dâhil edildiğı için İS 70 ve İmparator Traianus'un resmi olarak Galatya Eyaleti'ni, Kapadokya Eyaleti'nden ayırdığı tarih olan İS 113 yılları arasındaki kısım tezimizin Kapadokya Eyaleti kısmında anlatıldığı için Galatya Eyaleti ile ilgili bölüme İmparator Hadrianus döneminden itibaren devam edilecektir.

İS 193 yılında Commodus'un ölümüyle birlikte Roma'da iki kısa süreli imparatorun yönetiminden sonra Septemius Severus, Roma imparatoru ilan edildi. Ancak aynı zaman içerisinde Syria valisi olan Nijer'in de kendisini imparator ilan etmesiyle birlikte Septemius Severus ve vali Nijer arasında bir iç savaş yaşandı. Bu iç savaş sırasında Küçük Asya coğrafyasında bulunan birçok eyaletin yanı sıra Galatya Eyaleti de savaşın getirdiği olumsuz koşullardan etkilenmiştir. Bithynia – Pontus Eyaleti sınırları içerisinde yapılan savaşı Septemius Severus kazanınca savaş meydanından ayrılan Nijer, Kapadokya ve Galatya Eyaletleri'ne kaçmıştır. Septemius Severus, Nijer'i takip etmesi için ordusunun komutasına Publius Cornelius Anullinus'u atamıştır. İS 195 yılında Antioch şehri yakınlarında yapılan savaşı Septemius Severus'un kazanması neticesinde Roma'da Severus Hanedanlığı dönemi başlamış oldu (Birley, 1999: 112; Magie, 1950: 671; Southern, 2006: 318). Severus Hanedanlığı zamanında İS 218 yılında imparatorluk yapmış olan Elagabalus döneminde Egnatius Victor Lollianus'un Galatya Eyalet valisi olarak görev yaptığı bilinmektedir. Egnatius Victor Lollianus daha sonra Bithynia – Pontus Eyalet valiliği görevine de atanmıştır (Doğancı, 2007: 291-292).

Severus Hanedanlığı'nın İS 235 yılında yönetiminin sona ermesiyle birlikte Roma İmparatorluğu'nda istikrarsız bir dönem olan ve 3. yüzyıl krizleri olarak isimlendirilen dönem başladı. Bu dönem boyunca Roma'da imparatorlar kısa süreli olarak, ülkeyi yönetmiştir. Ayrıca 3. yüzyıl krizleri döneminde Küçük Asya coğrafyası çok büyük tehlikeler ile karşı karşıya kaldı. Yaklaşık olarak İS 240 yılında Roma İmparatoru olan III. Gordian döneminde başlayarak daha sonra önlenemez bir hale gelen Got tehlikesi, Roma için büyük bir sorun teşkil etmiştir. Ayrıca ilerleyen süre zarfında özellikle Galatya Eyaleti dâhil olmak üzere Küçük Asya'da bulunan belirli eyaletlere Got'lar tarafından saldırılar düzenlenerek istila girişimlerinde bulunulmuştur. Ayrıca Roma açısından önemli konumda olan yerleşim yerleri Gotlar tarafından talan edildi. Valerianus'un imparatorluğu döneminde vuku bulan bir diğer önemli olay ise Fırat bölgesinde gücünü ve nüfuzunu arttıran Sasaniler'in Roma'ya karşı saldırganca bir politika izlemeye başlamış olmasıdır. Valerian döneminde Got istilasını fırsatını değerlendiren Sasani Kralı I. Şappur, Roma'ya karşı işgal girişiminde bulundu. Roma İmparatoru Valerian yaptığı hazırlık sonrası Sasani Krallığı'na karşı bir sefere çıktı. İS 259 yılında Edessa civarında yapılan savaş neticesinde Romalılar, Sasanilere yenildi ve Roma İmparatoru Valerian savaş sonunda esir olarak I. Şappur'un eline düştü. Böylece ilk defa bir Roma İmparatoru savaşta esir düşmüş oldu. Sasaniler, bu zafer ile Galatya Eyaleti dâhil olmak üzere Roma'nın Küçük Asya coğrafyasında bulunan birçok eyaletini istila etti. Roma'nın yönetsel olarak zayıfladığı 3. yüzyıl krizleri içerisinde Got istilasını ve Sasani ile olan savaş durumunu değerlendiren Palmyra Kraliçesi Zenobia, İS 270 yılında Kapadokya Eyaleti'ni geçerek Galatya Eyaleti'ni işgal etmeye çalıştı. Ancak Roma savunması karşısında dayanamayan Zenobia'nın ordusu geri çekilmek zorunda kaldı (Fields, 2008: 19; Erdkamp, 2007: 254; Magie, 1950: 706-716-717; Dodgeon, 1991: 49; Watson, 1999: 64-71-107; Jones, 1908: 326).

Roma İmparatorluğu'nda 3. yüzyıl krizleri olarak adlandırılan dönem Diocletian'ın Roma İmparatoru olması ile yerini Tetraşi olarak adlandırılan dönem bıraktı. İS 284 yılında Roma İmparatoru olan Diocletian çökmekte olan imparatorluğu kurtarmak için yönetsel olarak birçok düzenleme ve yenilik yapmıştır. Diocletian yaptığı düzenlemeler, eyaletlerin yönetimini de kapsamaktaydı. Diocletian, Küçük Asya coğrafyasındaki eyaletleri yeni yönetim sistemine göre Diocesis Asiana, Diocesis Pontus, Diocesis Orientis olarak üç kısma ayırmıştır. Birbirinden farklı idari teşkilatlanmalara sahip bu eyalet yönetim sistemi bölgeye geçici de olsa bir düzen getirmiştir. Galatya Eyaleti'nin, batı ve güney batı bölümleri Diocesis Asiana kısmında

ve kuzey, doğu ve orta kısımları ise Diocesis Pontus arasında kalarak bölünmüş oldu (Chapot, 2014: 143; Dam, 2008: 209; Kaya, 2016: 215).

Diocletian ile başlayan tetraşi yönetim ile Constantin hanedan üyeleri Roma İmparatoru olarak fiili olarak bölünmüş bir biçimde Doğu – Batı olarak yönetiyordu. Diocletian’ın ölümünden sonra uzun süreli olarak I. Constantinus İS 305 - İS 337 yıllarında, II. Constantinus ise İS 337 – İS 361 yılları arasında Roma İmparatoru olmuştur. Bunların haricinde kısa süreli olarak Constantin hanedan üyeleri imparator olmuştur. İS 361 yılında II. Constantinus’un ölmesiyle Constantin hanedanlığının son olarak Sasani seferi sırasında ölen Julian’dan sonra Jovianus imparator oldu. İmparator Jovianus, tarihsel kaynaklardaki verilere göre İS 364 yılında başarısızlık ile sonuçlanan Sasani seferinden sonra başkent Constantinopolis’e dönerken Galatya ve Bithynia sınırlarının ortasında olan Dadastan’da ordugâhında uyurken kömür dumanı ile zehirlenerek ölmüş veyahut kendisini öldürmüş olabileceği iddia edilmektedir (Treadgold, 1997: 62; Lenski, 2002: 19; Dam, 2008: 61; Marasco, 2003: 231; Dodgeon, 1991: 229; Eutropius, 2007: 277; Potter, 2004: 521; Magie, 1950: 607).

İmparator Jovianus’nın ölmesiyle birlikte Constantin hanedanlığı resmi olarak sona erdi ve Valentinianus Hanedanlığı, Roma imparatorluğunda yönetimi ele geçirdi. Ancak Valentinianus Hanedanı mensubu olan Valens, imparatorluğunun başlarında, Sasani seferi sırasında oluşan boşluğu değerlendiren Constantin hanedan üyesi olan Procopius, İS 365 yılında kendisini imparator ilan etti. Procopius, ivedi şekilde Küçük Asya coğrafyasında bulunan Bithynia Eyaleti ve civarını ele geçirmeyi başarmıştır. İmparator Valens, isyanı sulh yolu ile sonlandırmak için üst düzey görevli olan Arinthaes’u Galatya ve Bithynia sınırına gönderdi. Ancak istenilen sulh sağlanamamasından dolayı İmparator Valens, savaş için hazırlıklar yapmaya başladı. Valens, Galatya’nın batı bölgesinde bulunan Pessiunus’u ele geçirerek burada askeri bir ordugâh kurdu. Aslında Valens ve isyancı Procopius kuş uçuşu mesafe olarak yakın olmalarına rağmen farklı yollar izledikleri için birbirlerine karşı savaş konumuna geçemediler. Sonrasında Valens, ordusu ile birlikte ilk önce Galatya’ya yürüdü ve devamında Frigya bölgesine yürüyerek Procopius’a karşı üstünlük kurmaya çalıştı. İS 366 yılında Procopius, Bithynia Eyaleti üzerinde belirli bir süre egemenlik kurmasına rağmen yapılan savaş sonucunda İmparator Valens’in kuvvetlerine yenilerek savaş alanından kaçtı ve sonrasında yakalanarak idam edildi (Potter, 2004: 523; Marcellinus, 1894: 412-421-422-428-429; Lenski, 2002: 78-79-80).

İmparator Valens, İS 378 yılında ölüktan sonra Valentinianus hanedanlığı yerine Theodosius hanedan üyeleri Roma’da imparator olmaya başladı. Theodosius hanedan üyesi olan İmparator I. Theodosius, Roma İmparatorluğu tüm eyaletlerini bir arada yönetebilen son imparator olmuştur. I Theodosius’un ölümü ile birlikte İS 395 yılından sonra Roma İmparatorluğu resmi olarak ikiye bölünmüştür. Roma İmparatorluğu Doğu – Batı olarak ikiye bölündükten sonra Galatya Eyaleti Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalarak devam eden yüzyıllar içerisinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

9. PAPHLAGONIA KRALLIĞI

9.1. Paphlagonia Krallığı'nın Ortaya Çıkışı

İÖ 6. yüzyılda, Paphlagonia olarak adlandırılan bölge, Heraklia kent devleti ile sınır komşusu olan, coğrafi olarak küçük bir alan ile sınırlı ve kökenleri Yunan şehir devletlerine kadar dayanan yerel bir krallıktı. İÖ 5. yüzyılda Anadolu toprakları Achaemenid Kralı olan I. Darius tarafından “satraplık” olarak adlandırılan bir sistem ile bölgesel olarak idare edilmekteydi. İÖ 485 yılında I. Darius’un ölmesiyle birlikte Achaemenid İmparatorluğu’nda satraplık yönetim sistemi ilerleyen yıllar içerisinde bozulmaya başlayacaktı. Bu bozulmanın sonucunda bölgede güçlenen merkeze bağlı yöneticiler isyan etmeye başladılar. Bununla birlikte yöneticiler bölgesel ittifaklar kurarak merkezi yönetimden ayrılma çabaları gösterdiler. Bu durumun en dikkat çekici örneklerinden biri İÖ 401 yılında Sparta ve Yunan kent devletleri arasında yapılan savaşta Sparta Kralı Agesilaus’un, Paphlagonia Kralı ile ittifak kurmasıdır. Ayrıca İÖ 370 yılında Anadolu bölgelerinde yöneticilik yapan Achaemenid satrapları Kapadokya satrapı öncülüğünde kendi aralarında ittifak kurarak Achaemenid Krallığı’nı zor durumda bırakmıştır. Yönetime karşı başkaldıran ve devamında isyan ateşini yakan Karia kökenli Achaemenid Krallığı’nın Kapadokya satrapı Datames, Paphlagonia’ya bölgesini ele geçirerek yönetmeye başlamıştır. Kapadokya satrapı Datames, Paphlagonia Prensi Thuys’u yenerek toprakların kontrolünü ele geçirdikten sonra Anadolu’nun kuzey bölgesinde bulunan diğer Yunan şehirlerine de saldırmıştır. İÖ 370 yılında Kapadokya satrapı Datames’in bu isyan girişimi gerilemekte olan Achaemenid Krallığı’nda bir kaos etkisi yaratarak Anadolu topraklarındaki satraplık sisteminin çöküşünde büyük bir rol oynadı (Florus, 511-513; Vlassopoulos, 2013: 67; Smith, 1870: 88).

Achaemenid Krallığı’nın Anadolu’daki satraplık sistemi çökerken Makedon İmparatorluğu gücünü gittikçe arttırarak yayılmacı bir politika izlemeye başladı. Makedon Kralı V. Philip, bilinen tüm dünyayı fethetme isteğini gerçekleştirmek istediye de başaramayacaktı. Ancak V. Philip’ten sonra Makedon Kralı olan Büyük İskender babasından kalan bu isteği gerçekleştirmek için büyük bir ordu toplayarak harekete geçti. İÖ 334 yılında Hellespont üzerinden Anadolu’ya geçen Büyük İskender, bölgedeki yönetimlerin büyük çoğunluğunda hâkimiyet kurmuştur. İskender, Anadolu topraklarını ele geçirdikten sonra kendi ordusunda görev yapan generallerini Achaemenid Krallığı’nın oluşturduğu satraplıklara yönetici olarak atadı. Ancak Büyük İskender sefer sırasında her ne kadar Anadolu topraklarının büyük çoğunluğunu ele geçirmeyi başardıysa da Paphlagonia bölgesini ele geçirememiştir. Sonrasında seferine devam eden İskender Hindistan’a kadar ulaşmayı başardı. İÖ 323 yılında Babil’e geldikten sonra hayatını kaybetti (Magie, 1950: 4; Allen, 2019: 44; Austin, 2006: 62).

Büyük İskender’in ölümüyle birlikte kendi yerine geçecek bir varisi olmadığından dolayı krallığı kimin yöneteceği büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Büyük İskender’in generalleri sorunu çözmek adına fethedilen toprakları kendi aralarında bölerek yeni krallıklar kurdular. Büyük İskender’in kurduğu imparatorluğun parçalanmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni krallıklarla Achaemenid’in Anadolu topraklarındaki siyasi varlığı sona ermiş oldu ve artık Hellenistik Krallıkların ortaya çıkması ile yeni bir yönetim ve kültür hareketi başlamıştır. Diadochlar Dönemi’nde yapılan toprak paylaşımında İskender’in yardımcısı olan Eumenes’e Paphlagonia ve Kapadokya bölgesi düşmesine rağmen bu bölgeler fethedilemediği için yönetici olamadı. İÖ 322 yılında İskender’in generallerinden olan Leonnatos ve Antigonos,

Datemis'in soyundan gelen Kapadokya'da bağımsız bir krallık kurmak isteyen Ariarathes'i yaptığı savaş soncunda yenerek öldürdü ve böylece Kapadokya ve Paphlagonia bölgeleri Eumenes'e verildi (Diod. XI, 367; Erskine, 2003: 22; Austin, 2006: 395; Allen, 2019: 44-53-54; Chamoux, 2002: 17; Sicker, 2000: 98; Arslan, 2010: 202-203-204; Hornblower, 2012: 415; Rawlinson, 1870: 523).

Hellenistik dönemin başlamasıyla ortaya çıkan birçok yeni krallıklar arasında zaman içerisinde siyasi olarak anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Hellenistik Anadolu coğrafyasında büyük krallıkların yanı sıra yeni kurulan krallıklardan olan Pontus Krallığı da bölgede söz sahibi olmak istiyordu ve bunun için yayılcı bir politika izlemeye başlayan I. Mithradates Ktistes sınırlarını genişletmeye çalıştı. İÖ 301 yılında Antigonos, Selevkos Kralı I. Nikator ve Lysimakhos'un birlikte oluşturduğu kuvvetleri Ipsos ovasında yapılan savaşta yenmesiyle birlikte I. Mithradates, savaştan önce Antigonos'un yanından kaçarak sonrasında konumunu sağlamlaştırarak Paphlagonia üzerindeki hâkimiyetini oluşturmaya başladı. Ayrıca I. Mithradates, Kimiatene⁷ bölgesini ele geçirince, Paphlagonia'nın da içerisinde yer aldığı bölgede krallığı'nın temellerini sağlamlaştırmış oldu.

İskender'in ardıllarının kurmuş olduğu yeni krallıklar arasındaki anlaşmazlıklar ve hâkimiyet mücadeleleri İÖ 280 yılına gelindiğinde doruk noktasına ulaşmıştır. Korupedion Savaşı sırasında Selevkoslar, Pontus Krallığı ve Paphlagonia bölgesini ele geçirmek istiyordu. Ancak yerel şehir devletlerinin Pontus Krallığına olan yardımları nedeniyle başarılı olamadılar. Ancak yapılan savaş neticesinde kazanan taraf Selevkoslar olunca Hellenistik Anadolu coğrafyasında yeni bir hâkimiyet dönemi başlamış oldu (Tekin, 2007: 147; Austin, 2006: 395; Mansel, 1995: 468; Tekin, 1998: 113).

9.3. Hellenistik Dönemde Paphlagonia Krallığı

İÖ 197 yılında Pontus Kralı olan I. Pharnaces, kendisinden önceki krallar gibi etkisiz bir görünümünden çıkmak için yayılcı ve saldırgan bir politika izlemeye başladı. İÖ 187 yılında izlediği politika kapsamında daha önceki dönemlerde düşman olduğu II. Eumenes'e karşı ilk hamle olarak ani bir baskın ile Paphlagonia'ya ordu göndererek bölgeyi ele geçirdi. Devam eden süreçte müttefikleri olan Galatlarla birlikte hareket ederek birçok bölgeyi ele geçirdi ve Paphlagonia içlerine doğru ilerlemeyi başardı. Bu durum karşısında ilk başlarda savaşı sonlandırmak isteyen Roma, başarılı olmadı. Ancak İÖ 191 yılında yapılan Thermopylae Savaşı ve devamında vuku bulan Apemia Barışı ile Hellenistik coğrafyada Selevkos hâkimiyeti gerilemeye başlayınca Romalılar bölge üzerinde hâkimiyetlerini arttırmaya başladılar. Devam eden süreçte İÖ 183 yılında Roma'nın tekrar araya girmesiyle oldukça zayıflayan Pontus Kralı I. Pharnaces, Pergamon Kralı II. Eumenes ve müttefikleri olan Kapadokya Krallığı ve Bithynia Krallığı ile barış yapmak zorunda kaldı. Yapılan barış antlaşmasının şartlarına göre Pontus Kralı I. Pharnaces, Paphlagonia bölgesi dâhil olmak üzere işgal ettiği tüm topraklardan geri çekilmiştir ve yüklü miktarda savaş tazminatı vermek zorunda kaldı. Pontus Kralı I. Pharnaces tarafından krallığı elinden alınan Paphlagonia Kralı Morzius tekrar ülkesini yönetmeye başlamıştır (Arslan, 2007: 63-64; Mcging, 1986: 27-28-66; Magie, 1950: 191).

Savaşın İÖ 183 yılında bitirilmesi ile birlikte Hellenistik Anadolu coğrafyasında yeni bir güç olarak daha önceden kendisini göstermeye başlayan Roma Cumhuriyeti artık açık bir şekilde politikalar uygulanırken dikkate alınması gereken bir konuma

⁷ Kimiatene bölgesi günümüzde Karabük ilinin Eskipazar ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

gelmiş oldu. Hellenistik coğrafyada yerel krallıkların birbirleri ile olan mücadeleleri Roma ekseninde devam etmekteydi. Ayrıca Romalılar, Hellenistik Anadolu'ya Bithynia Kralı I. Nicomedes'in daveti üzerine gelen, savaşçı ve saldırgan bir kavim olan Galatları savaş yoluyla yenerek onları kontrol altına almayı başarmıştı. Böylece Hellenistik coğrafyadaki bir tehdit unsuru durdurulmuş oldu. Paphlagonia Krallığı her ne kadar sınırlarının bir bölümünü Pontus Krallığına kaptırmış olsa da belirli bir toprak bütünlüğünü koruyarak varlığını sürdürmeye devam ediyordu. Ancak İÖ 133 yılında Pergamon Kralı III. Attalos'un ölmesiyle Hellenistik coğrafyada dengeler hem Paphlagonia için hem de diğer yerel krallıklar için tamamen değişecekti (Stark, 2012: 47; Kaya, 2016: 113-114; Dunstan, 2011: 83; Boak, 1921: 110).

Pergamon Kralı III. Attalos'un İÖ 133 yılında, ölümünden sonra uygulanacaklara dair bir vasiyetname bırakmıştı. III. Attalos, bıraktığı vasiyetname ile krallığını Roma'ya bırakmıştı. Bu durum karşısında Roma Senato'su heyet göndererek gerekli düzenlemeleri yapılması talimatını verdi. Ancak III. Attalos'un kardeşi ve II. Eumenes'in gayri meşru oğlu olduğunu belirten Aristonikos, Pergamon tahtında hak iddia ederek, krallığı ele geçirmek için Smyrna (İzmir) civarında bir isyan başlattı. Bu isyanla birlikte Romalılar, kendilerine miras bırakılan topraklara barış içinde giremediler. Roma'nın bu sırada Hellenistik Anadolu coğrafyasında hiçbir askeri birliği olmadığı için, bölgede bulunan müttefiki olan krallıklardan isyanın bastırılmasını talep etti. Ancak, Roma'ya yardımda bulunan Bithynia Kralı II. Nicomedes, Kapadokya Kralı Ariarathes V. Eusebes Philopator, Paphlagonia prensleri ve Pontus Kralı V. Mithradates Euergetes'in Aristonikos'un isyanına karşı müdahaleleri oldukça zayıf kalmıştır. Roma'nın müttefiki olan krallıklar bu isyanı bastıramayınca Roma Senato'su deneyimli bir asker olan Perperna komutasında bir ordu göndermek zorunda kalmıştır. Perperna, müttefik krallıkların yardımıyla paralı askerler ve kölelerden oluşan kalabalık bir ordu toplamıştır. Üç yıl boyunca Roma'nın gücüne karşı başarılı şekilde direnmiş olan Aristonikos'u, Stratonikeia'da mağlup etmiştir. Sonrasında Roma Senato'sunun gönderdiği yetkililer gerekli düzenlemeyi yaparak İÖ 129 yılında Manius Aquillius öncülüğünde Asia Eyaleti kuruldu. Asia Eyaleti, Roma'nın Küçük Asya'da sınırlarına kattığı ilk toprak parçası olmuştur. Ayrıca Manius Aquillius, Asia Eyaleti'nin bazı bölgelerini isyan sırasında Roma'yı destekleyen müttefik krallıklar arasında paylaştırmıştır. Bu paylaşımdan Paphlagonia'nın payına ise Lykaonia bölgesi düşmüştür. Ancak bu dönem içerisinde Pontus Kralı V. Mithradates ile Roma'nın arası iyi olsa bile rüşvet iddiaları nedeniyle araya bir soğukluk girmiştir. Bu durum gelecekte yaşanacak olayların hem Paphlagonia açısından hem de Küçük Asya coğrafyası açısından temelini oluşturmuş olacaktı (Stark, 2012: 47; McGinig, 1986: 68-69-70; Keaveney, 2005: 30-31; Magie, 1950: 29; Arslan, 2007: 63-64-69).

Pontus Kralı V. Mithradates ölünce İÖ 120 yılında yerine oğlu VI. Mithradates kral olarak tahta çıktı. Ancak çocuk yaşta olması nedeniyle yönetim açısından tecrübeli değildi. VI. Mithradates'in tecrübesizliğini değerlendiren Roma, sebep göstermeksizin Asia Eyaleti'nin sınırlarını Pontus Krallığı'nın aleyhine genişletti. Bu durum VI. Mithradates'in Roma'ya karşı kindar bir şekilde büyümesine neden oldu. VI. Mithradates'in çocukluk çağı bittikten sonra yönetimde tek başına söz sahibi olması ile birlikte artık yeni bir dönem başlayacaktı. Yayılmacı bir politika izleyen Pontus Kralı VI. Mithradates, Bithynia Kralı III. Nicomedes ile ittifak kurarak İÖ 106 yılında Paphlagonia bölgesini işgal ederek aralarında paylaştılar. Duruma Roma'nın müdahale etmesiyle birlikte belirli bir süreye kadar Roma'nın isteklerini yerine getireceğini vaat eden VI. Mithradates, işgal ettiği Paphlagonia topraklarının kendisine babası V. Mithradates'ten miras kaldığını iddia ederek geri çekilmedi. Ayrıca Paphlagonia'nın

diğer yarısını alan Bithynia Kralı III. Nicomedes, Roma heyetini boş vaatlerle bölgeden uzaklaştırdı. Sonrasında Bithynia Kralı III. Nicomedes, erkek çocuklarından birisine Paphlagonia krallarının geleneksel olarak kullandığı isim olan Pylaimenes adını vererek işgal ettiği Paphlagonia bölgesindeki tahta çıkarttı. Bu durum karşısında harekete geçen Roma Senato'su yapılan haksız işgal girişimlerini önlemek amacıyla İÖ 96 yılında Küçük Asya'ya Marcus Aemilius Scaurus öncülüğünde bir heyet göndererek Bithynia ve Pontus Krallarına geri çekilme isteklerini ilettiler. Bu durum karşısında Roma'nın ciddiyetini anlayan her iki kral da olayların büyümemesi için Paphlagonia bölgesinden geri çekildi. Böylece Paphlagonia bölgesi eski statüsünü yeniden kazanarak yerel bir kral tarafından yönetilmeye devam etti (Arslan, 2007: 92-93-94-101-102; Allen, 2019: 178; Erskine, 2003: 85; Heitland, 1911: 295; Scullard, 1982: 74; Stark, 2012: 47-48; Mcginig, 1986: 68-69).

Pontus Kralı VI. Mithradates ile Roma arasında Küçük Asya coğrafyasında devam eden gerginlik gittikçe artmaktaydı. VI. Mithradates yaşanan olayların savaşa doğru gideceğini tahmin ettiği için ordusunu sağlamlaştırmaya ve siyasi olarak bölgede ittifak arayışına girişmiştir. VI. Mithradates, İÖ 91 yılında Roma'da yaşanan iç karışıklığı fırsat bilerek Paphlagonia Krallığı'nı, Kapadokya Krallığı'nı ve Bithynia Krallığı'nı işgal ederek yaklaşık kırk yıl boyunca aralıklı olarak meydan savaşları ve yıpratma savaşları olarak devam edecek olan Roma – Pontus savaşını başlatmış oldu. Roma – Pontus savaşları sırasında Paphlagonia krallığı bulunduğu coğrafi bölgeden dolayı savaştan diğer bölgeler gibi ciddi bir şekilde etkilenerek birçok defa işgal edilmiş ve kralları ülkeden kovulmuştur. Bunların yanı sıra Paphlagonia bölgesi, Roma – Pontus arasında yaşanan savaşlar esnasında sürekli olarak geçiş noktaları ve askeri açıdan konuşlanma noktası olarak kullanıldı (Arslan, 2007: 130; Mayor, 2010: 262-263).

Roma – Pontus savaşlarının bitirilmesi ve korsanlık sorununun kalıcı olarak çözülmesi için İÖ 67 yılında Roma Senato'su tarafından Pompeius, "*lex Gabinia*" yasası çıkartılarak geniş yetkilerle Küçük Asya'ya gönderildi. Bölgeye gelen Pompeius, korsanlık faaliyetlerini kısa bir süre içerisinde bitirerek Pontus Kralı VI. Mithradates'i yok etmek için harekete geçti. Pompeius, VI. Mithradates ile yaptığı savaşta Pontus Kralı daha fazla varlık gösteremeyerek kaçtı. VI. Mithradates'in kaçmasından sonra Pompeius, İÖ 65 yılında idari ve siyasi açıdan birçok düzenlemeler yapmıştır. Pompeius'un yaptığı düzenlemeler kapsamında Paphlagonia bölgesinin yönetimi Pylaimenes'in soyundan gelen Attalos adında yerel bir yöneticiye bırakıldı (Arslan, 2007: 490; Mackay, 2004: 138; Scullard, 1982: 103; Mayor, 2010: 358-359; Mcging, 1986: 169; Lintott, 1993: 111; Boatwright, 2004: 218; Goldsworthy, 2006: 108; Moore, 1971: 32; Barrow, 2006: 15; Ferguson, 2005: 8).

9.3. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Paphlagonia Krallığı

Pompeius, Küçük Asya'daki görevlerini başarıyla tamamladıktan sonra İÖ 62 yılında Roma'ya döndü. Roma'da devam eden siyasi sorunlar nedeniyle Pompeius yaptığı düzenlemelere resmiyet kazandıramıyordu. İÖ 60 yılında üçlü yönetimin kurulmasıyla siyasi kriz sona erdi ve İÖ 59 yılında Pompeius yaptığı düzenlemeleri onaylatarak resmiyet kazandı. Üçlü yönetimin üyesi olan Crassus, Roma'nın doğu bölgesinde kalan toprakları idare etmekteydi. Ancak Parth'lar ile yaptığı savaş neticesinde hayatını kaybetti. Crassus'un ölümü ile birlikte Triumvirlik'te Caesar ve Pompeius kaldı. Devam eden süreç içerisinde Caesar'ın tek adam olma hayali nedeniyle Roma'da ortaya çıkan siyasi gerginlik yerini iç savaşa bıraktı. İç savaştan Küçük Asya'da bulunan tüm yönetimler etkilenmiştir. Küçük Asya'da bulunan Roma'ya bağlı

eyaletler ve Paphlagonia da dâhil yerel yönetimler Pompeius'u destekleyerek ona gerekli olan askeri desteği sağlamışlardır. İÖ 48 yılında yapılan Pharsalus Savaşı ile Pompeius yenildi ve Mısır'a kaçtı. Pompeius, Mısır'a girdiği anda yakalanarak öldürüldü. Pompeius'un öldürülmesinden sonra Caesar yönetiminde tek başına kalarak tüm gücü ele almayı başardı (Sheppard, 2006: 60; Cowan, 2007: 4; Boak, 1921: 181; Billows, 2009: 66; Dunstan, 2011: 158).

Caesar'ın İÖ 44 yılında suikast sonucu ölmesiyle birlikte Roma'da yeni bir siyasi kaos ortaya çıktı. Bu siyasi kaosu çözmek için İÖ 43 yılında ikinci defa bir üçlü yönetim oluşturuldu. Octavianus – Mark Antony – Lepidus üçlüsünden oluşan bu üçlü yönetim sisteminde Lepidus, zaman içerisinde gücünü arttıramadığı için geri çekilmek zorunda kaldı. Octavianus ve Antony arasında devam eden iktidar olma mücadelesi siyasi hamlelerden sonra yerini Roma Cumhuriyeti'nin son iç savaşına bırakmıştır. Octavianus ve Antony savaş için gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Küçük Asya, Antony'nin yönetimi altında olduğu için savaş için gerekli lojistik ve askeri ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak buradan toparlamaya çalışıyordu. Ancak Paphlagonia, iç savaşta Octavianus'un tarafını tutarak ona destek verecekti. Antony ise Paphlagonia Kralı Philadelphus'u kendi tarafına çekmek için süvari birliği göndererek onu ikna etmeye çalıştı. Ancak Octavianus için çalışan Titus Statilius, Antony'nin gönderdiği bu süvari birliği yok ederek Paphlagonia Kralı Philadelphus'u kurtarmayı başardı. İÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşın'da Antony yenileceğini anladığı zaman kaçmıştır. Antony, bu durum karşısında kurtuluşunun olmadığını anlayınca metresi VII. Kleopatra ile birlikte intihar ettiler (Dio. V, 465; Mackay, 2004: 168; Bunson, 2002: 523-544-545; Freeman, 1996: 444; Lintott, 1993: 182; Magie, 1950: 443; Scullard, 1982: 167; Bosh, 1940: 107).

9.4. Paphlagonia Krallığı'nın Romaya Katılması

Actium Savaşın'dan sonra yönetiminde tek başına kalan Octavianus, İÖ 27 yılında Roma'daki Cumhuriyet yönetimini kaldırarak tek adam yönetimi olan imparatorluk yönetim sistemine geçti. Roma'nın ilk imparatoru olan Octavianus, artık Augustus ismini kullanmaya başladı. İmparator Augustus, yeni yönetim sistemine göre Roma topraklarını geniş kapsamlı olarak iktisadi, idari ve askeri olarak yeniden düzenlemeye başladı. Bu düzenlemeler kapsamın yeni eyaletler kuruldu ve bazı eyaletlerin statüleri değiştirilerek yeniden biçimlendirildi. İmparator Augustus İÖ 25 yılında, yerel yönetimler kapsamında yaptığı düzenleme çerçevesinde Paphlagonia Krallığı'nın kendisine bağımlı bir şekilde varlığını sürdürmesine izin verdi. Galatya Kralı Amyntas'ın torunu ve Castor'un oğlu olan Deiotarus Philadelphus, İmparator Augustus'un düzenlemeleri çerçevesinde Roma'ya bağımlı bir şekilde Paphlagonia Krallığını yönetmeye devam etti. İÖ 6 yılında Paphlagonia Kralı Deiotarus Philadelphus ölünce Roma İmparatoru Augustus, Paphlagonia Krallığını, İÖ 25 yılında Kral Amyntas'ın ölmesiyle birlikte ilhak edilen Galatya Eyaleti sınırlarına dâhil etti. Duruma itiraz etmeyen Paphlagonia Kraliyet ailesi, Roma İmparatoru Augustus'a sadakat yemini ederek bağımlılıklarını göstermişlerdir. Paphlagonia Krallığı'nın Galatya Eyaleti'ne dâhil edilmesiyle birlikte artık Roma'ya bağlı bir eyalet yönetimi altında varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerdi (Sherk, 1988: 31; Southern, 1998: 141; Stark, 2012: 170; Bunson, 2002: 226; Francese – Smith, 2014: 479; Clarke, 2001: 283; Magie, 1950: 465; Mommsen, 1996: 95; Bury, 1893: 107-108-109; Jones, 1908: 14; Hardy, 1908: 246).

10. KAPADOKYA KRALLIĞI - EYALETİ

10.1. Kapadokya Krallığı'nın Ortaya Çıkışı

Kapadokya Krallığı ile ilgili Roma hâkimiyeti öncesine ait bilgiler, tarihsel açıdan yeterli olmamakla birlikte var olan bilgiler ışığında Kapadokya bölgesinin yönetimi İÖ 4. yüzyılda Pers kökenli hanedan olan Achaemenid imparatorluğuna bağlı olarak vali Datames tarafından yönetildiği bilinmekteydi (Mcging, 1986: 4-72). Anadolu topraklarında Achaemenid yönetimi sırasında Kapadokya satrapı olan Datames İÖ 370 yılında merkezi yönetime karşı isyan etmiştir. Datames'in isyan etmesi Achaemenid İmparatorluğunu zor durumda bırakmıştır.

Achaemenid imparatorluğunun Anadolu topraklarında zayıflamaya başladığı sırada Makedon Krallığı gücünü arttırmaktaydı. Makedon Kralı olan Büyük İskender babasının hayalini gerçekleştirmek için İÖ 334 yılında Asya seferine çıktı. Anadolu topraklarını ele geçiren Büyük İskender Hindistan'a kadar ulaşmayı başarmıştı. Sefer dönüşü sırasında İÖ 323 yılında Babil topraklarında hayatını kaybetti (Tekin, 2007: 135; Austin, 2006: 62; Allen, 2019: 44).

Büyük İskender'in toprakları generalleri tarafından paylaşıldıktan sonra Anadolu'da başlayan Hellenistik dönem içerisinde varlığını devam ettirdiği sırada Kapadokya yöneticisi olan III. Ariarathes İÖ 255 yılında Kapadokya Krallığı'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsız bir krallık olarak varlığını sürdüren Kapadokya Krallığı, bölgeye Roma'nın gelmesiyle birlikte değişen dengelerden etkilenecekti. İÖ 190 yılında yapılan Roma – Selevkos savaşından sonra Selevkos hâkimiyeti sona ermişti ve sonrasında İÖ 188'de yapılan Apameia Barışı ile Selevkoslar, Torosların kuzeyine kadar geri çekilmek zorunda kalmıştı. Selevkosların bıraktığı topraklar içerisinde Kapadokya Krallığı da bulunmaktaydı (Magie, 1950: 19). Kapadokya Kralı V. Ariarathes Roma'nın bir müttefiki olmuştur. Romalılar Küçük Asya'ya yeni ayak bastıklarında bölgede Hellenistik kültür yaygındı. Roma'nın dostu olan V. Ariarathes'te Roma adına bölgede savaşırken İÖ 130 yılında ölmüştür (Heitland, 1911: 205-255-256; Scullard, 1982: 256). Kapadokya Krallığı, V. Ariarathes'in ölümünden sonra İÖ 129 yılından sonra karısı Nysa tarafından yönetiliyordu. Nysa, çocukları büyüyünce ülkenin kontrolünü elinde tutamayacağını düşündüğü için altı erkek çocuğundan beş tanesini zehirleyerek öldürtmüştür ve en küçük oğlu olan VI. Ariarathes akrabaları sayesinde kurtarılabilmektedir. Bu duruma öfkelenen halk ülkede ayaklanma çıkartmıştır. Bu durumu fırsat bilen Pontus Kralı V. Mithradates Kapadokya'yı ilhak etmişti ve hayatta kalan VI. Ariarathes'i Kapadokya tahtına çıkartmıştı. Ayrıca ilişkileri sağlamlaştırmak için ise kızı Laodikea'yı genç kralla evlendirmişti (Arslan, 2007: 70 – Mayor, 2010: 45). Romalılar'da Kapadokya Krallığı ile barışçıl bir dostluk kurma yolunu seçerek, ittifak kurmayı tercih ettiler (Sands, 1908: 87-88).

10.2. Roma – Pontus Savaşlarının Kapadokya Krallığına Yansıması

İÖ 1. yüzyıla gelindiğinde Küçük Asya Eyaletlerin de ciddi tehdit unsuru olan Pontus Krallığı'nın uygulayacağı ilhak politikaları ve bununla birlikte Asya bölgesinde varlığını sürdürmek ve güçlendirmek isteyen Romalılar arasında uzun süreli yaşanacak olan mücadeleler bölgenin kaderinin belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Pontus Kralı VI. Mithradates amaçları doğrultusunda sınırlarını genişletmeye başlatmıştı. Ancak Pontus Kralının bunu yapabilmesi için Roma'yı Küçük Asya'da saf dışı bırakması gerekiyordu. Bu amaçla hareket eden VI. Mithradates'ten dolayı Asya

toprakları uzun yıllar boyunca Roma – Pontus savaşlarına maruz kalacaktı. Bu savaşlardan bölgede bulunan yerel krallıklar dâhil olmak üzere Kapadokya Krallığı da etkilenmiştir. Bu savaşlar ile birlikte Kapadokya Krallığını da ele geçirmek isteyen Pontus Kralı, damadı olan Armenia Kralı II. Tigranes'in yardımı ile birlikte İÖ 95 ve İÖ 91 yıllarında iki kez Kapadokya Krallığı'nı ilhak etme girişiminde bulundu. Fakat Roma'nın desteklediği Ariobarzanes Kapadokya tahtına çıkartılarak Pontus Kralının yapmış olduğu ilhak girişimleri başarısız oldu (Redgate, 2000: 69; Lintott, 2010: 56; Billows, 2009: 47-48; Hooper, 1979: 197-198). Devam eden. Roma - Pontus Savaşları sırasında Kapadokya Krallığı bir kez daha Pontus tarafından tekrardan işgal edilmek istenmiştir. Ancak bölgede yine Roma'nın da etkisiyle birlikte Pontus Krallığı amacına ulaşamayacaktı. Bu dönemde Kapadokya Krallığı savaşın ortasında kaldığı için sürekli olarak bir kaos ortamı içindeydi ve sık sık yağmalanıyordu (Leach, 2014: 89). Roma Senato'su, Küçük Asya'da Roma'nın müttefiki olan Kapadokya Krallığını, Pontus Kralı VI. Mithridates'in işgalinden kurtarması ve bölgede ki korsanlık sorununu çözmesi için yaklaşık olarak İÖ 1. yüzyılın başlarında Sulla'yı gönderdi. İlk olarak Sulla bölgede korsanlık faaliyetlerini önlemek istese de yolda istikametini değiştirmiştir. Sulla Kapadokya'da Mithridates destekli Gordios'a karşı savaşmış ve Kapadokya Krallığını Pontus işgalinden tekrar kurtarmayı başardı (Keaveney, 2005: 31; Mayor, 2010: 136; Magie, 1950: 206-207). Ancak İÖ 88 yılında Pontus Kralı VI. Mithridates tekrar harekete geçerek Kapadokya'yı işgal etti. Bu sırada Küçük Asya'da sadece bir lejyonu olan Romalılar buna karşılık veremeyerek Kapadokya Krallığına destek olamadı (Scullard, 1982: 74). Kapadokya Krallığı aslından savaş esnasında tamamen harap bir hale gelmiş olup krallık bir nevi Roma ve Pontus arasında savaş alanı ve güç göstergesi haline gelmiştir.

Romalı komutan Murena İÖ 83 yılında ortada bir savaş ya da savaş ilanı olmaksızın VI. Mithridates'in Dardanus Antlaşması'na uymamasını bahane ederek yanındaki lejyonlarla Kapadokya Krallığına girdi. VI. Mithridates'in Comana'da bulunan garnizonuna yıldırım düştü. Murena savaşı kazacağını düşünüyordu ve aslında ilk başlarda Pontus Kralı Kapadokya'dan kaçmaktaydı ancak işler tam tersine dönecekti. Murena burada adeta bozguna uğramıştı ve bu yenilgi Roma için hiçte iyi olmayacaktı. Çünkü bu sayede Pontus Kralı VI. Mithradates'e Küçük Asya halkı tarafından yeniden kurtarıcı gözüyle bakılmasına sebep olacaktı. Ayrıca VI. Mithridates Roma Senato'su ve Sulla'ya elçiler göndererek Murena'nın yaptığı saldırıyı şikâyet etmiştir (Mayor, 2010: 231-232; Mcging, 1986: 133-134).

Küçük Asya'da Roma – Pontus savaşları devam ederken İÖ 78'de Armenia Kralı II. Tigranes Kapadokya Krallığına saldırarak ele geçirdi. Daha sonra ise İÖ 75 yılında ise Bithynia Kral'ı da ülkesini vasiyet yoluyla Roma'ya bırakmıştır. Ancak bundan dolayı gelişen olaylar neticesinde bir kez daha Roma ile Pontus Krallığı karşı karşıya gelecekti. Romalı yöneticilerin halka karşı yaptığı aç gözlülükler, umursamazlıklar ile bölgede barışın sağlanamamasını fırsat bilen VI. Mithridates, Roma'ya karşı bir zafer kazanmak istiyordu. Yaşlanmış olan Pontus Kralı savaşı kazanmak için dâhiyane bir plan yapmıştı. Ancak Roma'nın da savaşa dair bir planı vardı ve her iki planın ortak noktası ise savaşın kendi topraklarında yapılamaması yönündeydi. İÖ 74'de Roma, Lucullus komutasında Kapadokya'nın toprakları üzerinden kuzeye yönelerek Pontus bölgesine girip savaşı kazanmak istiyordu. Savaşın kazanılması için gereken erzakı ise Lucullus, müttefiki olan Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes'ten temin etmeye çalıştı.

Lucullus, III. Roma – Pontus savaşında VI. Mithridates'e karşı üstünlük kurmayı başarmış olmasına rağmen mevsim şartlarından dolayı Pontus topraklarına

ilerleyememiş, Kapadokya sınırlarında karargâhını kurarak ordusunu burada tutmak zorunda kalmıştı. Ancak Lucullus iyi bir sefer planlaması yapmasına rağmen ordusundaki karışıklığı önleyemediğinden dolayı seferin başarısızlığı ihtimal dâhilindeydi. Daha sonrasında ordu içerisindeki birliği tekrar sağlamayı başaran Lucullus, İÖ 71 yılında Kapadokya üzerinden geçerek Pontus topraklarına girmeyi başardı. Pontus topraklarındaki her iki ordu arasında küçük çatışmalar ile savaş devam ediyordu. Her iki ordu birbirine üstünlük kurmaya çalışıyordu. Nihai olarak Roma askerleri üstün gelmeyi başarmıştı. Roma'nın üstün gelmesi ile Pontus ordusu içerisinde çıkan karışıklığı değerlendiren Romalılar, karargâhını terk etmek zorunda kalan VI. Mithridates'i kovalamaya başladı. Ancak Lucullus'un hesaplayamadığı bir şeyler vardı. Pontus Kralı coğrafi olarak kendi bölgesinde bulunduğu için takip edilmesine rağmen Kafkasya bölgesine doğru kaçarak izini kaybettirmeyi başardı ve sonrasında damadı olan Armenia Kralı II. Tigranes'e sığındı. Kral VI. Mithridates İÖ 71 yılında Armenia Krallığına sığınmış olsa bile Roma'ya karşı olan düşmanca tavrından asla vazgeçmedi. İÖ 67 yılına kadar Armenia'da kalan Pontus Kralı, Lucullus'un Armenia seferini fırsat bilerek tekrar ülkesi Pontus'a dönmüştür. VI. Mithridates ve II. Tigranes'in en iyi askerlerinden oluşturdukları küçük ve özel birliklerle Roma ordusunu yıpratmayı başardılar. Bu yıpratma ile birlikte harekete geçen II. Tigranes ise yönettiği topraklar boyunca topladığı güçlerle birlikte İÖ 67 yılının yaz aylarında Lucullus'un bulunduğu Kapadokya'ya girerek hem kendisi hem de damadı olan VI Mithridates ile birlikte Roma güçlerine rağmen Kapadokya'yı işgal etmiştir. Kral Ariobarzanes'de altıncı defa krallığından kaçarak Roma'ya sığınmak zorunda kalmıştır (Heitland, 1911: 363; Scullard, 1982: 100-101; Arslan, 2007: 344-360-362-416-433; Hooper, 1979: 221; Keaveney, 1992: 81; Magie, 1950: 335).

Küçük Asya'da devam eden Roma – Pontus savaşlarının bitmemesi ve artan korsanlık faaliyetleri Roma'yı oldukça zor durumda bırakmıştır. Roma Senato'su Küçük Asya ve Doğu Akdeniz sahillerinde yeniden düzeni sağlamak adına "*lex Gabinia*" yasasını çıkartarak tecrübeli bir komutan olan Pompeius'u görevlendirmiştir. Pompeius görevini yerine getirmek için Küçük Asya'ya geldi. Yaptığı planlama ile harekete geçen Pompeius, ordusunun bir kısmını Kapadokya ve Kilikya'nın korunması için bıraktıktan sonra Pontus Krallığına doğru harekete geçti. Pompeius Pontus topraklarında VI. Mithridates'i bozguna uğratmayı başardı. Pompeius Pontus savaşını kazanmasının yanı sıra Doğu Akdeniz sahillerinde korsanlık faaliyetlerini de tamamen yok etmeyi başardı. İÖ 66 yılında kazandığı zaferler neticesinde Pompeius Küçük Asya topraklarında kaldığı süre zarfında yeniden düzenlemeler yapmaya başladı. Yapılan düzenlemeler içerisinde yer alan antlaşma sonucunda Armenia Kralı II. Tigranes, Kapadokya Krallığı üzerindeki tüm isteklerinden vazgeçti. Ayrıca bu antlaşma sonrasında Kapadokya'nın sürgün kralı olan I. Ariobarzanes yedinci defa Pompeius tarafından tahta çıkarıldı ve gereken güçlendirmeler yapılarak Armenia için tampon bölge olarak oluşturuldu. Böylece Fırat Nehrinin batısındaki dengeler tekrardan Roma lehine dönmüştür (Arslan, 2007: 453-470; Stark, 2012: 59; Sands, 1908: 125; Redgate, 2000: 71; Boatwright, 2004: 218; Lintott, 2010: 63). Kapadokya Kralı I. Ariobarzanes tahtını tekrardan elde etmesine rağmen kendi isteğiyle İÖ 64 yılında yerini oğlu I. Philoromaios'a bırakmıştır (Arslan, 2007: 492).

10.3. Üçlü Yönetimler ve İç Savaşlar Döneminde Kapadokya Krallığı

Küçük Asya'da düzenlemelerini bitirdikten sonra Roma'ya dönen Pompeius kendisini siyasi iç karışıklığın içerisinde bulacaktı. Siyasi karışıklığı çözmek için ise İÖ

60 yılında Caesar – Pompeius – Crassus üçlüsünden oluşan farklı bir yönetim sistemi olan Triumvirlik yönetimi oluşturuldu. Crassus Syria Eyalet valisi olarak görev yaparken Part'lar ile yaptığı Carrhae Savaşında yenilmesiyle birlikte Roma büyük bir hezimet yaşamıştır. Yönetimde Pompeius ve Caesar ile birlikte devam ederken süreç Caesar'ın diktatörlük hayali ile birlikte bir iç savaşa dönüşecekti. Tüm güçlerini bırakmış olan Pompeius ise tekrardan Küçük Asya'ya gelerek kendisine asker toplamaya başladı. İÖ 48 yılında iç savaş sırasında Küçük Asya'da bulunan birçok bölge olmak üzere Roma'nın müttefiki olan Kapadokya Krallığı da Pompeius'a askeri destek vererek iç savaşa müdahil olmuştur (Freeman, 1996: 408 - 429; Yıldırım, 2013: 264 - 269). Caesar iç savaş sonucunda Pompeius'u yenerek tek başına iktidarı ele geçirerek kendisini kalıcı olarak diktatör ilan etmiştir. İÖ 44 yılında Roma Senato'suna konuşma yapmak için geldiği sırada etrafı sarılarak öldürülmüştür.

Caesar'ın ölümü ile birlikte, Roma'da İÖ 43 yılında Octavianus – Antonius – Lepidus üçlüsünden oluşan ikinci Triumvirlik yönetimi kurulmuştur. II. Triumvirlik yönetimi kurulduktan sonra Küçük Asya'da etkili olmak isteyen Marcus Antonius, Kapadokya Krallığına kendi isteğiyle Pontic Comana başrahibi Archelaus'un torunu olan Sisines'i kral olarak atamıştır (Magie, 1950: 453; Freeman, 1996: 433; Southern - Dixon, 1992: 162).

10.4. İmparatorluk Döneminde Kapadokya Krallığı'nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi

Roma Cumhuriyeti'nin sonunu getirecek olan iç savaş Octavianus ve Marcus Antonius arasında yaşanacaktır. İÖ 27 yılında yapılan Actium savaşını Octavianus'un kazanmasıyla birlikte Roma'da Cumhuriyet yönetimi sona ermiştir. Roma yönetim sistemi olarak İmparatorluk yönetimine geçerek Roma'nın ilk imparatoru Caesar'ın da varisi olan Augustus (Octavianus) olmuştur. Augustus ile birlikte yeni yönetim sisteminde Küçük Asya'da siyasi, idari ve askeri olarak birçok değişiklikler ve yenilikler yapılacaktır.

Augustus, Küçük Asya'da Kapadokya Krallığını diğer bağımlı krallıklardan ayırarak sınırlarını yeniden düzenlemiştir. Çünkü Augustus, Kapadokya Krallığı sayesinde Fırat Nehri'ne ulaşarak devamı olan topraklara geçişi sağlayacaktı. İÖ 25 yılında Kilikya topraklarının büyük çoğunluğu Syria Eyaleti içerisine alındı ve Kilikya'nın dağlık kısımları ise Kapadokya Kralı I. Archelaus'a bağışlandı. Kapadokya Krallığı Augustus döneminde doğu sınırında oluşacak tehlikelere karşı yapılan yeni sınır düzenlemesi ile tampon bölge görevini üstlenecekti (Elton, 1996: 28-29-63; Scullard, 1982: 247; Butcher, 2003: 38-39; Sartre, 2005: 63; Dunstan, 2011: 239; Mommsen, 1996: 95; Charlesworth, 1924: 37; Erdkamp, 2007: 242).

Augustus, Kapadokya Krallığın da oluşturmuş olduğu tampon bölgeyi askeri kuvvetlerle daha da güçlendirmiştir (Stark, 2012: 174). Bu düzenlemeler ile birlikte Kapadokya Krallığı'nın kontrol alanı genişleyerek Fırat'ın doğusunda oluşacak herhangi bir savaş durumunda etkili bir şekilde müdahale edebilecekti (Redgate, 2000: 81). Yeni sınır düzenlemesi ile birlikte Roma, sınırlarını Fırat'a kadar genişletmiş oldu. (Jones, 1908: 14).

Roma Cumhuriyet Döneminin sonuna doğru Mark Antony tarafından Kapadokya Krallığına atanan Archelaus Sisines, Roma İmparator'u Augustus tarafından da tanınarak Kapadokya'da Krallık yapmaya devam etmişti ve Augustus'tan aldığı Armenia Minor topraklarının bir kısmını da yönetmiştir (Southern, 2012: 183; Bury, 1893: 108; Magie, 1950: 494). Ayrıca Roma diplomasisinin bir sonucu olarak

Kapadokya Kralı Archelaus'un, Pontus Krallığı soyundan gelen Pythodoris ile evlenmesiyle birlikte Roma'nın Küçük Asya bölgesinde ki konumu daha da güçlenmiştir (Magie, 1950: 486). Kapadokya Krallığı durumu itibari ile bir krallık olsa da İmparator Augustus döneminde yapılan müdahaleler ile Roma'ya bağımlı bir vassal krallık olduğunun göstergesi oldu (Showerman, 1911: 135; Mattem, 1999: 118).

Augustus öldükten sonra yerine İS 17 yılında Tiberius imparator oldu. İmparator Tiberius da, Augustus'un Küçük Asya'da uyguladığı yayılmacı politikayı Roma çıkarları doğrultusunda devam ettirdi. Augustus döneminde Kapadokya Kralı Archelaus Roma'ya çağırılarak ihanet ile suçlanmıştı. Augustus dönemindeki ihanet suçlaması Tiberius döneminde devam etti ve hatta Archelaus'un avukatlığını da imparator olmadan önce Tiberius yapıyordu. Yargılama sonucunda beraat etmiş olsa da ölmesi ile birlikte İmparator Tiberius, artık hanedan soyunun bitmesini de bahane ederek Kapadokya Krallığı'nı İS 17 yılında ilhak etmeyi istiyordu. Bunun için ise tecrübeli bir asker olan ve İmparator'un da manevi oğlu olan Germanicus Küçük Asya'ya "İmperium" yetkisi verilerek gönderildi. Germanicus bölgeye gelerek İS 17 yılında Kapadokya ile birlikte Kommagene Krallığını da ilhak ederek Roma sınırları içerisine katmıştır. Kapadokya Krallığı'nın kontrolü altına girmesiyle birlikte Roma'nın nüfuzu artık direkt olarak Fırat'ın kuzeyine doğru yayıldı. Kapadokya Krallığı'nın eyalet sistemi diğerlerine göre biraz daha farklı olarak "procuratorial" statüsü verilerek atanacak olan kişilerin yüksek rütbeli yöneticiler olması sağlandı. Germanicus'un bölgede yaptığı faaliyetlerde Kapadokya Eyaleti sınırları gereği stratejik olarak etkili oldu ve Roma'nın bölgede Parth tehlikesine karşı savunma refleksini de güçlendirdi. Quintus Veranius'ta Kapadokya üzerinde yapılan düzenlemelerde Germanicus'a yardımcı olmuştur. Sonrasında Quintus Veranius Roma sınırlarına dâhil olan Kapadokya Eyaleti'nin valisi olarak atanmıştır (Dio. VII, 157-159; Tac. II, 475; Sue, I, 303-349; Butcher, 2003: 40; Elton, 1996: 63; Stark, 2012: 168-170; Wells, 1992: 144; Garzetti, 1974: 27-28; Chapot, 2014: 37; Southern, 2012: 183; Macdermott, 1853: 372; Goldsworthy, 2005: 185; Jones, 1908: 47; Boatwright, 2004: 322; Dunstan, 2011: 281; Mommsen, 1996: 121; Seager, 2005: 85; Scullard, 1982: 272; Charlesworth, 1924: 37; Bury, 1893: 177 – 178; Erdkamp, 2007: 242; Barrett, 2001: 12-14; Shotter, 1992: 60; Levick, 1999: 85-110; Magie, 1950: 491).

Aslında İmparator Tiberius döneminde Kapadokya ve Kommagene'nin ilhak edilmesiyle imparatorluğun sınırları reel olarak genişlemiyordu (Seager, 2005: 147 – Mattem, 1999: 91). Bunun sebebi, Roma'ya dolaylı olarak bağlı olan krallıkların doğrudan yönetilebilir hale gelmesidir (Verlic, 2007: 81; Mattem, 1999: 91). İmparatorluğa yeni bağlanan eyaletlerin korunması için Syria merkezli üç lejyon birliği harekete geçerek yeni sınırlar içerisinde konuşlandırıldı (Erdkamp, 2007: 326).

İS 41 yılında İmparator olan Claudius, Küçük Asya'da kendisinden önceki imparatorların uyguladığı politikayı uygulayacaktı. İmparator Claudius döneminde Kapadokya Eyaleti'nde kolonileşme faaliyetleri arttırılarak burada yaşayan Roma vatandaşlarının haklarının güçlendirilmesi yönünde iyileştirmeler yapıldı (Scullard, 1982: 297-298). Yapılan kolonileşme faaliyetlerinin en yoğun noktası ise Kapadokya Eyaleti'nin güneydoğu kısımlarında ve Fırat Nehri yakınında yer alan Claudapolis bölgesi olduğu tahmin edilmektedir (Magie, 1950: 547). Claudius döneminde Fırat bölgesinde diğer imparatorlardan kalan Armenia ve Parth tehlikeleri devam etmekteydi. İmparator kendisinden öncekiler gibi benzer politikalar üzerinden bölgede dengeleri sağlamaya çalıştı (Magie, 1950: 549; Scullard, 1982: 297).

İmparator Claudius döneminde Kapadokya Eyaleti'nde ilk procuratorun C. Ummidius Durmius Quadratus olduğu bilinmektedir (Henderson, 1905: 160).

Cladius'un son günlerinde Parth'lar Armenia Minor topraklarını işgal etmişlerdi. Ancak İmparator Claudius'un ölümü ile birlikte bu sorunla yeni İmparator Nero ilgilenecekti (Stark, 2012: 176).

10.5. İmparator Nero'dan İmparator Hadrianus'a Kadar Kapadokya ve Galatya Eyaletleri'nin Birleştirilmesi

Claudius öldükten sonra hanedan üyesi olan Nero, Roma imparatoru oldu. Nero kendi imparatorluk döneminde diplomatik yollardan çözümün taraftarı olsa da diplomasi yoluyla çözülmeyecek olan bir Parth sorunu kendisini bekliyordu. İmparator Nero'ya Fırat bölgesindeki Parth sorunu Claudius döneminden miras kalmıştı. Parth'lar Armenia Minor topraklarının kontrol altına almıştı. Bu gelişme bölgede Roma çıkarlarına uygun olmayan bir durumdu. Nero'nun yakın çevresindeki üst düzey devlet adamları Armenia Minor topraklarını Roma'ya katmak için Nero'yu ikna etmeyi başardılar. Nero sefer için sert bir kişiliği olan General Lucius Domitius Corbulo'yu yakın çevresinin de tavsiyesi ile seçti. Corbulo, İS 54 yılında Fırat bölgesine sefer amacıyla görevlendirildi. Corbulo, aldığı yetki ile birlikte Kapadokya Eyaleti'nin de yeni valisi olacaktı ama kendisinden önce Burrus ve Seneca'yı geçici vali olarak gönderdi. Corbulo, Syria'da bulunan dört lejyonun iki tanesini Ouadratus'tan alarak Kapadokya Eyaleti'ne geldiğinde Seneca ve Burrus'tan valilik görevini geri aldı. Geldiği yılın sonuna doğru askerlerin sıkı eğitimlerinin bitmesi ile birlikte sefer kapsamında lejyonlarını Kapadokya dağlarından doğuya doğru yürütmeye başladı. Ancak mevsim kış olduğu için şiddetli soğuk ve kardan dolayı ilerleyişinde başarılı olamadı. Corbulo, İS 58 yılında III. Gallica lejyonu, VI. Ferrata lejyonu ve yardımcı destek birliği olarak ise X. Fretensis lejyonu ile ordusunu güçlendirerek Armenia Minor topraklarını işgal ederek ele geçirdi. Bu işgal sırasında Kapadokya sınırlarına da lejyon birlikleri konuşlandırıldı (Tac. V, 13; Dando-Collins, 2010: 158; Butcher, 2003: 41; Henderson, 1905: 162-183; Hardy, 1906:191-192 – Fields, 2009: 64; Dando-Collins, 2007: 81-83; Mommsen, 1996: 151; Bury, 1893: 311-316; Campbell, 2004: 39; Shotter, 1997: 38; Griffin, 1984: 226; Shotter, 1997: 34; Levick, 1999: 163-164).

Corbulo'nun Armenia Minor topraklarını ele geçirmesinden sonra Roma'nın bölgede düzeni sağlamak ve Parth tehlikesini önlemek için yerel bir yöneticiye ihtiyacı vardı. İmparator Nero, Armenia Minor topraklarını yönetmesi için Kapadokya Eyaleti'nde rehin olarak yaşamını sürdüren Tigranes'i seçti (Webster, 1998: 40-44).

Nero, Armenia Minor'u Roma'ya bağımlı bir hale getirdikten sonra Kapadokya Eyaleti'ne İS 61'de L. Caesennius Paetus'u vali olarak atamıştı (Scullard, 1982: 315; Jones, 1908: 78). Ayrıca İmparator Augustus döneminde Fırat bölgesinde kurulan savunma sisteminin yetersizliği Nero döneminde açıkça kendisini göstermesi ile birlikte İS 63'de Corbulo ile birlikte Kapadokya Eyaleti'nin statüsü askeri olarak yükseltilerek lejyon birlikleri takviye edildi ve consul rütbesine sahip devlet adamları vali olarak atanmaya başladı (Sue. II, 301; Butcher, 2003: 43; Henderson, 1905: 194).

Nero'nun ölümü ile birlikte Julian - Cladius hanedanlığının sona ermesiyle, Roma imparatorluğunda kısa süreli imparatorlar dönemi başladı. Ancak bu dönemde imparatorun kim olacağı konusunda ki belirsizlikten dolayı yönetim de krizler ortaya çıktı. Bu imparatorlar asker kökenli oldukları ve yönetim süreleri de uzun olmadığı için tarihsel kaynaklarda bilgiler sınırlıdır. Bundan dolayı da yaptıkları faaliyetlerdeki bilgilerde yetersizdir. İlk olarak İS 68 yılında Galba imparator olmuştur. Altı aylık bir süre için imparatorluk yapmıştır. Galba, ordu içerisinde kendisinin rakibi olan diğer asker kökenli bir imparator adayı olan Otho tarafından öldürüldü. Galba'yı öldüren

Otho ise İS 69 yılında imparator oldu. Otho, politik olarak kısa imparatorluk sürmesine rağmen, Kapadokya Eyaleti'nde üzerine uygulamak istediği planları vardı. Bu planları, Kapadokya Eyaleti'ne imtiyazlar vermek ve eyalet yönetimi için bir anayasa tasarısı içermekteydi. Otho ise diğer rakibi olan Vitellius'la da mücadele içerisindeydi. Bu nedenle Kapadokya Eyaleti başta olmak üzere diğer bölgelerden de kendisini destekleyecek gruplarla iletişim kurma çabasında oldu. Otho öldükten sonra yerine Vitellius imparator oldu ve kısa süren imparatorluğunda Kapadokya Eyaleti ile ilgili bir girişimde bulunamadı (Sue. II, 291; Morgan, 2006: 101; Bury, 1893: 322; Wellesley, 2000: 58; Levick, 1999: 147).

Syria'da Roma valisi olarak görev yapan Vespasianus, başarılı ve güçlü bir komutandı. Kısa süreli imparatorlar döneminde ortaya çıkan kriz ortamını fırsat bilerek kendi etrafına yerel güçleri toplamayı başardı ve oluşturduğu ordu sayesinde Roma'da etkinliğini arttırdı. Bu güçle birlikte rakiplerini yenerek Roma İmparatorluğunda yönetimi ele geçirdi. Bununla birlikte Roma İmparatorluk döneminde yeni bir hanedanlık dönemi başlamıştı (Levick, 1999: 29-47-56-57; Goldsworthy, 2005: 186).

Vespasianus İmparator olduğunda Doğu Akdeniz'de büyük bir Yahudi isyanı meydana geldi. İS 69 yılında isyanı bastırmak için büyük bir ordu toplayan İmparator devamında Judea bölgesine girerek isyanı bastırmıştır. Yahudi isyanının bastırılmasıyla birlikte Doğu Akdeniz ve Fırat bölgesinde askeri ve siyasi düzenlemeler yapan İmparator Vespasianus "procurator" statüsüyle yönetilen Kapadokya Eyaleti'nde de düzenleme yaparak eyalet yöneticiliğini "consul" düzeyine çıkartıldı. Ayrıca Vespasianus Kapadokya Eyaleti'nin iki önemli yerleşim merkezi olan Satala ve Melitene'ye askeri lejyonlar kurarak eyaletin doğu sınırlarına konuşlandırdı. Ayrıca İmparator Vespasianus, Nero döneminde geçici olarak Kapadokya sınırlarına dâhil edilen Galatya Eyaleti'ni kendi döneminde kalıcı bir şekilde düzenleme yaparak yeniden iki eyaleti birleştirmiştir (Southern, 2008: 20; Elton, 1996: 55; Garzetti, 1974: 246; Henderson, 1905: 60-61; Edwell, 2008: 16-17; Mattem, 1999: 11; Levick, 1999: 164; Millar, 1993: 61-62-68).

İmparator Vespasianus döneminde Yahudi isyanının yanı sıra Parth tehlikesi devam etmekteydi. Aslında süregelen bu sorun Roma'nın dış politikasında önemli bir tehdit unsuruuydu. Önceki dönemlerde Parth'lar tarafından işgal edilen Armenia Minor toprakları Vespasianus döneminde de işgal edildi. İmparator Vespasianus işgal edilen Armenia Minor topraklarını Parth'lardan almayı başardı ve Kapadokya Eyaleti sınırlarına dâhil etti (Southern, 2001: 484; Chapot, 2014: 144; Boatwright, 2004: 361; Dunstan, 2011: 302; Goodman, 1997: 245; Levick, 1999: 48).

Vespasianus döneminde Kapadokya Eyaleti'nin yönetici derecesinin yükseltilmesi, iki lejyon ile askeri olarak güçlendirilerek sınır hattı boyunca yayması ve Armenia topraklarının da Kapadokya Eyaletine dâhil edilmesi ile birlikte Roma, Fırat bölgesindeki konumunu askeri ve stratejik olarak üst seviyeye çıkartarak sistematik bir savunma refleksi oluşturmayı başardı (Chapot, 2014: 144; Henderson, 1905: 64-309; Breeze, 2011: 124). Bununla birlikte artık Romalılar Fırat üzerinde önemli bir geçiş noktası da oluşturmuş oldu (Charlesworth, 1924: 37). İmparator Vespasianus döneminde Kapadokya Eyaleti üzerinde yapılan önemli değişiklikler kendisinden sonra imparator olan evlatları tarafından da devam ettirilecekti (Moomsen, 1999: 207).

İmparator Vespasianus döneminde Kapadokya Eyaleti'ne atanan ilk vali İS 70 yılında M. Ulpius Traianus olmuştu. Ulpius yaklaşık olarak İS 73 yılına kadar vali statüsüyle Kapadokya Eyaleti'ni yönetmiştir. Ayrıca İmparator Vespasianus, Nero tarafından Kapadokya Eyalet valisi olarak atanan L. Caesennius Paetus'u görevden alarak onu Syria Valisi olarak atadı (Hazel, 2001: 220; Grainger, 2003: 73).

Vespasianus imparatorluğunun son yıllarında ise İS 77 yılında Kapadokya Eyalet valisi olarak M. Hirrius Fronto Neratius Pansa'yı atamıştır (Jones, 1908: 175). İmparator Vespasianus, Küçük Asya'da yaptığı tüm siyasi ve askeri faaliyetlerin büyük çoğunluğunda oğlu Titus babasının yanında bulunarak ona yardımcı olmuştur. Yetenekli bir asker olan Titus hem Yahudi isyanı hem de Parth'lara karşı olan mücadelelerde savaşçı bir asker olarak Roma ordusunda görev yapmıştır (Dando- Collins, 2010: 90; Southern, 2008: 24; Millar, 1993: 81).

Titus'un kısa süren imparatorluğundan sonra yerine İS 81 yılında Domitian imparator oldu. Flavian hanedanlığı döneminde Vespasianus döneminde başlayan yeniden düzenlemelere bir yenisi eklenerek Kapadokya Eyaleti'nin yöneticileri Galatya'yı da yönetmeye başlamıştı. Kombinasyon olarak birleşim içerisinde oldukları için Küçük Asya'da her bakımdan büyük ve bölgesel bir eyalet olma özelliği de taşımaktaydı. Bu nedenle atanan valiler Kapadokya – Galatya Eyalet valisi statüsü ile Küçük Asya'ya gelerek görev yapıyorlardı.

İmparator Domitianus döneminde T. Pomonius Bassus'ta Kapadokya – Galatya Eyalet valisi olarak görev yapan valilerden birisidir. İmparator Domitianus döneminde de Kapadokya Eyaleti ve sınır noktalarında konuşlandırılan iki lejyon aktif olarak yerlerini korumaya devam etmişti. Domitianus, dış politikada daha çok barışçıl yöntemler tercih etmiş ve babası Vespasianus'un oluşturduğu sistemi korumaya çalışmıştır. İmparator Domitianus İS 89 – İS 92 yılları arasında Tiberius Julius Candidus Marius Celsus Kapadokya Eyalet valisi olarak atamıştır. Celsus'tan sonra ise İS 92 yılında Lucius Antistius Rusticus Kapadokya eyalet valisi olarak görev yapmaya başlamıştır. Ancak atanan valinin görev süresi bir yıl gibi çok kısa bir süre olmakla birlikte yerine İS 93 yılında L. Caesennius Sospes yeni Kapadokya - Galatya valisi olarak atanmıştır. (Garzetti, 1974: 278-279-281-291-292; Grainger, 2003: 96-97; Henderson, 1905: 194; Magie, 1950: 579; Jones, 1992: 111-114).

Domitianus'un ölümü ile birlikte Roma imparatorluk tarihinde Flavian hanedanlığı sona ermişti. Domitian öldükten sonra yerine kısa süreli olarak Nerva imparator olmuştur. İS 98 yılında Nerva'nın ölümü ile birlikte Roma da "Beş İyi İmparator Dönemi" olarak isimlendirilen dönem başladı. Beş iyi imparatorlardan ilki olan Traianus İS 98 yılında imparator oldu. Traianus, imparatorluğunun ilk yıllarında Domitian döneminde Kapadokya Valiliği yapmış olan T. Pomonius Bassus'u İS 100 yılında tekrardan Kapadokya valiliği görevine atamıştır (Grainger, 2003: 123).

İmparator Traianus dış politikaya barışçıl ve diplomatik adımlar ile müdahale etmek istedi. Ancak İmparator'un savaşçı kişiliği olduğu için sorunların hepsini savaşarak çözme yolunu tercih etti. Roma'nın batı coğrafyasında var olan sorunları çözdükten sonra sıra Fırat bölgesine geldi. Vespasianus döneminde isyan eden Yahudiler, Roma karşısında yenilmişti. Bunun intikamını almak isteyen Yahudiler tekrardan isyan çıkarttılar. Traianus isyanı topladığı güçlü bir orduyla bastırmıştı. İsyanın bastırılmasından sonra İmparator Traianus ilk olarak Syria Eyaleti ile Yahudi bölgesi arasında kalan toprakları ilhak ederek İS 106 yılında Arabia Petraea adında yeni bir eyalet kurdu (Southern, 2001: 484; Redgate, 2000: 91; Dando- Collins, 2007: 209). Devamında ise Roma'nın sınır hattında bulunan Kapadokya Eyaleti'ne, Roma'nın farklı eyaletlerinde valilik ve ordu içerisinde komutanlık görevlerini başarı ile yürütmüş olan Gaius Julius Quadratus Bassus atadı. Bassus yaklaşık olarak İS 107 ve İS 110 yılları arasında Kapadokya Eyaleti'nde valilik görevini yürütmüştür (Hazel, 2001: 260). Bassus'tan sonra Kapadokya Eyalet valiliği görevine Marcus Junius atandı. İmparator Traianus İS 113'de birleşik olan Kapadokya – Galatya eyaletini birbirinden resmi olarak

ayırmıştır (Syme, 1983: 171; Benett, 1997: 114; Magie, 1950: 605; Dando-Collins, 2007: 209).

Yahudi sorunu ve Küçük Asya'da ki düzenlemeleri yaptıktan sonra Traianus, Parth tehlikesine yoğunlaştı. İmparator Traianus'un öncesinde Parth yanlısı kralların atanmasından dolayı Armenia topraklarını doğrudan Roma'ya bağlamak istiyordu. Armenia Krallığı'nın Parth yanlısı bir tutum sergilemesi Kapadokya Eyaleti için büyük bir tehlike oluştuyordu. Doğu Akdeniz bölgesinde Yahudi isyanını bastırmış olan Traianus ordusu ile birlikte Parth'ların üzerine ilerlemeye karar verdi. Traianus, Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde önemli bir merkez olan Satala'da bulunan XVI. Gallica lejyonunu da Parth seferine dâhil etti. Traianus emri altında bulunan XVI Gallica lejyonu dâhil olmak üzere Fırat bölgesinde bulunan yedi büyük lejyon ve yardımcı birliklerden oluşan güçlü bir ordu ile İS 114 – İS 116 yılları arasında Parth'lar ile savaşarak güneye doğru ilerledi. Parth'ların başkenti olan Ctesiphon'u ile birlikte önemli bir diğer yerleşim yeri olan Susa'yı da ele geçirerek onlara büyük bir hezimet yaşattı. Ayrıca İmparator Traianus Parth seferi sırasında Kapadokya Eyaletine Catilius Severus'u vali olarak atamıştır (Dando – Collins, 2007: 101; Bury, 1893: 450; Edwell, 2008: 21; Webster, 1998: 65; Maxfield, 1981: 149).

Parth seferinden başarıyla döndükten sonra Traianus, Armenia Major'u Kapadokya Eyaleti'ne dâhil etti ve sınırlarını Pontus Eyaleti'nin bir kısmı da dâhil olmak üzere genişletti. Traianus Kapadokya Eyaleti'nin sınırlarını genişletmesi ile birlikte XV. Apollinaris lejyonunu da sınır hattına konuşlandırarak bölgeyi askeri olarak güçlendirdi (Hardy, 1906: 225; Erdkamp, 2007: 246; Goodman, 1997: 239). Bununla birlikte Traianus, Flavian hanedanlığı tarafından yapılan düzenlemeler ekseninde de sınırlarını genişleterek Kapadokya Eyaletini birinci dereceden bağımsız bir askeri eyalet konumuna getirmeyi başardı. Ayrıca Armenia toprakları da Roma sınırları içerisine dâhil edilince Roma – Parth arasında ki tampon bölgede ortadan kalkmış oldu (Showerman, 1911: 140; Erdkamp, 2007: 249).

İmparator Traianus Fırat bölgesinde bulunan stratejik konuma sahip olan Zeugma, Samosata, Melitene, Satala, Armenia, Syria'ya Roma ordusuna bağlı olan önemli büyük lejyonlar ve yardımcı birlikler konuşlandırdı. Böylece Roma'nın Fırat bölgesi ve Doğu Akdeniz coğrafyasındaki konumunu oldukça sağlamlaştırarak Roma, İmparatorluk döneminin en geniş sınırlarına ulaştı (Henderson, 1905: 194; Breeze, 2011: 124; Erdkamp, 2007: 250).

Traianus'un İS 117 yılında ölmesi ile birlikte oğlu Hadrianus imparator oldu. Yeni imparator babasının savaşçı kişiliğinin aksine daha sakin bir kişilik yapısına sahiptir. Bu nedenle Traianus'un Fırat bölgesinde ele geçirdiği toprakların bir kısmını gönüllü olarak bırakmıştı (Southern, 2001: 484; Erdkamp, 2007: 249). Hadrianus, Fırat bölgesindeki bazı yerleri bırakmasına rağmen güç dengesi Roma'nın elindeydi (Breeze, 2011: 144).

Traianus döneminde Kapadokya Eyalet valisi olarak atanan Catilius Severus, Hadrianus döneminde de görevine devam etmiştir (Ackeren, 2012: 140; Jones, 1992: 175). Hadrianus, Küçük Asya coğrafyası dâhil olmak üzere birçok bölgeye gezi düzenledi. İS 125 yılında Küçük Asya coğrafyasının gezerken İS 129 yılında Kapadokya Eyaleti'ne de gelerek buradaki lejyon birliğini de ziyaret etmiştir (Garzetti, 1976: 398; Breeze, 2011: 53).

İmparator Hadrianus İS 130 yılında Flavianus Arrianus'u Kapadokya Eyalet valisi olarak atamıştır. Kapadokya Eyalet valisi olan Arrianusun ismi tarihsel kaynaklarda Arrian olarak geçmektedir. Arrianus valilik görevi öncesinde de İmparator Hadrianus ile birlikte aynı okulda eğitim görerek onunla arkadaş olmuştu. Geçmiş

yıllardan başlayan arkadaşlığı ile birlikte Hadrianus onu Roma vatandaşı yapmıştı. Ayrıca Arrianus'un yazar, filozof ve tarihçi yönleri de bulunmaktaydı. Arrianus vali olarak Kapadokya Eyaleti'ne geldikten sonra eyalet sınırları içerisinde gezerek emri altında bulunan askerleri ve askeri araçların denetlemesini yaparak gerekli olan düzenlemeleri yaptı (Dando-Collins, 2007: 8-122-188; Southern – Dixon, 1992: 14-15; Garzetti, 1976: 435; Hazel, 2001: 23-24; Fields, 2006: 26; Dunstan, 2011: 388).

Arrianus'un yaptığı bu düzenlemeler ile birlikte Fırat bölgesinde bulunan eyaletlerdeki askeri lejyonlar Fırat'ın doğusunda gelecek olan Parth tehlikesini önleyebilir hale geldi (Webster, 1998: 146). Arrianus'un valilik yaptığı dönemde yaşanan Alan istilasını Kapadokya Eyaleti'nde yaşayan Roma halkı için büyük bir tehlike oluşturmuştu. Öncelikle Armenia Eyaleti üzerine ilerleyen Alanlar sonrasında Kapadokya Eyaletini de istila ettiler. Vali Arrianus'un yapmış olduğu askeri manevralar ile Alan'ların Kapadokya Eyaleti'ni istila girişimi kısa sürede önlendi (Dio. VIII, 451-453; Garzetti, 1976: 422; Redgate, 2000: 91; Kulikowski, 2007: 125; Bury, 1893: 505; Mattem, 1999: 11; Dando-Collins, 2007: 217-218). Arrianus'un görev süresi İS 137 yılında bittikten sonra İmparator Hadrianus tarafından aynı yıl içerisinde L.Burbuleius Optatus Ligarianus Kapadokya Eyaleti'nin yeni valisi olarak atandı (Hall, 2004: 90).

İmparator Hadrianus İS 138 yılında öldükten sonra yerine himayesi altına aldığı Antonius Pius imparator oldu. Pius'un imparatorluk döneminde tarihsel kaynaklar yeterli olamamakla birlikte Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde olan Armenia toprakları artık Roma'nın hâkimiyeti altında değildi. Antonius Pius döneminde İS 157 yılında Sedatius Severius Kapadokya Eyalet valisi olarak görev yaptı. Sedatius, valilik döneminde Armenia topraklarını geri almak istese de yaptığı sefer sırasında Parth'lı General Chrosroes tarafından tuzağa düşürüldü. Sedatius, yaşadığı küçük düşürücü durumdan dolayı intihar etti. Parth'lı General Chrosroes, Vali Sedatus'u yendikten sonra Kapadokya Eyaleti'nde bulunan IX. Hispania lejyonunu yok etti (McLynn, 2009: 137; Ackeren, 2012: 157; Erdkamp, 2007: 246-247). Vali Sedatius Severianus'un valilik dönemi her ne kadar Pius döneminde başlamış olsa da Parth'lara karşı aldığı yenilgi Marcus Aurelius dönemine denk gelmektedir. Sedatius ile ilgili anlam karmaşasının ortaya çıkmasının sebebi Antonius Pius dönemine ait tarihsel yazımların yetersizliğidir (Birley, 2001: 48; Magie, 1950: 659-660).

Bu başarısızlığın temelinde İmparator Antonius Pius'un zayıflığı bulunmaktaydı ve devamında Asia Minor bölgesinde yönetim sistemin çökmeye başlaması da Pius döneminde ortaya çıktı. Bu zayıflığı iyi analiz eden Parth'lar bölgede Romalılara karşı saldırgan politikasını arttırmaya başladı. Böylece Romalılar Kapadokya ve Syria Eyaletleri'nde ağır yenilgiler almaya başladı (Mommsen, 1996: 291; Hardy, 1906: 231).

Antonius Pius'un ölmesinden sonra İS 161 yılında Marcus Aurelius imparator oldu. Marcus Aurelius, Traianus döneminde var olan saldırgan politikayı sürdürmeye karar verdi. Marcus Aurelius Tuna savaşları boyunca destek amaçlı Kapadokya Eyaleti'nin Melitene şehrinde bulunan XII. Fulminata Lejyonunu Pannonia Eyaleti'ne kaydırıldı (Dando-Collins, 2007: 226). Ayrıca Marcus Aurelius imparatorluğu Lucius Verus ile birlikte ortak imparator olarak yönetiyorlardı. Tuna'da savaş bittikten sonra Fırat bölgesinde gücünü arttırmaya çalışan Parth'lara karşı bir müdahale zaruri hale gelmişti. İS 165 yılında sefer hazırlıkları yapılırken Kapadokya'nın yeni atanan Valisi Statius Priscus, kaybedilen Armenia topraklarını işgal ederek ele geçirmeyi başardı. Sefer hazırlıkları tamamlandıktan sonra Aurelius ile Verus yanlarında Syria valisinin de ordusuyla birlikte ilerlemeye başladılar. Oluşturulan bu büyük ordu Ctisophon'u ele geçirerek Parth'lara büyük bir hezimet yaşattı (Mackey, 2004: 231-232; Garzetti, 1976:

494; Chapot, 2014: 44; Sartre, 2005: 146; Ross, 2001: 37; Birley, 1999: 37; Ackeren, 2012: 189-218, Magie, 1950: 661).

Marcus Aurelius döneminde İS 166 – İS 175 yılına kadar Martius Verus Kapadokya Eyalet valiliği yapmıştır. Marcus Aurelius döneminde Fırat bölgesinde bulunan eyalet valileri uzun sürelerle görevlendirilerek edindikleri tecrübelerden yararlanılmaya çalışılmıştır (McLynn, 2009: 137-166-337-378; Dando-Collins, 2007: 231). Bu dönemde Syria Valisi olan Avidius Cassius Roma'ya karşı isyan ederek kendini imparator ilan etti. Marcus Aurelius, Kapadokya valisi Martius Verus'un hem kendisine sadık kalması hem de yardım etmesiyle Avidius Cassius'un isyanını bastırdı. Marcus Aurelius, Fırat bölgesinde Roma İmparatorluk otoritesini yeniden kurduktan sonra İS 176 yılında Roma'ya döndü. Ancak Roma'ya dönüş yolculuğu sırasında Marcus Aurelius'un karısı Faustina, Kapadokya Eyaleti sınırları içerisinde öldü. İmparator onun öldüğü kentin ismini karısının onuruna Faustopolis olarak değiştirdi (Mar. 347-349; Boatwright, 2004: 404; Ackeren, 2012: 226-228).

Marcus Aurelius'tan sonra İS 192 yılında Commudus Roma imparatoru oldu. Ancak tarihsel yazımların yetersizliği sebebiyle İmparatorluk yaptığı döneme ait yeterli bir bilgi bulunmamaktadır (Hall, 2004: 91-92).

Commudus'un ölümüyle Roma'da "Beş İyi İmparator Dönemi" bitmişti. Artık Roma'da Severus hanedanlığının dönemi başlayacaktı. Ancak Septemius Severus'un iktidar için Syria valisi olan Nijer ile mücadele etmesi gerekmekteydi. Çünkü Fırat bölgesinde bulunan Syria lejyonları onu imparator ilan etmişlerdi. Severus ve Nijer arasında yaşanan savaş Küçük Asya eyaletleri arasında devam etmekteydi. Karşılıklı hamleler ile birbirlerini yenmek istiyorlardı. Severus, Nijer'i köşeye sıkıştırmıştı. Severustan kaçan Nijer, Kapadokya Eyaleti de dâhil olmak üzere diğer eyaletler arasında geçişler yapıyordu. Nijer'e olan destek gittikçe azalmaktaydı. Çünkü Küçük Asya'nın önemli eyaletlerinden olan Kapadokya Eyaletinin de bulunan XII. Fulmanita Lejyonu ve yardımcı birlikler ikisi arasındaki savaşta tarafsız kalmayı tercih etti. Ancak Antioch'da yapılan savaş sonucunda Nijer öldü ve Septemius Severus'ta İS 195 yılında resmi olarak Roma imparatoru oldu (Birley, 1999: 112; Erdkamp, 2007: 247).

Severus Hanedanlığı döneminde Kapadokya Eyaleti'nde konuşlanan XV. Apollaniris lejyonu gelecek olan tehlikelere karşı hazırlıklı bir şekilde bekleyerek yerini korumaya devam etti (Maxfield, 1981: 198-199). Ayrıca Severus hanedanlığı döneminde Syria ve Kommagene bölgesinde bulunan Roma askeri yol yeniden düzenlenerek Kapadokya Eyaleti sınırları içerisine taşınmıştır (Ross, 2001: 55.) Severus hanedanlığında Septemius Severus'un oğlu olan Caracalla İS 211 yılında imparator oldu. Caracalla döneminde, Sasani İmparatoru I. Ardashir Roma'ya karşı olan saldırgan politikasından dolayı Fırat bölgesinde bulunan Roma topraklarını istila etmeye çalıştı. Bu istila sırasında Nisibis (Nusaybin) kuşatıldı ve Kapadokya Eyaleti'ne de saldırılar yapıldı (Potter, 2004: 166). Severus hanedanlığının son imparatoru olan Alexander Severus İS 222 – İS 235 yılında imparatorluk yapmıştır. Alexander Severus'un imparatorluk döneminin son yılı olan İS 235 de Sasani İmparatoru I. Ardashir ve oğlu I. Şappur Fırat bölgesindeki kayıplarını telafi etmek için Roma'ya karşı saldırgan tutumunu doruk noktasına çıkarttılar.

Alexander Severus'tan sonra Roma imparatorluğunda 3. yüzyıl krizleri ortaya çıktı. Artık Roma İmparatorluğu eski ihtişamını ve gücünü kaybetmeye başlamıştı. Kriz döneminde Roma İmparatorluğu'nda kısa süreli birçok imparator olmuştur. Bu imparatorların ortak özelliği ise çoğunluğunun asker kökenli olmasıdır. Kriz fırsatını değerlendiren Sasaniler, kralları I. Şappur önderliğinde Fırat bölgesindeki Syria Eyaleti başta olmak üzere birçok Roma eyaletini yağmalayarak istila etti. İşgal girişiminin

yaşandığı dönem olan İS 260 yılında Roma İmparatoru Valerian, işgali önlemek istese bile yapılan savaş sonucunda I. Şappur'a esir düştü. I. Şappur bu sırada Kapadokya Eyaleti'ne saldırılar düzenleyerek yağmaladı (Butcher, 2003: 58; Millar, 1993: 152-166; Jones, 1992: 298-299-303-304; Watson, 1999: 29-30; Mommsen, 1996: 297; Johnston, 2006: 161; Sartre, 2005: 353-354; Dodgeon, 1991: 2; Dignas-Winter, 2007: 262).

Üçüncü Yüzyıl Krizi olarak bilinen dönemden sonra gelen Tetraşi yönetimi ile birlikte Roma İmparatorluğu, Doğu – Batı olarak fiilen bölünmüştür. Doğudaki imparatorluk artık yeni başkent olarak Konstantinapolis'i kullanıyor ve ülkenin doğusunu buradan yönetiyorlardı. I. Konstantinus, hanedan içi çekişmelerden dolayı tahtın önemli adaylarından Martimianus'un etkinliğini kırabilmek için onu zorla Kapadokya Eyaletine gönderdi. Kapadokya Eyaleti'nde yaşamını devam ettiren Martimianus, İS 324 yılında I. Konstantinus tarafından ilerleyen süre içerisinde kendisine karşı bir güç oluşturmamasını istemesinden dolayı Martimianus'u ihanet ediyor algısı yaratarak idam ettirdi (Odahl, 2004: 160).

Konstantin hanedanından olan İmparator II. Konstantinus, kendisine rakip olarak gördüğü aynı hanedanın üyesi olan akrabası küçük Julian'ı iktidardan uzak tutmak için İS 349 yılında Kapadokya Eyaleti'ne gönderdi (Norwich, 1998: 19; Dunstan, 2011: 445). II. Konstantinus, Galya da meydana gelen ayaklanmayı bastırmaya uğraştığı sırada, Pers Kralı II. Şappur, İS 359 yılında bunu fırsat bilerek Fırat bölgesine akınlar düzenleyerek Roma topraklarını işgal etmeye başladı. İşgal haberi ile birlikte II. Konstantinus ivedi şekilde Kapadokya Eyaleti'ne gelerek burada Armenia kralının desteğini almaya çalıştı. Ancak II. Şappur Fırat bölgesinde varlık gösteremeyen Roma'yı büyük bir hezimetle uğrattı (Sicker, 2000: 186).

II. Konstantinus'un ölmesi ile birlikte Roma'nın yeni İmparatoru küçük yaşlarda kendisine tehlike oluşturmamasını istemediği ve Kapadokya Eyaletine gönderdiği hanedanın son üyelerinden biri olan Julian olmuştur. İS 361 – İS 364 yılında imparatorluk yapan Julian, Kapadokya Eyaleti'nde kaldığı yıllarda Paganizm üzerine okumalar yapmıştı. Julian döneminde Kapadokya Eyaleti dâhil olmak üzere birçok eyalette Hristiyanlık dini yaygındı. Julian imparatorluğun içinde bulunduğu kötü durumu da öne sürerek Hristiyanlık inancının beyhude olduğuna inandığı için Paganizme geri dönmek istedi. Büyük tepkilerle karşılaşan Julianus, İS 364'de Sasaniler ile yaptığı savaş sırasında öldürüldü. Julianus, Roma'nın da son Pagan imparatoru olmuştur (Potter, 2004: 483-484-512).

Konstantin hanedanının son imparatoru Julianus öldükten sonra Roma'da Valentinianus hanedanı imparatorlukta yönetimi ele aldı. Valentinianus döneminde Doğu – Batı ayrımı artık belirgin bir hale geldi. I. Valentinianus imparatorluğun batı topraklarını yönetirken, kardeşi Valens ise Doğu topraklarını yönetmeye başladı. Valens, Sasani İmparatorluğuna karşı sefer düzenlemek amacıyla Konstantinapolis'ten yola çıkarak İS 365 yılında Kapadokya Eyaletine gelmiştir. Burada son hazırlıklarını yaptıktan sonra yoluna devam etti. II. Şappur ile yapılan savaşta Valens üstünlük kurunca Sasaniler, savaş öncesi sınırlara dönmeyi istedi.

Valens İS 371'de Kapadokya Eyaleti'nde bulunan at çiftliklerinin kontrol altına alınması için eyaleti, doğu ve batı olarak ikiye bölerek at yetiştirme çiftliğini batı tarafına vererek eyaletin idari sisteminin aksamasına neden oldu. Bunun yanı sıra İmparator Valens Kapadokya Eyaletini İS 378 yılında bir kez daha ziyaret etmişti. Ayrıca Aziz Basil'in mektuplarında İmparator Valens döneminde Kapadokya Eyalet'inde Elias'ın vali olarak görev yaptığı bilinmektedir (Basil. II, 149; Lenski, 2002: 55-67-246-285; Freeman, 1996: 584-587).

Roma imparatorluğunda Valentianus hanedanlığında sonra İS 395 yılında Theodosius hanedanlığı ile birlikte resmi olarak Doğu – Batı olarak ikiye b l nm Ğ t r. İmparatorluğun ikiye bölünmesi ile birlikte Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Kapadokya Eyaleti stratejik açıdan yüzyıllar içerisinde de önemini korumaya devam edecektir.

11. KOMMAGENE KRALLIĞI

11.1. Kommagene Krallığı'nın Ortaya Çıkışı ve Kuruluşu

Günümüzde Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu Bölgesinin kuzey batısında yer alan bölge antik dönemde Selevkos'ların hüküm sürdüğü topraklarda ortaya çıkan Kommagene Krallığı'nın hâkimiyet alanı olarak sınırlandırılmaktadır. Bu bölgede Selevkoslar döneminde Greco - Makedon nüfusunun ağırlıklı olarak yaşadığı ve Hellenistik kültürün varlığı bilinmekteydi (Goodman, 1997: 244). Ayrıca Kommagene'nin sınır tanımı ile ilgili görüş farklılıkları da mevcut olup krallığın sınırlarının nerede başlayıp bittiğine dair değişik izahlarda vardır (Sartre, 2005: 23). İÖ 2. yüzyıl dolaylarında Armenia ve Selevkos topraklarının arasında kurulmuş olan bu küçük krallık o dönemin bölgesel güçlerinden olan Selevkos destekli olarak ortaya çıkmıştır. Kommagene'nin kökeni ve tarihi hakkında kesin bilgiler olmamasına rağmen Fırat Nehri'nin kaynağına yakın olan bu bölge, güneyindeki büyük komşusu olan Selevkos'lardan bir şekilde bağımsız olmayı başardı. Kommagene, Makedonyalı Büyük İskender'in ve onun halefleri tarafından asla fethedilemeyen bir bölgenin parçasıydı. Kommagene krallarının soylarının Achaemenid döneminde bölgeyi yöneten güçlü bir Pers hanedanı olan Orontidlerden geldiği de iddia edilmektedir. Armenia'da bir krallık kurmuş olan Achaemenidlerle de ilişkiliydiler. Bu görüşle birlikte Kommagene'nin kökenleri hakkında tam bir netlik olmamakla birlikte genel kanı olarak Selevkoslar ile ilişkilendirilmektedirler. Bu bağlantı ise büyük olasılıkla I. Samos ve oğlu Arsames'in madeni paralarından, Nemrut Dağı'ndan gelen yazıtlarından ve birkaç nadir edebi çıkarımdan kaynaklanmaktadır. Bu iki kral hem Sophene hem de Kommagene'ye muhtemelen hükmetmiştir (Sartre, 2005: 23; Burns, 2009: 92; Redgate, 2000: 65).

Kommagene Krallığı, yaklaşık İÖ 1. yüzyılın ortalarında Armenia krallığına bağlı olarak yaşarken, bölgeye Roma'nın gelmesiyle değişecek olan siyasi dengelerin içinde kendisine yer bulmaya çalışacaktı. Pontus – Roma savaşlarından sonra Romalıların bölgesel faaliyetlerinden Kommagene Krallığı da etkilenecektir. Roma bölgede sorunları ile uğraşırken Kommagene Krallığı bağımsızlığını tekrardan ilan etmeyi başarmış ve kendilerince kraliyet alametlerini de ortaya çıkarmıştır (Redgate, 2000: 69-71). Ancak Kommagene Krallığı'nın bağımsızlığı çok uzun sürmeyecekti. İÖ 66 yılında bölgede Roma otoritesini sağlayan Pompeius yaptığı bölgesel düzenlemelerde Kommagene Krallığı ile ittifak kurmuştur. Bu ittifak bir dostluk adı altında geçmesine rağmen aslında Kommagene'yi Roma'ya bağlı bir krallık yapmayı başararak iç işlerinde serbest dış işlerinde Roma'ya bağlı bir krallık olarak Kilikya sınırlarına kadar olan topraklarını yeniden düzenledi. Ancak bağlı statü durumu olmasına rağmen Kommagene, Roma'ya Cumhuriyet döneminde tam tabi olmamıştır (Magie, 1950: 396; Sands, 1908: 7).

11.2. Üçlü Yönetim ve İç Savaşlar Döneminde Kommagene Krallığı'nın Tutumu

Asia Minor'da Pompeius'un kişisel olarak yaptığı faaliyetlerin sonucunda oluşan Roma egemenliği altındaki bir düzineden fazla krallık ve yöneticilerinden biri olan Kommagene de Roma'ya ihtiyaç halinde askeri ve lojistik destek vermiştir (Sheppard, 2006: 38).

Kommagene'nin bağlı statüsüne rağmen cumhuriyet döneminde yaşanan iktidar mücadelelerinde rolü vardır. İÖ 59 yılında Kommagene Kralı Antiochus Caesar'a olan sadakatini ve bağlılığının bildirmiştir. Caesar ise bu bağlılığa ve sadakate itafen

Kommagene Kralı Antiochus'a Roma için önemli bir anlam taşıyan, değerli kıyafet türünden birisi olan "*toga praetexta*" hediye ederek ve krallığı da iktisadi olarak güçlendirmiştir (Sands, 1908: 138-145). Ancak iktidar ve ittifaklar arasındaki dengeler, Julius Caesar'ın iç savaşta Pompeius'a karşı kazandığı zaferle, İÖ 48'de ve Roma'nın İÖ 38'de Pacorus'u yenmesiyle değişti. Deiotarus'un yönetiminde ki Armenia Minor bölgesi Kapadokya Krallığına geçti. Kommagene Kralı Antiochus, Caesar'ı güçlendirebilmek için Pompeius'a yeterli destek göndermedi (Redgate, 2000: 76). Bu dönemde Kommagene'yi dini ve siyasi olarak önemli kılan unsurlar ise Doliche kült merkezinin krallığın topraklarının bir parçası haline gelmesi ve Fırat üzerinde bir köprü vazifesi de gören Zeugma'nın Kommagene yönetiminde olmasıdır (Millar, 1993: 29-33). İÖ 40 yılı civarında Triumvirlik döneminde, Yakın Doğu'nun tümü Marcus Antonius'un egemenliği altına girdiğinde, ortaya çıkan dengeler içerisinde yerel krallıklar güç kazanacaktır ve bununla birlikte Kommagene krallığı da güçlenecekti (Millar, 1993: 28-29). Bu güçlenme ile birlikte aslında İÖ 1. yüzyılda bölgesel küçük krallıkların içinde Kommagene Krallığı iktisadi olarak zenginleşmiştir. Roma - Pontus savaşları sırasında ise Armenia Krallığı'nın baskısından kurtulmak için Kommagene Kralı Antiochus, Roma ile birlikte Tigranes'e karşı işbirliği yapmıştır. Böylece Roma ile olan müttefikliğin sağlamlaştırmak isteyen Antiochus bunu her durumda göstermeye çalışmıştır. Crassus'un bölgede aldığı büyük yenilgi üzerine Parth'lar bölgede işgale kalkışacağını Roma yetkililerine ivedi şekilde aktararak dostluğunu göstermiş oluyordu. Ancak burada sıkıntılı bir durum olmuş olup Antiochus tam tersi olarak işbirliği ile suçlanınca İÖ 40 – İÖ 38'de Samosata kuşatılsa da kral topraklarını korumayı başarmıştır (Butcher, 2003: 90).

11.3. İmparatorluk Döneminde Kommagene Krallığı'nın İlhak Edilerek Eyalete Dönüştürülmesi

Cumhuriyet yönetiminden sonra gelen imparatorluk Roma'sında ortaya çıkacak olan yeni oluşumlardan eyaletler de etkilenenecekti ve bağlı krallıklar zaman içerisinde iktisadi, idari ve askeri olarak değişimler geçirecekti. Roma'nın imparatorluk döneminin ilk imparatoru olan Augustus, Anadolu eyaletlerinin yapısı üzerinde, düzenlemeler yaparak yeni sisteme göre entegrasyon girişimlerine başlamıştı. Bu kapsamda Kommagene Krallığı'nın cumhuriyet döneminde var olan dengeleri değişecekti. Bir anlamda, Roma imparatorluğundan bağımsız gibi olan müttefik kralların hüküm sürdüğü bölgeleri korumak ve Roma ile bir ittifak içinde olmak aslında sıradan bir durumdu. Romalılar, müttefik kralların bölgelerini kendi yönetimleri altında olduğunu iddia etmekteydiler. Böylece, gerçekten de, Romalılar istedikleri zaman herhangi bir müttefik krallığı ortadan kaldıracabilecek güce ulaşmışlardı. Bu politikaya Kommagene açısından bakılacak olunursa bağımsız bir krallığın geleceği artık bir imparatorun ellerinde olacaktı. Archelaus'un ölümünden sonraki dönemde, Fırat Nehri çevresindeki bölgelerin siyasi durumu belirsizdi. Kommagene Kralı III. Antiochus ve Amanus Kralı Philopator'un ölümü bu belirsiz durumu daha da karmaşıktırmıştı. İÖ 20 yılında Kommagene Krallığı'nın gelecekte Roma karşısındaki statü sorunu belirginleşmişti. Ailesi tarafından terkedilmiş olan III. Antiochus'un ölümünden sonra halkın isteği, kraliyet ailesinin ülkeyi bağımsız bir şekilde ülkeyi yönetmeye devam etmesiydi. Diğer yandan ise üst düzey yöneticiler de Kommagene'nin Roma İmparatorluğuna katılması yönünde görüşlerini beyan ediyorlardı (Goodman, 1997: 110-111; Magie, 1950: 396; Mattem, 1999: 118; Pollard, 2000: 16; Southern, 2008: 16-17).

İmparator Augustus döneminde başlayan değişikliklerle yeni eyaletlerin kurulmuş ve bazı eyaletlerin isimleri ile sınırları değiştirilmiştir. Ancak bölgesel krallıklardan biri olan Kommagene Krallığı için herhangi bir yeni uygulama yapılmamıştır (Millar,1993: 355). Bunun yerine Yukarı Fırat bölgesinde bulunan Kommagene birliklerinin direkt olarak Roma'ya bağlanmıştır. 34 yıl sonra ise Kommagene bölgesinde kurulan lejyon birliği ile bölgenin halkı onurlandırılmıştır. Bu bilgiye rağmen bazı kaynaklarda Kommagene Krallığı'nın bağımsız bir statüde olduğuna dair açıklamalarda bulunmaktadır (Jones, 1908: 14 – Elton, 1996: 29-30). Augustus'un yerel krallık olan Kommagene'nin Roma'ya bağlanma amacı aslında Fırat'ın doğusunda bulunan ve geçtikçe etkinliğini arttıran Parth tehlikesine karşı bir önlem almak amacıyla taşımaktaydı. Ayrıca aslında bununla birlikte diğer önemli bir sebep ise kalıcı olarak burayı Roma imparatorluğuna dâhil etmeyi istemesiydi. Ayrıca Augustus, Parth tehlikesine karşı özellikle Fırat Nehri kıyısında konuşlanan ve Kommagene sınırları içerisinde bulunan kalıcı bir askeri lejyon göndermiştir (Mommsen, 1996: 95; Dando-Collins, 2002: 197). Augustus'un bu önlemlerini ve yeni politika sisteminin ne kadar başarılı olacağını kendisi de her hangi bir şekilde öngöremese bile her halükarda oluşturacağı sistemi Fırat'ın doğusunda uygulamaya çalışacaktı. Çünkü yeni sistem adı altında imparatorluk merkezi hükümetin gücündeki istikrarlı bir artış ve bir otorite bölünmesini içeren tüm yerel özerklik biçimlerinin ortadan kaldırmak amacıyla gerçek bir imparatorluk kurmayı amaçlamıştır. Buradaki en büyük sıkıntı iktidar mücadelesi sırasında Antonius'un destekçisi olan Quintus Labienus'un bölgede gösterdiği saldırgan politikalar sonucunda Kommagene krallığında da Parthlara karşı bir sempati oluşmaya başlamasıydı. Ancak Augustus'un ardılları da bu politika ile birlikte zaman içerisinde yerel krallıkları Roma eyaletleri haline dönüştürecek (Chessman, 1914: 18; Erdkamp, 2007: 239-240).

Tiberius da selefinin takip ettiği politikayı izlemeye çalışacaktı. Çünkü Augustus'un kendisinden sonra gelen imparatorlar için çıkardığı yasaya uygun olarak, imparatorluğun sınırlarının genişletilmemesi gerekmekteydi. Kapadokya ve Kommagene Krallıkları vassal durumdan doğrudan Roma kontrolüne geçtiğinde, imparatorluk da gerçek anlamda genişlemiyordu (Seager, 2005: 147; Mattem, 1999: 90-91; Shotter, 2004: 60).

Tiberius döneminde Roma'nın batı bölgelerinde ciddi sorunlar olmasına rağmen doğu da yükselen bir Armenia problemi vardı. Augustus döneminde de var olan Armenia sorununa İmparator Tiberius'ta daha büyük bir önem vererek titizlikle hareket etti. Tiberius, Parth tehlikesini de önlemek amacıyla ilk olarak bu bölgede tampon devletlerin Roma'ya entegrasyonu daha etkin bir hale getirdi. Doğu sınırlarının savunması, zayıf olan bağımlı krallıklar olan Kommagene ve Kapadokya'nın elindeydi ve bunun için düzenleme yapıp statülerinin belirlenmesi gerekmekteydi (Mommsen, 1996: 121; Bury, 1893: 177).

Aslında her ne kadar Augustus politikası uygulanmaya çalışılsa da geçerliliğini yitiriyordu ve Armenia sorununun da çözülmesi gerekiyordu. Tiberius ise Armenia sorununu Roma'ya bağlı olan krallıklar üzerinden çözme taraftarıydı. Çünkü bir noktadan sonra Roma'nın yönetim müdahalesi gerekmekteydi. Bundan dolayı da bağımlı kralların bölgelerde etkili olmadığı anlaşıncı sorunu çözmek amacıyla bölgeye nüfus takviyesi yapılarak çözüm sağlanmaya çalışıldı. Ayrıca başka bir çözüm yolu olarak bölgeye ordularıyla birlikte yüksek rütbeli Romalı komutanlar gönderildi. Bölgeye gönderilen Romalı komutanların içerisinde en önemlisi Tiberius'un hem yeğeni hem de manevi oğlu olan Germanicus'tur. Geniş yetkilere sahip olarak bölgeye, Roma adına düzenlemeler yapmakla görevlendirilerek gönderildi. Ayrıca önceki

dönemlerde Germanicus'a Roma'nın diğer coğrafyalarında askeri ve siyasi görevler verildiğinden dolayı oldukça tecrübeliydi. Bu tecrübesinden dolayı Germanicus'a doğudaki tüm orduları ve valileri yönetme yetkisi verildi. Bununla birlikte ortaya çıkan bir gerçek ise artık Augustus'un politikasının uygulanması Roma için mümkün değildi. Syria'nın kuzeyinde Roma'ya bağımlı olan Kommagene ve Kapadokya Krallıklarının ilhak edilmesi artık kaçınılmaz görülmekteydi. Bu bağlamda Kommagene Krallığı da bu gelişmelerden kendi payına düşeni alacaktı. Bölgede Germanicus'a eşlik etmesi için Gnaeus Calpurnius Piso'yu İmparator Tiberius Syria valisi olarak atadı. Ancak her ne kadar beraber hareket etmeleri gerekiyorsa da anlaşamadıkları için Germanicus ondan uzak durmaya çalışmıştır. Germanicus tek başına emrinde bulunan Syria merkezli iki lejyon ile birlikte Kommagene ve Kapadokya topraklarına girerek ilhak görevini yerine getirdi. Böylece Part'lardan gelecek ani bir tehlikeye karşı etkili bir şekilde karşılık verilebilecekti (Millar, 1993: 53; Boatwright, 2004: 322; Dunstan, 2011: 281; Mommsen, 1996: 122; Southern, 2008: 20-21; Scullard, 1982: 286; Dando – Collins, 2002: 200-201). Germanicus ilhak görevini başarılı bir şekilde yerine getirdikten sonra İS 19 yılında Antioch'a da ölmüştür. Germanicus faaliyetleri neticesinde Fırat Nehri ve Kapadokya arasında olan Kommagene Krallığı, Tiberius döneminde Roma'ya bağımlı bir krallık olarak devam edecektir (Chapot, 2014: 165). Kommagene Krallığı'nın Roma'ya bağlanmasıyla birlikte idari olarak yönetilmesi içinde Germanicus ölmeden önce Quintus Servaeus görevlendirmiştir. (Sartre, 2005: 75). Kommagene Krallığı'nın bağımsız bir statüden Roma'ya bağlı bir hale dönüşmesiyle bölgede bulunan diğer küçük krallıklar kendi gelecek statülerini koruma konusunda güvensiz hissetmeye başladılar (Stark, 2012: 170).

Tiberius, Kapadokya Kralı Archclaus'un ölümünde sonra burada hanedan soyunun sona ermesini gerekçe göstererek Kapadokya ile Kommagene Krallığını birleştirerek bir Roma eyaleti yaptı ve böylece Fırat'ın kıyılarına kadar doğrudan Roma etkisi oluşturmayı başardı. Tiberius'un bu politikası Armenia Krallığı'nın bölgede göstereceği siyaseti ve askeri hamleleri daha kolay bir şekilde takip etme fırsatını sunmuştur (Chapot, 2014: 37; Levick, 1999: 111).

Tiberius öldükten sonra yerine Julio – Claudian hanedanı üyesi olan Caligula İmparator olmuştur. Tiberius döneminde Roma'ya bağımlı olarak varlığını devam ettiren Kommagene Krallığı İmparator Caligula döneminde yaklaşık olarak İS 37 ya da İS 38 yıllarında daha önceki Kommagene kralı olan III. Antiochus'un oğlu IV. Antiochus'a yeniden verildi. Caligula, Kommagene Krallığını eski haline getirmesinin yanı sıra da bir milyon Sestersius hediye etti ve bir yıl içerisinde de 2.700.000 milyon Sestersius harcama yapmıştır. Ancak her ne kadar yeni Kral'ın Roma imparatoru ile arkadaşlıklarından dolayı araları iyi olsa bile belirli olmayan bir sebepten dolayı sınır dışı edilerek krallık tekrardan Roma hâkimiyetine girmiştir (Butcher, 2003: 91; Stark, 2012: 170-171; Chapot, 2014: 165; Hazel, 2001: 12-13; Sartre, 2005: 23).

Caligula'nın ölümünden sonra hanedan üyesi olarak Cladius'un imparatorluk dönemi başlamıştır. Genel olarak Cladius'ta kendisinden önce gelen imparatorların politikalarını uygulamaya çalışacaktı. Caligula döneminde sınır dışı edilen Kommagene Kralı, İmparator Cladius döneminde tekrardan krallığı'nın başına dönmüştür. Ancak Cladius döneminde Kommagene Krallığı askeri açıdan yetersiz bir haldeydi. Bundan dolayı da oluşabilecek ani bir saldırıya karşılık veremeyeceği için Syria'da bulunan lejyon birliğinden Kommagene'ye takviye yapıldı (Scullard, 1982: 297; Magie, 1950: 549). Syria'da bulunan lejyon birliğinin kademeli olarak sayısı arttırılarak yeniden organize edildi. Bununla birlikte Kommagene sınırlarına takviyeden sonrada XII. Fulminata askeri lejyon birliği yerleştirilmiştir (Sartre, 2005: 60-61).

Cladius'un ölümünden sonra yerine Julio – Claudian hanedanından son olarak Nero imparator oldu. Nero döneminde Roma'nın bölgede ki sorunları devam ediyordu. Partlar ile yaşanan çatışmalar bunun göstergesi olmuştur. İmparator Nero'ya Armenia meselesi de kendisinden önceki imparatorlardan kalan bir sorundu. Ayrıca İmparator Nero, Kommagene ve Pontus da bulunan yöneticileri görevlendirerek Parth tehlikesini engelleyerek olayı kendi lehine çevirmeyi amaçlamıştır (Redgate, 2000: 79; Birley, 1999: 70; Scullard, 1982: 297). Diplomatik olarak yapılan bu girişim Nero döneminde politikaların daha barışçıl olarak ilerlediğinin bir göstergesidir. Ancak her ne kadar barışçıl bir politika izlenilse de Roma için Fırat bölgesinde Parth'lar bir tehdit olarak algılanmaktaydı. Nero döneminde Parthlarla herhangi bir savaş yaşanmasa da sınır bölgesinde olan başta Kommagene olmak üzere Melitene, Satala ve Samosata'da büyük lejyon kampları kurularak sınır hatları güçlendirilmiştir (Henderson, 1905: 194; Jones, 1908: 119-120). Bu düzenlemelere rağmen Nero barışçıl bir politika uyguladığı için Fırat bölgesinde bulunan yerel krallıklara Roma'ya bağlı olmak şartıyla kendi krallıklarını yönetme izin verilmiştir (Levick, 1999: 164).

İmparator Nero'nun ölümü ile Julio – Claudian hanedanlığı sona erdi. Devam eden süreçte Roma da kısa süreli imparatorlar yönetimi ele almaya çalışmıştı ve sık sık mücadeleler ve çekişmeler meydana gelmişti. Bu dönemde hanedan soyundan olan birisi olmadığından dolayı olaylar karmaşık bir hale gelmişti. Ordu içerisinde askerlerin desteğini almayı başaran generaller yönetimde söz sahibi olmuştu. Bu generallerden birisi olan Otho, döneminde Doğu Akdeniz bölgesi tam olarak bir çatışma içerisindeydi. Otho'nun rakibi olan Vitellus'ta bölgede kendisine taraftar arayışındaydı. Doğu Akdeniz'de devam eden kaos ortamında Fırat bölgesi önemsenmemiştir. Taraftar toplama uğrına Parth Krallığı ile bir ittifak kurulmaya da çalışılmıştır. Devam eden bu süreçte imparatorluğun diğer bölgeleri de bir kaos içerisindeydi (Wellesley, 2000: 65; Magie, 1950: 573; Millar, 1993: 75).

Syria'da Roma valisi olarak görev yapan Vespasianus, başarılı ve güçlü bir askerdir. Kriz ortamını değerlendirerek etrafına yerel güçleri toplamayı başardı ve ordu içerisinde ki gücünü de sağlamlaştırdı. Bu gelişmelerle birlikte Roma'da ortaya çıkan karışıklıklar ve kısa süreli imparatorların olması sırasında yaşanan kaos ortamında arkasına aldığı destek sayesinde gücünü daha da arttırmıştır. Bu güçle birlikte rakiplerini yenerek Roma'da yönetimi ele geçirmeyi başarmıştır. Böylece Roma İmparatorluğunda yeni bir hanedanlık dönemi başlayacaktı (Goldsworthy, 2005: 186; Levick, 1999: 29-47-56-57).

İS 69 yılında İmparator olan Vespasianus'ta kendisinden önceki imparatorlarla benzer sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Vespasianus kaos ortamından çıktığı için aslında sorunları biliyordu. Kendisi için en önemli sorun, Syria'da vali olarak görev yaptığı sırada başlayan Yahudi isyanıdır. Bölgede ki karışıklıklardan yaralanan Roma'ya bağlı yerel krallıkların bağımsız olma çabaları ve bölgede büyük bir tehdit olan Parth tehlikesi de önemli sorunlardı. Karadeniz'in güneydoğu kıyılarından Syria'nın doğusuna kadar uzanan uzun ve geniş sınırların korunması da Roma için bir sorun haline gelmeye başlamıştı. Buna karşılık olarak, Vespasianus, Fırat'ın önemli geçiş noktalarında yeni garnizonlar kurarak ihtiyatlı tedbirler almasına rağmen, Nero dönemindeki Roma politikası üzerinden Parth'lar ile barışçıl ilişkiler kurmaya çalıştı. Bunun yanı sıra Vespasianus yönetimi ele geçirdiğinde yerel krallıklar içinde ona ilk biat eden yerel krallık Emessa Kralı Gaius Julius Sohaemus olmuştur (Birley, 1999: 70; Dunstan, 2011: 302; Levick, 1999: 164).

Vespasianus, Doğu Akdeniz'de çok büyük bir isyan ile mücadele etmek zorundaydı ve aslında bu sorunlar yerel krallıklardan kaynaklanmaktaydı. Yahudilere

acımasızca davranan Romalılar, bölgede gerilimin yükselmesine sebep oluyordu. Yahudiler, Roma'nın aldığı vergiler karşısında dayanamaz bir hale gelmişti. Roma için Yahudilerin yükselttiği isyan ihtimali büyük bir tehlike olacaktı ve ilerleyen dönemde Roma ile Yahudiler arasında bir savaşın yaşanması kaçınılmaz olacaktı (Bury, 1893: 113; Rich – Shipley, 1993: 233-234). Yahudiler daha fazla dayanamayarak bölgede geniş çaplı bir isyan çıkartmışlardır. Yahudi isyanı büyük bir felakete dönüşmeden önce Vespasianus duruma müdahale edecekti. İmparatorun kararı kesin olarak isyanı savaşı bastırmak istiyordu. Bunun için V. Macedónica ve XV. Apollinaris lejyonları ve Syria lejyonlarından olan X. Fretensis lejyonları bir araya getirildi ve ayrıca IV. Scythica lejyonu da ek olarak takviye edildi. Ayrıca bunlara ilave olarak Kommagene, Emessa ve Nabatea'nın bağımlı krallarının yanı sıra Agrippa'nın da katkısı olan büyük birlik oluşturdu ve yaklaşık 50.000'den fazla askere sahip olan ordunun tamamı İS 69 baharında Judea bölgesine girdi. Bu savaşta oğlu Titus'ta bölgede aktif olarak mücadele etmiştir. Şiddetli çatışmalar yaşansa da sonuç olarak Roma güçlü ordusu sayesinde isyanı bastırmıştır (Bury, 1893: 369; Webster, 1998: 57; Southern, 2008: 24; Magie, 1950: 573; Garzetti, 1974: 218; Sartre, 2005: 123).

Vespasianus döneminde Doğu Akdeniz'de sömürge politikasına devam edecek ve kendilerine bağlı olan yerel krallıkları tamamen ilhak edecekti. Bunun için bazı durumlar ve bahanelerin oluşması gerekiyordu. Bölgede Yahudi isyanını bastırdıktan sonra sıra yerel krallıklardaydı. Bunu gerçekleştirmek için Vespasianus gerekli bahaneyi de bulmuştu. İlk adım olarak Fırat sınırındaki iki bağlı krallığın Roma'ya eklenmesi gerekiyor. Uzun zamandır yerel krallıklar içerisinde gücü artan ve zenginleşen Kommagene krallığı ilk adım oluyordu. IV. Antiochus Vespasianus'a bağlılık yemini edenlerin içindeydi ve İmparatorun oğlu Titus'un Kudüs kuşatmasında da onun yanında oldular ve yardımcı birlikler ile mücadele etmişlerdi. Üstelik Kral'ın en büyük oğlu Epiphanes'te, Vitellius ve Otho'ya karşı savaşıırken Vespasianus'a destek vermiştir. Ayrıca Yahudi isyanı sırasında bölgede aktif olarak savaşan Titus'a da babası ile birlikte yardım etmişlerdi. Ancak bu iyi göstergeler Vespasianus için yeterli değildi. İS 72 yılında hem IV. Antiochus hem de oğlu, Roma'ya olan bağlılıklarından vazgeçmek ve Parth'lar ile ittifak kurmak için bir plan oluşturmakla suçlandı. Bu suçlamalar Kommagene Krallığı'nın tamamen ilhak edilmesi için Roma'ya gerekli zemini oluşturdu. Bununla birlikte İmparator Vespasianus bir lejyon ve bazı yardımcı birlik güçlerinden oluşan küçük bir askeri kuvvet ile Kommagene Krallığı'nı işgal ederek Roma topraklarına kattı. Daha sonrasında Kommagene Krallığını Syria eyaletine sınırlarına dâhil edilerek eyaletin sınırlarını genişletmiştir (Magie, 1950: 573; Wells, 1992: 163; Garzetti, 1974: 256; Chapot, 2014: 165; Sicker, 2000: 166; Hazel, 2001: 12-13; Henderson, 1905: 60-68; Sartre, 2005: 59; Redgate, 2000: 89; Showerman, 1911: 110; Bury, 1893: 380; Goodman, 1997: 246-247; Newton, 1902: 105).

Vespasianus öldükten sonra oğlu Titus İmparator oldu. Titus, daha çok babası ile birlikte Doğu Akdeniz ve Syria bölgesinde faaliyet göstermiş olup kendisi imparator olduğunda barışçıl bir politika izlemiştir. Titus'tan sonra kardeşi Domitianus Roma imparatoru olarak yönetim de söz sahibi oldu. Domitianus döneminde doğu politikası ise babasından çokta farklı olmayacaktı. Kommagene Eyaleti'nin durumu stabilize olarak devam etmiştir. Ayrıca bölgeyi savunması adına Meliteneye XII. Fulminata lejyonu, Satala'ya ise XIV. Flavia Firma lejyonu yerleştirildi ve İmparator Domitianus döneminde Roma topraklarının sınırları genişlemeye devam etmiştir (Jones, 1908: 155; Potter, 2006: 122). Domitianus'tan sonra Flavian Hanedanlığı sona ermiştir. Roma İmparatoru olan Traianus döneminde ise İS 116 yılında Doğu üzerine çıktığı sefer sırasında Kommagene Eyaleti, sınırları içerisinde olan Zeugma'da bulunan askeri

lejyonuyla destek vermiştir. Ayrıca Traianus Kommagene Eyaletini Samosata eksenli olmak üzere genişleterek bir metropolis büyüklüğüne getirmeyi amaçlamaktaydı (Redgate, 2000: 96-103). Trajanus döneminde Doğu sistemi oluşumunda büyük bir aşama kaydedilmiştir ve birçok yerel yönetim birimlerinin çoğunluğu Eyalet sistemine dönüştürülmüştür (Goodman, 1997: 246-247). Traianus döneminde Kommagene Kralının torunu Roma İmparatorluğunda üst düzey bir yönetici statüsü ile görev yapmıştır (Potter, 2006: 122). Ayrıca Kommagene eyaletinin bulunduğu konum gereği askeri ve savunma açısından da önemli olması açısından Traianus döneminde Armenia seferleri ve Fırat'ın Doğusuna yaptığı seferler sırasında kullanılmıştır (Levick, 1999: 168; Butcher, 2003: 412).

Traianus ölünce yerine oğlu Hadrianus imparator olmuştur. Bu dönemde Hadrianus'un karakteristik özelliğinden dolayı çatışma ve savaş ortamı yaşanmayacaktı. Bu dönemde Kommagene'nin, Samosata merkez olmak üzere eyalet metropolis seviyesine doğru yükselişi devam etmekteydi (Millar, 1993: 453). Yine aynı şekilde Kommagene eyaletinde bulunan askeri lejyon konumunu korumaya devam etmiştir (Butcher, 2003: 412).

Hadrianus'tan sonra Antonius Pius Roma'da imparator olmuştur. Ancak bu dönemden sonra Kommagene Roma toprakları içerisinde kaldığı için hakkında yazılı kaynakların ve belgelerin sınırlı olması nedeniyle bilgilerde yetersiz ve kısıtlı olmuştur. Merkezdeki politik değişimlerin eyaletler üzerinde etkileri çok az olduğu için Kommagene Eyaleti üzerinde de etkiler tam olarak bilinmemektedir (Elton, 1996: 112; Sartre, 2005: 77). Ancak bu dönemde Kommagene Krallığı'nın hanedan soyundan olan ve IV. Antiochus'un soyundan gelen Avidius Cassius Roma'nın Mısır Valisi olarak görev yapıyordu ve sonrasında ise Roma için büyük bir tehlike ve tehdit oluşturacak kadar güce sahip olacaktı (Sartre, 2005: 147-148).

İS 161 yılında Marcus Aurelius Roma imparatoru olmuştur. Aurelius döneminde Doğu da oldukça güçlenen Parth'lar Roma topraklarını işgal etme amacındaydılar. Parth'ların Syria'ya saldırması ve Kommagene eyaletine doğru işgal girişim haberi Roma'ya gidince bu tehdit unsurunu ortadan kaldırmak için Aurelius bir sefer yapma kararı aldı. Roma ordusunda komutan olarak görev yapan Avidius Cassius'a sefer görevi verildi. Başarıyla sonuçlanan bu sefer ile birlikte doğu sınırlarının güvenliği koruma altına alındı ve Roma Fırat Nehri boyunca gücünü arttırdı. Ancak bu dönemde Fırat bölgesinde bulunan önemli altı lejyondan birisi olan Kommagene ki lejyonun bu dönemde nispeten pasif bir hale getirilmiştir (Akşit, 1976: 226-230; Potter, 2006: 154-157; Potter, 2004: 113-114).

Kommagene kralı IV. Antiochus'un soyundan olan Roma'nın Syria valisi Avidius Cassius isyan ederek Doğu eyaletlerini kontrol altına alarak kısa süreli de olsa kendini imparator ilan etmiştir. Bu isyanın temelinde geçmişteki Kommagene Krallığı'nın ilhakı üzerine bazı dönemlerde çıkan iki isyanın etkili olup olmadığı ise kesin olarak net değildir (McLynn, 2009: 377).

Septemius Severus rakibi Nijer ile yaptığı mücadele sonucunda Roma imparatoru olmayı başarmıştır. İmparator olduktan sonra Septemius Severus, Nijer ile yaptığı mücadele sırasında ona yardım eden tüm eyaletleri çok şiddetli bir şekilde cezalandırmıştır. İS 194-195 yılında Septemius Severus Syria Eyaletini Syria Coele ve Syria Phoenice olarak ikiye ayırmıştır. Kommagene Eyaleti Syria Coele kısmında kalmıştır ve bu yeni eyalete iki lejyon takviyesi yapılmıştır. Ayrıca Septemius Severus döneminde Partlar ile yapılan mücadele de Kommagene içerisinde önemli bir şehir olan Samosata zafer açısından önemli olmuştur. Septemius Severus döneminde Roma,

sınırlarını Fırat boyunca korumaya devam etmiştir (Akşit, 1970: 39; Potter, 2006: 103-104-113-114; Moonsen, 1992: 297-298; Sartre, 2005: 135).

Roma İmparatorlarından olan Gordian döneminde İS 252 yılında Armenia ile bir antlaşma yapılmıştır ve bu antlaşma Roma'nın yararına olmadığı için de bunu bir şekilde telafi etmeye çalışacaktı. Ancak Pers Kralı I. Şappur, Roma'ya saldırmak için Gordian'ın Armenia ile yaptığı antlaşmayı bahane etmiştir. Bu bahane ile birlikte I. Şappur Fırat boyunca Roma'ya ait olan topraklara saldırarak ilerlemeye başladı. Kommagene topraklarını içine alarak bölgeyi işgal etmeye devam etti. Roma bu savaşta büyük bir bozguna uğramıştır. Ayrıca İmparator Gordian da bu savaşta gizemli bir şekilde ölmüştür (Dodgeon, 1991: 2). İS 303 yılında 3.yüzyıl krizleri olarak bilinen dönemi bitiren ve Roma'da imparator olan Diocletianus döneminde Hristiyanlara karşı büyük bir zulüm ve baskı olmuştur. Artan baskı sonucunda isyan hareketleri baş göstermeye başladı. Kommagene ve Syria bölgesinde de çeşitli isyanlar meydana gelmiştir (Potter, 2006: 338). Kommagene Eyaleti, İS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma sınırları içerisinde kalan Syria Eyaleti içerisinde varlığını devam ettirmiştir.

12. SONUÇ

İÖ 5. yüzyıl'da güçlü bir krallık olan Achaemenid Krallığı, günümüz Anadolu topraklarında hüküm sürmüştür. Achaemenid Krallığı'nın gerilemeye başladığı dönemde gücünü arttıran Makedon Kralı Büyük İskender Anadolu coğrafyasında Achaemenid Krallığı'nın nüfuzunu tamamen yok etmeyi başarmıştır. Ancak Büyük İskender'in ölümü ile ortaya çıkan siyasi boşlukta Anadolu coğrafyası siyasi olarak üç parçaya bölünmüştür. Diadokhlar arasındaki mücadelenin sonunda Anadolu küçük ve bölgesel Hellenistik Krallıklar arasında paylaşılmıştır.

Anadolu'da kurulan Hellenistik Krallıklar arasında en geniş sınırlara sahip olan Pergamon Krallığı, Roma ile müttefiklik ilişkisi kurmuştur. Zamanla bu müttefiklik ilişkisi uydu devlet sistemine dönüşmüştür. Pergamon, bu dönemde, fiili olarak bağımsız olsa bile Roma'nın yörüngesine girmiş bağımlı bir krallık görünüm izlenimi vermiştir. İÖ 129 yılında Pergamon Kralı III. Attalos krallığını antik dünyada ender rastlanan bir şekilde Roma'ya vasiyet bırakmıştır. Bu vasiyetname sayesinde Roma, Hellenistik Anadolu coğrafyasında resmi olarak ilk toprak parçasını elde etmeyi başarmıştır. Asia Eyaleti Roma için deniz aşırı ülkeler bazında kazanılan en değerli toprak parçası olarak ikinci bir merkez olmuştur. Asia Eyaleti, coğrafi olarak Küçük Asya'nın batısında olmasından dolayı uzun yüzyıllar boyunca herhangi bir savaş tehlikesi yaşamamıştır. Ancak İS 3. yüzyıl'a gelindiğinde Roma'nın gücünü kaybetmeye başlaması ile Asia Eyaleti de eski ihtişamını ve önemini kaybetmeye başlamıştır.

Hellenistik dönem krallıklarından biri olan Bithynia Krallığı'nın halkı, Trakya bölgesinde bir kavim olarak yaşamlarını sürdürürken Bithynia olarak adlandırılan bölgeye göç yoluyla gelmişlerdir. Büyük İskender'in ölümü sonrasında çıkan siyasi karmaşadan yaralanarak sınırlarını korumayı başaran Zipiotes, resmi olarak Bithynia Krallığını kurmuştur. Bithynia Krallığı'nın Hellenistik dönemin seyrini değiştiren önemli bir hamle ise müttefik arayışı içerisinde olması nedeniyle göçebe ve savaşçı bir kavim olan Galat kavmini Hellenistik Anadolu coğrafyasına davet etmesidir. Roma'nın düşmanı olan Kartacalı Hannibal'e Selevkos müttefikliği altında sahip çıkması da, ikinci kritik hamle olmuştur. Bu hamle sonrasında Roma, Hellenistik coğrafyaya her türlü müdahale yolunu tercih ederek Selevkoslar ile savaşmışlardır. İÖ 74 yılında Bithynia'nın son kralı olan IV. Nicomedes ölmeden önce Pergamon Kralı III. Attalos'un gibi tüm topraklarını Roma'ya miras bırakmıştır. Bithynia Eyaleti sınırları içinde bulunan Nicomedia da, İS 3. yüzyıl da toplanan konsey sonrasında alınan kararlar Hristiyanlık inancı için bir dönüm noktası olmuştur.

Hellenistik dönem içerisinde Ptolemioslar hâkimiyeti altında olan Kilikya Bölgesi, Akdeniz sahil kesiminde olması önemini arttırmıştır. Ptolemiosların gücünü kaybetmesi ve bu eksende Selevkos'ların da zayıflamaya başladığı dönemde bölgeye gelmeye başlayan Aetolian korsanları bu bölge boyunca kendilerine bir faaliyet alanları oluşturmuşlardır. İlk başlarda bu durumu önemsemeyen Roma için korsanlar çok ciddi bir sorun olmuştur. Korsanlar, Akdeniz sularında yaptıkları faaliyetler ile Roma ekonomisine zarar vermiştir. Romalılar korsan sorununu çözmek için Kilikya bölgesinde eyalet kurmuştur. Ancak eyaletin kurulmasından da olumlu bir sonuç alınamamıştır. Sorunun çözilememesinden dolayı Roma, askeri müdahale yoluyla korsanları ortadan kaldırarak Akdeniz'in tek hâkimi olmuştur. Kilikya Eyaleti'nde korsanlık tehlikesinin bertarafından sonra sınırları üzerinde bir takım düzenlemeler yapılarak varlığını sürdürmüştür.

Hellenistik dönem krallıklarından birisi olan Paphlagonia diğer krallıklara kıyasla daha küçük ve daha etkisiz bir krallık olmuştur. Bulunduğu coğrafyanın jeopolitik açıdan öneminin olmayışı nedeniyle bölge halkı geleneksel yönetim anlayışı ile varlığını sürdürmüştür. Ancak Kapadokya, Pontus gibi güçlü krallıklar komşu Paphlagonia Krallığını ele geçirmek istemişlerdir. Paphlagonia Krallığı üzerine ilhak girişimleri olsa bile krallık kendisini muhafaza etmeyi başarmıştır. Roma'nın Hellenistik coğrafyada gücünü arttırması ile dostluk ilişkileri kurulmuş olup Roma'da yaşanan yönetim değişikliği sonrasında Paphlagonia Kralı'nın ölmesiyle birlikte krallık Galatya Eyaleti sınırlarına dâhil edilmiştir.

Tarihsel kaynaklar arasında Kommagene Krallığı ile ilgili kaynak yetersizliğinden dolayı sınırları ve kökeni hususunda birçok görüş bulunmaktadır. Ancak mevcut kaynaklar ışığında sınırları kesin olarak belirli olmamasına rağmen genel olarak bir sınır çizgisi mevcuttur. İÖ 2. yüzyılda Hellenistik Anadolu coğrafyasında kurulan bu krallık Roma ile dostane ilişkiler kurma çabasında olmuştur. Roma, bazı dönemlerde Kommagene topraklarını işgal ederek el koymuş olsa bile Kommagene Krallığı bu durumlardan bölgedeki karışıklıkları kullanarak bertaraf ederek krallığın sınırlarını korumayı başarmıştır. Kommagene Krallığı bulunduğu coğrafi konum gereğince Roma'nın sınır hattı üzerinde olduğu için bu krallık askeri olarak daha çok ön plana çıkmıştır. Roma İmparatorluk başlangıcında herhangi bir ilhak girişimi yapılmamış olsa da Kommagene Krallığı Roma'ya bağımlı bir krallık olarak var olmaya devam etmiştir. Ancak İS 72 yılında İmparator Vespasianus Kommagene Krallığını ilhak etmiştir.

Hellenistik Krallıklardan olmayan Galatlar ise göçebe bir topluluk olup davet üzerine Anadolu coğrafyasına gelmişlerdir. Ancak sonrasında burada kalmaları büyük sorun teşkil etmiştir. Galatlar savaşçı bir topluluk oldukları için Hellenistik kültüre ilk etapta entegre olamadılar. Her ne kadar da belirli bir toprağa sahip olsalar bile saldırgan tutumlarından vazgeçmemişlerdir. Ancak Roma'nın müdahalesi sonucunda haydutluk faaliyetlerini bırakarak düzene uymaya başlamış olsalar dahi Roma, Galatya Krallığını ilhak etmiştir. Galatya Eyalet olmasına rağmen bu durumu kabul etmeyen Homanades kabilesi Roma'ya karşı isyan etmiştir. Bu isyan Roma İmparatorluk dönemi içinde yönetime karşı yapılan ilk isyan girişimi olmuştur.

Hellenistik krallıklardan olan Kapadokya Krallığı bağımsızlığını ilan etmeden önceki dönem hakkında tarihsel kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Ancak Büyük İskender'in ölümü sonrası var olan konumunu korumayı başarmıştır. Roma – Pontus mücadelesi boyunca savaştan en çok etkilenen bölge olmuştur. İmparator Tiberius döneminde Kapadokya Krallığı ilhak edilerek eyalet haline getirdi. Kapadokya eyalet olduktan sonraki süreçte Roma için önemli bir konumda olmuştur. Roma'nın sınır bölgesinde olması nedeniyle askeri lejyonlar Kapadokya Eyaleti'nde kurulmuştur.

Hellenistik dönemde kurulan Pontus Krallığı zaman içerisinde bölgedeki dengeleri avantaja çevirerek sınırlarını genişletmeyi başarmıştır. Ayrıca Hellenistik Anadolu coğrafyasında etkin güç olan Selevkos Krallığı ile politik evlilikler üzerinden ittifak kurması sonucunda önemli bir güç kazanımı elde etmiştir. Bölgesel güç unsurlarından birisi olmayı başaran Pontus Krallığı, Roma ile uzun yıllar süren dostluk politikalarına rağmen, VI. Mithradates Roma'ya karşı uzun yıllar süren savaşlar vermiştir. Bu savaşlar, Hellenistik Anadolu coğrafyasında büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Yapılan savaşlar neticesinde Roma üstün gelmeyi başarmış olup Pontus Kralı ise intihar ederek yaşamına son vermiştir.

Romalılar, Hellenistik Krallıkları sınırları içerisine kattıktan sonra provincia olarak adlandırmışlardır. Provincia terimi ilk kullanılmaya başlanıldığı dönemde bir

rütbeyle denk gelse bile zaman içerisinde dönüşüm yaşayarak elde edilen topraklara verilen isim olmuştur. Roma, Cumhuriyet dönemi eyalet oluşumları aslında Roma'nın yönetim sisteminin bir kopyası olarak tasarlanmıştır. Atadıkları yöneticiler konusunda dikkatli olarak önemli eyaletlere yetenekli ve kabiliyetli valiler atamışlardır. Roma'da yaşanan yönetsel dönüşüm ile başlayan imparatorluk dönemi ise aslında Cumhuriyet döneminden farklı olmamıştır.

Romalılar; krallık, cumhuriyet ve imparatorluk adı altında sağlam bir yönetim sistemi temeli ve güçlü bir askeri yapı oluşturduğu için Antik dünya da uzun süre ayakta kalmayı başaran bir medeniyet olmuştur. Özellikle Küçük Asya olarak adlandırdıkları coğrafyada uyguladıkları stratejik politikalar ile Hellenistik Krallıkları ortadan kaldırarak bu bölgeye yüzyıllarca hâkim olmayı başarmıştır. Bunların yanı sıra Roma her ne kadar Cumhuriyetten imparatorluğa geçiş sonrasında imparatorlar bir takım revizyonlar yapmasına rağmen Cumhuriyet dönemi yapıları tamamen ortadan kaldırılmamıştır. Bunun temel sebebi ise ilk İmparator olan Augustus'un Cumhuriyetçi gelenekten gelmesi olmuştur. Roma'da her ne kadar Cumhuriyetçi bir yönetim olsa da bazı dönemler içerisinde özellikle Caesar gibi bazı devlet adamları tarafından imparator veya diktatör gibi ülkeyi yönetmiştir. Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan üçlü yönetim olarak adlandırılan Triumvirlik sistemi de tek adam rejimine yakın bir yönetim yapısı olmuştur. Ayrıca Roma Cumhuriyet yasaları içerisinde olağanüstü durumlarda tek adam yönetimi ile ilgili maddelerde yer almaktadır. Roma İmparatorluğu, tek adam yönetimi olmasına rağmen cumhuriyetçi yönetim geleneğinden uzak bir idari sistemi hayata geçirememişlerdir.

KAYNAKLAR

ANTİK KAYNAKLAR

- (App.) Appian's Roman History. (Çev: H. White) II. Cambridge, Mass.-London 1961 (Loeb Classical Library).
- (App.) Appian's Roman History. (Çev: H. White) III. Cambridge, Mass.-London 1961 (Loeb Classical Library).
- (Sue.) Gaius Suetonius Tranquillus, The Lives of the Caesars I (Çev: J. C. Rolfe), London, 1979. (Loeb Classical Library).
- (Sue.) Gaius Suetonius Tranquillus, The Lives of the Caesars II (Çev: J. C. Rolfe), London, 1959. (Loeb Classical Library).
- (Vell.) Velleius Paterculus, 1961. Compendium of Roman History: Res Gestae Divi Augusti. (Çev: W. Heinemann), Cambridge, Mass. Harvard University Press.
- (Mar.) Marcus Aurelius Antoninus, 1918. The communings with himself of Marcus Aurelius Antoninus, emperor of Rome, together with his speeches and sayings, (Çev: C. R. Haines), G. P. Putnam's Sons, Cambridge, United Kingdom.
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. II, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. IV, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. V, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. VII, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. VIII, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Dio Cass.) Cassius Dio, 1954. Historia Romana: Vol. IX, (Çev: E. Carry), London, (Loeb Classical Library).
- (Plin.) Pliny (the Younger.), 1961. Pliny the Letters, (Çev: William Melmoth), Harvard University Press.
- (Jul.) Julius Caesar, Peskett, A. G. 1926. The Commentaries of C. Julius Caesar on the Civil War, At the Clarendon Press.
- (Tac. ann.) Cornelius Tacitus, 1962. Annales, (Çev: C. H. Moore – J. Jackson), London, (Loeb Classical Library).
- (Tac. hist.) Cornelius Tacitus, 1962. Historiae, (Çev: C. H. Moore – J. Jackson), London, (Loeb Classical Library).
- (Strab.) Strabo, 1957. Geographika, (Çev: H. L. Jones), London, (Loeb Classical Library).
- (Diod.) Diodorus Siculus, 1968, Diodorus of Sicily in twelve volumes, vol. XI, (Çev: F. R. Walton), Heinemann.
- (Diod.) Diodorus Siculus, 1968, Diodorus of Sicily in twelve volumes, vol. XII, (Çev: F. R. Walton), Heinemann.
- (Hist. Aug.) Hadrianus Scriptores, 1960-1961. Historiae Augustae (Hadrianus) vol. I, Çev: D. Magie), London, (Loeb Classical Library).
- (Hist. Aug.) Hadrianus Scriptores, 1960-1961. Historiae Augustae (Hadrianus) vol. III, Çev: D. Magie), London, (Loeb Classical Library).

- (Livy.) Titus Livius. 1979. History of Rome, Volume VIII, (Çev: E. T. Sage), (Loeb Classical Library).
- (Livy.) Titus Livius. 1979. History of Rome, Volume X, (Çev: E. T. Sage), (Loeb Classical Library).
- (Livy.) Titus Livius. 1979. History of Rome, Volume XI, (Çev: E. T. Sage), (Loeb Classical Library).
- (Eus.) Eusebius. 1926. The Ecclesiastical History, Volume I, (Çev: K. Lake), London, Harvard University Press, (Loeb Classical Library).
- (Basil) Saint Basil. 1926. The Letters, Volume II, (Çev: Roy J. Deferrari), London, Harvard University Press, (Loeb Classical Library).
- (Luc.) Lucius Annaeus Florus. 1960. Epitome Of Roman History, (Çev: E. S. Forster), London, Harvard University Press.
- (Dion.) Dionysius Of Halicarnassus. 1960. The Roman Antiquities, (Çev: E. Cary), London, Harvard University Press, (Loeb Classical Library).
- (Cae.) Gaius Julius Casear. 1955. Alexandrian, African And Spanish War, (Çev: A. G. Way), London, Harvard University Press, (Loeb Classical History).
- (Cic.) Cicero. 1977. In Catilinam 1-4. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco. , (Çev: C. Macdonald, London, Harvard University Press, (Loeb Classical History).
- (Cic.) Cicero. 1955. De Senectute, De Amicitia, De Divinatione, (Çev: W. A. Falconer), London, Harvard University Press.
- (Cic.) Cicero. 1960. Letters To Friends, Volume III, (Çev: W. G. Williams), London, Harvard University Press, (Loeb Classical History).

MODERN KAYNAKLAR

- ACKEREN, V, M., 2012. A Companion To Marcus Aurelius, Wiley – Blackwell Publishing, New Jersey, 560s.
- ADKINS, L., - ADKINS, R, A., 2005. Handbook To Life Ancient Greece, Facts on File, United States, 514s.
- AKŞİT, O., 1970. Roma İmparatorluk Tarihi (M-S. 193-395), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 372s.
- AKŞİT, O., 1976. Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 279s.
- ALLEN, W, J., 2019. The Roman Republic and the Hellenistic Mediterranean: From Alexander to Caesar, Blackwell Publishing, United States, 280s.
- ARNOLD, W, T., 1879. The Roman System Of Provincial Administration To The Accession Of Constantine The Great, Macmillan And Co, London, 240s.
- ARSLAN, M., 2007. Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı, Odin Yayıncılık, İstanbul, 626s.
- ARSLAN, M., 2010. İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler, Odin Yayıncılık, İstanbul, 579s.
- AUSTIN, M., 2006. The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation, Cambridge University Press, United Kingdom, 625s.
- BALOT, R, K., 2009. A Companion to Greek and Roman Political Thought, Wiley Blackwell, New Jersey, 659s.
- BARRETT, A. A., 1999. Agrippina: Sex, Power, And Politics in The Early Empire, Yale University Press, United States, 330s.

- BARRETT, A. A., 2001. *Caligula The Corruption Of Power*, Routledge, London, 334s.
- BARROW, R. H., 2006. *Romalılar*, Çev.: E. Gürol, İstanbul, 123s.
- BAUMAN, R. A., 1996. *Crime and Punishment In Ancient Rome*, Routledge, London, 238.
- BAUMAN, R. A., 2000. *Human Rigts in Ancient Rome*, Routledge, London, 193s.
- BEDOYERE, G., 2006. *The Romans For Dummies*, John Wiley & Sons Ltd, England, 434s.
- BEDOYERE, G., 2006. *The Romans For Dummies*, John Wiley & Sons Ltd, United Kingdom, 434s.
- BENNETT, J., 1997. *Trajan Optimus Princeps: A Life and Times*, Routledge, London, 312s.
- BILLOWS, R. A., 2009. *Julius Caesar The Colossus of Rome*, Routledge, Oxon, 312s.
- BIRLEY, R. A., 1999. *Septimius Severus: The African Emperor*, Routledge, London, 292s.
- BIRLEY, R. A., 2001. *Marcus Aurelius A Biography*, Routledge, London, 320s.
- BISPHAM, E., 2006. *Companion to Ancient Greece and Rome*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 604s.
- BOAK, E. A., 1921. *History Of Rome To 565 A. D.*, The Macmillan Company, New York, 610s.
- BOATWRIGHT, M. T., 2004. *The Romans From Village to Empire*, Oxford University Press, United Kingdom, 516s.
- BOSH, C., 1940. *Roma Tarihin Ana Hatları 1. Kısım*, Çev.: S. Atlan, İstanbul, 170s.
- BRADFORD, S. A., 2007. *Flying The Black Flag: A Brief History of Piracy*,
- BREEZE, J. D., 2011. *The Frontiers of Imperial Rome*, Pen and Sword Military, United Kingdom, 280s.
- BUGH, R. G., 2006. *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*, Cambridge University Press, United Kingdom, 416s.
- BUNSON, M., 2002. *Encyclopedia of the Roman Empire*, Facts On File Publishing, New York, 636s.
- BURNS, R., 2009. *The Monuments Of Syria A Guide*, I.B.Tauris & Co Ltd, United Kingdom, 370s.
- BURY, J. B., 1893. *A History Of The Roman Empire From Its Foundation To The Death Of Marcus Aurelius (27 B.C.-180 A.D.)*, Happer & Brothers Publishers, New York, 638s.
- BUTCHER, K., 2003. *Roman Syria And The Near East*, The British Museum Press, United Kingdom, 470s.
- CAMPBELL, B., 2002. *War And Society In Imperial Rome 31 BC–AD 284*, Routledge, London, 208s.
- CAMPBELL, B., 2006. *The Roman Army, 31 BC–AD 337 A Sourcebook*, Routledge, London, 272s.
- CAMPBELL, D., 2005. *Siege Warfare in the Roman World*, Osprey Publishing, Great Britain, 64s.
- CHAMPLIN, E., 2003. *Nero, President and Fellows of Harvard Collage*, United States, 346s.
- CHAPOT, V., 2014. *The Roman World*, Routledge, London, 332s.
- CHARLESWORTH, M. P., 1924. *Trade-routes and Commerce of the Roman Empire*, Cambridge At The University Press, 288s.
- CHESSMAN, G. L., 1914. *The Auxilia of the Roman Imperial Army*, At The Clarendon Press, United Kingdom, 192s.

- CICERO, 2012. How To Win Election, Çev.: C. Freeman, Princeton University Press, United States, 99s.
- CONTI, F., 2003. A Profile of Ancient Rome, Paul Getty Museum, United States, 216s.
- COWAN, R., 2007. Roman Battle Tactics 109BC-AD313, Osprey Publishing, United Kingdom, 64s.
- CRAWFORD, M., 1992. The Roman Republic: Second Edition, Harvard University Press, United States, 264s.
- DAM, V. R., 2008. The Roman Revolution Of Constantine, Cambridge University Press, United Kingdom, 441s.
- DANDO – COLLINS, S., 2002. Caesar's Legion: The Epic Saga of Julius Caesar's Elite Tenth Legion and the Armies of Rome, John Wiley & Sons, Inc, New York, 320s.
- DANDO – COLLINS, S., 2007. Mark Antony's Heroes: How the Third Gallica Legion Saved an Apostle and Created an Emperor, John Wiley & Sons, Inc, New Jersey, 288s.
- DANDO – COLLINS, S., 2010. Legions of Rome: The Definitive History of Every Imperial Roman Legion, Quercus Books, London, 308s.
- DEMİRCİOĞLU, H., 1967 “Roma Devletinin Eyalet (Provencia) Sistemi Hakkında” Tarih Araştırmaları Dergisi, 5 (8), ss. 443 – 459.
- DEMİRCİOĞLU, H., 1993. Roma Tarihi (I. Cilt - Cumhuriyet), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 489s.
- DIGNAS, B., - WINTER, E., 2007. Rome and Persian in Late Antiquity, Cambridge University Press, United Kingdom, 347s.
- DODGE, A. T., 1900. Caesar: A History Of The Art Of War Among The Romans Down To The End Of The Roman Empire, With A Detailed Account Of The Campaigns Of Caius Julius Caesar, Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 792s.
- DODGEON, H. M., 1991. The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars (AD 226±363), Routledge, London, 376s.
- DOĞANCI, K., 2007. Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27 –M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Eski Çağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara.
- DRINKWATER, F. J., 2007. The Alamanni and Rome 213 - 496 (Caracalla to Clovis), Oxford University Press, United States, 408s.
- DUNCAN, W., 1852. Commentaries of Caesar, Bangs Brother & Co, New York, 450s.
- DUNSTAN, E. W., 2011. Ancient Rome, Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom, 597.
- ECKSTEIN, M. A., 2008. Rome Enters The Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 270-170 B.C., Blackwell Publishing, New Jersey, 439s.
- EDMONSON, J., 2009. Augustus, Edinburgh University Press, United Kingdom, 543s.
- EDWELL, P., 2008. Between Rome and Persia, Routledge, London, 320s.
- ELTON, H., 1996. Frontiers of the Roman Empire, Batsford Ltd, London, 160s.
- ERDKAMP, P., 2007. A Companion to the Roman Army, Blackwell Publishing, United States, 574s.
- FELDMAN, L. H., 1996. Jewish Life and Thought Among Greeks and Romans, T&T Clark, Edinburgh, 436s.

- FERGUSON, R, J., 2005. "Rome and Parthia: Power Politics And Diplomacy Across Cultural Frontiers", Centre for East-West Cultural And Economic Studies, ss. 3-40, Australia.
- FIELDS, N., 2006. Roman Auxiliary Cavalryman AD 14-193, Osprey Publishing, New York, 64s.
- FIELDS, N., 2008. The Roman Army: the Civil Wars 88-31 BC, Osprey Publishing, New York, 96s.
- FIELDS, N., 2009. The Roman Army of the Principate 27 BC-AD 117, Osprey Publishing, New York, 96s.
- FIELDS, N., 2010. Roman Battle Tactics 390-110 BC, Osprey Publishing, New York, 64s.
- FREEMAN, C., 1996. Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları, Çev.: S. K. Angı, Ankara, 739s.
- GARZETTI, A., 1976. From Tiberius to the Antonines: A History of the Roman Empire AD 14-192, Methuen & Co Ltd, United Kingdom, 861s.
- GOLDSWORTHY, A., 2000. Roman Warfare, Cassel, London, 224s.
- GOLDSWORTHY, A., 2002. Caesar's Civil War, Osprey Publishing, United Kingdom, 95s.
- GOLDSWORTHY, A., 2005. Rome At War Caesar And His Legacy, Osprey Publishing, United Kingdom, 288s.
- GOLDSWORTHY, A., 2006. Caesar Life Of A Colossus, Yale University Press, United States, 583s.
- GOLDSWORTHY, A., 2007. The Fall Of Carthage, Cassel, Phoenix, London, 416s.
- GOODMAN, M., 1997. The Roman World 44 BC-AD 180, Routledge, London, 380s.
- GRAINGER, J., 2003. Nerva And The Roman Succession Crisis Of AD 96-99, Routledge, London, 192s.
- GREGORY, T, E., 2010. A History of Byzantium, Wiley – Blackwell, United Kingdom, 455s.
- GRIFFIN, M, T., 1984. Nero The End Of A Dynasty, Routledge, United States, 332s.
- GUTZWILLER, K., 2007. A Guide to Hellenistic Literature, Wiley-Blackwell Publishing, New Jersey, 280s.
- HALL, J, L., 2004. Roman Berytus Beirut in Late Antiquity, Routledge, London, 372s.
- HARDY, E, G., 1906. Studies In Roman History, Swan Sonnenschein & Co. Lim, London, 358s.
- HARRIS, V, W., 1979. War and Imperialism in Republican Rome 327-70 BC, Oxford University Press, United Kingdom, 293s.
- HAZEL, J., 2001. Who's Who in the Roman World, Routledge, London, 384s.
- HEITLAND, W, E., 1911. A Short of the Roman Republic, Cambridge at the University Press, United Kingdom, 528s.
- HENDERSON, W, H., 1905. The Life And Principate Of The Emperor Nero, Methuen & Co, London, 529s.
- HENDERSON, W, H., 1927. Five Roman Emperors Vespasian • Titus • Domitian • Nerva • Trajan A.D. 69-117, Cambridge At The University Press, United Kingdom, 3 357s.
- HITTI, K, P., 1959. Syria A Short History, The Micmillan Company, New York, 271s.
- HODGE, G, H., 1958. Roman Panorama A Background for To-day, Cambridge University Press, United Kingdom, 264s.
- HOOVER, F., 1979. Roman Realities, Wayne State University Press, Detroit, 582s.

- HORNBLOWER, S., 2012. The Oxford Classical Dictionary, Oxford Universtiy Press, United Kingdom, 1592s.
- JOHNSON, A, W., 2009. Ancient Literacies The Culture of Reading in Greece and Rome, Oxford Universtiy Press, United Kingdom, 430s.
- JOHNSTON, J, H., 2006. East Rome, Sasanian Persia and the End of Antiquity, Routledge, London, 336s.
- JONES, S, H., 1908. The Roman Empire B.C. 29 - A.D. 476, T. Fisher Unwin, United Kingdom, 476s.
- JONES, W, B., 1992. The Emperor Domitian, Routledge, London, 292s.
- KAMM, A., 2006. Julius Caesar A Life, Routledge, Oxon, 172s.
- KAYA, M, A., 2008. Romanın Afrikalı İmparatoru Septemius Severus, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 344s.
- KAYA, M, A., 2016. Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi, Bilge ve Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 384s.
- KEAVENEY, A., 1992. Lucullus A Life, Routledge, London, 173s.
- KEAVENEY, A., 2005. Sulla, Routledge, London, 233s.
- KEPPIE, L, 1998. The Making of the Roman Army: From Republic to Empire, Routledge, London, 255s.
- KONSTAM, A., 2008. Piracy The Complete History, Osprey Publishing, United Kingdom, 336s.
- KULIKOWSKI, M., 2007. Rome's Gothic Wars From The Third Century To Alaric, Cambridge University Press, United States, 225s.
- LEACH, J., 2014. Pompey the Great, Routledge, London, 265s.
- LENSKI, N., 2002. Failure of Empire Valens and the Roman State in the Fourth Century A.D., Universtiy Of California Press, United States, 470s.
- LEVICK, B., 1999. Tiberius The Poltician, Routledge, London, 287s.
- LEVICK, B., 1999. Vespasian, Routledge, London, 310s.
- LEWIS, N., 2000. "The New Evidence On The Privileges Of The Gerousiasts Of Ephesos" Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 131, ss. 99 – 100.
- LINTOTT, A., 1993. Imperium Romanum: Politics and Administration, Routledge, Oxon, 247s.
- LINTOTT, A., 2010. The Romans In The Age Of Augustus, Wiley-Blackwell, New Jersey, 198s.
- LITTLE, B., 2010. Pirate Hunting: The Fight Against Pirates, Privateers, and Sea Raiders from Antiquity to the Present, Potomac Books, Unites Kingdom, 359s.
- LUND, S, H., 1992. Lysimachus: A Study in Early Hellenistic Kingship, Routledge, London, 304s.
- MACDERMOTT, W, C., 1853. History of Rome, from Its Earliest Period to the Death of Vespasian, Alex Thom and Sons Printers and Publishers, Dublin, 400s.
- MACKAY, S, C., 2004. Ancient Rome: A Military And Political History, Cambridge Universtiy Press, United Kingdom, 412s.
- MAGIE, D, 1950. Roman Rule In Asia Minor: To The And Of The Third Century After Christ, Princeton University Press, New Jersey, 740s.
- MANSEL, M, A., 1995. Ege Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 707s.
- MARASCO, G., 2003. Greek and Roman Historiography in Late Antiquity : Fourth to Sixth Century A.D., Brill, Boston, 540s.
- MARCELLINUS, AMMIANUS, 1894. The Roman History of Ammianus Marcellinus: During the Reigns of the Emperors Constantius, Julian, Jovianus, Valentinian,

- and Valens, Çev.: C. D. Yonge, George Bell Sons Publisher, United Kingdom, 646s.
- MARIN, P., 2009. Blood in the Forum: The Struggle For The Roman Republic, Continuum Books, New York, 198s.
- MATTEM, P, S., 1999. Rome and the Enemy Imperial Strategy in the Principate, Universtiy California Of Press, California, 253s.
- MAXFIELD, A, V., 1981. The Military Decorations of the Roman Army, Universtiy Of California Press, United States, 304s.
- MAYOR, A., 2010. The Poison King: The Life And Legend Of Mithradates Rome's Deadliest Enemy, Princeton Universtiy Press, New Jersey, 448s.
- McCALL, B, J., 2002. The Cavalry Of The Roman Republic, Routledge, London, 200s.
- McGING, B, C., 1986. The Foreign Policy Of Mithridates VI Eupator King Of Pontus, Brill Publishing, Leiden, 195s.
- McLYNN, F., 2009. Marcus Aurelius: Warrior, Philosopher, Emperor, The Bodley Head, Great Bratain, 684s.
- McNAB, C., 2010. The Roman Army - The Greatest War Machine of the Ancient World, Osprey Publishing, United Kingdom, 281s.
- MELLOR, R, 1997. The Historians of Ancient Rome: An Anthology of the Major Writings, Routledge, Oxon, 583s.
- MENNEN, I., 2011. Power and Status in the Roman Empire, AD 193–284, Brill Publishing, Leiden, 305s.
- MIKALSON, J, D., 1998. Religion in Hellenistic Athens, University of California Press, United States, 364s.
- MILLAR, F., 1993. The Roman Near East 31 BC – AD 337, Harvard Universtiy Press, London, 624s.
- MITCHELL, S., 2015. A History Of The Later Roman Empire, AD 284-641, Wiley Blackwell, United Kingdom, 681s.
- MOMMSEN, T., 1996. A History of Rome Under the Emperors, Routledge, London, 651s.
- MOORE, F, G., 1971. The Roman's World, Biblo and Tannen Booksellers and Publishers, New York, 502s.
- MORGAN, G., 2006. 69 A.D. The Year of Four Emperors, Oxford Universtiy Press, United Kingdom, 322s.
- MORLEY, N., 2010. The Roman Empire Roots of Imperialism, Pluto Press, Londra, 160s.
- MOUSOURAKIS, G., 2007. A Legal History Rome, Routledge, London, 282s.
- NARDO, D., 1994. Encyclopedia of Ancient Greece, Gale and Greenhaven Press, United States, 381s.
- NASH, P, 2009. Rome: The Life And Death Of The Republic, Cubicle 7 Entertainment Ltd, United Kingdom, 220s.
- NORWICH, J, J., 1998. A Short History of Byzantium, Penguin Books, England, 403s.
- NOSSOW, S, K., 2009. Greek Fortifications of Asia Minor 500-130 BC: From the Persian Wars to the Roman Conquest (Fortress), Osprey Publishing, United Kingdom, 64s.
- ODAHL, M, C., 2004. Constantine And The Christian Empire, Routledge, London, 367s.
- PENROSE, J., 2005. Rome and Her Enemies, Osprey Publishing, Great Britain, 305s.
- POHLSANDER, A, H., 1996. The Emperor Constantine, Routledge, London, 122s.

- POLLARD, N., 2000. Soldiers, Cities, and Civilians in Roman Syria, The University of Michigan Press, United States, 384s.
- POTTER, S, D., 2004. The Roman Empire At Bay AD 180-395, Routledge, London, 762s.
- POTTER, S, D., 2006. A Companion to the Roman Empire, Blackwell Publishing, New Jersey, 691s.
- RAWLINSON, G., 1870. The Seven Great Monarchies of the Ancient Eastern World, John W. Lovell Company, New York, 675s.
- REDGATE, E, A., 2000. The Armenians, Blackwell Publishers, Malden, 331s.
- RICH, J., - SHIPLEY, G., 1993. War and Society in the Roman World, Routledge, London, 315s.
- ROSS, S, K., 2001. Roman Edessa: Politics and Culture on the Eastern Fringes of the Roman Empire, 114 - 242 CE, Routledge, London, 224s.
- ROTH, J, P., 1999. The Logistics Of The Roman Army At War (264 B.C. - A.D. 235), Brill Publishers, Leiden, 399s.
- ROUX, P., 2006. Roma İmparatorluğu, Çev.: İ. Yergüz, Ankara, 142s.
- RUBIN, B, B., 2008. “(Re)Presenting empire: The Roman Imperial Cult In Asia Minor, 31 BC – AD 68” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Classical Art and Archaeology in the University of Michigan, United States.
- RUPKE, J., 2007. A Companion To Roman Religion, Blackwell Publishing, United States, 542s.
- SABIN, S., 2007. The Cambridge History of Greek and Roman Warfare Volume I: Greece, the Hellenistic world and the rise of Rome, Cambridge Universtiy Press, United Kingdom, 602s.
- SABIN, S., 2007. The Cambridge History of Greek and Roman Warfare Volume II: Rome from the late Republic to the late Empire, Cambridge Universtiy Press, United Kingdom, 546s.
- SACKS, D., 2005. Encyclopedia of the Ancient Greek World, Facts on File, United States, 412s.
- SANDS, P, C., 1908. The Client Princes of the Roman Empire Under the Republic, Cambridge At The University Press, United Kingdom, 242s.
- SARTRE, M., 2005. The Middle East Under Rome, Harvard University Press, United States, 688s.
- SCARRE, C., 1995. Historical Atlas of Ancient Rome, Penguin Books Ltd, London, 144s.
- SCHOFIELD, A., 2002. Exploring Ancient Civilizations Rome, Teaching & Learning, Dayton, 48s.
- SCULLARD, H, H., 1980. A History of the Roman World 753 To 146 BC, Routledge, Oxon, 552s.
- SCULLARD, H, H., 1982. From the Gracchi to Nero A history of Rome 133 B.C. to A.D. 68, Routledge, London, 500s.
- SEAGER, R, 2005. Tiberius, Blackwell Publishing, United States, 310s.
- SHEPPARD, R., 2006. Rome at War: Caesar and his Legacy, Osprey Publishing, United Kingdom, 288s.
- SHEPPARD, S., 2008. Philippi 42 BC - The Death of the Roman Republic, Osprey Publishing, United Kingdom, 96s.
- SHERK, R, K., 1988. The Roman Empire Augustus to Hadrian, Cambridge University Press, United Kingdom, 324.
- SHOTTER, D., 1991. Augustus Caesar, Routledge, London, 111s.

- SHOTTER, D., 1992. Tiberius Caesar, Routledge, London, 109s.
- SHOTTER, D., 1994. The Fall of the Roman Republic, Routledge, London, 113s.
- SHOTTER, D., 1997. Nero 2nd, Routledge, London, 117s.
- SHOTTER, D., 1997. Nero, Routledge, London, 103s.
- SHOWERMAN, G., 1911. The Oriental Religions in Roman Paganism, The Open Court Publishing Company, Chicago, 298s.
- SICKER, M., 2000. The Pre-Islamic Middle East, Praeger Publishers, United States, 240s.
- SMITH, W., 1870. Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology First Volume I, Little Brown and Company, Boston, 1108s.
- SOUTHERN, P., - DIXON, K. R., 1992. The Roman Cavalry From the First to the Third Century AD, Routledge, London, 256s.
- SOUTHERN, P., 1998. Augustus, Routledge, London, 271s.
- SOUTHERN, P., 2001. The Roman Empire from Severus to Constantine, Routledge, Oxon, 592s.
- SOUTHERN, P., 2006. The Roman Army A Social and Institutional History, Oxford University Press, United Kingdom, 400s.
- SOUTHERN, P., 2008. Empress Zenobia Palmyras Rebel Queen, Continuum Books, New York, 214s.
- SOUTHERN, P., 2012. Mark Antony A Life, Amberley Publishing, United Kingdom, 288s.
- STARK, F., 2012. Rome On The Euphrates The Story Of A Frontier, Tauris Parke Paperbacks, London, 481s.
- SYME, R., 1983. Historia Augusta Papers, Clarendon Press, United Kingdom, 238s.
- TATUM, W. J., 2008. Always I am Caesar, Blackwell Publishing, United Kingdom, 198s.
- TAYLOS, M., 2013. Antiochus The Great, Pen & Sword Military, Great Britain, 190s.
- TEKİN, O., 1998. Eski Yunan Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 144s.
- TEKİN, O., 2007. Eski Anadolu ve Trakya: Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (MÖ 12. - MS 4. Yüzyıllar Arası), İletişim Yayınları, İstanbul, 224s.
- TEKİN, O., 2008. Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İletişim Yayınları, İstanbul, 349s.
- TELLEGEN – COUPERUS, O., 1993. A Short History of Roman Law, Routledge, London, 174s.
- THONEMANN, P., 2018. The Hellenistic Age: A Very Short Introduction, Oxford University Press, United States, 152s.
- TREADGOLD, W., 1997. A History of the Byzantine State and Society, Stanford University Press, California, 1020s.
- VASILIEV, A., 1953. History of Byzantine Empire, The University Wisconsin Of Press, Wisconsin, 641s.
- VERLIČ, R., 2007. "From Citizen Militia To Professional Military: Transformation Of The Roman Army", (Yayınlanmamış Doktora Tezi),
- VLASSOPOULOS, K., 2013. Greeks and Barbarians, Cambridge University Press, United Kingdom, 392s.
- WARRY, J., 1995. Warfare in the Classical World : An Illustrated Encyclopedia of Weapons, Warriors, and Warfare in the Ancient Civilizations of Greece and Rome, University of Oklahoma Press, United States, 224s.
- WATSON, A., 1999. Aurelian and the Third Century, Routledge, London, 303s.

- WEBSTER, G., 1998. Roman Imperial Army, University of Oklahoma Press, United States, 400s.
- WELLESLEY, K., 2000. The Year Of The Four Emperors, Routledge, London, 241s.
- WELLS C, M., 1992. The Roman Empire, Harvard Universtiy Press, United States, 342s.
- WILLIAMS, F., 1993. Ege Medeniyetleri Tarihi (Mitolojik Dönem Sonrası), Çev.: M. Kalaycıoğlu, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 272s.
- WILLIAMS, S., - FRIELL, G., 2005. The Rome that Did not Fall: The Survival of the East in the Fifth Century, Routledge, London, 283s.
- WILLIAMS, S., 2000. Diocletian and the Roman Recovery, Routledge, London, 264s.
- RUTLEDGE, S, H., 2001. Imperial Inquisitions: Prosecutors and Informants from Tiberius to Domitian, Routledge, London, 416s.
- YILDIRIM, E., 2013. “Carrhae Yenilgisi ve Roma’nın Doğu Politikasına Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 29, ss. 262 – 272.
- YILDIRIM, E., 2019. “Roma Vergilendirme Sisteminin Küçük Asya’daki Eyaletlerin Ekonomik Hayatına Yansıması”, Anadolu'nun Eski Çağlarında İktisadi ve Zirai Hayat, Ed.: L. G. Gökçek, E. Yıldırım, O. Pekşen, Değişim Yayınları, Sakarya, ss. 829-850.